

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1937 kl. 7 f. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1937 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 242, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning angående försäljning av rusdrycker;
- 2) förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker; samt
- 3) förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd.

Rörande författningsförslagens lydelse hänvisas till utskottets hemställan.

Till utskottets behandling ha överlämnats följande, i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1. Motionen nr 241 i första kammaren av herr *Stendahl*, däri hemställts, att riksdagen måtte

A. besluta i huvudsak följande ändrade lydelse av nedan angivna paragrafer i Kungl. Maj:ts, i proposition nr 242 framlagda

I.

Förslag

till

förordning angående försäljning av rusdrycker.

1 KAP.

5 §.

1 mom. Ledamot av styrelse för centralbolag, som i 2 kap. sägs, må ej den vara — — — uppdraget.

2 mom. Ämbets- eller tjänsteman — — — rätt till dylik tillverkning än centralbolaget.

3 mom. Den, som ej kan vara styrelseledamot i bolag, som i 1 mom. avses, må ej bedriva utskänkning och ej heller vara styrelseledamot i företag med huvudsakligt syfte att bedriva utskänkning, som nu sagts.

4 mom. »Kontrollstyrelsen» utbytes mot »länsstyrelsen».

2 KAP.

1 §.

Partihandel inom riket med rusdrycker må, där fråga ej är om försäljning, som i 6 § sägs, bedrivas allenast av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som av Konungen erhållit tillstånd till sådan handel (*centralbolag*).

Försäljning för export må bedrivas allenast av centralbolaget samt tillverkare, som avses i 6 §.

2, 3, 5 och 6 §§.

»Partihandelsbolaget» ändras till »centralbolaget».

7 §.

Utgår.

9 §.

För visst fall, såsom då fråga är om försäljning för konkursbo eller dödsbo eller där särskilda omständigheter eljest föreligga, må utan hinder av vad i denna förordning stadgas rusdrycker försälas till centralbolaget jämlikt de föreskrifter, som meddelats av Kontrollstyrelsen.

10 §.

1 mom. Rusdrycker må till riket införas blott av centralbolaget.

3 KAP.

1 §.

Utgår.

2 §.

Rätt till utminutering tillkommer allenast centralbolaget.

3 §.

Utminutering — — — invånare.

Centralbolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket, besluta angående utminuteringsstälernas antal och förläggning.

4 §.

Centralbolaget må — — — utminutering.

6 §.

1 mom. Tillstånd till utskänkning meddelas av länsstyrelsen i det län, där utskänkning skall äga rum.

7 §.

2 mom. Avser någon att i viss kommun bedriva årsutskänkning, skall ansökan därom göras hos länsstyrelsen före utgången av året, innan utskänkning är avsedd att taga sin början. Utan hinder av vad nu är sagt må till prövning upptagas ansökan, som avser tillstånd allenast för återstående del av oktrojperioden.

8 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall innehålla uppgift, huruvida utskänkningen avser spritdrycker och vin eller enbart vin samt förslag till grunder för utskänkningens bedrivande och utskänkingsställets förläggning.

9 §.

1 mom. Orden »av systembolag» utgå.

2 mom. Utgår.

10 §.

1 mom. Utgår.

2 mom. Utgår.

11 §.

1 mom. Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning må ske när som helst hos länsstyrelsen.

Ansökan — — — bedrivande.

3 mom. Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige, efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten och på landet kommunalnämnden, uppdraga åt särskilt utsedda personer att under berörda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning.

12 §.

Utgår.

13 §.

4 mom. Utgår.

15 §.

Tillstånd till utskänkning, som omfattar spritdrycker, må ifråga om restaurang, som med hänsyn till sin allmänna beskaffenhet, varupris eller kundkrets

är att beteckna såsom folkrestaurant, ske allenast till restaurantbolag, upprättat enligt grunderna i 6 kap. 15 §.

Andra stycket utgår.

16 §.

1 mom. Utgår.

2 mom. Med erhållande av tillstånd till utskänkning följer skyldighet för tillståndets innehavare att hos centralbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker; och skall centralbolaget med iakttagande av de föreskrifter Konungen kan utfärda stadga sådana villkor för dylikt inköp, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker.

17 §.

Utgår.

18 §.

Utgår.

19 §.

1 mom. Tillstånd till utskänkning må av länsstyrelsen återkallas, om skäl därtill äro.

2 mom. Utgår.

20 §.

1 mom. Har den, som innehar tillstånd till utskänkning — — — borge-
närssammanträdet.

Göres — — — meddelades.

2 mom. Utgår.

4 KAP.

1 §.

Utminutering av rusdrycker må äga rum allenast till den, som av centralbolaget erhållit tillstånd att inköpa sådana drycker.

2 §.

Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den, som icke fyllt 21 år.

3 §.

I övrigt må inköpstillstånd icke förvägras eller inköpsmyckenhet begränsas för annan än:

den, som varit föremål för åtgärd enligt alkoholistlagen;

den — — — drycker;

den — — — drycker;

den, som, i strid mot vad i denna förordning eller eljest är stadgat, gjort sig skyldig till olovlig befattning med alkoholhaltiga drycker;

den — — — varning; samt

den — — — avseende.

Angående meddelande av erforderliga uppgifter till ledning för centralbolagets prövning förordnar Konungen.

4 §.

Utgår.

5 §.

För den, som erhållit tillstånd till inköp, skall centralbolaget utfärda inköpsbevis, gällande för inköp å visst utminuteringsställe.

Vid utminutering skall å inköpsbeviset verkställas anteckning om den försålda myckenheten och om dagen för försäljningen.

6 §.

1 mom. Vill någon stadigvarande verkställa inköp å annat utminuteringsställe än det, för vilket inköpsbeviset gäller, äger sistnämnda utminuteringsställe härtill lämna medgivande.

2 mom. Vill någon, som äger att hos visst utminuteringsställe verkställa inköp, under kortare tid göra inköpen hos annat utminuteringsställe, må förstnämnda ställe för viss tid, högst sex månader, utställa en anvisning, som, åtföljd av inköpsbevis, berättigar till inköp hos ett eller flera i anvisningen angivna utminuteringsställen.

3 mom. Utgår.

7 §.

Är köpare bosatt å ort, där utminuteringsställe ej finnes inrättat, äger centralbolaget försända varan till köparens närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. Kostnaden för sådan försändning skall uttagas genom pristillägg å utminuterade rusdrycker.

Vid — — — tillhanda.

8 §.

Vid utminutering skall inköpsbeviset uppvisas samt betalning för varan avlämnas, innan avhämtning å utminuteringsställe må ske eller försändning till köpare äga rum.

9 §.

1 mom. »Motbok» ändras till »inköpsbevis».

10 §.

Utlämning av rusdrycker må ej ske till den, som synbarligen är berörd av starka drycker.

Avhämtning — — — år.

Vid — — — utminuteringsstället.

15 §.

»Systembolag» ersättes med »centralbolaget».

16 §.

Utgår.

17 §.

Förmenar någon, att centralbolaget obehörigen vägrat honom inköpstillstånd, eller utan tillräckliga skäl fastställt inskränkningar beträffande hans inköp, må han däröver föra klagan hos Konungen.

5 KAP.

1 §.

2 mom. I första meningen utbytes »Kontrollstyrelsen» mot »Konungen». Andra meningen utgår.

2 §.

2 mom. »Kontrollstyrelsen» utbytes mot »Konungen».

4 §.

1 mom. Utskänkning — — — eftermiddagen.

Länsstyrelsen må dock föreskriva, att utskänkning skall avslutas tidigare än kl. 10 e. m. eller efter framställning av tillståndsinnehavaren medgiva, att utskänkning må fortgå längre än till nämnda tidpunkt.

Yppas för särskilt tillfälle behov av att utskänkning fortgår efter kl. 10 e. m. eller den av länsstyrelsen enligt andra stycket bestämda tiden, må länsstyrelsen medgiva sådan förlängning av utskänkningstiden.

Under — — — rum.

10 §.

Ombyte av utskänkningsställe må ej ske utan samtycke av länsstyrelsen; och skall dessförinnan yttrande inhämtas från dem, som blivit hörda över tillståndsansökningen.

6 KAP.

Om restaurantbolag.

1 §.

Utgår.

2 §.

Sådan rörelse, vilken jämlikt 3 kap. 15 § är att betrakta såsom folkrestaurant, må, där i samband med rörelsen utskänkning av rusdrycker ifrågasättes, drivas allenast av restaurantbolag.

3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9 §§.

Utgå.

10 §.

Centralbolaget må ej driva restaurantrörelse eller innehava aktie i restaurantholag.

11, 12, 13 och 14 §§.

Utgå.

15 §.

1 mom. Aktierna — — — aktiekapital.

Varje — — — röst.

2 mom. Bolagsordning för restaurantholag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av Konungen, och skall bevis därom fogas vid registreringsansökningen.

3 mom. Restaurantholag må ej bereda preferensaktieägarna vinning utöver skälig utdelning å aktie eller låta ersättning till styrelseledamot eller avlöning till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse.

4 mom. Restaurantholag — — — bolaget.

5 mom. Restaurantholag — — — förening.

6 mom. Utgår.

7 mom. Granskning — — — suppleant.

8 mom. Utgår.

7 KAP.

3 §.

»Motbok» utbytes mot »inköpsbevis».

9 §.

Dömes någon till ansvar enligt 6 eller 8 § för förbrytelse vid utskänkning och har han förut undergått bestraffning — — — förlustig.

12 §.

Den, som i följd av bestämmelserna i 2 kap. 8 § undfått del av där avsedd tillverkarens räkenskaper och verifikationer, så ock den, som haft eller har att taga befattning med tillsyn å utskänkning, må icke — — — kunskap. Gör — — — dagsböter. Sker — — — fängelse.

18 §.

Utgår.

20 §.

2 mom. Rusdrycker, som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förbrutna, skola hembjudas till centralbolaget. Bolaget vare skyldig att till skäligt pris inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma — — — författningar.

Med — — — tillhanda.

II.

Förslag

till

förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker.

3, 4 och 5 §§.

Utgå.

6 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning, som avser tiden efter den 1 oktober 1938, skall göras senast den 31 mars 1938. Ifråga om — — — tillämpning.

Ansökan — — — förordningen.

Tredje stycket utgår.

7 §.

Utgår.

8 §.

Konungen har att meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å de bolag, som omförmålas i 17 § i förordningen den 14 juni 1917, samt angående rörelsens övertagande av centralbolaget.

Andra stycket utgår.

III

Förslag

till

förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd.

1 §.

Nykterhetsnämnd — — — åtgärder.

Andra stycket. »Systembolag» utbytes mot »centralbolaget».

2 §.

»Förordna» ersättes med »hos centralbolaget hemställa».

B. hos Kungl. Maj:t hemställa om verkställande av skyndsamt utredning och framläggande av förslag till nästa års riksdag om närmare grunder för utgivande av ersättning till systembolag och där anställd personal i samband med systembolagens upphörande och Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens övertagande av utminuteringsverket av rusdrycker i riket.»

2. Motionen nr 242 i första kammaren av herr *Reuterskiöld*, däri hemställts, att riksdagen ville, därest proposition nr 242 i huvudsak bifalles, därvid införa de ändringar i texten, som i motionen angivits.

3. De likalydande motionerna nr 268 i första kammaren av herr *Eilif Sylwan m. fl.* och nr 511 i andra kammaren av herr *Henriksson m. fl.*, i vilka hemställts »att riksdagen vid behandling av förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker för sin del måtte göra det uttalandet, att restauratörernas rätt till handelsvinst å utskänkta spritdrycker och starka viner måtte bestämmas i enlighet med rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag, alternativ 6».

4. Motionen nr 269 i första kammaren av herr *Oscar Gottfrid Karlsson*, däri hemställts »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. måtte besluta att nedan angivna delar av förslagens 3 och 6 kap. skola erhålla följande lydelse:

3 KAP.

Om rätt till detaljhandel.

3 §.

Utminuterung må — — — femtusen invånare.

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket och efter kontrollstyrelsens godkännande, besluta angående utminuteringsställesnas antal och förläggning.

---

15 §.

Tillstånd till turistutskänkning må ej överlätas.

Överlåtelse av annat tillstånd till utskänkning som omfattar — — — såsom folkrestaurang.

Ej heller — — — av systembolaget.

16 §.

1 mom. I andra — — — sådan överlåtelse.

Har avtal om överlåtelse skett, skall bolaget söka fastställelse av avtalet hos kontrollstyrelsen som har att med avseende å skälen och villkoren för överlåtelsen samt lämpligheten och behörigheten hos den å vilken överlåtelsen ifrågasättes bifalla eller avslå bolagets framställning.

2 mom. Med överlåtelse — — — starkare viner.

17 §.

1 mom. Har systembolag avslagit framställning om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, må klagan däröver föras hos kontrollstyrelsen.

2 mom. Förmenar den å vilken systembolag överlåtitt tillstånd till utskänkning, att bolaget vid fastställandet av villkor för överlåtelse eller vid tillämpning av det mellan honom och bolaget ingångna avtal åsidosatt hans enskilda rätt eller eljest förfarit olämpligt, må han hos kontrollstyrelsen göra framställning om rättelse.

6 KAP.

Om systembolag och restaurangbolag.

4 §.

Systembolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen två ledamöter, som tillika äro den ena ordförande och den andra vice ordförande, landstinget en ledamot samt bolagsstämman två ledamöter. För varje ledamot utses på enahanda sätt en suppleant.

Styrelsen för — — — den staden.»

5. De likalydande motionerna nr 270 i första kammaren av herr *Oscar Gottfrid Karlsson* och nr 524 i andra kammaren av herr *Andersson* i Igelboda, i vilka hemställts, »att riksdagen måtte besluta att § 3 5 kap. i förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker (Kungl. Maj:ts proposition nr 242 sid. 15) får följande lydelse:

Vid offentligt skådespel — — — sådan utskänkning. Samma lag vare beträffande offentlig danstillställning, dock att för dylikt fall medgivande ej må lämnas med mindre omständigheterna äro sådana, att synnerliga skäl föreligga, och må medgivandet endast avse utskänkning vid enstaka danstillställning.»

6. Motionen nr 271 i första kammaren av herrar *Lindmark* och *Karl Bodin*, däri hemställts, att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 242 måtte hemställa till Kungl. Maj:t om förnyad omprövning av rusdryckslagstiftningen med beaktande bl. a. av i motionen anförda synpunkter.

7. De likalydande motionerna nr 272 i första kammaren av herr *Holmström m. fl.* och nr 508 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, i vilka hemställts »att 4 kap. 2 par. i 'Förordning angående försäljning av rusdrycker' måtte erhålla följande lydelse:

'Tillstånd att inköpa spritdrycker eller vin må icke meddelas den som ej fyllt tjuogoett år.»

8. Motionen nr 273 i första kammaren av herr *Bjurström*, däri hemställdt, »att riksdagen måtte besluta avslå propositionen 242, såväl i vad denna avser ny förordning angående försäljning av rusdrycker som därmed förbundna följdförfattningar».

9. De likalydande motionerna nr 274 i första kammaren av herrar *Rahmn* och *Borell* samt nr 513 i andra kammaren av herr *Liedberg m. fl.*, i vilka hemställdt, att termen »rusdrycker» i Kungl. Maj:ts »förordning angående försäljning av rusdrycker» utbytes mot »starkdrycker»,

att efter de närmare grunder, som i motionerna angivits, fri inköpsrätt å motbok av spritdrycker och vin medgives envar som ej jämlikt förordningens 4 kap. §§ 2 och 3 helt eller delvis underkastats inskränkning i denna rätt och att följaktligen förordningens § 4 i kap. 4 om utminuteringsrätt måtte utgå, samt

att 4 kap. § 2 om utminuteringsrätt måtte erhålla följande ändrade lydelse: »Tillstånd att inköpa starkdrycker må icke meddelas den som ej fyllt 21 år.»

10. De likalydande motionerna nr 275 i första kammaren av herr *Bergman m. fl.* och nr 510 i andra kammaren av herr *Dahlbäck m. fl.*, i vilka yrkats

I. att Kungl. Maj:ts proposition nr 242 måtte avslås och ny proposition avlåtas till 1938 års riksdag, samt

II. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till 1938 års riksdag till lag angående förbättrad nykterhetsvård i huvudsaklig överensstämmelse med rusdryckslagstiftningsrevisionens år 1934 avgivna förslag i detta avseende.

Alternativt har hemställdt, att, därest yrkandet om avslag ej bifalles, riksdagen måtte besluta ändringar i förslaget i enlighet med följande uttalanden:

1) Den kommunala självbestämmningsrätten må icke borttagas vare sig i avseende på tillstånd i fråga om utminuterings- och utlämningsställen eller i avseende på rätt till utskänkningsveto vid hälsobrunnar, badorter, turistorter m. m.

2) Gällande förbud mot försändelse av rusdrycker genom postverket må icke upphävas.

3) Maximikvantiteten för tilldelning av spritdrycker utminuteringsvis bör ej få överskrida 3 liter i månaden.

4) Den tid, varunder efterhandsinköp skall få ske, bör åtminstone begränsas till högst 3 månader. S. k. extra tilldelning bör försvinna eller åtminstone inskränkas till rena undantagsfall.

5) Det hittills gällande förbudet mot utskänkning i förening med restaurangdansen bör icke upphävas. I detta sammanhang göres även en erinran mot den »praxis», som flerstädes fått tillämpas i avseende på undantagsbestämmelser om rätt att för särskilda tillfällen medgiva utskänkning utöver normalt gällande gränser».

6) Ledamöterna i systembolags styrelse böra utses en, tillika ordförande, av kontrollstyrelsen, en av nykterhetsnämnden i bolagets hemstad, två av landstinget samt en av bolagsstämman.

7) Förbud bör stadgas mot all utskänkning av rusdrycker å luftfartyg (3 kap. 13 § 3 mom.).

8) Författningstexten bör ändras så att i 3 kap. 16 § kontrollstyrelsen insättes som fastställande myndighet i stället för länsstyrelsen, och i 17 § likaledes kontrollstyrelsen bestämmes som den myndighet, hos vilken klagan i överlåtelseärenden må föras.

9) Den bestämmelse, som ingår i nuvarande förordning därom att ecklesiastik ämbets- eller tjänsteman, kyrkobetjänt eller i allmän tjänst anställd lärare ej må erhålla tillstånd till försäljning av rusdrycker, bör icke — såsom i propositionen föreslagits — utgå.

11. Motionen nr 276 i första kammaren av herr *Bergman*, däri hemställt, att, därest propositionen nr 242 skulle avslås, »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till 1938 års riksdag om införande av folkomröstning som avgörande instans angående frågan om rätt till försäljning av rusdrycker inom kommun eller visst mera omfattande försäljningsområde, därest viss del av den röstberättigade befolkningen begär sådan omröstning».

Därest propositionen skulle läggas till grund för positivt beslut vid innevarande års riksdag, yrkas i sistnämnda motion alternativt »att bestämmelse måtte införas, att, därest den kommunala representationen tillstyrkt försäljningsrätt men minst en tiondel av kommunens röstberättigade medborgare begär folkomröstning i saken, sådan skall anordnas och dess resultat lända till efterrättelse».

12. De likalydande motionerna nr 277 i första kammaren av herr *Anders Andersson* och nr 519 i andra kammaren av herr *Lindberg* i Stockholm, i vilka hemställt, att riksdagen ville besluta det 1 mom. i § 13 kap. 3 erhåller sådan lydelse att sprit icke må serveras medan fartyg ligger i hamn eller vid land, samt att mom. 3 samma § utgår och att erforderliga ändringar i andra mom. och paragrafer som därav föranledas göras.

13. De likalydande motionerna nr 278 i första kammaren av herr *Carl Eriksson m. fl.* och nr 517 i andra kammaren av herr *Persson* i Norrby m. fl., i vilka hemställt, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, kap. 3 par. 3, att utöver där angivna föreskrifter länsstyrelsen må äga rätt att där lokala omständigheter därtill kunna föranleda och efter framställning, av vederbörande kommun förordna om inrättande av utminuteringsställe även på andra orter än där angivna och jämväl i sådana fall, där systembolag ej funnit skäl besluta därom».

14. De likalydande motionerna nr 279 i första kammaren av herr *Holmström m. fl.* och nr 512 i andra kammaren av herr *Henriksson m. fl.*, i vilka hemställts, »att riksdagen måtte vidtaga sådana ändringar i Kungl. Maj:ts proposition nr 242 med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, att länsstyrelsen för de utskänkningsrättigheter, som avses i 3 kap. 6 §, tillerkändes alla befogenheter med rättigheternas meddelande och indragning och att sålunda utskänkningsrättighet, efter ansökan, av länsstyrelsen meddelas direkt till den — det må vara systembolag eller enskild person — som skall driva restaurangrörelsen».

15. Motionen nr 471 i andra kammaren av herr *Paulsen*, däri hemställts,
»1) att åldern för erhållande av spritdrycker genom utskänkning bestämmes till 21 år,

2) att åldern för erhållande av sprit genom motbok bestämmes till 21 år,

3) att beskattningen lägges så, att brännvin i detaljhandeln erhålles till följande priser:

1:a litern	.....	kronor	1: 20
2:a »	.....	»	2: 40
3:e »	.....	»	4: 80
4:e »	.....	»	9: —».

16. Motionen nr 472 i andra kammaren av herr *Paulsen*, däri hemställts, »att detaljhandelsområdena i Malmöhus län bestämmas till fyra med bolag förlagda till Hälsingborg, Malmö, Trälleborg och Ystad».

17. Motionen nr 507 i andra kammaren av herrar *Nilsson* i Landskrona och *Landgren*, däri hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att ett systembolag får finnas i samhällen vars invånareantal uppgår till minst fem tusen».

18. Motionen nr 509 i andra kammaren av herr *Andersson* i Falkenberg, däri hemställts, att riksdagen måtte avslå de vid propositionen nr 242 fogade förslag, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om framläggande av förslag dels till rusdrycksförsäljningsförordning med ett riksbolag såsom försäljningsorgan i enlighet med i motionen angivna riktlinjer, dels till lag om nykterhetsvård i huvudsaklig överensstämmelse med rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag.

19. Motionen nr 514 i andra kammaren av herr *Sundström* i Vikmanshyttan, däri hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, att inom Kopparbergs län två detaljhandelsområden inrättas, därvid ett med huvudort i Hedemora».

20. Motionen nr 515 i andra kammaren av herr *Lindén m. fl.*, däri hemställts, »att den nya rusdryckförsäljningslagen bestämmas så att den nuvarande försäljningsorganisationen i princip bibehålles».

21. Motionen nr 516 i andra kammaren av herr *Kilbom*, däri hemställts, »att riksdagen måtte avslå bestämmelsen i 4 kap. 3 paragrafen i förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker, innebärande att personer som åtnjuta fattigvårdsunderstöd skola kunna få sin rätt till inköp av rusdrycker begränsad eller helt avskaffad».

22. Motionen nr 518 i andra kammaren av herr *Nilson* i Eskilstuna, däri hemställts, »att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville, efter vederbörlig utredning, till kommande riksdag framlägga förslag till förordning om försäljning av rusdrycker, om förbättrad nykterhetsvård och om andra åtgärder från statens sida ägnade att i vida avsevärdare mån än nu gällande individuella kontroll eller den av Kungl. Maj:t föreslagna lagstiftningen medverka till ett tillbakaträngande av dryckesseden i vårt land, till minskning av den svenska rusdryckskonsumtionen och till undanröjande av de grova alkoholskadorna».

23. Motionen nr 520 i andra kammaren av herr *Nylander*, däri hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att 5 kap. § 5 i Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker erhåller en sådan lydelse att möjlighet yppas för länsstyrelse att medgiva pensionat och därmed likställda näringsställen, vilka företrädesvis frekventeras av främlingar på orten, att låta sina gäster förtära egna medförda spritdrycker».

24. Motionen nr 521 i andra kammaren av fru *Alvén m. fl.*, däri hemställts, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 måtte besluta att 12 § i 3 kap. erhåller sådan lydelse, att rätt till utskänkning icke må kunna meddelas utan de kommunala myndigheternas medgivande».

25. Motionen nr 522 i andra kammaren av herr *Cruse m. fl.*, däri hemställts

att åt 5 kap. 7 § gives sådan avfattning, att under stadgandet icke kan hänföras förfrågan från serveringspersonalens sida, huruvida gäst, som icke uttagit sin 'ranson', önskade före den tid utskänkingen avslutades göra ytterligare beställning av spritdrycker, samt

»att till 7 kap. 8 § fogas ett tillägg — eller på annat ställe i förordningen införes bestämmelse — av innehåll att systembolag icke må på något sätt påverka innehavare av utskänkningstillstånd att entlediga anställd, vilken uppgivits hava överträtt förordningen eller med stöd av denna meddelade bestämmelser, med mindre han för uppgivna förseelsen genom lagakraftvunnen dom fällts till ansvar».

26. Motionen nr 523 i andra kammaren av herrar *Cruse* och *Eriksson* i Sandby, däri hemställts, »att riksdagen måtte besluta

att ingen ändring vidtages i nu gällande bestämmelser angående de s. k. vinstkvantiteterna;

att 5 kap. 1 § erhåller följande lydelse:

1 mom. Utan samband med måltid må högst 5 centiliter spritdrycker utskänkas, dock ej brännvin. I samband med verklig måltid av lagad mat må högst 20 centiliter spritdrycker utskänkas.

2 mom. Angående lägsta pris å måltid som i 1 mom. sägs äger kontrollstyrelsen utfärda föreskrifter, samt

att 2 § 2 mom. utgår».

Beträffande de skäl, som i motionerna anförts till stöd för de däri framställda yrkandena, får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Till utskottet ha i anledning av förevarande proposition inkommit skrivelser från bland andra Nykterhetsnämndernas riksförbund, Sveriges centrala hotell- och restaurangförening, Motorförarnas helnykterhetsförbund, Stockholms handelskammare samt flera personalsammanslutningar, drätselkammare och systembolag. Stockholms handelskammares skrivelse bifogas detta betänkande såsom bilaga (*bilaga D*).

Inledning.

Gällande rusdrycksförsäljningsförordning utfärdades den 14 juni 1917 och trädde i kraft den 1 januari 1919. Ehuru förordningen på vissa punkter undergått betydelsefulla ändringar, ha i åtskilliga avseenden, särskilt i vad angår detaljhandeln, de ursprungliga bestämmelserna förblivit i stort sett orubade. I propositionen har lämnats en sammanfattande översikt rörande nu gällande ordning på förevarande område. I denna del tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen (sid. 38—41).

På sin tid uppdrogs åt särskilda sakkunniga — 1926 års rusdryckslagstiftningsberedning — att verkställa utredning rörande olika spörsmål om den lokala organisationen av rusdrycksförsäljningen. Denna utredning hann emellertid aldrig leda till åsyftat resultat, innan frågan om en allmän revision av försäljningslagstiftningen bragtes på dagordningen.

Yrkanden i sådant syfte framfördes i särskilda motioner vid 1928 års riksdag. I en av dessa motioner — den av herr Lövgren i Nyborg inom andra kammaren väckta motionen nr 348 — anmärktes, att det gällande utminuteringsystemet syntes ha åstadkommit en ökning i stället för en minskning av alkoholkonsumtionen samt att detsamma visat sig ägnat att giva ökad utbredning jämväl åt den olaga sprithanteringen. Fördenskull begärdes i motionen en undersökning av de restriktionssystem, som praktiserades i de skilda skandinaviska länderna, i syfte att få utrönt, om ej för vårt land kunde utformas ett system för rusdrycksförsäljning, vilket avskaffade den personliga kontrollen och höjde statens inkomster men samtidigt hölle konsum-

tionen inom måttliga gränser. I två andra sinsemellan likalydande motioner — de av herr Nils Anton Nilsson i första kammaren samt herrar Forssell och Järte i andra kammaren väckta motionerna nr 156 respektive 268 — framställdes vidare åtskilliga anmärkningar mot rusdrycksförsäljningsförordningens bestämmelser i fråga om detaljhandeln samt mot det sätt, varpå denna del av försäljningen i praktiken blivit ordnad. Dessa anmärkningar utmynnade i ett yrkande om revision av rusdrycksförsäljningsförordningen jämte därmed sammanhängande författningar.

Över ifrågavarande motioner avgav kontrollstyrelsen utlåtande. Efter att ha bemött de framställda erinringarna uttalade styrelsen därvid, att jämväl styrelsen av närmare anförda orsaker funne tidpunkten vara inne för en överarbetning av rusdrycksförsäljningsförordningen.

I sitt av riksdagen godkända betänkande nr 37 erinrade bevillningsutskottet därefter bland annat, hurusom ett tidigare vid 1923 års riksdag framställt yrkande om en allmän revision av försäljningslagstiftningen avisats av bevillningsutskottet under motivering, att sådana erfarenheter rörande verkningarna av försäljningsbestämmelserna då ännu icke vunnits, att därav kunde dragas några säkra slutsatser rörande riktningen för ett kommande reformarbete. Förutsättningar för ett dylikt bedömande syntes emellertid utskottet numera föreligga. Särskilt borde det med kännedom om den praxis, som bestämts genom de av kontrollstyrelsen utfärdade föreskrifterna och direktiven, låta sig göra att genom bestämmelser i författningen reglera vissa förhållanden, vilka vid förordningens införande icke blevo föremål för lagstiftning utan lämnades åt kontrollorganens prövning.

Utskottet, som sålunda ansåg rusdrycksförsäljningsförordningen böra göras till föremål för revision, anförde vidare:

Den vägledande synpunkten vid en dylik revision bör enligt utskottets mening vara strävan att vinna sådana bestämmelser, som i möjligaste mån gagna nykterhetstillståndet i landet och genom vilkas tillämpning konsumtionen förorsakar minsta möjliga skada och olägenheter. Därjämte får det anses angeläget, att genom lagstiftningen dryckesseden, framförallt i dess mera anstötliga former, kommer att motverkas, utan att sådana ytterligare restriktioner införas, som äro ägnade att framkalla ett mera allmänt missnöje. Vidare böra sådana i författningen meddelade eller genom praxis utbildade bestämmelser, som sakna nykterhetsfrämjande betydelse men äro ägnade att framkalla irritation, i möjligaste mån avlägsnas.

Då det icke torde vara möjligt att utan en ingående utredning av föreliggande spörsmål bedöma, efter vilka närmare riktlinjer de nya bestämmelserna böra utformas, har utskottet inskränkt sig till att framhålla några av de frågor, som närmast böra göras till föremål för undersökning.

Till en början torde böra verkställas en utredning rörande det svenska restriktionssystemets verkningar i nykterhetshänseende samt anställas en jämförelse mellan detta system och i utlandet, särskilt i Danmark, Norge och England prövade system för begränsning av rusdrycksmissbruket. I den av herr Lövgren i Nyborg väckta motionen har framhållits angelägenheten av att uppmärksamhet ägnas det danska systemet, enligt vilket en hög beskattning av spritdrycker införts, i avsikt bland annat att minska konsumtionen; och även utskottet har ansett önskvärt, att de i Danmark vunna erfarenheterna ägnas uppmärksamhet.

Utredningen bör omfatta såväl den individuella utminuteringskontrollen som utskänkningsbestämmelserna. Inom sistnämnda område bör göras till föremål för undersökning ställningen mellan kontrollstyrelsen och systembolagen, å ena sidan, samt restauratörerna, å den andra, varvid framför allt frågan om formen för överlåtelse av rättighet till utskänkning och om de villkor, som må förknippas med dylik rätt, bör tagas under omprövning. I samband härmed torde böra övervägas lämpligheten av att införa besvärsmätt över systembolagens beslut angående överlåtelse av utskänkningsrättighet. Såsom kontrollstyrelsen erinrat har styrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om åvägabringande av preciserade direktiv från statsmakternas sida beträffande slutmålet för avvecklingen av det privatekonomiska intresset i utskänkningsrörelsen och beträffande taktiken i avvecklingsarbetet. Denna betydelsefulla fråga synes lämpligen kunna behandlas i samband med den allmänna revision av lagstiftningen rörande försäljning av rusdrycker, vilken utskottet ansett böra företagas.

Vidare torde även frågorna om detaljhandelsbolagens organisation och deras rätt att driva verksamhet genom dotterbolag samt om revision av dessas förvaltning ävensom rörande det inbördes förhållandet mellan dessa bolag och kontrollstyrelsen böra göras till föremål för övervägande i detta sammanhang.

I skrivelse den 15 maj 1928 (nr 203) anhöll riksdagen därefter, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående omläggning av lagstiftningen rörande försäljning av rusdrycker samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 24 september 1928 av riksdagens skrivelse hänvisade chefen för finansdepartementet till vad utskottet uttalat samt tillade för egen del huvudsakligen allenast, att en blivande utredning borde åsyfta en allmän översyn av bestämmelserna inom rusdryckslagstiftningen och, utan att bindas av några på förhand givna anvisningar, avse alla frågor, som berördes av sagda lagstiftning. Genom beslut samma dag bemyndigade Kungl. Maj:t departementschefen att tillkalla högst nio sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag angående revision av nämnda lagstiftning. Det åt 1926 års rusdryckslagstiftningsberedning lämnade uppdraget blev i samband härmed återkallat.

Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 23 oktober 1928 sju sakkunniga, vilka antogo benämningen *1928 års revision av rusdryckslagstiftningen*. Sedan en av revisionens ledamöter erhållit entledigande från uppdraget och tre nya ledamöter blivit tillsatta, anhöllo emellertid flera av de sakkunniga efterhand om befrielse från utredningsuppdraget. I anledning härav återkallades den 20 juni 1930 samtliga förordnanden för revisionens dåvarande ledamöter, och förordnades den 4 juli 1930 såsom ledamöter i revisionen landshövdingen E. A. Beskow, tillika ordförande, dåvarande jourhavande direktören i aktiebolaget Vin- & spritcentralen E. A. Bernström, ledamoten av riksdagens första kammare, förrådsförmannen A. J. Bärg i Katrineholm, aktuarien, filosofie doktorn E. V. Englund, direktören i Karlstads systemaktiebolag G. Gräslund, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren C. O. Johanson i Huskvarna, lasarettsläkaren i Malmö, medicine doktorn M. J. J. Ljungdahl, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kam-

mare, redaktören E. Ljunggren i Örebro och dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, byråchefen J. E. O. J:son Thulin. Någon ytterligare ändring i revisionens sammansättning ägde därefter icke rum.

Med skrivelse den 23 oktober 1934 överlämnade revisionen till chefen för finansdepartementet »Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m.». I skrivelsen anfördes bland annat, att revisionen på grund av det nära sambandet mellan vissa spörsmål inom lagstiftningen rörande försäljning av spritdrycker och vin samt lagen om behandling av alkoholister funnit sig böra upptaga till behandling jämväl vissa delar av sistnämnda lagstiftning. I enlighet härmed innefattar betänkandet av motiv åtföljda förslag till

- 1) förordning angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordning);
- 2) lag om nykterhetsvård;
- 3) förordning om införande av förordningen angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordningen) samt lagen om nykterhetsvård;
- 4) kungörelse angående meddelande av vissa uppgifter för utminuteringskontrollen;
- 5) bolagsordning för systembolag; samt
- 6) bolagsordning för restaurangbolag.

Efter remiss avgåvos yttranden över betänkandet av åtskilliga myndigheter, korporationer och sammanslutningar.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 6 december 1935 av det av revisionen framlagda förslaget till spritdrycksförordning anmärkte chefen för finansdepartementet, att nämnda förslag syntes i det stora hela ägnat att kunna läggas till grund för en lagstiftning i ämnet men att han likväl ville tillstyrka att förslaget i viss del gjordes till föremål för ytterligare utredning innan proposition avlättes till riksdagen. Departementschefen erinrade därvid, huru som förslaget avsåge genomförande av en betydande minskning av antalet systembolag men att det föreliggande utredningsmaterialet icke syntes giva tillräcklig ledning för överblickande av de ekonomiska förutsättningarna för en dylik reform. Fördenskull hemställdes om bemyndigande att tillkalla högst fem sakkunniga med uppdrag att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna direktiv inom finansdepartementet verkställa utredning av frågan om de ekonomiska förutsättningarna för genomförande av omorganisation av systembolagen.

Sedan nämnda hemställan av Kungl. Maj:t bifallits, tillkallades sagda den 6 december såsom sakkunniga dåvarande militieombudsmannen T. P. J. Petersson, tillika ordförande, verkställande direktören i aktiebolaget Stockholmssystemet J. H. Bergvall, ledamoten av riksdagens första kammare, förenämnde förrådsförmannen A. J. Bårg, överdirektören J. A. Kollberg samt assessorn i Svea hovrätt E. G. Söderlund.

De sakkunniga avgåvo utlåtande i ämnet den 10 juni 1936. Över detta utlåtande inhämtades yttranden från kontrollstyrelsen — som i sin tur införskaffade yttranden i ärendet från Systembolagens personalförening och Sy-

stembolagsföreningarnas förtroendenämnd — ävensom från statskontoret och riksräkenskapsverket.

Det av rusdryckslagstiftningsrevisionen avgivna betänkandet upptog, såsom redan anmärkts, jämväl förslag till lag om nykterhetsvård, avsedd att träda i stället för 1931 års lag om behandling av alkoholister. Enligt detta förslag skulle dels i varje län inrättas en de lokala nykterhetsnämnderna överordnad länsnykterhetsnämnd med uppgift bland annat att öva tillsyn över de lokala nämnderna samt lämna dem vägledning och bistånd, dels ock ingripande från nykterhetsnämndernas sida kunna ske, ej blott såsom nu, då fråga är om vissa grövre fall av alkoholmissbruk, utan även — låt vara med viss begränsning och utan interneringspåföljd — i lindrigare fall och på ett tidigare stadium än som för närvarande är möjligt.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av förslaget till ny försäljningslagstiftning har föredragande departementschefen omnämnt, hurusom — med hänsyn bland annat till de erinringar, som framställts i yttrandena över förslaget till lag om nykterhetsvård — frågan om en mera genomgripande revision av alkoholistlagstiftningen tillsvidare ansetts böra bliva föremål för ytterligare överväganden inom socialdepartementet, i följd varav något förslag härutinnan icke nu vore att förvänta. Departementschefen har emellertid ansett hinder icke möta att, utan avvaktan på att detta spörsmål bringas till sin lösning, redan nu upptaga till behandling frågan om genomförande av den av riksdagen begärda försäljningslagstiftningen.

Allmän översikt av revisionens förslag m. m.

I propositionen lämnas å sid 44 och 45 en allmän översikt av revisionens förslag till ny försäljningslagstiftning. Detta kan i stort sett sägas ha lämnat den nuvarande ordningen orubbad i sina huvuddrag. En principiell avvikelse från den gällande ordningen föreligger emellertid såtillvida, att revisionen — för ernående bland annat av större likformighet vid lagtillämpningen — föreslagit, att kommunernas bestämmanderätt skall upphöra i fråga om utminuteringsen samt inskränkas i fråga om utskänkningsen. I fråga om lagstiftningens närmare utformande innefattar förslaget åtskilliga i och för sig betydelsefulla ändringar på detaljhandelns område, till vilka utskottet får återkomma.

Mot förslaget till försäljningsförordning ha av revisionens ledamöter i skilda hänseenden anförts reservationer. Ändringsförslagen torde emellertid vara av beskaffenhet att ur rent formell synpunkt föranleda allenast relativt obetydliga jämkningar i det framlagda författningsförslaget, och detta kan därför sägas i det stora hela ha vunnit stöd hos åtta av revisionens nio ledamöter.

En ledamot har däremot ställt sig avvisande mot förslaget i dess helhet. Enligt hans åsikt måste en allmän revision av försäljningslagstiftningen för

närvarande anses såväl obehövlig som olämplig, och betänkandet borde enligt hans förmenande allenast ha utmynnats i förslag om ändring av sådana bestämmelser i gällande försäljningsförordning, som kunna sägas sakna nykterhetsfrämjande betydelse och som samtidigt visat sig ägnade att framkalla irritation.

Departementschefen har beträffande frågan, huruvida en ny lagstiftning på förevarande område nu lämpligen bör komma till stånd, anfört följande:

»Redan tidigare, vid anmälan inför Kungl. Maj:t i december 1935 av det föreliggande förslaget, har jag framhållit, hurusom enligt min mening förslaget i åtskilliga hänseenden innebär en förbättring i förhållande till den nu gällande ordningen och sålunda i det stora hela synes ägnat att kunna läggas till grund för en lagstiftning i ämnet. Jag får i samband med min redogörelse för de olika delarna av förslaget tillfälle att i det följande närmare motivera min ståndpunkt härutinnan. I detta sammanhang skall jag emellertid något uppehålla mig vid den förut berörda invändningen, att det överhuvud skulle vara olämpligt eller obehövt att nu verkställa en mera omfattande revision av lagstiftningen på förevarande område.

Den förenämnde reservanten inom rusdryckslagstiftningsrevisionen anmärker i sådant hänseende bland annat, att den framställning från riksdagen, som föranledde revisionens tillsättande, torde ha möjliggjorts därigenom att representanter för olika grupper av missnöjda förenade sig om kravet på en utredning. Under sådana förhållanden finner reservanten det ligga i sakens natur, att någon enighet om de sakliga riktlinjerna för utredningen ej kunnat vinnas. Lika litet som bevillningsutskottets utlåtande givit någon ledning härutinnan finner reservanten de utredningar, som revisionen verkställt, ha lämnat anvisning å de punkter i lagstiftningen, som borde bli föremål för ändring. Av revisionen infordrade yttranden hade sålunda närmast givit vid handen, att man huvudsakligen vore nöjd med den nuvarande lagstiftningen och att kravet på ändringar avsåge andra närliggande områden. Reservanten anmärker i övrigt, att ett förverkligande i större utsträckning av bevillningsutskottets krav på utformade detaljföreskrifter skulle leda till försvårad tillämpning av författningen.

Vad reservanten sålunda anfört rörande behovet av ändrade bestämmelser på förevarande område jävas av den uppfattning, som kommit till uttryck bland revisionens övriga ledamöter samt i ett flertal yttranden. Även för egen del finner jag det uppenbart, att den nuvarande lagstiftningen är behäftad med ofullkomligheter, vilka det bör vara angeläget att undanröja. Såsom en brist i lagstiftningen får exempelvis anses, att så betydelsefulla anordningar som den individuella utminuteringskontrollen och utskänkingsrestriktionerna endast ofullständigt eller icke alls regleras i författningen. Förslaget innebär härutinnan en given förbättring i förhållande till gällande lagstiftning. Jämväl i övrigt innehåller förslaget bestämmelser, som torde vara ägnade att undanröja vissa med den nuvarande ordningen förenade olägenheter.

Den omförmälde reservanten har, utöver vad förut angivits, erinrat jämväl om nackdelen av alltför ofta återkommande ändringar i lagstiftningen på förevarande område. Denna synpunkt förtjänar i och för sig helt visst att beaktas men torde icke med nämnvärd styrka göra sig gällande i fråga om ett förslag, vilket i likhet med det nu föreliggande i stort sett avser allenast att avvägbringa förbättringar på grundval av den bestående ordningen.

I enlighet med vad sålunda anförts och då härtill kommer, att förslaget i allmänhet erhållit en avfattning, som bättre än den nu gällande förordningen tillgodoser kravet på klarhet och reda i föreskrifterna på hithörande område, har jag icke kunnat fästa avseende vid de angivna betänkligheterna mot en ny lagstiftning i ämnet.»

Valet av restriktionssystem.

I propositionen lämnas å sid. 48—73 en redogörelse för revisionens yttrande i fråga om valet av restriktionssystem ävensom för de i denna del avgivna utlåtandena. *Departementschefen* har för egen del uttalat bland annat följande:

»Enligt min mening finnes ingen anledning att frångå det system med individuell kontroll och på förhand begränsad tilldelning, som i vårt land sedan snart 20 år tillbaka tillämpats i fråga om utminuteringen. Det torde vara allmänt erkänt, att införandet av detta system på sin tid medförde en mycket avsevärd förbättring i fråga om det grövre alkoholmissbruket. Samtidigt inträdde också en betydande nedgång i konsumtionen av spritdrycker. Man har emellertid på vissa håll velat göra gällande, att nedgången i spritdryckskonsumtionen väsentligen förorsakades av andra omständigheter än försäljningsrestriktionerna och att systemets verkningar i avseende å alkoholmissbruket varit allenast av övergående natur. På det hela taget skulle systemet efterhand ha visat sig ur nykterhetssynpunkt vara mera till skada än till gagn, i det att den individuella kontrollen och det därmed förenade ransoneringssystemet funnits ägnade att utbreda och befästa bruket av alkohol samt att främja förekomsten av olaga hantering. Man har erinrat om den fortgående stegringen av motboksantalet, om det förhållandet att spritdryckskonsumtionen i vårt land, räknat per invånare, alltjämt är högre än i flertalet andra länder och under lång tid hållit sig på en i stort sett oförändrad nivå, om det under senare år tilltagande fylleriet på landsbygden och bland ungdomen, om förekomsten av olaga spritdryckshantering o. s. v. Det har också framhållits, att den betydande förbättring i nykterhetstillståndet, som ostridigt inträtt sedan tiden före världskriget, icke är något enbart för vårt land utmärkande utan med ungefär samma styrka gjort sig gällande även i länder utan nämnvärd nykterhetslagstiftning.

Det är otvivelaktigt riktigt, att den allmänna förbättringen i nykterhetstillståndet i vårt land under senare tid i väsentlig grad är att tillskriva ändrade levnadsförhållanden, förändrad inställning till alkoholbruket och åt-

skilliga andra omständigheter, vilka icke ha något samband med försäljningslagstiftningen. Å andra sidan är jag emellertid också övertygad om, att det för utminuteringsgällande restriktionssystemet medverkat till denna gynnsamma utveckling och att detsamma alltjämt har en betydelsefull uppgift att fylla, då det gäller att motverka överdrivet bruk av alkohol. Ett upphävande av den individuella utminuteringskontrollen och det därmed förbundna ransoneringssystemet skulle med all säkerhet medföra en icke önskvärd tillbakagång i riktning mot tidigare förekommande missförhållanden. Enligt min åsikt bör en sådan åtgärd därför icke tagas under övervägande med mindre än ett annat och bättre restriktionssystem kunnat utfinnas såsom ersättning för det nu tillämpade. Att ett system med mycket hög alkoholbeskattning skulle ha möjligheter att i vårt land, liksom fallet varit i Danmark och England, starkt minska den genomsnittliga konsumtionen, är jag böjd för att antaga. Däremot är det tvivelaktigt, om det socialt mest skadliga bruket i tillnärmelsevis samma grad skulle nedbringas. Då det danska systemet dessutom rullar upp svårlösta frågor rörande skattebördans rimliga fördelning, och då stora delar av den svenska allmänheten torde stå mycket avböjande gentemot denna metod att främja folknykterheten, synas alldeles övervägande skäl tala för revisionens ståndpunkt, att en ersättning för vårt nuvarande restriktionssystem icke kan sökas i ett system med kraftigt stegrad alkoholbeskattning.

Jag vill emellertid icke bestrida, att det rådande utminuteringsystemet även kan ha varit förenat med vissa nackdelar. I detta hänseende må framhållas, att det föreliggande förslaget avser att avhjälpa sådana olägenheter, som kunnat sammanhänga därmed, att utformningen av systemet tilläventyrs icke varit den bästa möjliga eller att det på vissa håll kunnat brista i tillämpningen därav. Genom förändrad organisation av systembolagen, bestämmelser som möjliggöra mera enhetliga riktlinjer för den individuella kontrollen, införandet av rätt till s. k. efterhandsköp m. m. torde härutinnan kunna vinnas förbättringar i förhållande till den nu gällande ordningen.

Vad angår påståendet, att det rådande utminuteringsystemet skulla vara ägnat att utbreda och befästa bruket av alkohol, finner jag det icke alldeles uteslutet, att denna uppfattning kan äga ett visst fog. Verkningarna härutinnan torde emellertid stundom ha överdrivits, och i varje fall synes en dylik tendens icke böra motverkas genom ett frångående av restriktionsprincipen, utan fastmera genom förbättring av det nuvarande systemets utformning och tillämpning. Vill man emellertid på ett mera avgörande sätt komma till rätta med själva bruket av alkohol, torde man främst ha att söka påverka allmänhetens inställning till detta bruk, och härvid torde företrädesvis andra utvägar böra anlitas än lagstiftningen. Det synes mig likväl icke uteslutet, att systembolagen genom en förnuftig tillämpning av restriktionssystemet och måhända också genom en lämpligt anordnad upplysningsverksamhet skola kunna bidra till att bruket av alkohol erhåller minskad omfattning i samhället eller i allt fall inriktas mot mindre skadliga former.»

Vad angår utskänkingsrestriktionerna har departementschefen funnit sig på de skäl, som av revisionen anförts, böra tillstyrka, att bestämmelser om måltidstvång och kvantitetsbegränsning bibehållas jämväl under den nya ordningen.

Revisionen hade i fråga om måltidstvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna anført bland annat följande:

Förutom genom prissättningen regleras för närvarande utskänkningens omfattning väsentligen genom föreskrifterna om måltidstvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna. Dessa båda slag av restriktioner stå i ett visst samband med varandra, i det att måltidstvånget bildar en förutsättning för att kvantitetsbegränsningen i praktiken skall kunna genomföras. Om måltidstvånget ej gällde, skulle det icke erbjuda större svårigheter åtminstone på platser med flera restauranger, där utskänkning äger rum, att kringgå bestämmelserna om begränsning av utskänkingskvantiteten genom s. k. krogronder.

Tillämpningen av bestämmelserna om måltidstvång och maximikvantiteter har visserligen ingalunda överallt varit tillfredsställande, men den konsumtionsbegränsning, som härigenom åstadkommits, torde dock ha medfört ganska betydande verkningar i nykterhetsavseende.

Mot måltidstvånget har anmärkts, att detsamma flerstädes icke upprätthållits på ett nöjaktigt sätt utan blivit åsidosatt genom medgivande av utskänkning åt restauranggäster, som för formens skull beställt och betalat s. k. restriktionsrätter utan att förtära dessa. För att dylikt slöseri med matvaror måtte undvikas har det föreslagits, att måltidstvånget skulle ersättas med en viss avgift, ungefär motsvarande det fastställda lägsta priset på den nu föreskrivna måltiden. En sådan anordning skulle emellertid innebära ett slags beskattning och väsentligen medföra samma verkningar som en stegring av utskänkingspriserna. Samma betänkligheter som mot sistnämnda åtgärd göra sig därför gällande även gentemot detta förslag, varför revisionen icke anser sig kunna tillstyrka detsamma. Ett annat uppslag, som framställts i diskussionen om måltidstvånget, går ut på att ersätta detta med ett slags tillståndsbevis för anmärkningsfria konsumenter, så kallade restaurangkort, vilka skulle berättiga innehavaren att utskänkingsvis erhålla en viss begränsad kvantitet spritdrycker. Detta förslag kan emellertid enligt revisionens mening knappast genomföras i praktiken, då det förutsätter en alltför vidlyftig kontroll för att förebygga överlåtelse av restaurangkorten till misskötsamma personer. Båda de nu behandlade förslagen sakna därjämte den förtjänst hos måltidstvånget, som ligger däri, att detta är ägnat att giva alkoholkonsumtionen på restaurangerna en mindre skadlig form. Såsom en ytterligare förtjänst hos måltidstvånget framstår, att detta synes ha medverkat till en omläggning av driften på de med utskänkingsrätt försedda restaurangerna i sådan riktning, att utskänkningen förlorat sin tidigare dominerande betydelse och i stället matserveringsrörelsen blivit den viktigaste grenen. Enligt revisionens mening har måltidstvånget även utövat en uppfostrande inverkan på den restaurangbesökande allmänheten och därigenom i sin mån fördelaktigt påverkat konsumtionsvanorna. Revisionen har vid sina överväganden icke funnit, att det står någon annan utväg till buds, som är ägnad att utgöra fullgod ersättning för måltidstvånget i dessa hänseenden.

Även bestämmelserna om begränsning av utskänkingskvantiteterna ha i flera avseenden varit föremål för kritik. Det har gjorts gällande, att fastställande av dylika kvantiteter innebär ett oberättigat ingrepp i enskildas va-

nor, som lätt leder till trakasserier. Den omständigheten, att en viss maximitet fastställts, kan vidare enligt en uppfattning medföra benägenhet hos restaurangbesökarna att till fullo utnyttja hela denna kvantitet och därför ha till följd en ökning av konsumtionen. På vissa håll har man ansett, att de fastställda kvantiteterna skulle vara för stora, medan från andra håll hävdats att de skulle vara otillräckliga, särskilt med avseende å festliga tillställningar av avsevärt längre varaktighet än ett vanligt restaurangbesök. Slutligen har det också framhållits, att tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser på åtskilliga håll vore synnerligen bristfällig.

Gentemot de sålunda framställda anmärkningarna, vilka icke torde kunna fränkännas ett visst fog, måste dock framhållas, att den obestridliga höjning av restaurangsederna i nykterhetsavseende, som ägt rum under de senaste decennierna, med största sannolikhet äger samband med de föreskrifter, som förhindra utskänkning av alltför stora kvantiteter. Trots svårigheter vid tillämpningen ha dessa restriktioner således enligt revisionens mening ett sådant värde i nykterhetsavseende, att de i stort sett böra bibehållas.

Förutsättningar för rätt till utminuteri m. m.

Revisionens förslag förutsätter, att riket skall vara indelat i detaljhandelsområden, därvid varje län såsom regel skall utgöra ett detaljhandelsområde (3 kap. 1 §). För vart och ett av dessa detaljhandelsområden skall finnas ett systembolag (3 kap. 2 §). Sådant bolag skall antagas av länsstyrelsen för tid intill dess länsstyrelsen annorlunda förordnar (6 kap. 1 §).

Enligt förslaget skall bolag, som sålunda antages såsom systembolag, därmed förvärva ensamrätt till utminuteri inom detaljhandelsområdet, och denna rätt skall gälla tillsvidare utan särskild tidsbegränsning (3 kap. 2 och 3 §§ samt sid. 146 i betänkandet). Emellertid skall bolaget ej efter gottfinnande äga anordna utminuteri var som helst inom detaljhandelsområdet; förslaget stadgar härutinnan, att utminuteri må äga rum i stad, köping eller municipalsamhälle, där utminuteri bedrivits under år 1934, samt jämväl eljest i stad, köping eller municipalsamhälle, där invånarantalet uppgår till minst 5,000. På systembolaget skall ankomma att, med iakttagande av denna begränsning och efter kontrollstyrelsens godkännande, besluta angående utminuteringsstälernas antal och förläggning. (3 kap. 3 §.) Förslaget stadgar i övrigt, att rätt till utminuteri ej må överlåtas (3 kap. 4 §).

Såsom framgår vid en jämförelse med den nu gällande ordningen innebära de nu återgivna bestämmelserna i förslaget en avvikelse från motsvarande föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen bland annat såtillvida, att rätt till utminuteri icke vidare skall förutsätta annat tillstånd från länsstyrelsens sida än som kan sägas ligga däri, att systembolag skall antagas av länsstyrelsen. Icke heller förutsätter förslaget i fråga om utminuteri något medgivande från de kommuner, där försäljningsställen skola vara inrättade. Rätten till utminuteri skall vidare icke längre vara begränsad till vissa tidsperioder och icke vara underkastad sådana inskränkningar med hänsyn till försäljningsstälernas antal och förläggning eller rörelsens bedrivande, som

för närvarande kunna fastställas på förslag av vederbörande försäljningskommuner.

Förslaget om upphävande av den kommunala bestämmanderätten i fråga om utminuteringsgrunden grundas väsentligen därpå, att kommunernas vetorätt icke längre ansetts ha någon nämnvärd uppgift att fylla samt att kommunernas rätt att bestämma villkor för utminuteringsgrunden ansetts för enad med betydande olägenheter.

Två av revisionens ledamöter, herrar Ljunggren och Johanson, ha avgivit reservationer såvitt angår förslaget om den kommunala bestämmanderättens upphävande i fråga om utminuteringsgrunden.

Utskottet tillåter sig att beträffande förevarande spörsmål i övrigt hänvisa till den redogörelse, som i propositionen å sid. 76—88 lämnas för revisionens förslag jämte däröver avgivna yttranden.

Departementschefen finner revisionen ha anfört välgående skäl för uppfattningen, att det icke längre kan anses behöfligt eller lämpligt att upprätthålla principen om kommunernas bestämmanderätt i fråga om utminuteringsgrunden. Den utväg, som två reservanter anvisat för att i viss mån tillmötesgå kritiken av den nuvarande ordningen, synes departementschefen vara så invecklad, att den icke torde vara framkomlig. Med denna uppfattning och på i huvudsak de skäl, som revisionen i övrigt anfört, förklarar sig departementschefen beredd tillstyrka, att systembolag utan särskild tidsbegränsning skall äga rätt att driva utminuteringsgrunden inom sitt detaljhandelsområde i och med att bolaget av länsstyrelsen antagits såsom systembolag.

Departementschefen har vidare anfört följande:

» Jag kan även i stort sett ansluta mig till revisionens förslag rörande grunderna för utminuteringsgrunden. I ett par avseenden synes emellertid förslaget härutinnan böra underkastas jämkning. Jag anser det sålunda utan olägenhet ur nykterhetssynpunkt kunna medgivas, att utminuteringsgrunden alltjämt må bibehållas å ort, där sådant försäljningsställe på grund av vederbörligt tillstånd funnits inrättat under år 1937. Stadgandet i förslagens 3 kap. 3 § första stycket bör alltså ändras därhän, att utminuteringsgrunden äga rum å ort, där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937, samt därjämte i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5,000 invånare. Det må framhållas, att det av mig föreslagna undantaget i fråga om orter, där utminuteringsgrunden under år 1937 funnits inrättade, icke har avseende å orter, där under sagda år funnits s. k. *utlämningsställen*, oavsett om tilläventyrs tillstånd skulle ha meddelats att å dylik ort inrätta ett verkligt utminuteringsställe. I anslutning till vad kontrollstyrelsen anfört finner jag det vidare kunna överlämnas åt systembolagen att besluta om utminuteringsgrunden antal och förläggning utan skyldighet för bolagen att härutinnan inhämta kontrollstyrelsens godkännande. Då det är att förvänta, att bolagen i hithörande frågor skola beakta såväl ordningssynpunkter som tillbörliga önskemål från kommunernas sida, anser jag det däremot obehöfligt, att dessa frågor, på sätt i några utlåtanden föreslagits, dragas under länsstyrel-

sens prövning eller hänskjutas till kommunerna för yttrande. I överensstämmelse med vad jag nu anfört torde ändring böra ske jämväl beträffande föreskrifterna i 3 kap. 3 § andra stycket samt i 6 kap. 10 § första punkten.

I vissa yttranden ha framställts önskemål om att utminuteringsställen skulle kunna förläggas jämväl till orter av annat slag än som i förslaget angivits ävensom att initiativ till inrättande av utminuteringsställen skulle, utslutande eller i särskilda fall, tillkomma annan än systembolag. Då något verkligt behov av dylika bestämmelser mig veterligen icke förefinnes, anser jag mig emellertid ej på denna punkt böra föreslå någon ändring i förslaget.»

Huvudgrunder för utminuterings handhavande.

I propositionen (sid. 89—112) har departementschefen redogjort för revisionens förslag i vad det avser de närmare villkoren för utminuterings handhavande ävensom för remissyttrandena i denna del. För egen del har *departementschefen* till en början anfört följande:

»I fråga om villkoren för utminuterings handhavande vill jag till en början framhålla, att de regler, som härutinnan kunna finnas erforderliga — de må intagas i försäljningsförordningen, meddelas av kontrollstyrelsen eller uppställas av systembolagen — enligt min åsikt företrädesvis böra uppfattas såsom direktiv för handhavande av försäljningen i enlighet med försäljningslagstiftningens syfte. De böra med andra ord anses såsom föreskrifter, vilka det åligger bolagen att tillämpa, däremot icke i första hand såsom stadganden, varigenom allmänheten i större eller mindre omfattning betages möjligheten att efter gottfinnande inköpa rusdrycker. Med denna reservation, som knappast i sak innebär någon avvikelse från den uppfattning, varåt revisionen givit uttryck, vill jag ansluta mig till revisionens förslag i 4 kap. 1 §, enligt vilket stadgande systembolag bör kunna utminutera rusdrycker allenast till den, som erhållit tillstånd av hemortsbolaget att inköpa sådana drycker.

Jag vill även tillstyrka förslaget i 4 kap. 3 §, att inköp må förvägras eller inskränkningar i inköpen stadgas, där det av särskild anledning kan befaras, att inköp skall lända till skada för köparen eller annan. Såsom en förbättring i förhållande till gällande ordning torde få anses, att systembolagen enligt förslaget erhålla möjlighet att vidtaga allenast begränsning i inköpen jämväl i fall, som enligt 34 § punkterna 2) — 8) rusdrycksförsäljningsförordningen ovillkorligen skola medföra avstängning från inköp. De erinringar, som Systembolagens personalförening framställt mot förslaget härutinnan, torde så mycket mindre förtjäna avseende som bolagen redan nu i mycket vidsträckt omfattning besluta om avstängning eller inskränkningar utan att härvid ha någon ledning av föreskrifter i författningen. Det må också framhållas, att de förändringar i avseende å bolagens organisation, som jag i det följande ämnar föreslå, torde innebära ökade förutsättningar för bolagen att väl fylla på dem ankommande uppgifter i förevarande hänseende.

Jag förutsätter, att bolagen vid sin tillämpning av stadgandet i förslagets 4 kap. 3 § skola iakttaga tillbörlig varsamhet; beslut om avstängning eller inskränkningar böra sålunda icke fattas utan stöd av en verkligt tillförlitlig utredning. Vid handläggning av hithörande frågor böra bolagen samarbeta med nykterhetsnämnderna. I den mån något fog kan finnas för ett påstående, att dylikt samarbete icke alltid upprätthållits i nödig omfattning, bör tillses att rättelse härutinnan åvägbringas.

De i andra stycket av 4 kap. 3 § angivna exemplen å fall, då restriktiva åtgärder särskilt böra övervägas, synas icke giva anledning till några befo-gade erinringar. Vad angår de fall, då det av särskild anledning kan be-faras, att inköp av rusdrycker skall lända till skada av ekonomisk natur, vill jag i anslutning till vissa anmärkningar i yttrandena framhålla, att fara för dylika skadeverkningar i och för sig endast utgör en anledning för bolaget att *överväga*, huruvida särskilda åtgärder äro påkallade. Det måste förväntas, att bolagen även i dylika fall förvägra inköp eller stadga inskränkningar i inköpsrätten endast i den mån så kan anses skäligt och förnuftigt. I detta sammanhang må framhållas, att jag tillfullo delar revisionens åsikt att det får anses ur nykterhetssynpunkt förkastligt att använda generella avstängningsbestämmelser såsom ett medel för indrivning av skatt.

Revisionen har föreslagit, att det skall kunna ankomma på länsnykterhets-nämnd att förordna om förbud mot utminutering till viss person. Då försla-get om inrättande av länsnykterhetsnämnder icke för närvarande avses skola genomföras, torde ifrågavarande befogenhet böra anförtros åt de kommu-nala nykterhetsnämnderna. Till de bestämmelser, som i anledning härav bli-va erforderliga, torde jag senare få återkomma.

Kontrollstyrelsen bör såsom hittills äga meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för utminuteringens handhavande. Utan att ingå på en granskning av de anvisningar, som härutinnan utfärdats i anslut-ning till den nu gällande förordningen, vill jag framhålla, att styrelsen vid utarbetande av de nya föreskrifter, som bliva erforderliga i händelse den föreslagna försäljningslagstiftningen kommer till stånd, självfallet bör finna det angeläget att undvika bestämmelser, som kunna väcka onödig irritation eller som eljest icke äro påkallade av omständigheterna.

Under förväntan, att nu gällande praxis jämväl i fråga om inköpsbestäm-melser för anmärkningsfria konsumenter kommer att bliva föremål för om-prövning från kontrollstyrelsens sida, finner jag mig kunna tillstyrka de grun-der, som härutinnan upptagits i förslagets 4 kap. 4 § första stycket. Mot den föreslagna maximikvantiteten för tilldelning av spritdrycker har jag intet att erinra.

Vad angår möjligheten till s. k. efterhandsköp finner jag lika med revisio-nen anledning antaga, att denna anordning skall visa sig vara till icke obetyd-ligt gagn ur nykterhetssynpunkt. Jag vill därför tillstyrka förslaget i denna del. I fråga om utsträckningen av den tid, varunder efterhandsköp skulle få ske, ha olika meningar uttalats. Om den åsyftade verkan skall åstad-

kommas, synes denna tid knappast kunna göras kortare än sex månader, såsom revisionen föreslagit.»

Efter att ha angivit vissa synpunkter rörande tillämpningen av bestämmelsen om efterhandsinköp m. m. har departementschefen slutligen anfört följande:

»Mot bestämmelsen i förslagets 4 kap. 4 § andra stycket angående s. k. extra tilldelning har jag ej funnit anledning till erinran.

Vad angår den i 4 kap. 2 § stadgade åldersgränsen vill jag, i anslutning till vad som föreslagits av vissa reservanter inom revisionen ävensom i ett stort antal yttranden, förorda att ifrågavarande gräns bestämmas till 25 år, dock med rätt för systembolagen att, om särskilda skäl därtill äro, meddela inköpstillstånd för den, som fyllt 21 år, men ej 25 år.

På skäl, som revisionen anfört, finner jag mig böra tillstyrka, att systembolagen medges verkställa s. k. kostnadsfri försändning i enlighet med vad som angivits i förslagets 4 kap. 7 §. Det är att förvänta, att en dylik möjlighet skall verksamt bidra till en nedgång i fråga om lönnbränning och annan olaga spritdryckshantering. Kostnaderna för ifrågavarande försändning böra täckas på det sätt, att bolagen äga uttaga visst pristillägg å samtliga utminuterade spritdrycker. Detta pristillägg bör vara detsamma över hela landet samt lika stort för samtliga slag av utminuterade spritdrycker. Då det för statsverkets del får anses tillräckligt, att pristillägget beräknas så, att det täcker kostnaderna för nu berörda försändning i dess helhet, kan jag ej finna fog för den av kontrollstyrelsen framställda invändningen, att ifrågavarande anordning på sina håll möjligen kan tänkas medföra kostnader, vilka överstiga utminuteringsvinsten.

I fråga om detaljerna i förslaget och den närmare tillämpningen av bestämmelserna härutinnan kan jag i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter, som anförts av revisionen. Jag tillstyrker alltså även, att det nu gällande förbudet mot försändning av spritdrycker med posten skall upphävas.

Jämväl förslaget om rätt för systembolagen att inrätta särskilda utlämningsställen finner jag mig kunna biträda. Det bör ankomma på kontrollstyrelsen att, med iakttagande av vad jag nu anfört, utfärda erforderliga föreskrifter rörande försändningsverksamheten.»

Huvudgrunder för utskänkingen m. m.

Enligt revisionens åsikt är det ur nykterhetssynpunkt erforderligt att sörja för en begränsning av antalet utskänkningsställen. Då det nuvarande tillståndsförfarandet syntes revisionen i stort sett ha erbjudit tillräcklig garanti härutinnan, förordar revisionen, att i förevarande hänseende jämväl för framtiden bibehålles en tillståndsprövning av ungefärligen samma innebörd som den nu gällande. I enlighet härmed skiljer sig förslaget såvitt angår förutsättningarna för rätt att bedriva utskänkning i allmänhet endast

i detaljerna från den nu gällande ordningen. Rätt till utskänkning skall sålunda alltjämt såsom regel tillkomma endast systembolag (3 kap. 2 §). Liksom för närvarande skall för utskänkning erfordras särskilt tillstånd, och tillståndsprövningen skall, med visst undantag, ankomma på länsstyrelsen (3 kap. 6 § 1 mom.). Befogenhet att söka tillstånd skall alltjämt i första hand tillkomma systembolagen; i förslaget har emellertid viss initiativrätt tillagts jämväl kommunerna (3 kap. 7 och 11 §§). I allmänhet skall varje kommun alltjämt kunna förhindra, att utskänkingsställe förläggas inom kommunen, och antalet utskänkingsställen må icke sättas högre än kommunen föreslagit (3 kap. 10 och 11 §§).

Vad angår de närmare detaljerna i revisionens förslag, tillåter sig utskottet i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande hänvisa till sid. 117 ff. i propositionen.

Bortsett från bestämmelser om trafikutskänkning upptager förslaget två olika typer av utskänkningstillstånd, nämligen sådana som avse *årsutskänkning* och sådana som avse *tillfällig utskänkning*. Tillstånd av det förra slaget skall komma till användning i fråga om utskänkning av mera stadigvarande natur eller, närmare bestämt, i fråga om utskänkning, som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod. Tillstånd till tillfällig utskänkning skall meddelas, då fråga är om utskänkning, som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (3 kap. 6 § 2 mom.).

Revisionens förslag om *turistutskänkning* innebär, att årsutskänkning i undantagsfall skall kunna anordnas utan hinder av kommunens avstyrkande. Tillstånd meddelas i dylikt fall av Kungl. Maj:t och må ifrågakomma endast å hotell eller pensionat vid »hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort» samt under förutsättning tillika, att det finnes vara av »allmän betydelse», att utskänkningen kommer till stånd. Tillstånd, som skall kunna sökas av systembolag eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft, kan meddelas endast för systembolaget och må ej avse utskänkning till »annan än gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar». Tillstånd skall vidare meddelas för oktrojperiod eller del därav, och Kungl. Maj:t äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen, som prövas erforderliga. (3 kap. 12 §.)

Revisionens förslag om tillstånd till *trafikutskänkning* (3 kap. 13 §), d. v. s. utskänkning å fartyg och järnvägståg, skiljer sig huvudsakligen endast i formellt hänseende från motsvarande föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen. Såsom en ändring i sak framstår emellertid, att tillstånd av ifrågavarande slag skall kunna upplåtas ej blott såsom nu åt enskild fysisk person, utan jämväl åt juridisk person. Revisionen avser härmed, att tillstånd skall kunna meddelas såväl rederi- eller järnvägsbolag som även systembolag.

Vad angår frågan om *överlåtelse av tillstånd till utskänkning* anser revisionen, att det bör ankomma på systembolagen att

handha utskänkningen å folkrestauranger, i den mån denna utskänkning omfattar spritdrycker. Denna regel bör enligt revisionens uppfattning vinna tillämpning jämväl i de fall, då en enskild restauratör i samband med utskänkning å restaurang av högre klass bedriver spritutskänkning å s. k. bakfickor eller annex, försåvitt dylik restaurangavdelning kan sägas ha karaktären av folkrestaurang.

I likhet med vad för närvarande pläгат ske finner revisionen vidare, att systembolagen böra själva övertaga till enskilda restauratörer överlåten utskänkning — av såväl spritdrycker som vin — så snart en dylik åtgärd kan anses påkallad till främjande av nykterhet eller ordning. De restauranger, som härvid närmast ifrågakomma, äro enligt vad revisionen uppgiver sådana, som i vissa hänseenden stå folkrestaurangerna nära men som i ett eller annat avseende avvika från denna typ. Ett annat exempel erbjuder en restaurang, som befinner sig i sådan utveckling, att den tenderar till att bliva en folkrestaurang. Om denna förskjutning enbart är att tillskriva innehavarens sätt att sköta rörelsen, bör emellertid enligt revisionens mening utskänkningen icke övertagas av systembolaget, utan andra motåtgärder vidtagas, i sista hand överlåtelse av utskänkningen till annan lämpligare person.

I de nu nämnda fallen, då systembolagen sålunda förutsättas skola ha skyldighet att själva handha utskänkningen, angives syftet därmed vara att ernå en fullständig avveckling av det enskilda vinstintresset. Revisionen erinrar emellertid, att ett indirekt enskilt vinstintresse alltjämt kommer att förefinnes, så länge systembolagen i dessa fall ej omhändertaga jämväl själva restaurangrörelsen. Fördenskull säger sig revisionen förutsätta, att systembolagen — antingen direkt eller genom särskilda restaurangbolag — skola, såsom ock nu i allmänhet är fallet, driva hela restaurangrörelsen beträffande folkrestaurangerna. Revisionen har dock icke ansett lämpligt föreslå en uttrycklig föreskrift härutinnan, enär särskilda omständigheter kunna påkalla undantag från huvudregeln.

Revisionen uttalar, att, liksom hittills varit fallet, även för framtiden kunna föreligga skäl för att systembolagen övertaga eller inrätta restaurangrörelse av högre klass. Revisionen räknar emellertid med, att behovet av sådan restaurangrörelse alltjämt kommer att i huvudsak tillgodoses genom den enskilda näringsutövningen. För det fall, då ett systembolag avser att driva dylik rörelse, förutsätter revisionen, att skälen härför noggrant övervägas under särskilt beaktande av såväl nyttan av en dylik utvidgning ur nykterhetssynpunkt som ock de ekonomiska betingelserna för rörelsens bedrivande. För att i dessa avseenden trygga en omsorgsfull prövning föreslår revisionen ett stadgande (6 kap. 2 §) om skyldighet för systembolag att inhämta medgivande av kontrollstyrelsen för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet ävensom en bestämmelse (6 kap. 10 § första punkten), enligt vilken systembolag icke må kunna inrätta restaurang utan kontrollstyrelsens samtycke.

I detta sammanhang må jämväl erinras, hurusom revisionen ansett turistutskänkning böra handhas av systembolagen.

I enlighet med vad nu angivits stadgas i revisionens förslag förbud mot överlåtelse av utskänkningstillstånd i de fall, då systembolagen ansetts skola ha skyldighet att själva handha utskänkning (3 kap. 15 § 1 mom.), samt föreskrives, att systembolag i övrigt må överlåta utskänkningstillstånd i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar (3 kap. 16 § 1 mom.).

Vad angår förbudet mot överlåtelse i fråga om folkrestauranger anmärker revisionen, att det knappast torde vara möjligt att giva en klar och uttömmande definition av begreppet folkrestaurang. Revisionen finner emellertid, att det i allmänhet icke torde erbjuda svårighet för sakkunniga personer inom restaurangbranschen att i varje enskilt fall med ledning av restaurangens allmänna beskaffenhet, varupris och kundkrets avgöra, huruvida densamma är att beteckna såsom folkrestaurang eller restaurang av högre klass. Med anledning härav har revisionen ansett det böra ankomma på en särskild nämnd — vilken skall utses av Kungl. Maj:t och vari systembolagen och de enskilda restauratörerna skola vara företrädda — att avgöra, huruvida en restaurang med hänsyn till nyssnämnda omständigheter är att anse såsom folkrestaurang.

Denna nämnd har av revisionen tillagts jämväl en annan uppgift, nämligen att bestämma ersättning, som enligt förslaget i vissa fall avsetts skola utgå i händelse förnyad överlåtelse av utskänkningstillstånd icke medgives. Revisionens förslag upptager härutinnan ett stadgande av innehåll, att där beträffande viss restaurang förnyad överlåtelse av tillstånd till utskänkning av spritdrycker icke meddelas, den som innehåft tillståndet skall vara berättigad till ersättning av systembolaget, såframt ej överlåtelse vägrats på grund av förseelse mot försäljningsförordningen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, överträdelse av det tidigare avtalet eller vanskötsel av rörelsen (3 kap. 15 § 2 mom.).

Enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning är innehavare av överlåten utskänkingsrätt skyldig att hos vederbörande systembolag inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker, och åligger det bolaget att stadga sådana villkor för dessa inköp, att rättighetsinnehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta rusdrycker. Kontrollstyrelsen har i anslutning härtill utfärdat närmare direktiv, med stöd varav restauratörernas vinst å utskänkta rusdrycker på visst sätt begränsats. Härom må i korthet anmärkas följande. Huvudprincipen är, att restauratören får tillgodogöra sig vinst å all försäljning av svaga och mousserande viner men att han äger tillgodonjuta vinst å försäljning av starka viner och spritdrycker endast i den mån försäljningen icke överstiger vissa i varje fall på förhand fastställda kvantiteter (v i n s t k v a n t i t e t e r), särskilda för starka viner och för spritdrycker. I enlighet härmed stadgas i avtal om överlåtelse, att restauratören vid inköp av svaga och mousserande viner samt, i den mån vinstkvantiteterna icke överskridas, jämväl starka viner och spritdrycker har att till systembolaget erlægga ett pris, det s. k. grundpriset, som är lägre än utskänkingspriset. Vid försäljning av

viner och spritdrycker, inköpta på sådana villkor, uppbär restauratören alltså ett vinstbelopp, motsvarande skillnaden mellan utskänkingspriset och grundpriset. En mindre del av detta vinstbelopp — 15 procent för svaga viner och 25 procent för övriga viner och spritdrycker — har restauratören att inbetala till systembolaget såsom ett slags partihandelsvinst å dess försäljning. Återstående 85 procent, respektive 75 procent utgöra restauratörens direkta bruttovinst å utskänkningen. I den mån restauratören inköper starka viner och spritdrycker till större myckenhet än vinstkvantiteterna, har han att erlægga ett pris, motsvarande utskänkingspriset, och försäljningen medför alltså i sådant fall icke någon som helst direkt utskänkingsvinst för restauratören. Såsom ersättning för spillmån äger restauratören emellertid i sistnämnda fall tillgodoräkna sig en viss rabatt (2 procent) å utskänkingspriset. Vinstkvantiteterna bestämmas av systembolagen med iakttagande av kontrollstyrelsens anvisningar. I undantagsfall kunna vinstkvantiteter jämväl fastställas av kontrollstyrelsen.

I 3 kap. 16 § 2 mom. föreslår revisionen en bestämmelse, enligt vilken vid överlåtelse skola stadgas sådana villkor för inköp av rusdrycker, att restauratörens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner. Med stöd av detta stadgande, vilket alltså nära överensstämmer med motsvarande föreskrifter i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, förordar revisionen, såsom närmare framgår av framställningen å sid. 132—135 i propositionen, bibehållande i princip av det nu tillämpade vinstkvantitetsystemet, dock med vissa jämkningar, vilka innebära att de nuvarande vinstkvantiteterna avsevärt reduceras, samtidigt som restauratörerna skola erhålla kompensation genom rätt att uppbära ökad andel av utskänkingsvinsten å rusdrycker, fallande inom de nya vinstkvantiteterna. Vissa reservanter inom revisionen ha däremot föreslagit en successiv avveckling av vinstkvantitetsystemet, innebärande att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande medgivna vinstkvantiteterna för varje år skola minska med en tjugufemtedel. I enlighet härmed skulle efter en tid av tjugufem år icke vidare till restauratörerna utgå någon direkt vinst å sådana drycker — spritdrycker och starkare viner — som omfattas av vinstkvantitetsystemet. I fråga om andra viner än starka viner ha reservanterna däremot ej föreslagit någon ändring i nu gällande ordning, enligt vilken restauratörerna åtnjuta vinst å all utskänkning av dylika drycker.

I fråga om de närmare grunderna för utskänkningens anordnande och handhavande skiljer sig förslaget från gällande försäljningsförordning särskilt därutinnan, att stadganden om måltidstvång och kvantitetsbegränsning upptagits i författningen samt att kommunernas bestämmanderätt på visst sätt begränsats. Beträffande den kommunala bestämmanderätten gäller för närvarande i nu förevarande avseende, att länsstyrelsen skall vid upplåtande av rätt till utskänkning föreskriva de inskränkningar med hänsyn till utskänkingsställets förläggning och rörelsens bedrivande, som föreslagits av kommunen, såvida kommunens beslut

ej finnes strida mot allmän lag eller författning eller innebära ett överskridande av vederbörandes befogenhet (17 § 5 mom. och 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen). Enligt revisionens förslag i denna del (3 kap. 10 § 2 mom.) skall vid meddelande av utskänkningstillstånd iakttagas, att utskänkingsställe ej förläggas i del av kommun, där sådan förläggning enligt kommunens beslut ej bör ske. Av fullmäktige föreslagna inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande skola vidare av länsstyrelsen fastställas endast under förutsättning dels att de icke angå måltidstväng eller kvantitetsbegränsning, dels att de icke innefatta grunder för förbud mot utskänkning till viss person, dels ock att de ej stå i strid med allmän lag eller författning eller med stadgandet i 1 kap. 3 § av revisionens förslag. — Sistnämnda författningsrum föreskriver, i enlighet med det av revisionen angivna syftet med försäljningslagstiftningen, att all försäljning av spritdrycker och vin skall ordnas och handhas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Departementschefen har beträffande förevarande delar av revisionens förslag anfört bland annat följande:

»Revisionens förslag, att särskilt tillstånd alltjämt skall erfordras för rätt till utskänkning, vill jag tillstyrka. Likaså finner jag det riktigt och befogat, att utskänkningstillstånd såsom regel ej skall kunna beviljas utan medgivande av den kommun, där utskänkningen skall bedrivas, samt att antalet utskänkingsställen ej må sättas högre än kommunen förordat. Någon olägenhet av att kommunernas vetorätt sålunda i princip lämnas orubbad i fråga om utskänkningen torde knappast vara att förvänta, därest, såsom revisionen föreslagit och även jag vill tillstyrka möjlighet till undantag i vissa fall medgives beträffande turistorter och därmed jämställda orter.

Jag finner mig vidare böra biträda förslaget att tillstånd till utskänkning alltjämt såsom regel skall kunna meddelas endast för systembolag. Denna anordning, som förutsätter att systembolagen i viss utsträckning skola äga överlåta tillstånd till utskänkning å enskilda restauratörer, har av en reserwant inom revisionen liksom i vissa yttranden betecknats såsom olämplig med hänsyn till den dubbelställning, som systembolagen skulle komma att intaga i förhållande till de enskilda restauratörerna såsom på en gång konkurrenter samt kontrollerande och bestämmande organ. Häremot kan emellertid göras gällande, att i den mån några olägenheter härutinnan givit sig till känna under den nu rådande ordningen, dessa för framtiden torde kunna undvikas därigenom att restauratörerna erhålla besvärsvätt i frågor angående överlåtelse. Det föreliggande förslaget upptager också i 3 kap. 17 § ett stadgande av sådan innebörd.

Även vad beträffar de närmare reglerna för tillståndsförfarandet kan jag i stort sett ansluta mig till revisionens förslag. Vissa förenklingar torde dock utan olägenhet kunna genomföras, och jämväl i övrigt torde några smärre jämkningar i de föreslagna bestämmelserna bliva erforderliga.

Till en början delar jag kontrollstyrelsens uppfattning, att det med hänsyn till kommunernas vetorätt får anses obehövt att systembolagens rätt att

söka tillstånd till utskänkning i vissa fall göres beroende därav, att vederbörande kommun i sådant syfte gjort framställning hos bolaget. De föreskrifter, som i sådant hänseende intagits i förslagets 3 kap. 7 § 2 mom. och 11 § 1 mom., torde följaktligen böra utgå.

Enligt förslagets 3 kap. 7 § skall tillstånd till årsutskänkning avse en tid av fyra år, som räknas från och med den 1 oktober 1937 och därefter från och med samma dag vart fjärde följande år, dock att tillstånd undantagsvis må meddelas för återstående del av oktrojperiod med början den 1 oktober. Ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall av systembolag göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Om tillstånd ej sökes av bolaget, äger kommunen göra ansökan senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början. Dessa ansökningstider skola gälla vare sig fråga är om tillstånd för hel oktrojperiod eller del därav.

Revisionen har utgått från antagandet, att förslaget om ny försäljningslagstiftning skulle komma att föreläggas 1936 års riksdag och att lagstiftningen därefter skulle träda i kraft den 1 oktober 1937. För den händelse ikraftträdandet skulle äga rum först ett senare år, har revisionen avsett, att den första oktrojperioden skulle i motsvarande mån förkortas. Att oktrojperiod föreslagits skola löpa från och med den 1 oktober och ej såsom nu från och med ingången av kalenderår motiveras av revisionen med att förhryndet av utskänkingslokaler i allmänhet sker med tillträde den 1 oktober.

I några yttranden har anmärkts, att enär systembolags räkenskapsår enligt förslagets 6 kap. 6 § skall vara kalenderår, oktrojperiod alltså bör löpa från och med ingången av visst kalenderår. I det stora flertalet yttranden lämnas förslaget härutinnan emellertid utan anmärkning; bland annat har kontrollstyrelsen godtagit bestämmelserna i denna del. Med hänsyn härtill och då den nya lagstiftningen synes böra träda i kraft den 1 oktober 1938, finner jag mig böra, i väsentlig överensstämmelse med revisionens förslag, förorda, att oktrojperioderna skola omfatta första gången tiden den 1 oktober 1938—den 30 september 1941 och därefter en tid av fyra år, räknat från och med den 1 oktober 1941, respektive från och med samma dag vart fjärde följande år.

Enligt förslaget skall tillstånd, avseende återstående del av oktrojperiod, kunna meddelas endast när särskild anledning därtill föreligger på grund av förhållande, som icke skäligen bort kunna beaktas före det år, under vilket oktrojperioden börjar. Revisionen anför såsom exempel å fall, då tillstånd sålunda skall kunna meddelas, att behov av årsutskänkning inträder i samband med att ett nytt företag med stor personal förlagts till kommunen eller att en ny trafikled dragits fram genom densamma. Däremot bör enligt revisionens åsikt ett undantag från eljest gällande regler ej vara motiverat av en omsvängning i den nykterhetspolitiska uppfattningen inom kommunen.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför gentemot den sistnämnda begränsningen, att anledning ej kan föreligga att hindra en kommun att så snart ske

kan erhålla årsutskänkning, då kommunen själv önskar sådan. Till denna uppfattning vill även jag ansluta mig. Ifrågavarande bestämmelse synes emellertid böra göras tillämplig även i vissa andra fall, vilka jag nu skall beröra.

Kontrollstyrelsen ävensom Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd ha påvisat, hurusom de i förslaget stadgade ansökningstiderna kunna föranleda olägenheter i fråga om sådan utskänkning, som visserligen avses skola bli av stadigvarande natur och sålunda enligt förslaget är att hänföra till årsutskänkning men som skall utövas endast säsongmässigt. Om utskänkning å en viss ort sålunda finnes böra anordnas årligen under sommartid med början sommaren 1942, skall enligt förslaget tillstånd sökas antingen av systembolaget senast i december 1940 eller också av kommunen senast i mars 1941. Det lär emellertid ej alltid vara möjligt att i tillräckligt god tid förutse behovet av dylik utskänkning.

Kontrollstyrelsen föreslår av sådan anledning införande av särskilda bestämmelser i fråga om säsongutskänkning. Ansökan om tillstånd till dylik utskänkning skulle kunna göras när som helst, i likhet med vad revisionen föreslagit beträffande tillfällig utskänkning, och utskänkingsrätten borde kunna tagas i bruk vid den tidpunkt, som av vederbörande myndighet fastställdes. I övrigt skulle i fråga om säsongutskänkning gälla samma regler som beträffande årsutskänkning. Härav följer bland annat, att kommunerna icke skulle kunna, såsom i fråga om tillfällig utskänkning, genom särskilda delegerade avgiva yttrande rörande ansökan om säsongutskänkning.

För egen del finner jag det icke behövt att införa särskilda regler i fråga om säsongutskänkning. För att tillmötesgå de av kontrollstyrelsen och förtroendenämnden framställda önskemålen härutinnan skulle man måhända kunna tänka sig en vidgad användning av reglerna om tillfällig utskänkning. Begreppet tillfällig utskänkning skulle emellertid härigenom erhålla en annan innebörd än revisionen åsyftat, vartill kommer att kommunernas befogenhet att delegera sin yttranderätt icke är avsedd att omfatta utskänkingsrätt av mera stadigvarande natur. I stället synes möjligheten att bevilja tillstånd till årsutskänkning under återstående del av oktrojperiod böra komma till användning jämväl i nu avsedda fall.

Denna lösning torde få anses fullt tillfredsställande därest, på sätt jag även vill förorda, ansökning om tillstånd för återstående del av oktrojperiod må kunna göras när som helst och åt länsstyrelsen överlämnas att bestämma den tid, från och med vilken tillståndet skall gälla.

I huvudsaklig överensstämmelse med det nu anförda torde ifrågavarande undantagsbestämmelse böra ändras sålunda, att tillstånd till årsutskänkning, om särskilda skäl därtill äro, skall kunna meddelas för återstående del av oktrojperiod. Ansökan bör i sådant fall kunna göras utan iakttagande av eljest stadgad ansökningstid, och initiativrätt synes böra tillkomma såväl systembolaget som kommunen. Jag vill emellertid framhålla, att tillstånd i nu angiven ordning bör meddelas endast om särskilda skäl därtill föreligga, och att sålunda huvudregeln alltjämt bör vara, att ärenden om årsutskänk-

ning komma under behandling endast med vissa mellantider och såvitt möjligt i ett sammanhang.

Kontrollstyrelsen och förtroendenämnden ha funnit det önskvärt, att jämväl för framtiden måtte, såsom stundom hittills skett, kunna meddelas s. k. reservrättigheter, avsedda att tagas i anspråk, där behov av utskänkning inträder under löpande oktroyperiod. För egen del finner jag lika med revisionen olämpligt, att rätt till utskänkning meddelas i annan omfattning än som svarar mot ett direkt föreliggande behov. Då tillstånd till tillfällig utskänkning och, enligt vad jag nyss föreslagit, i vissa fall även årsutskänkning skall kunna sökas när som helst, torde för övrigt tillräckliga möjligheter föreligga att anordna utskänkning utan anlitande av dylika reservrättigheter.

Stadgandet i förslagets 3 kap. 18 § om viss befogenhet för kontrollstyrelsen att ålägga systembolag att anordna årsutskänkning, vartill tillstånd erhållits på initiativ av kommunen, har av kontrollstyrelsen befunnits ägnat att framkalla irritation och motsättningar, som helst borde undvikas. Styrelsen finner det dessutom olämpligt, att ett systembolag skulle kunna påbörjas en utskänkingsrörelse, för vilken bolaget varken socialt eller ekonomiskt kan göras ansvarigt.

Då ifrågavarande stadgande emellertid icke kan fränkännas en viss betydelse, har jag icke ansett mig böra föreslå någon ändring i detta avseende. Med hänsyn till den särskilda prövning, som måste föregå ett beslut om åläggande för systembolag att anordna utskänkning, har jag ej funnit mig böra biträda ett av länsstyrelsen i Kristianstads län framställt yrkande, att ifrågavarande befogenhet skall tillkomma länsstyrelsen i stället för kontrollstyrelsen.

Jag har redan antytt, att jag anser undantag från principen, att varje kommun skall äga förhindra att utskänkning anordnas inom dess område, böra medgivas i vissa fall i fråga om turistorter och andra i förslaget om turistutskänkning avsedda orter. Dylika undantag böra emellertid förekomma endast i begränsad omfattning. I huvudsaklig överensstämmelse med vad revisionen uttalat finner jag till en början ett stadgande av förevarande slag böra vinna tillämpning endast beträffande sådana hotell eller pensionat, vilka redan förvärvat eller med visshet kunna väntas påräkna en publik från hela landet — eventuellt från utlandet — men som däremot i regel icke alls äro avsedda för hemortens befolkning. Såsom en ytterligare förutsättning för undantagsbestämmelsens tillämpning bör gälla, att omständigheterna skola vara sådana, att det med hänsyn till företagets omfattning och befogade anspråk från gästernas sida framstår såsom en uppenbar brist, att utskänkning icke äger rum å hotellet eller pensionatet.

I förslaget ha de sålunda angivna begränsningarna kommit till uttryck på det sätt, att såsom förutsättning för meddelande av ifrågavarande utskänkingsrätt uppställts att det skall vara »av allmän betydelse», att vid hälso-brunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort utskänkning bedrives å hotell eller pensionat. Ehuru uttrycket

»allmän betydelse» väl icke kan anses fullt tillfredsställande, har jag med hänsyn till svårigheten att finna en lämpligare formulering, ansett mig böra slanna vid att ej föreslå någon ändring på denna punkt.

Det i förslaget upptagna villkoret, att tillstånd av förevarande slag ej må avse utskänkning till »annan än gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar», finner jag mig däremot icke kunna godtaga. På sätt i ett stort antal yttranden anmärkts torde en dylik begränsning komma att föranleda svårigheter i tillämpningen samt dessutom vara ägnad att väcka onödig irritation. Det av vissa reservanter inom revisionen föreslagna tillägget, enligt vilket utskänkning må äga rum även till gäster, som äro boende å hotellet eller pensionatet, torde innebära en tydlig förbättring. För egen del anser jag emellertid obehövt, att villkor av nu angiven innebörd upptagas i själva författningen. Tillstånd till turistutskänkning skall meddelas av Kungl. Maj:t, som enligt förslaget härvid skall äga utfärda de särskilda föreskrifter, som prövas erforderliga i avseende å utskänkningen. Det torde i enlighet härmed kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som överhuvud erfordras för att utskänkningen skall bedrivas på ett sätt, som överensstämmer med stadgandets syfte. I samband med tillstånds beviljande torde i förevarande hänseende lämpligen kunna förslagsvis föreskrivas, att utskänkning må äga rum endast till gäst, som är boende å hotellet eller pensionatet eller å rum, som eljest anvisats av ledningen för hotellet eller pensionatet, eller med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar. I undantagsfall kunna förhållandena emellertid tänkas påkalla, att utskänkningen medgives avse även den, som eljest tillfälligt uppehåller sig på orten för vila eller rekreation.

Beträffande förslaget om turistutskänkning har jag i övrigt i detta sammanhang ej annat att erinra än att, på sätt anmärkts i ett av yttrandena, det icke bör ifrågakomma, att tillstånd till turistutskänkning meddelas utan samtycke av hotellets eller pensionatets innehavare.

Revisionens förslag om trafikutskänkning föranleder från min sida ej annan erinran än att förslaget i viss utsträckning synes böra göras tillämpligt även å lufttrafik. Till de närmare bestämmelserna härutinnan skall jag senare återkomma.

Mot revisionens förslag rörande utskänkingsrörelsens uppdelning mellan systembolagen och de enskilda restauratörerna har jag i stort sett intet att erinra. I likhet med revisionen finner jag sålunda, att utskänkningen å folkrestauranger, i den mån denna utskänkning omfattar spritdrycker, bör handhas av systembolagen samt att utskänkningen av rusdrycker jämväl eljest skall ankomma på bolagen, när sådant finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning. Jag ansluter mig även till revisionens uppfattning, att systembolagen såsom regel böra driva själva restaurangrörelsen å sådana folkrestauranger, där utskänkningen utövas av bolagen. Systembolagen böra ha möjlighet att driva utskänkings- och restaurangrörelse även av högre klass. I likhet med revisionen förutsätter jag emellertid, att behovet av dy-

lik restaurangrörelse även för framtiden kommer att i huvudsak tillgodoses genom enskilda näringsidkare.

I enlighet härmed kan jag i stort sett biträda revisionens förslag i 3 kap. 15 § 1 mom., i vad därigenom stadgats förbud i vissa fall mot överlåtelse av tillstånd till utskänkning. Dyligt förbud synes emellertid icke böra gälla i fråga om turistutskänkning; vad revisionen velat ernå med förslaget härutinnan, nämligen avvisande av sådana intressen, som äro inriktade på direkt vinst av utskänkingsrörelsen, lärer kunna vinnas enbart därigenom, att någon direkt vinst å utskänkningen i dessa fall icke medgives tillkomma utövaren av utskänkingsrätten. Till övriga i nämnda paragraf upptagna föreskrifter skall jag senare återkomma.

Vad angår de i 3 kap. 16 § 1 mom stadgade grunder för överlåtelse vill jag, i likhet med vad som förordats i åtskilliga yttranden, tillstyrka, att fastställelse å avtal om överlåtelse, såsom hittills, meddelas av länsstyrelsen. Såsom en följd härav torde den i förslagets 3 kap. 19 § 2 mom. omförmälda befogenheten att förordna om upphörande av överlåtelseavtal jämväl böra tilläggas länsstyrelsen. Med den sålunda föreslagna ordningen torde vidare bäst överensstämman, att klagan i fall, som avses i 3 kap. 17 §, må föras hos länsstyrelsen i stället för, såsom revisionen förordat, hos kontrollstyrelsen. Jämväl i sistnämnda avseende torde alltså ändring i förslaget böra ske.»

I fråga om de enskilda restauratörernas rätt till vinst å överlåten utskänkning har departementschefen uttalat bland annat följande:

»För egen del finner jag övervägande skäl tala för, att en avveckling av den direkta utskänkingsvinsten nu kommer till stånd i den omfattning, som reservanterna föreslagit. Alltsedan i början av 1850-talet särskilda organ inrättades för handhavande av rusdrycksförsäljning har det ansetts såsom en förutsättning för ernående av försäljningslagstiftningens syfte, att från försäljningen utestänges sådant vinstintresse, som kan antagas vara beroende av omsättningens storlek. Såväl i fråga om partihandeln som utminuteringen har lagstiftningen bringats i överensstämmelse med denna uppfattning. På sätt reservanterna uttalat torde de skäl, som varit vägledande vid utvecklingen härutinnan, äga sin fulla giltighet även i fråga om utskänkningen.

Om alltså principiella skäl få anses tala för att direkt utskänkingsvinst ej vidare skall utgå, kommer härtill, att den nuvarande ordningen på förevarande område visat sig i skilda avseenden förenad med uppenbara brister och olägenheter. Jag vill i sådant hänseende i väsentliga delar ansluta mig till den kritik, som reservanterna ägnat hithörande spörsmål. Även ur statsekonomisk synpunkt torde den gällande ordningen få anses otillfredsställande. Vad angår den uppfattningen, att en avveckling av utskänkingsvinsten icke borde ifrågakomma med hänsyn till den förlust, som härigenom skulle tillskyndas restauratörerna, torde dylika synpunkter icke kunna tillmätas någon avgörande betydelse, därest avvecklingen i enlighet med reservanternas förslag genomföres under en så lång tid som 25 år samt därjämte utskänkingsvinst medgives kunna utgå å andra viner än som omfattas av vinstkvantiteterna.»

Departementschefen har i anslutning härtill föreslagit en successiv avveckling av vinstkvantitetssystemet m. m. enligt grunder, som utskottet senare kommer att närmare angiva.

Departementschefen har slutligen anfört:

»I 3 kap. 15 § 2 mom. har revisionen föreslagit, att den, som på grund av överlåtet tillstånd driver utskänkning av spritdrycker, skall under närmare angivna villkor vara berättigad till ersättning av systembolaget i händelse förnyad överlåtelse av tillståndet icke meddelas. Genom dessa bestämmelser avses bland annat att underlätta ett överförande på systembolagen av sådana restauranger eller restaurangavdelningar, som äro att anse såsom folkrestauranger eller beträffande vilka eljest gäller, att det ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt får anses påkallat att utskänkningen handhas av systembolag.

Ehuru förslaget härutinnan synes ägnat att ingiva vissa betänkligheter, vill jag likväl icke motsätta mig en ordning, enligt vilken en restauratör under nyss antydda omständigheter må erhålla ersättning av systembolaget. I anslutning till den uppfattning, som uttalats av de reservanter, vilka förordat en successiv avveckling av vinstkvantitetssystemet, finner jag emellertid, att sådan ersättning skäligen bör ifrågakomma endast såvitt angår tillstånd, som avser tid, fallande inom den av mig för vinstkvantitetssystemets avveckling föreslagna perioden den 1 oktober 1938—den 30 september 1963.

Revisionen har avsett, att ersättning av nu ifrågavarande slag skulle fastställas av en särskild, av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd, vilken jämväl skulle ha till uppgift att angiva i vad mån en restaurang är att anse såsom folkrestaurang eller ej.

Förslaget härom anser jag mig dock icke böra biträda. Till en början må erinras, att de fall, då under nu avsedda omständigheter förnyelse av överlåtelse kan antagas bliva vägrad, torde komma att bliva relativt få. Det torde vidare kunna antagas, att de uppgifter, som skulle ankomma på nämnden, i allt väsentligt skulle vara slutförda inom en icke alltför lång tid efter den nya förordningens genomförande. Behovet av den föreslagna nämnden torde alltså i och för sig kunna ifrågasättas. För min del anser jag, att liksom uppgörelse i liknande fall redan nu pläгат träffas mellan kontrahenterna inbördes, det jämväl för framtiden bör kunna överlämnas åt systembolagen att efter förhandling med vederbörande restauratör bestämma ersättningens belopp. Med stöd av den befogenhet att meddela föreskrifter i avseende å bolagens verksamhet, som jämlikt förslagets 6 kap. 12 § tillkommer kontrollstyrelsen, torde det böra åligga styrelsen att utfärda erforderliga direktiv för bolagen i hithörande hänseenden samt jämväl eljest tillse, att enhetliga grunder vinna tillämpning. De av revisionen lämnade anvisningarna torde härvid i sin mån kunna tjäna till ledning. På sätt uttalats av nyssnämnda reservanter inom revisionen bör emellertid vid beräkning av ersättningsbeloppen jämväl tagas hänsyn till den minskning i den direkta utskänkningens vinsten, som skulle bliva en följd av vinstkvantitetssystemets successiva avveckling.

Vad angår prövningen av frågor i vad mån en restaurang skall anses såsom folkrestaurang eller icke finner jag, i likhet med överståthållarämbetet, dylika spörsmål kunna avgöras på det sätt, att systembolaget i tveksamma fall vägrar överlåtelse. Enligt vad förut angivits bör klagan därefter i händelse av missnöje kunna föras hos länsstyrelsen.

I överensstämmelse med det nu anförda torde jämkning böra ske i 3 kap. 15 § 1 mom. av förslaget, och torde bestämmelserna i 2 mom. av samma paragraf böra utgå. De förenämnda reservanterna ha funnit erforderligt att föreslå upptagande i den särskilda promulgationsförordningen av ett stadgande om rätt till ersättning för restauratör i fall, varom nu är fråga. För min del anser jag emellertid det vara obehövt att överhuvud meddela någon författningsbestämmelse i förevarande hänseende. Utbetalandet av ersättning i här avsedda fall torde sålunda kunna anses såsom en förvaltningskostnad, som vederbörande systembolag äger ikläda sig omedelbart på grund av de direktiv, som meddelas i samband med den nya lagstiftningens antagande. På sätt jag nyss uttalat böra emellertid bolagen härvid ha att ställa sig till efterrättelse av kontrollstyrelsen utfärdade närmare anvisningar.

Såsom jag förut haft tillfälle framhålla torde klagan i frågor angående överlåtelse böra föras hos länsstyrelsen i stället för, såsom i 3 kap. 17 § föreslagits, hos kontrollstyrelsen. I övrigt har jag ej anledning till anmärkning mot förslaget i denna del.

I fråga om de bestämmelser, som i detta sammanhang återstå att behandla, torde endast erfordras några korta erinringar. Vad först angår föreskrifterna i 5 kap. 1 och 2 §§ angående måltidstvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna finner jag lika med revisionen lämpligt, att åt kontrollstyrelsen överlämnas att meddela närmare detaljföreskrifter i dessa hänseenden. I författningen böra följaktligen endast angivas vissa allmänna riktlinjer. Mot de av revisionen härutinnan föreslagna bestämmelserna har jag ej funnit anledning till erinran. Jag finner mig sålunda icke böra biträda de i vissa yttrenden framställda önskemålen, att mindre kvantiteter oblandad sprit skulle få serveras utan samband med måltid.

Icke heller såvitt angår de i 3 kap. 10 § 2 mom. stadgade grunderna för kommunernas befogenhet att föreskriva inskränkningar i avseende å utskänkingsställets förläggning eller utskänkingsrörelsens bedrivande finner jag mig böra föreslå någon avvikelse från förslaget.

Föreskrifterna i 5 kap. 8 § angående förbud mot utskänkning till minderåriga m. fl. föranleder endast i ett avseende erinran från min sida. Såsom förut anmärkts har revisionen ansett, att länsnykterhetsnämnd bör äga meddela förbud mot utskänkning till viss person, och har i andra stycket av förevarande paragraf intagits en föreskrift, att utskänkning ej må äga rum till den, som avses med sådant förbud. Någon motsvarande befogenhet att meddela förbud mot utskänkning har enligt gällande ordning icke tillagts de kommunala nykterhetsnämnderna, och ändring härutinnan torde i allt fall för

närvarande icke böra ske. I anledning härav lärer nyssnämnda föreskrift i förslaget till försäljningsförordning böra helt utgå.

Vad angår bestämmelserna i 5 kap. 3 § angående förbud mot utskänkning i samband med vissa offentliga föreställningar m. m. finner jag lika med revisionen övertvägande skäl tala för, att i denna ordning icke vidare bör läggas hinder i vägen för anordnande av dans å restaurang i samband med utskänkning. Såsom revisionen påpekar skall i dylika fall enligt ordningsstadgan alltjämt erfordras tillstånd av polismyndighet, och det torde kunna förutsättas, att dylikt tillstånd meddelas först efter noggrann prövning. Då vidare enligt 5 kap. 4 § i det föreliggande förslaget alltjämt skall erfordras tillstånd av länsstyrelsen, därest för särskilt tillfälle anses behöfligt att utskänkningen fortgår efter eljest fastställd tid, lärer det icke behöva antagas, att olägenheter skola uppkomma på grund av den lättnad, som förslaget i förevarande avseende innebär i förhållande till den nu gällande ordningen.

I likhet med revisionen finner jag däremot förbudet mot utskänkning i samband med varietéföreställningar m. m. alltjämt böra upprätthållas. De smärre jämkningar, som revisionen härutinnan förordat, torde icke böra föranleda någon erinran. I några yttranden har uttalats, att skillnaden mellan »varietéföreställning» och »konsert» borde klarare än som skett angivas i författningstexten. Detta torde emellertid knappast låta sig göra på annat sätt än att ordet »konsert» ersättes med en närmare beskrivning och betecknas exempelvis såsom sådan musikalisk underhållning, som icke är att hänföra till varietéföreställning. Den väsentliga svårigheten, nämligen att avgöra vad som skall anses såsom varietéföreställning, skulle därmed emellertid kvarstå. Med hänsyn härtill har jag ej funnit skäl att föreslå någon ändring i den föreliggande författningstexten, utan torde tveksamma fall få lösas i tillämpningen.

Vad slutligen beträffar det i 5 kap. 5 § 2 mom. föreslagna stadgandet, enligt vilket länsstyrelsen skulle kunna medgiva undantag i vissa fall från det eljest gällande förbudet mot förtäring av spritdrycker å sådana lokaler, där utskänkning av vin men icke spritdrycker är medgiven, finner jag mig icke kunna tillstyrka en bestämmelse av angiven innebörd. Jag erinrar, att såväl inom revisionen som bland de hörda myndigheterna och sammanslutningarna meningarna varit delade om lämpligheten av förslaget härutinnan. Under det att på vissa håll ansetts, att förslaget skulle vara ägnat att underlätta ett upprätthållande av förbudet till den del detsamma alltjämt skulle kvarstå, har i andra fall antagits, att den föreslagna eftergiften skulle komma att leda till ett helt motsatt resultat. I vissa yttranden har också framhållits, att anledning saknas att begränsa möjligheterna till undantag så snävt som revisionen föreslagit, och har i anslutning härtill framställts förslag om mer eller mindre vittgående utvidgningar i sådant hänseende.

För egen del är jag av den uppfattningen, att rådande missförhållanden icke böra föranleda lättnader i förbudet. En författningsbestämmelse, enligt vilken gästerna å hotell och pensionat skulle tillåtas förtära medförda spritdrycker måste i och för sig anses allt annat än tilltalande. I den mån en dylik

ordning kunnat vinna insteg såsom en följd av att det kommunala vetot utgjort hinder mot anordnande av spritdrycksutskänkning även å vissa orter, där ett obestriddigt behov av dylik utskänkning må ha gjort sig gällande, synes det riktiga förfarandet vara att medgiva undantag från principen om kommunernas vetorätt; det föreliggande förslaget erbjuder också möjlighet härtill genom bestämmelserna om turistutskänkning. Härutöver bör man enligt min mening icke sträcka sig. Det nu ifrågavarande stadgandet skulle väl i och för sig icke behöva medföra några nämnvärda olägenheter vare sig ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt. Å andra sidan kan det icke anses utslutet, att en eftergift i förevarande hänseende kan inverka menligt på upprätthållandet av förbudet till den del det alltjämt skulle bibehållas. Stadgandet torde dessutom komma att erhålla en mycket begränsad tillämpning och alltså endast i obetydlig mån kunna medverka till en nedgång i överträdelserna mot förbudet. Därest man ville genom lättnader bringa överträdelserna att upphöra, skulle det vara erforderligt att gå vida längre än revisionen ansett lämpligt, något som ur nykterhetssynpunkt icke kan anses tillrädligt. Icke heller finner jag mig kunna biträda de på vissa håll framställda yrkandena, att tillstånd skulle kunna meddelas att vid festligheter å hotell eller pensionat, där utskänkning av spritdrycker icke är medgiven, förtära medförda spritdrycker. Mot ett dylikt undantag kan, förutom annat, invändas, att härigenom skulle beredas möjlighet att undgå erläggande av stadgad utskänknings beskatt. I dessa fall torde böra anlitas den utväg, som förslaget anvisar genom bestämmelserna om tillstånd till tillfällig utskänkning. Att anordnandet av dylik utskänkning på sina håll måhända kan anses utslutet med hänsyn till den kommunala bestämmanderätten synes mig icke utgöra tillräcklig anledning vare sig för en ytterligare inskränkning i kommunernas vetorätt eller för en undantagsbestämmelse av ifrågasatt slag. Jag vill alltså i enlighet med det nu anförda tillstyrka, att stadgandet i 5 kap. 5 § 2 mom. må utgå ur förslaget.»

I en till utskottet efter anmodan ingiven skrivelse har *aktiebolaget Stockholmssystemets styrelse* i anslutning till 3 kap. 15 § av förslaget till försäljningsförordning gjort följande uttalande rörande definitionen av begreppet folkrestaurang:

»Begreppet folkrestaurant i dess nu vedertagna betydelse torde första gången ha fixerats i det program för aktiebolaget Stockholmssystemets verksamhet, som offentliggjordes av bolagets stiftare den 10 april 1913, och i den samtidigt med detta program offentliggjorda stiftelseurkunden för aktiebolaget Stockholms folkrestauranter, vilket bolag senare ombildades till Stockholms allmänna restaurantaktiebolag. Såsom folkrestauranternas ändamål angavs där att 'med särskild hänsyn till kroppsarbetarnas behov bedriva restaurantrörelse på ett för den allmänna folknykterheten gagneligt sätt'.

Den sålunda formulerade uppgiften var inte ny. Den hade i själva verket uppställts redan av det år 1865 bildade utskänkingsbolag i Göteborg, som skulle komma att för decennier giva hela systembolagsorganisationen dess namn. Göteborgs Utskänkingsaktiebolag, det senare aktiebolaget Göteborgssystemet, hade nämligen kommit till för att 'bedriva utskänkings-

rörelsen utan hänsyn till egen vinst, uteslutande med fästade avseende å den arbetande klassens fördelar i moraliskt och ekonomiskt hänseende'. Exemplet från Göteborg vann efter hand allmän efterföljd. De forna krogarna förvandlades till snygga och välhållna systembolagsvärdshus.

När Stockholmsystemets stiftare i programmet för bolagets verksamhet valde beteckningen folkrestauranter för dessa utskänkings- och matserveringsställen, skedde det i syfte att markera ett nytt steg i arbetet på det tidigare krogväsendets reformering. Vårdshuset skulle bli folkrestauranter, där den strängt reglerade utskänkningen av spritdrycker skulle komma i andra planet och där huvudsaken skulle vara servering av riklig, god och billig mat med särskild hänsyn till kroppsarbetarnas behov.

De förändringar av befolkningens sociala och ekonomiska struktur, som tidsutvecklingen fört med sig, ha haft till konsekvens, att folkrestauranterna fått fylla ett liknande behov hos betydande samhällsskikt utanför de egentliga kroppsarbetarnas kategori, t. ex. befattningshavare i affärer, på lager och kontor, lägre tjänstemän med flera. Om dem alla gäller det, att de leva under förhållanden, som i flera hänseenden äro jämförliga med kroppsarbetarnas och som för dem göra förekomsten av en verklig folkrestaurantrörelse till ett socialt önskemål av största vikt.

Redan de äldre systembolagsvärdshuset hade i allmänhet två avdelningar med skilda ingångar, en enklare 'allmän avdelning' och en 'källaravdelning' av något högre typ. En motsvarande uppdelning har gjorts inom flertalet folkrestauranter. Till den enklare avdelningen, populärt kallad tredje klass-avdelningen, komma gästerna i sina vanliga arbetskläder, oftast direkt från arbetet. Den med tredje klass-avdelningen förenade högre avdelningen, i dagligt tal vanligen kallad andra klass-avdelningen, ehuru den i prissättningshänseende tillhör tredje klass, uppsöka gästerna, när de bytt ut de grövsta arbetskläderna och kunna utan jäkt ägna en mindre snävt utmätt tid åt sin måltid. Det utmärkande för folkrestauranterna, deras högre avdelningar ej mindre än deras enklare avdelningar, är emellertid, att de principiellt icke avse att vara annat än näringsställen, där gästen för en måttlig kostnad kan få mat och dryck i enkla, ehuru gärna behagliga omgivningar, men som däremot icke göra några anspråk på att tillgodose det behov av mera festlig samvaro, som restauranter av annan klass räkna som en av sina uppgifter att fylla. Detta förhållande har i mycket stor utsträckning blivit markerat även genom strängare begränsning av de medgivna utskänkingskvantiteterna och genom tidigare stängning, än som är gällande för övriga restauranter.

En lagtekniskt tillfredsställande definition av begreppet folkrestaurant lär det, såsom redan rusdryckslagstiftningsrevisionen påpekat, vara ytterst svårt, måhända ogörligt, att åstadkomma. I likhet med revisionen håller Stockholmsystemets styrelse dock före, att det i praktiken icke torde erbjuda större svårigheter för personer med erfarenhet från restaurantbranschen att i varje enskilt fall med ledning av en restaurants allmänna beskaffenhet, varupris och kundkrets avgöra, om den bör betecknas som folkrestaurant eller som restaurant av högre klass. En praktiskt framkomlig utväg att även utan sträng definition av begreppet folkrestaurant i själva lagtexten likväl komma förbi svårigheten att klassificera restauranterna synes den av rusdryckslagstiftningsrevisionen i detta sammanhang ifrågasatta, redan tidigare av Stockholmsystemets styrelse förordade särskilda, av Kungl. Maj:t utsedda nämnden erbjuda.»

Till utredning angående verkningarna av den föreslagna vinstavvecklingen har utskottet funnit sig böra införskaffa vissa närmare uppgifter från

kontrollstyrelsen ävensom från Sveriges centrala hotell- och restaurantförening. Utskottet får härutinnan hänvisa till tre såsom bilagor (*bilagorna A—C*) vid detta betänkande fogade promemorior med därtill hörande tabeller. I detta sammanhang må även hänvisas till den förut omnämnda skrivelserna från Stockholms handelskammare (*bilaga D*).

Antalet systembolag m. m.

Revisionens förslag till försäljningsförordning stadgar, att riket skall vara indelat i detaljhandelsområden med ett systembolag inom varje detaljhandelsområde. Stockholms stad och län skola utgöra ett sådant område. I övrigt skall varje län utgöra ett detaljhandelsområde, dock att Kungl. Maj:t skall äga bestämma, att i ett län må finnas mer än ett detaljhandelsområde, där det av särskild anledning, såsom länets utsträckning eller folkmängd, finnes nödigt. Slutligen skall kontrollstyrelsen, där det med hänsyn till kommunikationsförhållanden eller andra omständigheter finnes lämpligt, kunna förordna, att kommun skall hänföras till detaljhandelsområde utom det län, dit kommunen hör. Om huvudort för detaljhandelsbolag skall Kungl. Maj:t förordna. (3 kap. 1 och 2 §§.)

1935 års sakkunniga ha verkställt en närmare utredning om arten och storleken av de ekonomiska förpliktelser, som kunde anses drabba det allmänna på grund av personalindragningar i samband med en koncentration av försäljningsverksamheten. Denna utredning har i första hand avsett en organisation, omfattande 30 systembolag, inrättade i enlighet med rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag. Dessutom ha de sakkunniga verkställt vissa alternativa beräkningar avseende en organisation med respektive 34, 35 och 29 bolag. De i förevarande betänkande intagna uppgifterna hänföra sig endast till första alternativet.

Såsom en sammanfattning uttala de sakkunniga, att en uppskattning av kostnaderna för de nya bolagen i åtskilliga hänseenden måste framstå såsom mer eller mindre approximativ och att de angivna besparingssiffrorna därför endast inom vissa, fämligen vida gränser kunna anses tillförlitliga. Undersökningen anses dock ha givit vid handen, att en omorganisation i enlighet med första alternativet sannolikt kan antagas komma att medföra en årlig besparing i fråga om centrala administrationskostnader av omkring en miljon kronor.

Besparingen i centrala administrationskostnader skulle enligt de sakkunnigas utredning till en början komma att väsentligt reduceras med hänsyn till de övergångskostnader, som ansetts bliva förenade med den nya ordningens genomförande. Den största utgiftsposten härutinnan skulle avse gottgörelse åt övertalig personal.

I detta hänseende anföra de sakkunniga, att allmänna rättsregler ej kunna åberopas till stöd för ett yrkande om gottgörelse åt dem, som genom omorga-

nisationen förlora sin anställning, men att billighetsskäl i föreliggande fall uppenbarligen göra det påkallat, att omorganisationen, såsom rusdryckslagstiftningsrevisionen förutsatt, genomföres på ett sätt, som tillgodoser alla rimliga krav på hänsynsfull behandling av den personal, som stadigvarande erfordrats för den nuvarande organisationen.

De sakkunniga, som utgått från, att omorganisationen skall komma att medföra förlust av anställning för ett antal befattningshavare i de nuvarande bolagen, ha emellertid å andra sidan ansett sig kunna räkna med, att detta antal ej skall bliva större än som är nödvändigt och att sålunda personalen vid de nya bolagen, såvitt möjligt, skall rekryteras i första hand bland de nuvarande bolagens personal. De sakkunniga ha härvid tillika förutsatt, att befattningshavare, som erbjudes anställning å annan ort än den nuvarande anställningsorten, skall vara skyldig underkasta sig härav betingad förflyttning. Vägrar befattningshavare mottaga honom vid systembolag å annan ort erbjuden anställning, vilken kan anses ungefär likvärdig med eller förmånligare än den han innehar, bör han i regel icke därefter kunna göra anspråk på att tillerkännas ersättning på grund av den anställning han till följd av bolagskoncentrationen gått förlustig.

Vad angår den personal i övrigt, som kan tänkas icke bliva anställd vid de nya bolagen, ha de sakkunniga principiellt ansett särskild gottgörelse böra utgå för mistad anställning.

De sakkunniga anföra beträffande anordnandet av ett dylikt ersättningsförfarande, bland annat, följande:

För systembolagspersonalen har i allmänhet den regeln tillämpats, att anställningen skolat upphöra vid en uppnådd ålder av 65 år för man och 60 år för kvinna med rätt för vederbörande att efter avgång ur tjänsten uppbära årligt understöd. Dylikt understöd — som är att jämställa med pensionsättning men som ej till någon del gäldas genom avdrag å befattningshavarens lön — utgår, därest vederbörande kan tillgodoräkna sig full tjänstetid, d. v. s. 35 år för man och 30 år för kvinna, med belopp, som i regel motsvarar 60 procent av senaste årslön, därvid i årslönen inbegripes dyrtidstillägg, beräknat efter de vid varje tidpunkt gällande grunder. För den, som icke uppnått full tjänstetid, utgår understöd med belopp, som avkortats i förhållande till det mindre antalet tjänstå.

En av de sakkunniga verkställd undersökning har emellertid givit vid handen, att vid systembolagen för närvarande finnas åtskilliga befattningshavare, vilka fått kvarstå i tjänst, oaktat de uppnått den ålder, som enligt nyss angivna regler skolat medföra deras avgång. Då kontrollstyrelsen med tanke på den förestående omorganisationen av systembolagen för bolagen framhållit angelägenheten av att nyanställning av personal icke äger rum i annan mån än som för rörelsens bedrivande kan anses oundgängligen erforderlig, torde man kunna utgå från antagandet, att nyssnämnda personer i allmänhet komma att tillsvidare behållas i tjänst. I samband med genomförandet av den nya ordningen — vilket kan beräknas ske tidigast den 1 januari 1938 — borde denna personal, i den mån densamma alltjämt fått kvarstå i tjänst, däremot kunna omedelbart entledigas med rätt att för framtiden uppbära understöd enligt hittills gängse grunder.

Redan härigenom skulle ernås en viss minskning av antalet befattningshavare, som böra placeras i de nya bolagen eller beredas kompensation för

i förtid mistad anställning. Detta antal skulle emellertid än ytterligare kunna reduceras, därest på samma sätt entledigades även de befattningshavare, som enligt nyss anmärkta regler stå i tur att avgå under återstoden av år 1936 samt under år 1937. Hela antalet befattningshavare, som på detta sätt skulle kunna avföras på grund av uppnådd pensionsålder, uppgår till ej mindre än 53, vilket utgör omkring en tredjedel av det tal, 149, vartill de sakkunniga beräknat minskningen för hela landet av antalet befattningar i samband med en nyorganisation, enligt vilken antalet systembolag skulle utgöra allenast 30.

Av det nu sagda skulle den slutsatsen kunna dragas, att förtidsavskedande behövde tillgripas endast beträffande 96 personer (skillnaden mellan 149 och 53). I själva verket torde man emellertid få räkna med ett något större antal dylika fall, enär det måste förutsättas, att de nya bolagen i viss, om också obetydlig, utsträckning kunna se sig nödsakade att förvärva personal från annat håll än från de nuvarande systembolagen. Huru därmed än kommer att förhålla sig, synes frågan angående ersättning för i förtid mistad anställning i enlighet med vad nu angivits kunna i fortsättningen anses begränsad till att avse allenast ett hundratal personer.

Såväl ur billighetssynpunkt som eljest har det synts de sakkunniga önskvärt, att den ytterligare nedskärning av personalstyrkan, som måste bli erforderlig, måtte kunna åvägabringas enbart genom förtidspensionering av befattningshavare vilka, därest de vunne anställning i de nya bolagen, enligt förut berörda regler skulle avgå under åren närmast efter omorganisationens genomförande. De sakkunniga ha fördenskull undersökt möjligheterna för en dylik lösning. Det har härvid befunnits, att följande antal befattningshavare skulle stå i tur att avgå under vart och ett av åren 1938—1942, nämligen 29 år 1938, 22 år 1939, 28 år 1940, 30 år 1941 och 39 år 1942. Genom en förtidspensionering av ifrågavarande befattningshavare i samband med de nuvarande bolagens upplösning skulle alltså den tillgängliga personalstyrkan kunna nedbringas med ytterligare 148 personer.

De sakkunniga uttala, att en förtidspensionering inom nämnda gränser torde vara fullt tillräcklig för att bereda samtliga återstående befattningshavare möjlighet att erhålla anställning i de nya bolagen. Härutinnan stödjade sig de sakkunniga på en verkställd jämförelse mellan dels antalet befattningshavare inom olika yrkesgrupper, som skulle ha att lämna sin anställning i systembolagens tjänst, därest pensionering eller förtidspensionering företoges i enlighet med nyss angivna riktlinjer, dels ock antalet befattningshavare som, därest dylika åtgärder ej vidtoges, beräknats bli övertaliga vid en omorganisation, varigenom systembolagens antal nedbringades till 30.

Under hänvisning till det anförda och förutsatt, att den nya ordningen beräknas träda i kraft vid något tillfälle under tiden 1938—1942, förorda de sakkunniga, att den erforderliga nedskärningen av personalstyrkan genomföres sålunda att i samband med de nuvarande bolagens upplösning verkställles dels *pensionering* av samtliga befattningshavare, som vid tiden för ikraftträdandet uppnått en ålder av 65 år för man och 60 år för kvinna, dels ock *förtidspensionering*, i den omfattning som finnes erforderlig, av befattningshavare, vilka senast under år 1942 skulle uppnå den ålder, som nyss angivits.

Till befattningshavare som avgått i sålunda förutsatt ordning bör enligt de

sakkunnigas mening utgå understöd enligt de regler, som skolat tillämpas, där-est de nuvarande bolagen alltjämt ägde bestånd, dock att i fråga om förtidspensionerad befattningshavare, som icke vid avgången uppnått full tjänstetid, skä-ligen bör medgivas rätt att beräkna tjänstetid såsom om avgången skett först vid en uppnådd ålder av 65 år för man och 60 år för kvinna.

Vad angår innebörden av ifrågavarande förslag ur kostnadssynpunkt ut-tala de sakkunniga, att årsumkostnaden för pensionering och förtidspensio-nering i föreslagen omfattning sannolikt icke komme att överstiga ett belopp av omkring 375,000 kronor.

De sakkunniga anmärka, att förhållandet mellan utgifter för pensionering, å ena, samt förtidspensionering, å andra sidan, uppenbarligen icke kommer att förbliva konstant; utgifterna för pensionering komma sålunda att ökas och kostnaderna för förtidspensionering att minska allteftersom de under-stödsberättigade uppnå full pensionsålder. Senast vid ingången av år 1943 skulle de extraordinära utgifterna för personalstyrkans nedskärning genom förtidspensionering vara helt avvecklade.

Rörande storleken av i sådant hänseende erforderliga utgifter under första året efter den nya ordningens ikraftträdande omnämna de sakkunniga, att av förenämnda summa å 375,000 kronor ett belopp av 114,000 kronor avser per-soner, som redan före den 1 januari 1938 skulle ha uppnått full pensions-ålder. Därest ikraftträdandet antages komma att ske sagda dag, skulle ut-gifterna för förtidspensionering under år 1938 alltså icke överstiga 261,000 kronor; i själva verket måste de bliva lägre, enär 29 av de till entledigande ifrågasatta befattningshavarna redan under loppet av nämnda år uppnå full pensionsålder.

Beträffande de övergångskostnader, som eljest skulle vara att emotse, framhålla de sakkunniga, att en tillämpning av en av de sakkunniga upprättad löneplan i vissa fall komme att medföra en för-sämring i lönevillkoren för befattningshavare, som efter omorganisationen skulle ha att förrätta samma tjänstgöring som tidigare hos något av de nu-varande bolagen. För sådant fall ha de sakkunniga ansett med billigheten överensstämmande, att avlöning även efter omorganisationen utgår enligt för-ut gällande grunder. De sakkunniga ha vidare funnit det böra förutsättas, att disponenter och föreståndare i åtskilliga av de nuvarande bolagen efter om-organisationen få åtnöjas med befattningar såsom filialföreståndare i de nya bolagen. Då de löner, som ansetts böra tillkomma blivande filialförestån-dare, i regel betydligt understiga vad som nu utgår till bolagens chefer å mot-svarande orter, ha de sakkunniga ansett påkallat, att jämväl ifrågavarande befattningshavare bibehållas vid förutvarande löneförmåner.

Nu berörda förhållanden skulle föranleda en icke oväsentlig ökning av den förut beräknade lönekostnaden för de nya bolagen. En av de sakkunniga verkställd överslagsberäkning uppgives sålunda ha givit till resultat, att sagda merkostnad för de närmaste åren efter omorganisationens genomförande skulle uppgå till årligen omkring 185,000 kronor, förutsatt att bolagens antal bestämmes till 30.

En betydande utgiftspost uppgives vidare vara att emotse, därest de nuvarande bolagens fastigheter genom stämpelpfiktiga fång överlätas å de nya bolagen. När värdet av dessa fastigheter torde uppgå till över 20 miljoner kronor och då de nya bolagen avses skola bliva aktiebolag, skulle sålunda i lagfartsstämpel komma att uttagas ett belopp av omkring 450,000 kronor.

Beträffande inom revisionen gjorda reservationer samt avgivna yttranden i anledning av revisionens förslag och de sakkunnigas utlåtande tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen (sid. 198—208).

Departementschefen har yttrat följande:

»Revisionens förslag rörande antalet systembolag har, på sätt den föregående framställningen visar, i yttrandena bedömts mycket olika. Under det att, bland andra, kontrollstyrelsen och Systembolagsföreningarnas förtroendekommitté ansett betydande fördelar stå att vinna genom en organisation, som i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget skulle omfatta i stort sett ett bolag för varje län, har å andra sidan i ett avsevärt antal yttranden uttalats antingen att man borde stanna vid en indragning endast av de mindre bolagen eller också att ändring ej alls borde ske i den nuvarande bolagsindelningen. På vissa håll har även gjorts gällande, att man borde gå längre än revisionen ansett lämpligt och sålunda anförtro detaljhandeln åt ett för hela riket gemensamt bolag.

Vad angår det sistnämnda förslaget skall icke förnekas, att goda skäl kunna anföras för detsamma, om hänsyn endast toges till uppgiften att på ett effektivt sätt distribuera här åsyftade varor. Kombinationen av denna rent kommersiella uppgift med handhavandet av restriktionssystemet ställer emellertid särskilda krav, vilkas tillgodoseende under alla förhållanden måste medföra en utbyggnad av den lokala organisationen. Huru dessa frågor skulle lösas under förutsättning av ett riksbolag, kan icke sägas vara utrett, och förslaget synes därför icke nu kunna tagas under allvarligt övervägande. Att en minskning av antalet systembolag emellertid kan anses påkallad finner jag tämligen uppenbart med hänsyn till de mycket betydande skiftningar, som föreligga i avseende å de nuvarande bolagens storlek m. m. Mot den av revisionen föreslagna länsbolagsindelningen har invänts bland annat, att förutsättningarna för handhavandet av den individuella utminuteringskontrollen skulle avsevärt försämrans under en dylik ordning. Dessa farhågor torde få anses obefogade. Såväl av revisionen som kontrollstyrelsen har framhållits, hurusom redan med den nuvarande organisationen bolagens prövning i frågor om inköpstillstånd och tilldelning i betydande omfattning måste grundas på skriftligt material, därvid bolagen äro hänvisade att hos nykterhetsnämnder och andra lokala organ inhämta upplysningar om kundkretsen. Den personkänedom, som förefinnes inom de nuvarande bolagen, torde sålunda icke ha haft den betydelse för den individuella utminuteringskontrollen, som man på sina håll måhända kunnat föreställa sig. Att ett genomförande av förslaget icke behöver vara ägnat att medföra någon avsevärd rubbning i förutsättnin-

garna för handhavandet av denna kontroll synes mig också framgå vid en granskning av de förut omnämnda uppgifterna rörande antalet motboksinnehavare dels i de nuvarande bolagen, dels ock i de bolag, som skulle komma att inrättas i enlighet med förslaget. Dessa uppgifter giva sålunda till en början vid handen, att förslaget i fråga om tre bolag — de i Visby, Östersund och Sundsvall befintliga bolagen — ej avser att medföra någon ändring i den nuvarande indelningen. Antalet motböcker vid bolaget i Stockholm — som för närvarande uppgår till omkring 230,000 — skulle, om förslaget genomfördes, komma att ökas med omkring 20,000. Motboksantalet vid de nya bolagen skulle i övrigt i ett fall uppgå till omkring 11,000 samt i fråga om ett 20-tal bolag komma att variera mellan ungefär 21,000 och 43,000. Till jämförelse må nämnas, att — bortsett från bolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö — sju av de nuvarande bolagen ha en motboksstock, varierande mellan omkring 22,000 och 32,000 samt att antalet motböcker vid ytterligare nio bolag uppgår till mellan 17,000 och 19,000. Flertalet av de nya bolagen skulle med andra ord i fråga om antalet motböcker ej komma att avsevärt skilja sig från vissa av de nuvarande bolagen. Endast i ett fåtal fall, nämligen i fråga om bolaget i Skaraborgs län samt bolagen i Hälsingborg, Gävle och Karlstad, skulle i enlighet med förslaget motboksantalet komma att mera väsentligt avvika från vad som redan nu, under i övrigt motsvarande förhållanden, kunnat förekomma. Jämväl vid bolagen i Göteborg och Malmö skulle motboksstocken komma att undergå en betydande stegring.

Jag har med det nu anförda velat påvisa, att den föreslagna omläggningen ingalunda kan anses innefatta ett så fullständigt avsteg från hittills prövade organisationsformer, som man på vissa håll velat göra gällande. Därest denna omläggning i och för sig kan väntas erbjuda tillräckliga fördelar, kan jag sålunda icke finna, att hinder bör möta för dess genomförande.

I sistnämnda hänseende håller jag i likhet med revisionen och kontrollstyrelsen för visst, att ett sammanförande av försäljningsorganen till större enheter skulle innebära möjligheter till framsteg och förbättringar i olika avseenden. Jag vill härutinnan särskilt erinra, att de krav, som böra ställas på bolagens ledning, under en sådan ordning säkerligen komma att för landet i dess helhet bliva bättre tillgodosedda än som för närvarande är möjligt. Vidare torde få antagas, att det lättare låter sig göra för kontrollstyrelsen att följa och leda bolagens verksamhet, därest dessa väsentligt nedgå i antal. Verkställda utredningar giva härutöver vid handen, att jämväl besparingar stå att vinna genom en koncentration av försäljningsverksamheten. I princip är jag sålunda beredd att ansluta mig till revisionens förslag i denna del. Därmed vill jag emellertid icke ha bundit mig vid den av revisionen framlagda planen för bolagsindelningen i dess olika detaljer. Såväl i yttrandena som i vissa sedermera inkomna framställningar ha åberopats omständigheter, som kunna påkalla större eller mindre avvikelser från den föreslagna indelningen. Jag är härutinnan icke nu i tillfälle att ange min ståndpunkt närmare än att undantag från regeln, att i varje län skall finnas endast ett bolag, synes mig böra medgivas i större omfattning än revisionen avsett. Då det enligt

förslaget skall ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om dylikt undantag, torde jag framdeles få återkomma härtill, därest förslaget om ny försäljningsförordning blir av Kungl. Maj:t och riksdagen antaget.

Beträffande de närmare bestämmelserna i förevarande del av förslaget har jag ej anledning till annan erinran än att stadgandet om befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna om undantag från länsbolagsindelningen synes böra givas en något vidare avfattning än revisionen förordat; lämpligen torde sålunda kunna föreskrivas, att dylikt undantag må ske, där det med hänsyn till länets utsträckning eller folkmängd eller förhållandena i övrigt finnes påkallat.

Vad angår de verkningar, som en minskning av antalet systembolag skulle få med avseende å personalen i de nuvarande systembolagen, kan jag till alla delar ansluta mig till de förslag, som härutinnan framställt av 1935 års sakkunniga. Jag vill alltså förorda, att den nedskärning av personalstyrkan, som finnes påkallad, verkställs genom pensionering och — i erforderlig omfattning — förtidspensionering på sätt och under villkor, som de sakkunniga förordat. Lika med de sakkunniga finner jag det böra ankomma på kontrollstyrelsen att, jämlikt stadgande i den särskilda promulgationsförordningen, utfärda erforderliga föreskrifter i hithörande avseenden. Jag anser mig jämväl böra tillstyrka, att befattningshavare i de nya bolagen må, under vissa av de sakkunniga förutsedda omständigheter, bibehållas vid de löneförmåner, som tillkommit dem under förutvarande anställning i de nuvarande bolagen.»

De särskilda bolagens organisation m. m.

Enligt *revisionens* förslag gäller, att systembolag skall vara aktiebolag (3 kap. 2 §). Aktieägare skall vara här i riket bosatt svensk medborgare, som av länsstyrelsen erhållit tillstånd att äga aktie i bolaget. Antalet aktieägare skall vara minst 10, högst 20. Aktieägare må äga endast en aktie. (6 kap. 3 §.) Systembolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utses en, tillika ordförande, av kontrollstyrelsen, en av landstinget, två av länsnykterhetsnämnden och en av bolagsstämman. I styrelsen för det bolag, som skall vara gemensamt för Stockholms stad och län, skola länsnykterhetsnämnderna för staden och länet utse vardera en ledamot. Styrelsen för systembolag, vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad, som ej deltagar i landsting, skall bestå av ytterligare en ledamot, som utses av stadsfullmäktige. (6 kap. 4 §.)

Förslaget stadgar i övrigt bland annat, att bolagsordning för systembolag skall underställas länsstyrelsen för godkännande (6 kap. 5 §; jämför 6 kap. 7 §), att till aktieägare må av systembolags utdelningsbara årsvinst utdelas högst sex procent å aktiebeloppet, att utöver vad i aktiebolagslagen är föreskrivet om avsättning till reservfond avsättningar till fonder och avskrivningar skola företagas i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter, att systembolags årsvinst, i den mån densamma ej skall användas till avsätt-

ningar, avskrivningar eller utdelning, skall inlevereras till statsverket samt att befogenhet eller skyldighet, som enligt aktiebolagslagen tillkommer bolagsstämma, i fråga om systembolag skall med vissa undantag tillkomma dess styrelse (6 kap. 6 och 7 §§).

Enligt förslaget 6 kap. 10 § skall systembolag i åtskilliga närmare angivna hänseenden icke kunna vidtaga åtgärd utan samtycke av kontrollstyrelsen. I 12 § samma kapitel stadgas härutöver, att systembolag vid utövande av sin verksamhet står under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i försäljningsförordningen särskilt angivna hänseenden. Slutligen skall Kungl. Maj:t jämlikt 6 kap. 16 § kunna meddela närmare föreskrifter angående tillämpning av bestämmelserna i samma kapitel angående systembolag.

I fråga om revision av systembolagens förvaltning innehåller revisionens förslag allenast i 6 kap. 13 § att granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning årligen skall företagas av kontrollstyrelsen, som det tillkommer att på grundval av denna granskning å det allmännas vägnar besluta om ansvarsfrihet åt bolagets styrelse eller vidtaga åtgärd, som må erfordras till följd av att ansvarsfrihet vägras eller vartill anledning eljest må förefinnas.

Detta förslag upptager sålunda icke några detaljföreskrifter om huru den årliga granskningen skall utföras. Det i revisionens betänkande intagna förslaget till bolagsordning för systembolag innefattar emellertid i sådant hänseende i §§ 15, 16, 18 och 19 bestämmelser av i huvudsak samma innehåll som i gällande rusdrycksförsäljningsförordning meddelade föreskrifter.

1935 års sakkunniga ha i samband med övriga undersökningar funnit anledning ingå jämväl på frågan om det allmännas kontroll å de nya systembolagens ekonomiska förvaltning och framlagt förslag om riktlinjer härutinnan. De sakkunniga ha i fråga om organisationen av revisionsanordningarna yttrat bland annat följande:

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör den granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning, som skall äga rum å det allmännas vägnar, företagas av ett antal hos kontrollstyrelsen anställda revisorer, vilka ha till uteslutande eller åtminstone huvudsaklig uppgift att verkställa denna granskning. Förutom dessa revisorer böra jämväl siffergranskarna utses av kontrollstyrelsen. Om så sker, torde kunna förutsättas att siffergranskningen blir utförd av kompetenta personer och i den omfattning, som erfordras för att kravet på tillförlitlighet skall kunna anses nöjaktigt tillgodosett.

Det torde vara tillräckligt, att kontrollstyrelsen för varje bolag utser allenast en revisor, och att denne, tillsammans med den av aktieägarna utsedde revisorn, vilken torde böra vara auktoriserad eller besitta häremot svarande kompetens, utför granskningen. Den av kontrollstyrelsen utsedde revisorn — vilken såsom strax skall angivas lärer böra anförtros att revidera ett visst antal bolag — torde under revisionsåret i den omfattning, som må anses erforderlig för att revisionsarbetet må fylla kravet på säkerhet, böra besöka vart och ett av de honom anvisade bolagen och därstädes kontrollera siffergranskningens behöriga utförande, företaga lagerinventeringar och i övrigt utföra det revisionsarbete, som kan finnas böra verkställas å den ort, där bo-

laget har sitt säte. Efter revisionsårets slut skola för varje bolag båda revisorerna avgiva berättelse över den av dem verkställda granskningen av bolagets förvaltning. — — —

För revisionens utförande torde landet böra indelas i revisionsområden, förslagsvis fem med en av kontrollstyrelsen utsedd revisor för varje revisionsområde.

De sakkunniga ha avsett, att den inspektionsverksamhet, som kontrollstyrelsen utövar genom två resande inspektörer, skall bibehållas. Genom inrättandet av en central revision, sådan som den nu föreslagna, blir det möjligt för inspektörerna att i högre grad än hittills ägna uppmärksamhet åt den sociala sidan av systembolagens verksamhet, något som under senare år i ej ringa grad måst lämnas å sido, enär inspektörerna måst övervägande ägna sig åt kontroll av den ekonomiska förvaltningen vid systembolagen. Förekomsten av den fortlöpande revisionen utesluter emellertid icke, att inspektionen jämväl framdeles ägnar uppmärksamhet åt den ekonomiska förvaltningen vid bolagen. Det är sålunda städse av betydelse, att kassaställningen vid inspektionsbesök fastställs.

Enligt 6 kap. 2 § förslaget till försäljningsförrättning må systembolag driva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet, såvitt kontrollstyrelsen därtill lämnar medgivande. I 9 § samma kapitel stadgas, att systembolag för nu angivet ändamål äger bilda särskilt aktiebolag (*restaurangbolag*); jämlikt 10 § erfordras emellertid härför även särskilt samtycke av kontrollstyrelsen. Närmare bestämmelser om sådant bolag meddelas i 6 kap. 15 §. Härutinnan skall gälla bland annat, att aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier, att stamaktie ej må ägas av annan än systembolag, att stamaktiekapitalet skall utgöra lägst 10 och högst 20 procent av bolagets sammanlagda aktiekapital samt att varje stamaktie medför rätt till 10 röster och varje preferensaktie rätt till en röst. Bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen. Restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, av vilka tre utses av stamaktieägarna och två av preferensaktieägarna. Av stamaktieägaren utsedd styrelseledamot skall icke kunna äga preferensaktie i bolaget; enahanda förbud skall gälla jämväl beträffande verkställande direktör. Restaurangbolag skall vidare icke tillåtas äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Liksom i fråga om systembolag gäller även i fråga om restaurangbolag, att kontrollstyrelsens samtycke erfordras för inrättande, flyttande eller nedläggande av restaurang. Jämväl i övrigt skall i åtskilliga fall kontrollstyrelsens samtycke inhämtas. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer, av vilka stamaktieägarna och preferensaktieägarna utse vardera en. Den av stamaktieägarna utsedde revisorn skall vara auktoriserad revisor eller besitta därmed jämställd kompetens. Kontrollstyrelsen skall äga deltaga i revisorernas granskning samt när som helst kunna företaga särskild granskning. Jämväl i avseende å restaurangbolag äger Kungl. Maj:t jämlikt 6 kap. 16 § utfärda närmare föreskrifter rörande tillämpningen av i samma kapitel upptagna bestämmelser.

I propositionen återfinnes å sid. 210—225 en närmare redogörelse för vad som av revisionen och 1935 års sakkunniga föreslagits rörande de särskilda bolagens organisation m. m. samt för däröver avgivna yttranden.

Departementschefen har i nu förevarande del yttrat följande:

»Mot nu berörda bestämmelser i 6 kap. av revisionens förslag angående systembolag har jag i stort sett intet att erinra. I vissa detaljer torde förslaget emellertid böra undergå jämkning. Till en början erfordras föreskrift om utseende av de två styrelseledamöter, som enligt förslaget skolat utses av länsnykterhetsnämnden. Jag vill i sådant hänseende förorda, att länsstyrelsen erhåller befogenhet tillsätta ifrågavarande ledamöter. Med hänsyn till karaktären hos de nya bolagen kan jag däremot ej anse tillräckliga skäl föreligga för att den stad, där bolagets styrelse skall ha sitt säte, må kunna utse ledamot i styrelsen. I anslutning till vissa uttalanden i yttrandena finner jag mig även böra föreslå den avvikelse från förslaget, att utdelning till aktieägare bestämmes till högst fem procent å aktiebeloppet. På sätt ifrågasatts av, bland andra, kontrollstyrelsen torde det böra överlämnas åt bolagsstämman att, med iakttagande av nyssnämnda begränsning, besluta om utdelning till aktieägarna. Av kontrollstyrelsen har anförts, att det för vinnande av lättnad i likviditetshänseende finge anses påkallat, att tiden för inleverering till statsverket av systembolags årsvinst utsträcktes till utgången av juni månad nästföljande år, i likhet med vad som föreslagits skola gälla beträffande partihandelsbolaget. En ändring härutinnan vill jag icke motsätta mig. Alltjämt i anslutning till vad kontrollstyrelsen uttalat, finner jag det vidare obehövt att, på sätt stadgats i förslagets 6 kap. 10 §, kontrollstyrelsens samtycke skulle erfordras, därest systembolag avser att flytta eller nedlägga restaurang. Kontrollstyrelsen har jämväl funnit önskvärt, att i försäljningsförrordningen upptages en i förslaget till bolagsordning för systembolag under § 10 intagen föreskrift, enligt vilken systembolagsstyrelses val av verkställande direktör i bolaget skall för godkännande underställas kontrollstyrelsen. Då anledning väl knappast finnes att befara, att en dylik föreskrift i bolagsordningen icke skulle iakttagas av systembolagens styrelser, har jag emellertid ej funnit ändring på denna punkt erforderlig.

I fråga om kontrollen å systembolagens ekonomiska förvaltning vill jag tillstyrka, att denna måtte erhålla en utformning, i huvudsak överensstämmande med vad som föreslagits av förenämnda 1935 års sakkunniga. I förslaget till försäljningsförrordning torde i detta hänseende böra, i anslutning till vad kontrollstyrelsen förordat, upptagas en bestämmelse av innebörd, bland annat, att granskning av systembolagsstyrelses förvaltning och systembolags räkenskaper skall för varje år under tiden mars—maj å tid, som av kontrollstyrelsen bestämmes, verkställas för nästföregående år av två revisorer, av vilka den ena förordnas av kontrollstyrelsen bland de hos styrelsen anställda revisorerna för granskningen av systembolagens ekonomiska förvaltning och den andre utses av aktieägarna. Vissa närmare föreskrifter rörande granskning av systembolagens förvaltning och räkenskaper

torde böra meddelas av Kungl. Maj:t eller, i den mån Kungl. Maj:t så förordnar, av kontrollstyrelsen.

Då den nya försäljningsförordningen, såsom jag förut haft tillfälle framhålla, synes böra träda i kraft först den 1 oktober 1938, torde frågan om de anställningsvillkor, som böra gälla för de hos kontrollstyrelsen anställda revisorerna, framdeles få komma under närmare övervägande.

Vad angår förslaget bestämmelser i 6 kap. 15 § angående resturangbolag har jag icke funnit skäl att biträda de ändringsyrkanden, som i olika avseenden framställts av bland andra kontrollstyrelsen. I överensstämmelse med vad av mig föreslagits beträffande systembolag, synes det dock obehörligt att resturangbolag skulle ha skyldighet att inhämta kontrollstyrelsens samtycke, därest fråga är om flyttande eller nedläggande av restaurang. En jämkning i denna del torde alltså böra ske.»

Departementschefen har å sid. 227 ff. i propositionen uttalat sig om vissa förhållanden berörande övergången till den nya ordningen m. m. Därefter återfinnas i propositionen å sid. 231 ff. några korta erinringar i fråga om detaljerna i förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker. I dessa delar tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen.

Utskottets yttrande.

Återblick.

Innan utskottet går att angiva sin ståndpunkt till de föreliggande förslagen anser utskottet lämpligt att i korthet återgiva några drag av den hittillsvarande utvecklingen på förevarande område.

Den gällande ordningen karakteriseras väsentligen därav, att handeln med rusdrycker i stort sett är förbehållen särskilda bolag, vilka driva rörelsen för det allmännas räkning och ha sig ålagt att handha försäljningen så, att därmed åstadkommes så ringa skada som möjligt. Ett framträdande inslag i försäljningslagstiftningen utgör emellertid också den kommunala bestämmanderätten, vilken innebär dels att varje kommun äger förhindra att detaljhandel med rusdrycker bedrives inom dess område, dels ock att en kommun, som medger inrättande av försäljningsställe, kan ingripa reglerande i avseende å villkoren för försäljningens handhavande.

Såväl anordningen med särskilda försäljningsbolag som den kommunala bestämmanderätten härröra från mitten av 1800-talet. Sedan i vissa städer tillkommit bolag med uppgift att omhändertaga detaljhandeln med brännvin i och för utövande av rörelsen på ett ur nykterhetssynpunkt tillfredsställande sätt, upptogs i 1855 års brännvinsförsäljningsförordning ett stadgande, enligt vilket rätt till detaljhandel med brännvin i stad kunde överlåtas å ett för ändamålet bildat bolag. I samma förordning infördes jämväl — i syfte

att erhålla kommunernas medverkan för rusdrycksmisshandels tillbakaträngande — bestämmelser av innebörd, att kommunerna ägde förhindra inrättande av nya och bibehållande av redan förefintliga utminuterings- och utskänkningsställen.

Den kommunala vetorätten blev till en början ett verksamt medel för stävande av alkoholmissbruket på landsbygden. Den förlorade emellertid avsevärt i betydelse sedan landsbygdens befolkning med kommunikationsväsendets utveckling erhållit ökade möjligheter att utom hemorten anskaffa spritdrycker. Kommunernas vetorätt har dock alltjämt bibehållits, och deras befogenhet i förevarande hänseende vidgades genom 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning till att omfatta rätt jämväl att, där detaljhandel medgåves, föreskriva villkor för försäljningens handhavande.

Om vetorätten efterhand kom att erhålla minskad betydelse såsom ett medel för nykterhetens främjande, utvecklade sig förhållandena i avseende å bolagsinstitutionen i motsatt riktning.

I allt större utsträckning kom detaljhandeln med brännvin att omhändertagas av bolag. Genom 1905 års brännvinsförsäljningsförordning gjordes bolagsformen obligatorisk i städerna och öppnades möjlighet att inrätta bolag även på landsbygden. Slutligen blev genom 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning praktiskt taget all detaljhandel med rusdrycker förbehållen bolag.

Redan tidigt fastslogs såsom bolagens ändamål att i sedlighetens intresse ordna brännvinsförsäljningen. Ur nykterhetssynpunkt betydelsefullt var också, att bolagen hade skyldighet att avstå sin nettovinst, till en början till fördelning mellan kommunen, landstinget och hushållningssällskapet, sedermera till statsverket.

Bolagens verksamhet till nykterhetens främjande inriktades dock länge enbart på att förbättra utskänkningsförhållandena. Med bolagssystemets fulla genombrott skapades emellertid förutsättningar för reformer även på utminuteringsområde. Denna gren av försäljningen hade efterhand fått en allt större omfattning och hämmades icke av några effektiva restriktioner. Inom bolagen fann man flerstädes, att en dylik ordning icke läte sig väl förena med syftet för bolagens verksamhet. För att komma till rätta med rådande missförhållanden började man på många håll försöka hindra utminuterings till missbrukare m. fl. genom upprättande av avstängningslistor. I regel blev emellertid denna anordning av ringa verkan, enär det icke kunde förhindras de avstängda att inköpa brännvin genom ombud. Under dessa förhållanden framfördes den tanken, att ett bolag borde medgiva försäljning endast till dem, som funnos upptagna i en bolagets kundförteckning; genom en dylik anordning skulle möjliggöras såväl registrering av inköpen som ock avstängning av personer, till vilka försäljning icke borde ske. De första grunderna för en individuell utminuteringskontroll voro därmed uppdragna. En dylik kontroll anordnades under hösten 1912 vid systembolaget i Göteborg och vann efterföljd jämväl på andra håll. I lagstiftningen blev den individuella kontrollen erkänd år 1914, och det därpå följande året föreskrevs, att ut-

minuteringskontroll beträffande bännvin skulle vara obligatorisk från och med år 1916. Under det att bolagen till en början lämnades valfrihet att på förhand besluta om tilldelningsbegränsning eller att i efterhand vidtaga inskränkningar i händelse av missbruk, upptogs i 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning föreskrifter om individuell kontroll med obligatorisk förhandsbegränsning för samtliga köpare. De närmare reglerna för den individuella kontrollen ha sedermera utbildats väsentligen på grundval av de anvisningar, som kontrollstyrelsen funnit sig böra meddela till ledning för systembolagen.

En följd av den individuella utminuteringskontrollens genomförande blev, att särskilda restriktioner i form av måltidstvång och kvantitetsbegränsning ansågos erforderliga på utskänkningens område. Dyliga restriktioner hade visserligen till en början införts såsom huvudsakligen betingade av krisförhållandena under världskriget men ha sedermera på grund av föreskrifter från kontrollstyrelsens sida kommit att bibehållas såsom ett komplement till de för utminutereringen gällande restriktionerna.

Såsom förut nämnts äro bolagen skyldiga att till statsverket avstå nettovinsten å sin rörelse. Sedan en motsvarande anordning kort efter rusdrycksförsäljningsförordningens ikraftträdande genomförts även i fråga om partihandeln, gäller att handeln med rusdrycker i stort sett är frigjord från beroende av enskilt vinstintresse. Såsom ett undantag från denna princip kvarstår, att systembolagen i vidsträckt omfattning överlåta rätten till utskänkning å enskilda restauratörer, därvid dessa få tillgodogöra sig vinst å försålda rusdrycker. I rusdrycksförsäljningsförordningen upptogs emellertid den alltjämt gällande bestämmelsen, att bolagen vid överlåtelse av utskänkingsrätt skola stadga sådana villkor i fråga om inköp av rusdrycker, att restauratörernas ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta rusdrycker. En viss begränsning av restauratörernas utskänkningsvinst har i anslutning härtill kommit att genomföras med tillämpning av det s. k. vinstkvantitetssystemet.

Mot den nu gällande ordningen har riktats kritik i olika hänseenden.

Den individuella utminuteringskontrollen och därmed sammanhängande restriktioner på utskänkningens område blevo på åtskilliga håll föremål för missnöje och föranledde önskemål om mer eller mindre vittgående lättnader. Inom vissa nykterhetskretsar började efterhand den meningen göra sig gällande, att det för utminutereringen genomförda restriktionssystemet så långt ifrån att vara till gagn ur nykterhetssynpunkt i stället visat sig ägnat att utbreda och befästa bruket av alkohol samt främja förekomsten av olaga hantering. Enligt sistnämnda uppfattning böra de nu tillämpade restriktionerna avvecklas och ersättning sökas i ett annat system, därvid särskilt den i Danmark och England genomförda höga spritdrycksbeskattningen ansetts böra tjäna såsom förebild.

Beträffande den kommunala bestämmanderätten har framhållits såsom en olägenhet, bland annat, att en kommun, där systembolag funnes inrättat,

ägde i fråga om utminuterings villkor för försäljning ej blott till bolagskommunens invånare utan även till invånare i andra kommuner, tillhörande bolagets kontrollområde.

Önskan om införande av lokalt veto har på sina håll kommit till uttryck.

Slutligen har den av systembolagen bedrivna affärsrörelsen gjorts till föremål för kritik i olika avseenden, därvid särskilt uppmärksammats bolagens verksamhet på restaurangnäringens område.

Sedan till en början frågan angående den lokala organisationen av rusdrycksförsäljningen gjorts till föremål för vissa utredningar, fann sig 1928 års riksdag med anledning av den nu berörda kritiken föranlåten att hos Kungl. Maj:t begära en allmän revision av den gällande försäljningslagstiftningen. Utredning härutinnan har därefter verkställts av rusdryckslagstiftningsrevisionen, som bland annat prövat förutsättningarna för införande i vårt land av ett system med hög spritdrycksbeskattning.

Allmänna synpunkter på förslagen.

Såväl inom som utom riksdagen har den uppfattningen framförts, att tiden nu skulle var inne att söka sig fram på nya vägar för rusdrycksmissbrukets motverkande. Denna uppfattning, bland vars företrädare skiftande meningar göra sig gällande om huvudgrunderna för en nyordning på området, kan utskottet icke dela. Beträktad mot den bakgrund, som utskottet återgivit i den nyss lämnade översikten, framstår den i propositionen föreslagna försäljningslagstiftningen såsom ett följdriktigt led i den hittillsvarande utvecklingen. Med hänsyn härtill finner utskottet — efter övervägande av de ingående utredningar, varpå propositionen bygger — att Kungl. Maj:ts förslag i det stora hela innefattar en under förhandenvarande förhållanden så tillfredsställande lösning av den föreliggande lagstiftningsfrågan, som står att ernå.

Enligt förslaget skall handeln med rusdrycker alltjämt såsom hittills vara i stort sett förbehållen särskilda bolag. Beträffande detaljhandelns organisation föreslås emellertid, att de nuvarande 121 systembolagen skola ersättas av ett relativt snävt begränsat antal större bolag. En dylik koncentration torde få anses väl motiverad redan med hänsyn därtill, att de nuvarande bolagen äro mycket ojämnt fördelade i olika landsdelar samt förete starkt påfallande skiftningar i fråga om rörelsens omfattning m. m. Då den ifrågasvarande omorganisationen därjämte torde innebära möjligheter till rationell arbetsfördelning och en mera enhetlig lagtillämpning samt densamma, enligt vad som uttalats från sakkunnigt håll, skulle vara ägnad att göra bolagen bättre skickade att handha sin nykterhetsvårdande verksamhet, finner utskottet förslaget härutinnan kunna betraktas såsom ett framsteg i förhållande till den gällande ordningen.

Såsom ett ytterligare steg i riktning mot rusdryckshandelns frigörande från beroendet av enskilt vinstintresse föreslås en successiv avveckling av vinstkvantitetsystemet. Till detta spörsmål får utskottet senare återkomma.

Nu tillämpade restriktioner för detaljhandeln skola enligt förslaget bibehållas i sina huvuddrag. Grunderna för restriktionssystemet ha emellertid fullständigare än i gällande rusdrycksförsäljningsförordning kommit till uttryck i författningen; kontrollstyrelsen skall dock alltjämt meddela för tillämpningen erforderliga detaljanvisningar. Förslaget medger i fråga om utminutereringen en smidigare tillämpning av restriktionssystemet, i det att nu gällande ovillkorliga avstängningsgrunder i stort sett ansetts böra bortfalla och ersättas av befogenhet för systembolagen att efter fri prövning avgöra, huruvida avstängning eller inköpsbegränsning bör ske. Av intresse i detta sammanhang är även att förslaget, som upptager föreskrifter om obligatorisk förhandsbegränsning i fråga om utminutereringen, öppnar möjlighet att uttaga på viss månad belöpande tilldelning jämväl efter månadens utgång.

Såsom förut framhållits, har under förarbetena till förslaget ägnats särskild uppmärksamhet åt frågan, om skäl kunna anses föreligga att utbyta den individuella utminuteringskontrollen mot ett system med mycket hög spritdrycksbeskattning. Såväl rusdryckslagstiftningsrevisionen som departementschefen ha emellertid funnit sig icke kunna tillråda en ändring i detta avseende och jämväl i övrigt ansett förutsättningar saknas att frågå det nu gällande utminuteringsystemet.

Utskottet finner sig i allt väsentligt kunna instämma i vad departementschefen härutinnan anfört. Med den förändrade inställning till alkoholbruket, som numera synes ha inträtt inom vida kretsar av vårt lands befolkning, anser utskottet det emellertid icke uteslutet, att utvecklingen framdeles skall visa sig medgiva fortgående jämkningar i avseende å restriktionssystemets utformande. Den i förslaget anvisade möjligheten till efterhandsköp lär få betraktas såsom ett steg i sådan riktning. Såsom departementschefen antytt torde det kunna tänkas, att systembolagen genom en planmässigt ordnad upplysningsverksamhet skola, i samverkan med andra krafter, kunna bidra till att bruket av alkohol erhåller en minskad omfattning i samhället eller i allt fall inriktas mot mindre skadliga former.

Med bibehållande av gällande restriktioner i fråga om utminutereringen lära konsumtionsbegränsande åtgärder få anses erforderliga jämväl i fråga om utskänkningsen. I enlighet med vad departementschefen förordat finner utskottet nu tillämpade restriktioner i form av måltidstvång och kvantitetsbegränsning böra i sådant hänseende upprätthållas även under den nya ordningen.

Enligt förslaget skall det ankomma på systembolagen att, med iakttagande av i författningen meddelade närmare föreskrifter, besluta om utminuteringsställenas förläggning utan att medgivande från vederbörande kommun vidare skall behöva inhämtas. Mot det upphävande av kommunernas vetorätt i fråga om utminutereringen, som förslaget härutinnan innebär, kan så mycket

mindre framställas någon invändning som utvecklingen gått därhän, att den kommunala vetorätten förlorat praktiskt taget all betydelse såsom ett återhållande moment i fråga om inrättande av utminuteringsställen.

I princip föreslås kommunernas vetorätt skola kvarstå i fråga om utskänkningsen; ett undantag härifrån utgör emellertid förslaget, att Kungl. Maj:t i vissa fall skall kunna meddela tillstånd till turistutskänkning utan hinder av de kommunala myndigheternas avstyrkande. Vad sålunda föreslagits för- anleder från utskottets sida ingen erinran.

Enligt förslaget skall kommunernas befogenhet att föreskriva inskränkningar för detaljhandelns bedrivande upphöra i fråga om utminuteringsen och på visst sätt begränsas i fråga om utskänkningen. Då större likformighet vid lagtillämpningen härigenom torde stå att vinna och då ifrågavarande befogenhet av kommunerna stundom utnyttjats på ett sätt som icke täckes av lagstiftningens syfte, vill utskottet förorda en ändring i enlighet med förslaget på denna punkt.

Utskottet vill i detta sammanhang beträffande den föreslagna försäljningslagstiftningen i övrigt endast erinra, hurusom i enlighet med de önskemål, som uttalades av bevillningsutskottet vid 1928 års riksdag, i förslaget upptagits bestämmelser om besvär rätt över systembolagens beslut angående överlåtelse av utskänkningens rätt, om systembolagens organisation och deras rätt att driva verksamhet genom dotterbolag, om revision av dylika bolags förvaltning samt om det inbördes förhållandet mellan dessa bolag och kontrollstyrelsen.

I motionerna I: 271 och 273, II: 509 och 518 samt de likalydande motionerna I: 275 och II: 510 har yrkats avslag å propositionen under åberopande bland annat, att frågan om införande av en ny försäljningslagstiftning icke lämpligen borde komma under övervägande utan att till samtidig behandling föreläge förslag jämväl till ny lagstiftning angående nykterhetsvård i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som i sådant hänseende framlagts genom rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande. Utskottet finner i likhet med departementschefen hinder icke möta att redan nu upptaga till behandling frågan om genomförande av ny försäljningslagstiftning. Icke minst med tanke på att eftergifter i fråga om försäljningsrestriktionerna lättare skulle låta sig genomföras, därest nykterhetsnämnderna sättas i stånd att utöva en verkligt effektiv nykterhetsvård, finner utskottet det emellertid angeläget, att frågan om lagstiftningsåtgärder för ernående av en förbättrad nykterhetsvård icke måtte undanskjutas utan förslag om möjligt föreläggas nästa års riksdag.

Såsom skäl för yrkandet om avslag å propositionen har i övrigt anförts i motionerna I: 271 och II: 518, att det gällande restriktionssystemet icke kunde anses ägnat att läggas till grund för en ny försäljningslagstiftning, samt i motionen I: 273 och de likalydande motionerna I: 275 och II: 510, att förslaget bland annat genom inskränkningarna i den kommunala bestämmanderätten vore ägnat att stegra förbrukningen av alkohol och därmed öka faran

för missbruk. Liknande erinringar mot förslaget ha framställts jämväl i motionen II: 518. Av vad utskottet i det föregående anfört framgår, att utskottet icke kan tillmäta motionärernas synpunkter en så avgörande betydelse, att utskottet skulle föranledas att, i likhet med motionärerna, ställa sig avvisande till förslaget i förevarande delar. I motionen II: 509 har, utöver vad förut angivits, såsom grund för avslagsyrkandet uttalats farhågor för att den föreslagna minskningen av antalet systembolag skulle innebära en försämring i förhållande till gällande ordning. Enligt motionärens uppfattning borde utredas, huruvida icke detaljhandeln med rusdrycker kunde anförtros åt ett för hela riket gemensamt bolag, varvid dock lokala styrelser eller förtroendenämnder borde finnas å de orter, där utminuteringsställen vore anordnade. I anledning härav vill utskottet erinra, hurusom med den av departementschefen föreslagna och av utskottet i princip tillstyrkta försäljningsorganisationen i främsta rummet åsyftats att vinna ökade möjligheter för en enhetlig och effektiv lagtillämpning. Det vill synas utskottet mindre troligt, att man med den av motionären avsedda anordningen — som innebär en stark koncentration av företagens ledning samtidigt som åt ett flertal underordnade organ skulle överlämnas att träffa viktiga avgöranden — skulle ernå den effekt, som åsyftats med Kungl. Maj:ts förslag. Med vad utskottet nu och i det föregående anfört torde utskottet få anses ha angivit sin inställning jämväl till det i motionen I: 241 framställda förslaget om upphävande av den individuella utminuteringskontrollen och om rusdryckshandels överlämnande åt ett för riket gemensamt centralbolag ävensom till ett i motionen II: 515 framställt yrkande, att den nuvarande försäljningsorganisationen i princip måtte bibehållas.

Sedan utskottet nu angivit sin principiella ståndpunkt till den föreslagna försäljningslagstiftningen, övergår utskottet till en granskning av förslaget i dess olika delar. Härvid anser utskottet sig böra i huvudsak följa propositionens uppställning.

Förutsättningar för rätt till utminutering m. m.

Enligt 3 kap. 3 § i rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag skulle för giltigheten av systembolags beslut angående utminuteringsställen antal och förläggning erfordras kontrollstyrelsens godkännande. Departementschefen har emellertid, i anslutning till vad kontrollstyrelsen förordat i yttrande över revisionens förslag, funnit samtycke från styrelsens sida i förevarande hänseende obehövt. I motionen I: 269 har yrkats, att förslaget i denna del måtte bringas i överensstämmelse med vad revisionen förordat. I de likalydande motionerna I: 278 och II: 517 har vidare hemställts om sådan ändring av ifrågavarande stadgande, att länsstyrelsen medgäves rätt att, där lokala omständigheter kunde därtill föranleda, efter framställning av vederbörande kommun förordna om inrättande av utminuteringsställe såväl å

andra orter än som i stadgandet avsåges som ock i fall, då systembolag ej funnit skäl besluta om anordnande av utminuteringsställe. På skäl som departementschefen anfört har utskottet emellertid icke funnit sig böra biträda motionärernas hemställan.

De i motionerna I: 275 och II: 510 framställda yrkandena om bibehållande av den kommunala bestämmanderätten i fråga om utminuteringen ävensom ett i motionen I: 276 framställt yrkande om införande av bestämmelser angående kommunal folkomröstning i ärenden rörande upplåtande av försäljningsrätt torde få anses besvarade genom vad utskottet i det föregående anfört.

Huvudgrunder för utminuteringsens handhavande.

I motionen II: 516 har yrkats sådan ändring i förslagets 4 kap. 3 §, att personer, som åtnjuta understöd från allmänna fattigvården, icke av sådan anledning måtte lida inskränkning i möjligheten att inköpa rusdrycker. Utskottet har emellertid icke funnit skäl till ändring i förslaget på denna punkt.

Förslagets bestämmelser i 4 kap. 4 § angående fastställande av tilldelning m. m. ha i nedannämnda motioner föranlett följande yrkanden, nämligen dels i de likalydande motionerna I: 274 och II: 513, att ifrågavarande bestämmelser måtte helt utgå, dels i de likalydande motionerna I: 275 och II: 510, att för tilldelning måtte fastställas en maximigräns, som åtminstone ej överstege tre liter i månaden, dels ock i sistnämnda båda motioner, att tiden för rätt till efterhandsköp måtte begränsas till högst tre månader samt att möjligheten till erhållande av s. k. extra tilldelning måtte bortfalla eller inskränkas till att avse rena undantagsfall. Vad angår det först omnämnda yrkandet, varmed alltså åsyftas ett upphävande av den generella förhandsbegränsningen, anser utskottet tillräckliga förutsättningar för en reform i denna riktning ännu icke föreligga. De i motionerna I: 275 och II: 510 framställda yrkandena finner sig utskottet icke kunna biträda. Vad särskilt beträffar tiden för rätt till efterhandsköp torde såsom departementschefen uttalat syftet med ifrågavarande anordning kunna äventyras, därest tiden förkortas på sätt motionärerna föreslagit.

Enligt 4 kap. 2 § i revisionens förslag skulle minimiåldern för rätt till inköp av rusdrycker bestämmas till 21 år. I överensstämmelse med vad som föreslagits av vissa reservanter inom revisionen har departementschefen emellertid förordnat, att dylikt tillstånd icke må meddelas den, som ej fyllt 25 år; dock att, om särskilda skäl därtill äro, tillstånd skall kunna meddelas den som fyllt 21 år. I motionerna I: 241 och II: 471 samt de likalydande motionerna I: 272 och II: 508, respektive I: 274 och II: 513 har yrkats, att åldersgränsen måtte bestämmas i enlighet med vad revisionen föreslagit. Ett yrkande om en enda åldersgräns, sammanfallande antingen med vanlig myndighetsålder 21 år eller, om högre ålder ansåges önskvärd, med rösträttsåldern 23 år, har vidare framställts i motionen I: 242.

Utskottet vill för sin del tillstyrka, att åldersgränsen måtte i enlighet med revisionens förslag bestämmas till 21 år. Till stöd härför må till en början erinras, hurusom redan i gällande rusdrycksförsäljningsförordning för rätt att utminuteringsvis inköpa rusdrycker stadgas en minimiålder av 21 år. Väl är det sant, att såsom förhållandena i praktiken gestaltat sig, inköpsstillstånd endast i ytterligt obetydlig omfattning meddelats personer, som icke uppnått 25 års ålder. Denna utveckling torde emellertid väsentligen ha be-tingats av att bolagen på grund av kontrollstyrelsens anvisningar eller för bolagen bindande oktroj föreskrifter sett sig förhindrade att underskrida 25-årsgränsen. Enligt utskottets mening kan det dock med visst fog ifrågasät-tas, huruvida denna praxis i det stora hela varit till gagn ur nykterhetssyn-punkt. Utskottet vill härutinnan hänvisa till rusdryckslagstiftningsrevisio-nens uppfattning, att frånvaron av inköpsrätt för yngre personer på sina håll kan ha främjat uppkomsten av olaglig hantering ävensom att möjligheten för unga personer att erhålla inköpsstillstånd i vissa fall kan tänkas vara ägnad att gynnsamt påverka deras känsla av ansvar för sitt uppträdande i nykterhetsavseende. Huru därmed än må förhålla sig, finner utskottet ange-läget, att ifrågavarande stadgande icke gives en avfattning, som skulle för-svåra en lämplig anpassning efter förhållandena. Utskottet vill emellertid erinra, att bolagen äro skyldiga att förfara med all nödig urskillning vid meddelande av inköpsstillstånd för yngre personer ävensom att enligt försla-gets 4 kap. 4 § tilldelningen skall fastställas med hänsyn bland annat till köparens levnadsålder.

Det föreliggande förslaget torde förutsätta, att bolagen i princip äga försän-da rusdrycker utan annan begränsning än som följer av stadgandet i 4 kap. 7 § tredje stycket jämte de föreskrifter, som kontrollstyrelsen med stöd av 16 § samma kapitel eljest kan finna erforderligt utfärda. I 4 kap. 7 § första och andra styckena meddelas emellertid vissa bestämmelser, avsedda att un-derlätta bolagens rusdrycksförsändning till orter, där utminuteringsställen ej blivit inrättade. Å sådan ort skall sålunda kunna anordnas särskilt utläm-ningsställe. Och köpare, bosatt å ort där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, skall, om bolaget så finner skäligt, kunna få rekvirerade rusdrycker försända till sin närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ång-båtsstation utan att härför behöva erlagga de uppkommande försändnings-kostnaderna. Dessa skola i stället uttagas genom pristillägg å samtliga utmi-nuterade spritdrycker. Syftet med sist berörda bestämmelser skulle i huvud-sak vara en önskan att motverka såväl de olägenheter, vilka stå i samband med inköp genom ombud, som även hembränning och annan olaga hante-ring i trakter, där inköp från närmaste utminuteringsställe för köparna är förenat med avsevärt besvär och dryga omkostnader.

Utskottet, som anser fördelar i nyss angivna hänseenden vara att förvänta med de föreslagna bestämmelserna, vill i princip ansluta sig till förslaget i denna del. I fråga om föreskrifterna i 7 § andra stycket synes ett förtydli-gande vara påkallat. Utskottet vill i sådant hänseende föreslå ett stadgande av

innehåll, att om köpare är bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, bolaget äger medgiva, att försändning av varan till köparens närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation må ske utan skyldighet för köparen att gälda försändningskostnaden, ävensom att utgifterna för sådan försändning skola, i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar, uttagas genom pristillägg å utminuterade spritdrycker.

Med den av utskottet föreslagna avfattningen framstår tydligare än enligt Kungl. Maj:ts förslag, att bolagen äga rätt men icke skyldighet att verkställa s. k. kostnadsfri försändning. Detta torde innebära en fördel bland annat såtillvida, som möjligheter till en restriktiv tillämpning böra föreligga i händelse den föreslagna anordningen skulle visa sig bliva förenad med mera avsevärda praktiska olägenheter. I likhet med rusdryckslagstiftningsrevisjonen anser utskottet det emellertid angeläget, att bolagen icke utan giltig orsak skola vägra försändning på här avsedda villkor. Utskottet förväntar, att frågan i vad mån köpare å viss ort skola komma i åtnjutande av ifrågavarande förmån skall låta sig avgöras efter vad som finnes skäligt och tillbörligt utan att formella synpunkter därvid tilläggas en avgörande betydelse. Då i förslaget stadgas, att kostnadsfri försändning kan ske till köpare, som är bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, torde exempelvis ej böra uppställas krav på att vederbörande skall vara mantalskriven å sådan ort. Den närmare vägledning, som kan finnas behöflig för tillämpningen, torde få meddelas av kontrollstyrelsen, därvid syftet med de föreslagna bestämmelserna torde böra vara avgörande.

Förslaget förutsätter ett upphävande av det under år 1904 införda förbudet mot försändning av spritdrycker med posten. I de likalydande motionerna I: 275 och II: 510 har yrkats, att ett dylikt förbud alltjämt måtte upprätthållas. En för utskottets räkning verkställd undersökning har emellertid givit vid handen, att man har att räkna med ett alldeles försvinnande litet antal orter, där postanstalt finnes inrättad men där möjlighet saknas att med järnväg, ångbåt eller omnibus få spritdrycker sig tillsända. Redan med hänsyn härtill finner utskottet ett bibehållande av postförsändningsförbudet icke vara påkallat. Såsom ytterligare skäl för hävande av förbudet kan anföras, att postförbindelsen med åtskilliga av de nyssnämnda orterna upprätthålles genom postdilignens samt att anledning icke synes föreligga att hindra försändning av spritdrycker med detta trafikmedel, då sådan försändning obehindrat kan äga rum med vanlig omnibus. Utskottet vill även erinra, att generalpoststyrelsen funnit hinder ur postväxlingens synpunkt icke möta mot förbudets hävande.

I förslagets 4 kap. 17 § stadgas dels att klagan skall föras hos kontrollstyrelsen i händelse av missnöje med bolags beslut att vägra inköpstillstånd eller fastställa inskränkningar beträffande inköpen, dels ock att klagan ej må föras över kontrollstyrelsens beslut. I motionen I: 242 har yrkats sådan ändring av detta stadgande, att kontrollstyrelsens beslut måtte kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Utskottet finner icke tillräckliga skäl föreligga, för att kla-

gan i dessa fall må fullföljas hos Kungl. Maj:t och tillstyrker därför, att stadgandet godkännes i oförändrat skick.

Såsom förut omnämnts har i motionen I: 241 framställts förslag om upphävande av den individuella kontrollen och rusdryckshandelns överförande å ett centralbolag. Då utskottet redan förklarat sig icke kunna biträda ett förslag av denna innebörd, torde det icke vara erforderligt att närmare än som skett ingå på de av motionären angivna riktlinjerna för utminuterings anordnande och handhavande.

Huvudgrunder för utskänkningen m. m.

Utskottet har tidigare anmärkt, att förslaget om bibehållande i princip av kommunernas vetorätt i fråga om utskänkningen ej föranleder erinran från utskottets sida. Utskottet finner sig sålunda icke kunna biträda ett i motionen I: 241 framställt förslag, att länsstyrelsen i frågor om tillstånd till utskänkning väl skulle lämna kommunerna tillfälle att yttra sig men icke vara bunden av de kommunala myndigheternas beslut.

Enligt förslaget skall tillstånd till utskänkning alltjämt såsom regel kunna meddelas endast för systembolag, varvid emellertid förutsättes, att bolagen skola äga i närmare angiven omfattning överlåta dem meddelade tillstånd å enskilda restauratörer. Denna anordning har av en reservant inom rusdryckslagstiftningsrevisionen liksom i vissa yttranden betecknats såsom olämplig med hänsyn till den dubbelställning, som systembolagen skulle komma att intaga i förhållande till de enskilda restauratörerna såsom på en gång konkurrenter samt kontrollerande och bestämmande organ. Departementschefen har häremot gjort gällande, att i den mån några olägenheter härutinnan givit sig till känna under den nu rådande ordningen, dessa för framtiden torde kunna undvikas därigenom att restauratörerna, på sätt i 3 kap. 17 § föresloges, erhålla besvär rätt i frågor angående överlåtelse. I de likalydande motionerna I: 279 och II: 512 har, i överensstämmelse med vad som föreslagits av nyssnämnde reservant inom revisionen, yrkats, att tillstånd till utskänkning måtte på ansökning kunna meddelas direkt till den, som avses skola driva restaurangrörelsen. Enligt det i motionen I: 241 framställda förslaget torde en liknande anordning vara åsyftad. Utskottet, som biträder förenämnda av departementschefen uttalade uppfattning, har icke funnit skäl tillstyrka en omläggning i den riktning, som motionärerna föreslagit.

I det vid motionen I: 241 fogade ändringsförslaget har, i överensstämmelse med motionärens uppfattning att den kommunala vetorätten borde upphävas jämväl i fråga om utskänkningen, uteslutits bestämmelser angående turistutskänkning. I anledning av Kungl. Maj:ts förslag i 3 kap. 12 § angående turistutskänkning har i övrigt i de likalydande motionerna I: 275 och II: 510 ävensom i motionen II: 521 yrkats, att tillstånd till utskänk-

ning icke måtte kunna meddelas mot kommunernas medgivande såsom i nämnda paragraf förutsattes. För sin del finner utskottet de av departementschefen anförda skäl för ifrågavarande undantagsbestämelse vara övertygande samt har beträffande paragrafens avfattning och de av departementschefen för tillämpningen lämnade direktiven ej funnit anledning till anmärkning.

I fråga om förslaget bestämmelser i 3 kap. 13 § angående trafikutskänkning har yrkats i de likalydande motionerna I:275 och II: 510, att förbud måtte stadgas mot utskänkning å luftfartyg, samt i de likalydande motionerna I:277 och II: 519, att paragrafen måtte undergå sådan ändring att dels utskänkning av spritdrycker å fartyg förbjödes under det fartyget låge i hamn eller vid land, dels ock utskänkning av rusedrycker å luftfartyg icke medgäves.

Utskottet får i anledning härav erinra, hurusom varken gällande rusedrycksförsäljningsförordning eller förslaget lägger hinder i vägen för utskänkning å utländska fartyg, då dessa befinna sig på svenskt område. För att svenska fartyg icke skola i konkurrensavseende ställas i ett sämre läge än de utländska fartygen har enligt rusedrycksförsäljningsförordningen öppnats möjlighet till anordnande av rusedrycksutskänkning å sådana svenska fartyg, som förmedla regelbunden persontrafik till utländsk hamn. Har tillstånd härtill erhållits, må utskänkning emellertid, under det fartyget ligger i hamn eller vid land, allenast ske till besättningen och till sådana passagerare, som intaga måltid i fartygets restaurationslokal. Motsvarande bestämmelser ha upptagits jämväl i det föreliggande förslaget. Några föreskrifter angående utskänkning å luftfartyg ha icke meddelats i gällande rusedrycksförsäljningsförordning. I förslaget ha däremot upptagits bestämmelser i detta hänseende, varigenom tillstånd kan meddelas till rusedrycksutskänkning å svenska luftfartyg, som i linjefart befordra passagerare till eller från utländsk flygplats. Såsom en särskild förutsättning gäller emellertid, att tillstånd kan meddelas endast sådant företag för lufttrafik, som åtnjuter statsunderstöd. Och lufttrafikutskänkning må äga rum endast under luftfärd.

Enligt utskottets mening tala de motiv, som föranlett de omförmälda bestämmelserna om trafikutskänkning å svenska fartyg, för att gällande föreskrifter härutinnan, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, alltjämt bibehållas oförändrade. Samma motiv kunna i tillämpliga delar åberopas jämväl till stöd för förslaget bestämmelser om lufttrafikutskänkning. Med hänsyn till det anförda och då tillstånd till trafikutskänkning enligt förslaget 3 kap. 19 § 1 mom. kan, liksom hittills, omedelbart återkallas i händelse av missbruk, har utskottet icke kunnat biträda motionärernas yrkanden.

Utskottet ansluter sig i princip till departementschefens uppfattning angående grunderna för utskänkingsrörelsens uppdelning mellan systembolag och enskilda restauratörer och har fördenskull intet att erinra mot förslaget bestämmelser härutinnan i 3 kap. 15 § och 16 § 1 mom. första stycket. Enär anledning torde saknas att i fråga om möjligheten att överlåta utskänk-

ningstillstånd uppställa olika regler för de fall, då tillstånd till utskänkning å turistorter meddelas i vanlig ordning efter kommunens medgivande, och sådana fall, då tillstånd beviljas enligt bestämmelserna om turistutskänkning, har utskottet icke ansett sig kunna biträda ett i motionen I: 269 framställt yrkande, att tillstånd till turistutskänkning ej må överlåtas.

Vad angår systembolagens handhavande av restaurangrörelse har utskottet icke funnit anledning till erinran mot departementschefens uttalande, att bolagen såsom regel böra driva själva restaurangrörelsen å sådana folkrestauranger, där utskänkningsutövas av bolagen, samt att bolagen böra ha möjlighet att driva restaurangrörelse jämväl av högre klass. Enligt utskottets mening böra bolagen emellertid endast i undantagsfall driva restaurangrörelsen i egen regi; denna verksamhet bör i stället, såvitt möjligt, anförtros åt restaurangbolag.

På sätt anmärkts å sid. 123 i propositionen har rusdryckslagstiftningsrevisionen funnit, att det knappast torde vara möjligt att giva en klar och uttömmande definition av begreppet folkrestaurang, men att det i allmänhet icke torde erbjuda svårighet för sakkunniga personer inom restaurangbranschen att i varje enskilt fall med ledning av restaurangens allmänna beskaffenhet, varupris och kundkrets avgöra, huruvida densamma är att beteckna såsom folkrestaurang eller restaurang av högre klass. Med anledning härav har revisionen ansett det böra ankomma på en särskild nämnd — vilken skulle utses av Kungl. Maj:t och vari systembolagen och de enskilda restauratörerna skulle vara företrädade — att avgöra, huruvida en restaurang med hänsyn till nyssnämnda omständigheter vore att anse såsom folkrestaurang. Departementschefen har för sin del funnit den av revisionen föreslagna nämnden obehövlig, och bestämmelser härom ha följaktligen icke upptagits i det nu föreliggande förslaget. Enligt departementschefens mening borde hithörande spörsmål kunna avgöras så, att systembolaget i tveksamma fall vägrade överlåtelse av utskänkningstillstånd, varefter det skulle stå restauratören öppet att i händelse av missnöje anföra besvär hos länsstyrelsen.

Ehuru utskottet funnit sig kunna godtaga departementschefens uppfattning härutinnan, har utskottet ansett det angeläget, att begreppet folkrestaurang måtte, såvitt möjligt, något närmare klargöras än som skett i revisionens betänkande. Utskottet har såsom förut angivits (jämför sid. 42) i sådant syfte införskaffat ett utlåtande i frågan från aktiebolaget Stockholmssystemets styrelse. Enligt detta utlåtande får såsom särskilt utmärkande för folkrestaurangerna, deras högre avdelningar ej mindre än deras enklare avdelningar, anses vara, »att de principiellt icke avse att vara annat än näringsställen, där gästen för en måttlig kostnad kan få mat och dryck i enkla, ehuru gärna behagliga omgivningar, men som däremot icke göra några anspråk på att tillgodose det behov av mera festlig samvaro, som restauranger av annan klass räkna som en av sina uppgifter att fylla». Då utskottet funnit sig kunna biträda förslagets 3 kap. 15 §, har en förutsättning härför varit, att begreppet folkrestaurang får anses äga ungefär den innebörd, som i nyssnämnda utlåtande angivits.

I motionen I: 269 ävensom de likalydande motionerna I: 275 och II: 510 har yrkats, att fastställelse jämlikt 3 kap. 16 § å avtal om överlåtelse av utskänkningstillstånd måtte meddelas av kontrollstyrelsen i stället för, såsom i propositionen föreslagits, av länsstyrelsen ävensom att kontrollstyrelsen i stället för länsstyrelsen måtte göras till klagoinstans i fall, som avses i 17 § samma kapitel. Å andra sidan har i motionen I: 242 yrkats sådan ändring i 3 kap. 16 § 1 mom. första stycket, att det måtte ankomma på länsstyrelsen att meddela föreskrifter till ledning för överlåtelse.

Utskottet får i anledning härav erinra om följande. I revisionens förslag hade ifrågavarande paragrafer den lydelse, som påyrkats i de tre förstnämnda motionerna. Jämväl den befogenhet att förordna om hävande av överlåtelseavtal, som jämlikt det föreliggande förslaget 3 kap. 19 § 2 mom. tillkommer länsstyrelsen, hade av revisionen tillagts kontrollstyrelsen. Enligt utskottets mening måste emellertid vägande skäl anses föreligga för de av departementschefen förordade ändringarna. Vad först angår fastställelse å överlåtelseavtal ankommer redan enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning på länsstyrelsen att handlägga dylika ärenden. En sådan anordning får jämväl anses naturlig såväl med hänsyn därtill, att tillstånd till utskänkning skall meddelas av länsstyrelsen, som ur allmän ordningssynpunkt. Att gällande regler om fastställelse måtte bibehållas hade också föreslagits av reservanter inom revisionen samt av bland andra åtskilliga länsstyrelser och systembolagsföreningarnas förtroendenämnd. Jämväl kontrollstyrelsen tillstyrkte en ändring av revisionens förslag på denna punkt under uttalande, att styrelsen, som funne fördelar och nackdelar av den nuvarande ordningen väga tämligen jämnt med fördelar och nackdelar av revisionens förslag, inför den från flera håll framförda oppositionen mot revisionens förslag för sin del intet hade att invända mot, att fastställelse å överlåtelseavtal även i fortsättningen meddelades av länsstyrelserna.

Om fastställelseprövningen anses böra ankomma på länsstyrelsen, torde det böra tillkomma samma myndighet jämväl att förordna om hävande av överlåtelseavtal enligt 3 kap. 19 § 2 mom. samt att avgöra besvär och pröva frågor om rättelse jämlikt 3 kap. 17 §. På den fastställande myndigheten skall ankomma att pröva såväl skälen och villkoren för överlåtelsen som restauratörens lämplighet; samma myndighet synes då vara bäst skickad att pröva, huruvida avtalet skall hävas i händelse av avtalsbrott. Av motsvarande skäl torde det ligga mycket nära till hands, att en restauratör, som vid avtalstidens slut ej får sitt avtal förnyat eller som finner bolaget tillämpa avtalsbestämmelserna på ett otillbörligt sätt, skall ha att hos den fastställande myndigheten söka rättelse. Utskottet vill i övrigt framhålla, att huru befogenheten i nu avsedda fall än lägges, klagan slutligen kan föras hos Kungl. Maj:t.

Vad till sist angår det i motionen I: 242 framställda yrkandet, att det måtte ankomma på länsstyrelsen att meddela föreskrifter till ledning för överlåtelse, har utskottet icke funnit skäl att tillstyrka den ändring i förhållande till gällande bestämmelser, som innefattas i sagda yrkande.

Utskottet kommer i det följande (sid. 70—75) att behandla föreskrifterna i 3 kap. 16 § 2 mom. och de i anslutning därtill framställda förslagen om en avveckling av vinstkvantitetssystemet m. m.

Vad angår bestämmelserna i förslaget 5 kap. 1 och 2 §§ angående måltids-
tvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna har utskottet, som i det
föregående tillstyrkt bibehållande av restriktioner härutinnan, funnit sig icke
ha tillräcklig anledning att förorda de i motionerna I: 241 och II: 523 fram-
ställda förslagen om närmare angivna lättnader beträffande utskänkings-
restriktionerna.

Icke heller har utskottet funnit anledning biträda ett i motionen II: 471
framställt yrkande, att minimiåldern för utskänkning — som såväl i Kungl.
Maj:ts förslag som i gällande rusdrycksförsäljningsförordning är bestämd
till 18 år — måtte höjas till 21 år.

I 55 § 2 mom. gällande rusdrycksförsäljningsförordning stadgas förbud
mot utskänkning av rusdrycker förutom vid varietéföreställningar m. m. jäm-
väl vid offentlig danstillställning. Länsstyrelsen äger emellertid, efter magi-
stratens eller kommunalnämndens hörande, »för särskilt tillfälle» medgiva
undantag från förbudet.

På grund av detta stadgande erfordras länsstyrelsens medgivande för att
rusdrycksutskänkning skall kunna äga rum å restaurang i samband med
dans. För möjligheten att anordna dans å restaurang kräves emellertid här-
utöver, jämlikt ordningsstadgans bestämmelser, särskilt tillstånd av polis-
myndighet. Slutligen erfordras enligt 56 § 3 mom. rusdrycksförsäljnings-
förordningen, om utskänkningen skall fortgå längre än som eljest är med-
givet, särskilt tillstånd härtill från länsstyrelsens sida.

I rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande (sid. 368) erinras, huru-
som undantag från förbudet mot utskänkning i samband med danstillställ-
ning meddelats i synnerligen stor omfattning. Antalet tillstånd uppgick så-
lunda år 1929 till 5,360, avseende utskänkning vid omkring 12,000 danstill-
ställningar, och år 1930 till 5,581, avseende utskänkning vid omkring 13,000
danstillställningar. Tillstånd ha lämnats på de flesta orter i landet, där
härför lämpade utskänkingslokaler finnas att tillgå, och ha avsett icke blott
enstaka festligheter utan i många fall regelbundet återkommande tillfällen.
I vissa fall ha tillstånden innefattat generella medgivanden att under viss tid
anordna danstillställningar.

Under hänvisning till denna praxis har revisionen uttalat, att det knappast
kunde anses försvarligt att bibehålla en föreskrift med karaktär av undan-
tagsbestämmelse, då den i tillämpningen förvandlats till allmän regel. Enligt
revisionens mening hade man att välja mellan, å ena sidan, att upphäva läns-
styrelsens rätt att medgiva undantag från förbudet mot utskänkning i sam-
band med dans, frånsett möjligen alldeles speciella fall, samt, å andra sidan,
att tillåta utskänkning i samband med danstillställningar, eventuellt med viss
begränsning. För sin del har revisionen stannat för det senare alternativet.

Departementschefen har anslutit sig till revisionens uppfattning, och det

föreliggande förslaget — som i 5 kap. 3 § alltjämt stadgar förbud mot utskänkning i samband med varietéföreställningar m. m. — lägger sålunda icke hinder i vägen för anordnande av dans å restaurang i samband med utskänkning. Skyldigheten att jämlikt ordningsstadgans bestämmelser inhämta polismyndighetens tillstånd till anordnande av danstillställning kvarstår emellertid orubbad. Och enligt förslagets 5 kap. 4 § erfordras alltjämt tillstånd av länsstyrelsen, därest för särskilt tillfälle anses behöfligt, att utskänknigen fortgår efter eljest fastställd tid. Offentlig danstillställning å lokal, som ej huvudsakligen är avsedd för restaurangrörelse, är enligt förslaget likställd med varietéföreställning. Beträffande sådan danstillställning gäller i enlighet härmed förbud mot utskänkning, dock att länsstyrelsen, sedan i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden avgivit yttrande, kan »för särskilda fall» medgiva rätt till sådan utskänkning.

I de likalydande motionerna I: 270 och II: 524 har yrkats sådan ändring av förslagets 5 kap. 3 §, att förbudet mot utskänkning i samband med varietéföreställningar m. m. måtte göras tillämpligt å varje slag av offentlig danstillställning ävensom att undantag från förbudet i sådant fall måtte kunna lämnas endast om synnerliga skäl därtill föreläge samt begränsas till att avse utskänkning vid enstaka danstillställning. Jämväl i de likalydande motionerna I: 275 och II: 510 har framställts ett yrkande i samma riktning.

Enligt utskottets mening ha gällande bestämmelser i förevarande hänseende av myndigheterna på vissa håll tillämpats på ett sätt, som kan giva anledning till befogade erinringar. För framtiden måste anses önskvärt, att tillstånd till dans i samband med utskänkning å restaurang meddelas med större urskillning och varsamhet än som hittills skett. Särskilt finner utskottet det icke vidare böra ifrågakomma, att medgivande lämnas för viss tidsperiod utan angivande av de särskilda dagar, då dans skall äga rum. Då det för tillgodoseende av dessa synpunkter icke torde vara tillräckligt att lägga avgörandet enbart i polismyndighetens hand, vill utskottet för sin del förorda sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag, att för utskänkning i samband med dans å restaurang alltjämt skall erfordras jämväl medgivande från länsstyrelsens sida.

Under 5 kap. 5 § i revisionens förslag hade upptagits ett särskilt moment av innehåll, att om tillstånd till utskänkning av vin meddelats beträffande hotell eller pensionat vid hälsobrunn, å badort eller å annan plats, där kurtorsrörelse eller därmed likartad verksamhet bedreves, länsstyrelsen kunde, därest utskänkning av spritdrycker ej ägde rum å orten, efter magistratens eller kommunalnämndens hörande medgiva, att gäst med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar finge å utskänkningsstället förtära spritdrycker, som av honom medförts. Medgivande av förevarande slag skulle kunna meddelas för högst ett år i sänder. På av departementschefen anförda skäl, som i det föregående återgivits (sid. 41—42), har detta stadgande uteslutits i Kungl. Maj:ts förslag. I motionen II: 520 har yrkats, att 5 kap. 5 § av det föreliggande förslaget måtte erhålla sådan lydelse, att länsstyrelsen gäves möjlighet att medgiva pensionat och därmed likställda nä-

ringsställen, vilka företrädesvis frekventerades av främlingar på orten, att låta sina gäster förtära egna medförda spritdrycker.

Utskottet vill för sin del icke fränkänna motionärens yrkande ett visst fog. Rådande förhållanden kunna sålunda anses långt ifrån tillfredsställande. Att komma till rätta med det föreliggande spörsmålet stöter emellertid på stora svårigheter. Till en början är det tydligt, att man icke har att räkna med att tillstånd till utskänkning kommer att i vanlig ordning beviljas för de av motionären avsedda näringsställena. Bestämmelserna om turistutskänkning ha en begränsad uppgift att fylla och torde därför endast på enstaka håll vara ägnade att undanröja de av motionären åsyftade olägenheterna. Ett stadgande av den innebörd, som motionären föreslagit, kan däremot väntas erhålla tillämpning i ett stort antal fall men lär på andra sidan kunna medföra särskilda olägenheter ur ordnings- och nykterhetssynpunkt, varför utskottet icke heller anser denna väg framkomlig. Under dessa förhållanden saknar utskottet möjlighet att nu anvisa någon lämplig utväg. Det här avhandlade spörsmålet förtjänar emellertid att uppmärksammas och torde, där-est särskilda åtgärder skulle befinnas erforderliga, få underkastas förnyat övervägande.

Då utskottet tidigare avvisat i motionen I: 241 framställda yrkanden om inrättande av ett centralbolag för rusdryckshandeln samt om upphävande av den kommunala bestämmelserna i fråga om utskänkningen, torde det icke vara erforderligt att närmare än som skett ingå på de av motionären föreslagna grunderna för utskänkningens anordnande och handhavande.

Avveckling av vinstkvantitetssystemet; 3 kap. 16 § 2 mom.

I 3 kap. 16 § 2 mom. har föreslagits en bestämmelse, enligt vilken vid överlåtelse av utskänkningstillstånd skola stadgas sådana villkor för inköp av rusdrycker, att restauratörens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner. Med stöd av detta stadgande, vilket nära överensstämmer med motsvarande föreskrifter i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, hade rusdryckslagstiftningsrevisionen förordat bibehållande i princip av det nu tillämpade vinstkvantitetssystemet, dock med vissa jämkningar, vilka skulle innebära att de nuvarande vinstkvantiteterna avsevärt reducerades, samtidigt som restauratörerna skulle erhålla kompensation genom rätt att uppbära ökad andel av utskänkningsvinsten å rusdrycker, fallande inom de nya vinstkvantiteterna. Vissa reservanter inom revisionen hade däremot föreslagit en successiv avveckling av vinstkvantitetssystemet, innebärande att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande medgivna vinstkvantiteterna för varje år skulle minskas med en tjugufemtedel. I enlighet härmed skulle efter en tid av tjugufem år icke vidare till restauratörerna utgå någon direkt vinst å sådana drycker — spritdrycker och starkare viner — som omfattas av vinstkvantitetssystemet. I fråga om andra viner än starka viner hade reservanterna däremot ej föreslagit någon

ändring i nu gällande ordning, enligt vilken restauratörerna åtnjuta vinst å all utskänkning av dylika drycker. Departementschefen har för sin del i avslutning till reservanternas förslag tillstyrkt en avveckling av vinstkvantitetssystemet på det sätt, att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande medgivna vinstkvantiteterna under tiden från och med den 1 oktober 1938 till och med den 30 september 1963 komme att minskas med en tjugufemtedel för varje år. För tiden därefter borde direkt vinst icke vidare utgå å spritdrycker och starkare viner. Någon ändring i fråga om utskänkingsvinsten å övriga viner har däremot ansetts tillsvidare icke böra genomföras. Lika med reservanternas har departementschefen vidare funnit någon särskild omreglering av de nuvarande vinstkvantiteterna icke böra ske i samband med den nya ordningens införande. På kontrollstyrelsen borde ankomma att utfärda erforderliga föreskrifter i enlighet med sålunda angivna direktiv. Departementschefen har ytterligare anfört, att han i likhet med reservanternas icke ville motsätta sig, att under övergångstiden, om skäl därtill föreläge, vinstkvantiteter tilldelades nytillkommande restauranger. Dessa kvantiteter borde emellertid från början ha reducerats i samma proportion som de äldre restaurangernas vinstkvantiteter samt borde uppenbarligen avvecklas med iakttagande i tillämpliga delar av de regler, som gällde beträffande de äldre restaurangerna. Vinstkvantiteter borde icke ifrågakomma, där tillstånd meddelats till turistutskänkning. Även i dessa avseenden skulle kontrollstyrelsen ha att utfärda erforderliga bestämmelser. Departementschefen har slutligen, såsom reservanternas jämväl förutsatt, ansett det böra ankomma på kontrollstyrelsen att i fråga om den utskänkning, som utövas av systembolagen å egna eller enskilda restauranger, tillse, att där i sådant fall utskänkingsvinst i en eller annan form överföres till restaurangrörelsen, en avveckling av denna ordning kommer till stånd efter enahanda grunder, som skulle gälla beträffande de enskilda restauratörerna.

I de likalydande motionerna I: 268 och II: 511 har yrkats, att riksdagen vid behandling av det föreliggande förslaget för sin del måtte göra det uttalandet, att restauratörernas rätt till handelsvinst å utskänkta spritdrycker och starka viner måtte bestämmas i enlighet med ett av revisionen såsom alternativ 6 betecknat förslag, innebärande dels en minskning av restauratörernas på visst sätt beräknade vinstkvantiteter med 25 procent, dels en höjning av restauratörernas vinstandel från för närvarande 75 procent¹ upp till 100 procent. Vidare har i motionen II: 523 yrkats bibehållande av det nuvarande vinstkvantitetssystemet, och jämväl i motionen I: 241 har framställts ett liknande yrkande.

För folknykterhetens främjande har det länge ansetts önskvärt att frigöra rusdrycksförsäljningen från beroendet av enskilt vinstintresse. Detta har kunnat fullständigt uppnås i den mån försäljningen övertagits av de för sådant ändamål tillskapade bolagen. Beträffande den del av utskänkningsvinsten, som bedrivs av enskilda restauratörer, har föreskrivits, att villkoren

¹ Jämför den ovan å sid. 31—32 lämnade redogörelsen för vinstkvantitetssystemet samt prop. sid. 132—133.

för inköp av rusdrycker skola så bestämmas, att restauratörernas ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta rusdrycker. Såsom ett medel att genomföra den vinstbegränsning, som stadgandet förutsätter, har vinstkvantitetssystemet kommit till användning. Detta system innebär enligt vad förut angivits, att restauratörerna å försäljningen av spritdrycker och starka viner äga tillgodonjuta vinst endast å den del av försäljningen, som faller inom ramen av vissa på förhand fastställda kvantiteter.

Förutsatt att vinstkvantiteterna äro så avpassade, att de regelmässigt ligga avsevärt under den normala försäljningen, kunde denna metod sägas motsvara ett krav på, att det för restauratörerna ej får framstå såsom ekonomiskt förmånligt att öka omsättningen av rusdrycker. Av den såsom *bilaga A* till utskottets betänkande fogade promemorian angående vinstkvantiteterna framgår emellertid (bil. sid. 3—4), att dessa varit så bestämda, att i fråga om spritdrycker ej långt ifrån hälften och beträffande starka viner inemot tre fjärdedelar av restauratörerna kunnat bereda sig ökad vinst genom ytterligare försäljning av dylika drycker.

Revisionens förslag utgör ett försök att bringa vinstkvantitetssystemet i överensstämmelse med nyss antydda krav. Departementschefen däremot har ansett, att steget bör kunna tagas fullt ut och att vinstkvantiteterna böra successivt avvecklas under en tid av 25 år. En motsvarande avskrivning har därjämte ansetts böra ske i fråga om sådan utskänkningssättning, som i viss utsträckning tillkommer systembolag och restaurangbolag.

Enligt utskottets mening föreligga övervägande skäl för en avveckling av vinstkvantitetssystemet. Redan systemets invecklade och svårhanterliga beskaffenhet gör, att dess värde måste ifrågasättas. För att systemet skall fungera någorlunda tillfredsställande krävas ingående och tidsödande beräkningar samt en oavlätlig uppmärksamhet såväl från kontrollstyrelsens som systembolagens sida. Trots de försök, som gjorts att förbättra systemet, har syftet med detsamma icke kunnat ernås. Det lär vidare ha visat sig omöjligt att vid vinstkvantiteternas utskiftande ernå en rättvis fördelning i avseende å restauratörernas vinstmöjligheter. Sveriges centrala hotell- och restaurangförening har också i yttrande över rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag givit uttryck åt den uppfattningen, att de nuvarande vinstkvantiteterna äro i stort sett godtyckligt avvägda, varför en fortsatt tillämpning av systemet icke borde ifrågakomma utan i stället skälig handelsvinst utgå å samtliga utskänkta rusdrycker.

Även om revisionens förslag innebär en förbättring i förhållande till nu gällande ordning, komma nyss berörda olägenheter att i huvudsak kvarstå. Syftet med vinstkvantitetssystemet torde icke heller med den av revisionen föreslagna omläggningen stå att ernå. En justering av de nya vinstkvantiteterna lärer sålunda bliva tid efter annan erforderlig. Då härvid icke torde kunna undvikas, att hänsyn tages till sådana förhållanden som att omkostnaderna på grund av ökad eller minskad rusdrycksutskänkning stegrats, respektive minskats, skulle restauratörerna för framtiden alltjämt äga ett

visst intresse av att rusdrycksförsäljningen icke minskas utan i stället ökas. Under den av revisionen föreslagna ordningen, liksom överhuvud i de fall, då en restauratör medgives uttaga handelsvinst å försålda rusdrycker, komma vidare vissa missförhållanden att kvarstå, som visat sig förenade med nuvarande anordning. Utskottet åsyftar härmed bland annat sådana fall, då utskänkningens vinsten tagits till utgångspunkt för bestämmande av oskäligen hyresbelopp för restauranglokalerna eller kan sägas i större eller mindre utsträckning ha åtgått till täckande av kostnaden för sådana lokaler, som icke äro avsedda för själva restaurangrörelsen.

Beträffande innebörden av den föreslagna avvecklingen må till en början hänvisas till den såsom *bilaga B* till utskottets betänkande fogade promemorian jämte därtill hörande tabeller (bil. sid. 7 ff). Med ledning av uppgifterna i denna bilaga må lämnas följande sammanställning, angivande antalet restauranger, tillhöriga enskilda, systembolag och restaurangbolag, jämte företagen tillkommande vinst å spritdrycker och starka viner under år 1936.

Utskänkningens vinst å spritdrycker och starka viner år 1936 kronor	Antal restauranger		
	Tillhöriga enskilda	Tillhöriga systembolag	Tillhöriga restaurangbolag
Mer än 100,000	11	1	—
50,000—100,000	36	16	4 ¹
25,000— 50,000	76	27	9
15,000— 25,000	54	18	2
10,000— 15,000	50	2	4
5,000— 10,000	57	8	4
2,000— 5,000	60	1	4
Under 2,000	45	—	—

Vad angår de enskilda restaurangerna understeg vinsten i fråga om drygt två femtedelar 10,000 kronor, och den årliga vinstminskningen under avvecklingstiden skulle sålunda i dessa fall kunna beräknas uppgå till mindre än 400 kronor.

Av promemorian framgår vidare bland annat, att — om till grund för beräkningarna läggas 1936 års omsättningssiffror — full kompensation för utskänkningens vinstens bortfallande skulle vinnas genom en årlig förhöjning av priset å matvaror m. m., uppgående i genomsnitt till 0.67 procent för de enskilda restaurangerna, 0.94 procent för de omförmälda systembolagsrestaurangerna och 0.43 procent för restaurangerna, tillhörande restaurangbolag.

Under ärendets behandling i utskottet ha betänkligheter framförts bland annat mot att vinstavvecklingen föres så långt, att icke ens skälig ersättning givres för av utskänkningen föranledda kostnader. Utskottet vill i anledning

¹ Ifrågavarande fyra restauranger utvisa vinster å respektive 87,000, 63,000, 61,000 och 54,000 kronor.

härav erinra, att rätten till utskänkning i och för sig synes innebära en så stor förmån för innehavaren, att särskild ersättning icke lärer vara motiverad. Även om utskänkningensvinsten för närvarande får i åtskilliga fall anses utgöra en betingelse för att rörelsen skall kunna betraktas såsom ekonomiskt lönande, behöver detta ingalunda utesluta att rörelsen efter nödig anpassning skall kunna drivas med gott resultat även efter utskänkningensvinstens avveckling.

Enligt det siffermaterial, som ställts till utskottets förfogande, synes utskänkningensvinstens bortfallande på sina håll kunna innebära, att priserna å matvaror m. m. vid avvecklingstidens utgång skulle ha behövt höjas ända upp till 30 procent eller däröver för att full kompensation skulle ernås för mistad utskänkningensvinst.¹ För ett flertal av de här avsedda restaurangerna torde emellertid gälla vad utskottet tidigare antytt, nämligen att utskänkningensvinsten fått utgöra grund för uttagande av orimligt höga hyresbelopp eller att därmed bestridas kostnader, som icke böra belasta den egentliga restaurangrörelsen. Därest rättelse ernås i fråga om dylika missförhållanden — och tillfälle här till torde förefinnas med hänsyn till avvecklingstidens längd — lärer den erforderliga prisförhöjningen komma att stanna vid ett vida mindre procenttal.

Skulle, då vinstavvecklingen fortskridit tillräckligt långt för att verkningarna därav må kunna bedömas, särskilda skäl finnas påkalla, att frågan om ersättning för av utskänkningen föranledda kostnader tages under omprövning, förutsätter utskottet, att utredning verkställs på vad sätt dylik ersättning kan beredas utan att densamma får karaktären av vinst. Skulle en dylik utredning komma till stånd, torde densamma böra omfatta icke blott de av vinstavvecklingen berörda restaurangerna, utan samtliga restauranger, oavsett den klass de tillhöra.

Inom utskottet har framhållits, att vinstavvecklingen i vissa fall skulle komma att gå ut över städer med egna hotellfastigheter eller sådana företag, som eljest tillkommit för att tillgodose lokala önskemål om inrättande i samband med restaurangrörelse av särskilda representationslokaler m. m. Utskottet förbiser ingalunda de svårigheter, som i dylika fall kunna uppstå, men kan, i enlighet med vad förut anförts, icke anse det rimligt, att utskänkningensvinsten med hänsyn till dylika förhållanden skall fortbestå. Utskottet tänker sig dock, att, om så anses önskvärt och omständigheterna i övrigt göra det påkallat, själva restaurangrörelsen i nu avsedda fall lämpligen skall kunna övertagas av system- eller restaurangbolag. Så har redan nu i betydande utsträckning skett. Beträffande dylika företag bör emellertid tillses, att icke kommun eller annan kommer att på det allmännas bekostnad få sitt ekonomiska intresse tillgodosett genom oskäligt höga hyresbelopp eller därigenom att andra lokaler övertagas än som kan anses försvarligt med hänsyn till restaurangrörelsens uppgifter.

Utskottet vill här i övrigt anmärka, att någon ändring ej ifrågasättes beträffande restauratörernas vinst å andra viner än starka viner samt att s. k.

¹ Jämför den såsom *bilaga A* betecknade promemorian, bil. sid. 6.

spillmånsersättning alltjämt bör utgå i fråga om spritdrycker och starka viner i den mån fråga ej är om inköp inom kvarstående vinstkvantitet. I anledning av departementschefens uttalande, att någon särskild omreglering av de nuvarande vinstkvantiteterna ej bör ske i samband med den nya ordningens införande, vill utskottet för sin del framhålla, att hinder ej bör möta att, i samband med avvecklingen eller där så eljest finnes **erforderligt**, enligt hittills tillämpade grunder nedskära sådana vinstkvantiteter, som tilläventyrs befinnas alltför höga. En dylik nedskärning torde sålunda redan från början kunna ske exempelvis i de fall, då försäljningen avsevärt understigit vinstkvantiteten. I övrigt ansluter sig utskottet till de av departementschefen uttalade synpunkterna såväl i fråga om de egentliga vinstkvantiteterna som även beträffande den motsvarande avvecklingen av den utskänkningsersättning, som utgår till systembolagens och restaurangbolagens restauranger.

Antalet systembolag; de särskilda bolagens organisation m. m.

Utskottet, som redan i det föregående uttalat sin principiella anslutning till förslaget om en avsevärd begränsning av antalet systembolag, har icke funnit anledning till erinran mot de bestämmelser härutinnan, som återfinnas i förslagets 3 kap. 1 och 2 §§. Utskottet kan sålunda icke tillstyrka bifall till det i motionen II: 507 framställda yrkandet, att systembolag måtte kunna inrättas i samhällen med minst 5,000 invånare. Enär det med tillämpning av förslagets 3 kap. 1 § skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, huruvida i ett län må finnas mer än ett systembolag, har utskottet icke heller funnit sig kunna förorda bifall till vissa i motionerna II: 472 och II: 514 framställda yrkanden angående antalet bolag i respektive Malmöhus och Kopparbergs län.

Beträffande valet av aktieägare i systembolag vill utskottet uttala, att det måste anses angeläget att dessa komma att företräda skilda delar av bolagets detaljhandelsområde.

Enligt förslagets 6 kap. 4 § skall systembolags styrelse bestå av fem ledamöter, av vilka en ledamot, tillika ordförande, utses av kontrollstyrelsen, två ledamöter av länsstyrelsen, en ledamot av landstinget och en ledamot av bolagsstämman. I styrelsen för systembolaget för Stockholms stad och län skola överståthållarämbetet och länsstyrelsen utse vardera en ledamot. Styrelsen för systembolag, vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad, som ej deltagar i landsting, skall bestå av ytterligare en ledamot, som utses av stadsfullmäktige. I motionen I: 269 har yrkats, att kontrollstyrelsen måtte äga utse två styrelseledamöter, därav den ena tillika ordförande och den andra vice ordförande, landstinget en ledamot och bolagsstämman två ledamöter. I de likalydande motionerna I: 275 och II: 510 har yrkats, att i stället för de styrelseledamöter, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle utses av länsstyrelsen, nykterhetsnämnden i bolagets hemstad finge tillsätta en

ledamot och landstinget en, i följd varav landstinget i styrelsen borde äga utse sammanlagt två ledamöter.

Utskottet, som finner det utgöra en fördel att en av de ordinarie styrelseledamöterna tjänstgör såsom vice ordförande, vill för sin del tillstyrka sådant ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att länsstyrelsen må utse endast en ledamot och i stället kontrollstyrelsen två ledamöter, därav en skall vara ordförande och den andre vice ordförande. I händelse en dylik ändring genomföres, torde vidare föreskriften i andra stycket av 6 kap. 4 § kunna utgå; med stöd av 14 § i samma kapitel skall det nämligen i fråga om systembolaget för Stockholms stad och län ankomma på överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län att gemensamt utse den styrelseledamot, som enligt vad nyss är sagt skall utses av länsstyrelsen.

I fråga om bestämmelserna i 6 kap. 15 § angående restaurangbolag vill utskottet förorda vissa ändringar i paragrafens 5 och 6 mom. Vad angår förstnämnda moment synes sålunda, i överensstämmelse med vad som gäller beträffande systembolag, böra stadgas, att restaurangbolag ej utan samtycke av kontrollstyrelsen må förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Det i Kungl. Maj:ts förslag stadgade förbudet för restaurangbolag att äga dylika aktier eller andelar skulle enligt utskottets mening kunna utgöra hinder för bedrivande av bolagets verksamhet på ett affärsmässigt sätt. Utskottet förväntar emellertid, att kontrollstyrelsen skall tillse, att restaurangbolagens rörelse ej genom bildandet av dotterbolag eller liknande organisationer utsträcker till områden eller eljest gives en omfattning, som måste anses mer eller mindre främmande för bolagens egentliga ändamål. Likaså förutsätter utskottet, att kontrollstyrelsen skall utfärda erforderliga bestämmelser i syfte att förebygga att systembolagen skulle bliva i tillfälle att på ett otillbörligt sätt förskaffa restaurangbolagens dotterföretag särskilda förmåner framför andra företag på samma verksamhetsområden. Utskottet ansluter sig härutinnan till ett uttalande å sid. 348 i rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande, enligt vilket systembolagen böra vara förhindrade att i samband med överlåtelse av utskänkningstillstånd föreskriva skyldighet för restauratör att från viss säljare inköpa andra varor än rusdrycker. Den nu förordade ändringen torde böra föranleda, att bestämmelserna i 6 mom. första stycket överflyttas till 5 mom.

Vad angår 6 mom. andra stycket i Kungl. Maj:ts förslag vill utskottet tillstyrka, att däri upptages en hänvisning jämväl till 6 kap. 12 §, i följd varav för restaurangbolagen, liksom för systembolagen, skulle gälla, att de vid utövande av sin verksamhet stå under överinseende av kontrollstyrelsen och ha att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagens förvaltning eller eljest i förordningen särskilt angivna hänseenden.

I motionen I: 242 har, i anslutning till bestämmelserna i 6 kap. 12 §, yrkats, att i förordningen måtte klart utsägas, att en var, som vore missnöjd med kontrollstyrelsens »beslut rörande föreskrifter», ägde föra klagan hos

Kungl. Maj:t eller att dylika föreskrifter i allt fall måtte kunna underställningsvis prövas av Kungl. Maj:t. Då klagan över kontrollstyrelsens beslut emellertid torde kunna föras hos Kungl. Maj:t utan att särskilt stadgande här om upptages i nu förevarande författning, har utskottet icke funnit sig böra tillstyrka särskilda bestämmelser i den av motionären föreslagna riktningen.

Enär utskottet icke kunnat biträda det i motionen I: 241 framställda yrkandet om inrättande av ett centralbolag för rusdryckshandeln, finner utskottet icke anledning ingå på vissa med nämnda yrkande sammanhängande ändringsförslag beträffande de delar, varom nu närmast varit fråga.

Övriga erinringar.

I motionen I: 242 ävensom i de likalydande motionerna I: 274 och II: 513 har yrkats, att den i förslaget använda benämningen rusdrycker måtte utbytas mot benämningen starkdrycker. I förstnämnda motion har därjämte uttalats, att fullgoda skäl syntes föreligga att beteckna den föreslagna försäljningslagstiftningen såsom lag, i följd varav författningens benämning borde bliva starkdryckslag. Utskottet har emellertid icke funnit skäl för införande av den nya benämningen starkdrycker. Vad angår förslaget att författningen borde betecknas såsom lag torde visserligen skäl kunna anföras för en ändring i denna riktning. Med hänsyn till att övriga av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna författningar angående tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker benämnas förordningar har utskottet emellertid icke ansett tillräcklig anledning föreligga att frångå Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

I yttrande över revisionens förslag hade kontrollstyrelsen tillstyrkt vissa åtgärder i syfte att förbud måtte införas mot användande av utländska bär och frukter för inhemsk vinberedning. Departementschefen har emellertid avvisat av kontrollstyrelsen härutinnan framställda förslag under anförande, att lämpligheten av desamma kunde ifrågasättas samt att en ändring av angiven innebörd i allt fall torde förutsätta vidare utredning. Utskottet vill i anledning härav framhålla, att det får anses angeläget att ifrågavarande utredning verkställas och att det förslag, vartill utredningen kan föranleda, förelägges riksdagen.

I 1 kap. 5 § 2 mom. av det föreliggande förslaget har upptagits en bestämmelse, enligt vilken ledamot av partihandelsbolagets styrelse skall kunna utses till styrelseledamot i system- eller restaurangbolag. Mot detta stadgande — som torde förutsätta en ändring av vissa på förslag av 1930 års riksdag meddelade bestämmelser i bolagsordningen för aktiebolaget Vin- & spritcentralen — har utskottet ej funnit skäl till erinran.

I förslagets 4 kap. 6 § 2 mom. har anvisats en utväg för den, som äger att hos visst bolag inköpa rusdrycker, att tillfälligtvis verkställa inköp även vid

ett eller flera andra bolag. Utskottet vill i anslutning härtill framhålla, att detta stadgande icke torde lägga hinder i vägen för att kontrollstyrelsen med stöd av 4 kap. 16 § meddelar sådana kompletterande föreskrifter, som må anses erforderliga, exempelvis angående möjligheten att vid annat bolag än där inköpen regelmässigt skola ske verkställa inköp sedan genom förfrågan i telefon eller på annat sätt erhållits visshet, att hinder för inköp icke möter.

I motionen II: 522 har yrkats sådan ändring i förslaget till försäljningsförrättning, att under förbudet i 5 kap. 7 § mot att söka förmå gäst å utskänkningsställe att inköpa rusdrycker icke måtte kunna hänföras enbart en förfrågan från serveringspersonalens sida, huruvida ytterligare rusdrycker önskades före utskänkningstidens slut. Då en dylik förfrågan i och för sig icke rimligen lär kunna anses såsom stridande mot nämnda förbud, har utskottet emellertid icke ansett någon ändring härutinnan erforderlig.

I samma motion har vidare yrkats, att till föreskrifterna i 7 kap. 8 § eller annat författningsrum måtte fogas en bestämmelse av innehåll att systembolag icke må på något sätt påverka innehavare av utskänkningstillstånd att entlediga anställd, vilken uppgivits ha överträtt förordningen eller med stöd av denna meddelade bestämmelser, med mindre han för uppgivna förseelsen genom lagakraftvunnen dom fällt till ansvar. Utskottet, som icke anser sig kunna tillstyrka en bestämmelse av föreslagen innebörd, vill i detta sammanhang erinra, att det enligt förslagets 7 kap. 8 § blir möjligt att i laga ordning beivra överträdelser mot bestämmelserna angående måltidstväng och begränsning av utskänkningskvantiteterna, under det att detta hittills icke lär ha kunnat ske med hänsyn till att dylika restriktioner för närvarande tillämpats allenast med stöd av bestämmelser i avtal angående överlåtelse av utskänkningsrätt.

Utskottet har, utöver vad förut angivits, på några punkter ansett smärre jämkningar böra ske i fråga om förslaget till försäljningsförrättning. Då dessa ändringar omedelbart torde framgå av utskottets hemställan, har utskottet emellertid icke funnit erforderligt att närmare ingå härpå. Kungl. Maj:ts förslag i övrigt har icke givit anledning till erinran från utskottets sida.

De i motionerna gjorda uttalanden och förslag, som icke blivit föremål för närmare överväganden här ovan, ha ansetts icke böra föranleda någon åtgärd.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- a) att riksdagen måtte — med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 242, i vad den avser förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker, icke kunnat oförändrad av riksdagen bifallas — antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Förslag

till

förordning angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas som följer:

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Med *spritdrycker* förstås i denna förordning varje vätska som håller mer än två och en fjärdedels volymprocent etylalkohol och som icke är att hänföra till vin eller maltdryck.

Med *vin* förstås i denna förordning varje genom alkoholisk jäsning framställd dryck, som är tillverkad av saft från druvor, bär, frukt eller andra växtdelar och som håller mer än två och en fjärdedels men ej mer än tjugutvå volymprocent etylalkohol.

Spritdrycker och vin benämns gemensamt *rusdrycker*.

2 §.

Försäljning av rusdrycker med undantag av sådan som äger rum enligt 4 § delas i partihandel och detaljhandel.

Med *partihandel* förstås försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse ävensom försäljning för export. Med *detaljhandel* förstås all annan försäljning.

Detaljhandel delas i försäljning till avhämtning eller försändning på rekvisition (*utminutering*) och försäljning till förtäring på stället (*utskänkning*).

Vad i denna förordning är stadgat angående utskänkning skall jämväl tillämpas i fråga om tillhandahållande av rusdrycker i samband med sådan tillställning som avses i förordningen den 10 juni 1932 (nr 200) angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) m. m.

3 §.

All försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

4 §.

1 mom. Rusdrycker må å apotek för medicinskt ändamål säljas på behörig läkares, veterinärs eller tandläkares recept och med iakttagande av de särskilda föreskrifter som därom utfärdas.

I avseende å försäljning av alkoholhaltiga läkemedel gäller vad därom är särskilt stadgat.

2 mom. Angående handel med skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat m. m. gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 mom. Angående försäljning av rusdrycker i andra fall än förut i denna paragraf omförmäles för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål samt av vin för kyrkligt behov meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

5 §.

1 mom. Ledamot av styrelse för partihandels-, system- eller restaurangbolag som i 2, 3 och 6 kap. sägs må ej den vara som är omyndig eller i konkurstillstånd, ej heller annan än den som gjort sig känd för ordentlighet samt prövas i övrigt vara lämplig för uppdraget.

2 mom. Ämbets- eller tjänsteman som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut om tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att däröver utöva tillsyn må ej vara ledamot av styrelse för sådant bolag som i 1 mom. sägs. Samma lag vare beträffande den som till avsalu äger tillverka rusdrycker eller maltdrycker eller är ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget.

3 mom. Den som ej kan vara styrelseledamot i bolag som i 1 mom. avses må ej bedriva trafikutskänkning enligt 3 kap. 13 § eller utskänkning till vilken tillstånd överlåtits enligt 3 kap. 16 § och ej heller vara styrelseledamot i företag med huvudsakligt syfte att bedriva utskänkning som nu sagts.

4 mom. Där utskänkning bedrivs av annan än enskild person, skall för rörelsen finnas en av kontrollstyrelsen godkänd föreståndare. Till föreståndare må ej utses annan än den som enligt vad i 1 och 2 mom. är stadgat kan vara styrelseledamot i bolag som i 1 mom. avses. Vad nu är sagt skall ej hava avseende å utskänkning varom i 3 kap. 13 § 3 mom. förmäles.

6 §.

1 mom. Den som erhållit tillstånd att tillverka eller försälja rusdrycker må ej i samband med rörelsens bedrivande annorledes än genom försäljning avhända sig sådan dryck till annan.

2 mom. Ej må någon genom byte mot vara av annat slag avhända sig rusdrycker eller eljest använda sådan dryck som betalningsmedel.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2 KAP.

Om partihandel och import.

1 §.

Partihandel inom riket med rusdrycker må, där fråga ej är om försäljning som i 6 och 7 §§ sägs, bedrivas allenast av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som av Konungen erhållit tillstånd till sådan handel (*partihandelsbolag*).

Försäljning för export må bedrivas allenast av partihandelsbolaget samt tillverkare som avses i 6 §.

2 §.

Tillstånd för partihandelsbolaget lämnas för viss tid, högst sex år. Ansökan, åtföljd av bolagsordningen, skall före ingången av året näst före det, då försäljningen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen.

Ej må tillstånd lämnas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat sätt, som finnes betryggande, åt staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

3 §.

1 mom. Partihandelsbolaget må ej bereda aktieägare vinning utöver skälig ränta å de av honom tillskjutna kontanta medel.

2 mom. Av den vinst som å partihandelsbolagets rörelse årligen uppstår må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Återstoden skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

4 §.

Missbrukar bolaget sin partihandelsrätt eller varder bolaget försatt i konkurs, må försäljningsrätten av Konungen återkallas att upphöra å tid som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid än i 2 § sägs för avgivande av ansökan om rätt att från den tidpunkt, då försäljningsrätten sålunda upphör att gälla, vara partihandelsbolag.

5 §.

Närmare bestämmelser i de i 2 § andra stycket och 3 § 2 mom. angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolagets verksamhet och drift som finnas erforderliga skola intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets antagande.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

6 §.

1 mom. Angående brännvinstillverkares rätt att förfoga över tillverkat brännvin gäller vad därom är särskilt stadgat.

Den som till avsalu äger tillverka annan spritdryck än brännvin vare pliktig att till partihandelsbolaget försälja vad som ej utföres ur riket.

2 mom. Inom riket tillverkat vin som ej utföres ur riket må försäljas allenast till partihandelsbolaget.

7 §.

Systembolag som i 3 kap. sägs må försälja rusdrycker till annan innehavare av rätt till detaljhandel i och för dennes rörelse.

8 §.

Tillverkare av rusdrycker skall hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för särskilt förordnat ombud från kontrollstyrelsen och har att vid utövandets av försäljningsrätten ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, kontrollstyrelsen för tillsyn å försäljningen meddelar.

9 §.

För visst fall, såsom då fråga är om försäljning för konkursbo eller dödsbo eller där särskilda omständigheter eljest föreligga, må, utan hinder av vad i denna förordning stadgas, rusdrycker försäljas till partihandelsbolaget eller systembolag jämlikt de föreskrifter som meddelas av kontrollstyrelsen.

10 §.

1 mom. Rusdrycker må till riket införas blott av partihandelsbolaget samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av systembolag.

2 mom. Vid varje tullplats i riket skall över därstädes till förtullning anmälda rusdrycker föras särskild förteckning enligt formulär som av generaltullstyrelsen fastställles efter kontrollstyrelsens hörande. Denna förteckning skall vid varje års slut insändas till kontrollstyrelsen.

3 mom. Rusdrycker vilka inkommit från utlandet må utlämnas allenast till bolag som äger rätt till införsel enligt 1 mom. eller den som erhållit sådant bolags medgivande att mottaga varorna.

4 mom. Utan hinder av vad i denna paragraf stadgas må

a) rusdrycker till riket införas av den som enligt särskilt stadgande äger åtnjuta tullfrihet för varor som inkomma från utlandet;

b) prov på rusdrycker, som till riket medföras av vederbörligen legitimerad handelsresande, införas i vanlig ordning;

c) resande, som ankommit från utrikes ort, för eget bruk mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker intill viss mindre av Konungen fastställd myckenhet;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

d) till proviant hänförliga å fartyg eller luftfartyg medförda rusdrycker behandlas på sätt därom är särskilt föreskrivet; dock må sådana drycker, vilka förtullats såsom överskottsproviant, icke föras från fartyget eller luftfartyget annorledes än för återutförelse i vederbörlig ordning;

e) rusdrycker uppläggas å provianteringsfrilager på sätt i särskild författning är stadgat; dock att å provianteringsfrilager upplagd sådan dryck ej må, utan tillstånd av Konungen för varje särskilt fall, disponeras annorledes än till fartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning; samt

f) sändningar av rusdrycker med bantåg forslas genom riket till utrikes ort, när de åtföljas av järnvägsfraktbrev, som utställts i enlighet med internationella fördraget om godsbefordran å järnväg.

5 mom. Angående införelse till riket av rusdrycker för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

6 mom. Angående införelse till riket av denaturerad sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 KAP.

Om rätt till detaljhandel.

1 §.

För detaljhandeln med rusdrycker skall riket vara indelat i detaljhandelsområden. Stockholms stad och län utgöra ett detaljhandelsområde. I övrigt utgör varje län ett detaljhandelsområde, dock att Konungen äger bestämma, att i ett län må finnas mer än ett detaljhandelsområde, där sådant med hänsyn till länets utsträckning eller folkmängd eller förhållandena i övrigt finnes påkallat.

Om huvudort för detaljhandelsområde förordnar Konungen.

Där det med hänsyn till kommunikationsförhållanden eller andra omständigheter finnes lämpligt, må kontrollstyrelsen förordna, att kommun hänföres till detaljhandelsområde utom det län dit kommunen hör.

2 §.

Rätt till detaljhandel tillkommer, med de undantag som i 13 § avses, allenast för handhavande av sådan handel särskilt bildade aktiebolag (*systembolag*).

Inom ett detaljhandelsområde må ej finnas mer än ett systembolag.

3 §.

Utminutering må äga rum å ort, där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937. Därjämte må utminutering anordnas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket, avsluta angående utminuteringsställes antal och förläggning.

4 §.

Systembolag må ej å annan överlåta rätt till utminuterung.

5 §.

Utskänkning må ej äga rum, med mindre tillstånd därtill lämnats i den ordning nedan stadgas.

6 §.

1 mom. Tillstånd till annan utskänkning än sådan som omförmäles i 12 och 13 §§ meddelas av länsstyrelsen i det län, där utskänkningen skall äga rum.

2 mom. Tillstånd enligt 1 mom. må avse
utskänkning som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod (*årsutskänkning*); eller
utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (*tillfällig utskänkning*).

7 §.

1 mom. Tillstånd till årsutskänkning skall avse en tid av fyra år (*oktrojperiod*), dock att första oktrojperioden efter denna förordnings ikraftträdande skall omfatta tiden från och med den 1 oktober 1938 till och med den 30 september 1941, varefter oktrojperiod räknas från och med den 1 oktober 1941 och sedermera från och med samma dag vart fjärde följande år. Tillstånd må jämväl, om särskilda skäl därtill äro, meddelas för återstående del av oktrojperiod.

2 mom. Avser systembolag att i viss kommun bedriva årsutskänkning, skall ansökan därom göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Inkommer bolaget ej med ansökan, må sådan göras av fullmäktige senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början. Utan hinder av vad nu är sagt må till prövning upptagas ansökan av bolag eller kommun, som avser tillstånd allenast för återstående del av oktrojperiod.

8 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall innehålla uppgift angående antalet utskänkningsställen dels för spritdrycker och vin, dels för enbart vin, samt förslag till grunder för utskänkningens bedrivande och utskänkningsställes förläggning.

9 §.

1 mom. Över ansökan av systembolag om tillstånd till årsutskänkning skall länsstyrelsen omedelbart inhämta yttrande av fullmäktige i kommunen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Dessa hava att i ärendet höra kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden.

2 mom. Innan fullmäktige fatta beslut att söka tillstånd till årsutskänkning, skola yttranden inhämtas från systembolaget, kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden.

10 §.

1 mom. Har ansökan om tillstånd till årsutskänkning som gjorts av systembolag blivit av fullmäktige avstyrkt, må ej tillstånd av länsstyrelsen meddelas.

2 mom. Ej må vid tillstånds meddelande utskänkingsstälernas antal sättas högre än det av fullmäktige föreslagna eller utskänkingsställe förläggas i del av kommunen, där fullmäktige ansett sådan förläggning ej böra äga rum. Hava fullmäktige föreslagit sådana inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande, som ej röra de i 5 kap. 1 och 2 §§ omförmälda ämnen och ej heller innefatta grunder för förbud mot utskänkning till viss person, skola dessa fastställas av länsstyrelsen, såframt de ej stå i strid med det i 1 kap. 3 § angivna syfte eller med allmän lag eller författning.

3 mom. Över meddelat tillstånd skall länsstyrelsen utfärda bevis med angivande av den tid tillståndet avser och de föreskrifter som fastställts att gälla. Avskrift av beviset skall tillställas kontrollstyrelsen ävensom för annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden och landsfiskalen.

Länsstyrelses beslut skall kungöras i den eller de tidningar inom orten, där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

11 §.

1 mom. Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning må när som helst hos länsstyrelsen göras av systembolag eller fullmäktige i den kommun, där utskänkningen är avsedd att äga rum.

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning skall innehålla förslag till grunder för utskänkningens bedrivande.

2 mom. Vad i 9 och 10 §§ föreskrives skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om tillfällig utskänkning.

3 mom. Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige, efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten och på landet kommunalnämnden, uppdraga åt särskilt utsedda personer att under berörda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över ansökningar från systembolaget om tillstånd till tillfällig utskänkning. I enahanda ordning må fullmäktige även åt särskilt utsedda personer lämna upp-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

drag att ansöka om dylikt tillstånd för oktrojperiod eller del därav. Lämna fullmäktige uppdrag som förut nämnts, skola de jämväl fastställa allmänna villkor för upplåtande av tillstånd till utskänkning varom nu är fråga.

12 §.

Finnes det vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort årsutskänkning äger rum å hotell eller pensionat, må Konungen, där systembolags ansökan om sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige eller inom fullmäktige väckt fråga om utskänkningen avslagits, meddela bolaget tillstånd till utskänkningen (*turistutskänkning*). Ansökan om tillstånd skall göras av bolaget eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft. Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Konungen äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga.

13 §.

1 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka vin å passagerarfartyg meddelas av länsstyrelsen i det län där fartygets rederi har sitt säte. För fartyg som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn må tillståndet avse jämväl spritdrycker.

Sådan utskänkning må, under det fartyget ligger i hamn eller vid land, allenast ske till besättningen och till sådana passagerare som intaga måltid i fartygets restaurationslokal.

2 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka vin i restaurangvagn å järnvägståg meddelas av länsstyrelsen i det län, där järnvägens styrelse har sitt säte.

3 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka rusdrycker å luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats må av länsstyrelsen i det län, där luftfartyget har sin hemort, meddelas företag för lufttrafik, som åtnjuter statsunderstöd. Utskänkning, varom nu är fråga, må äga rum endast under luftfärd.

4 mom. Har tillstånd till utskänkning enligt 1 mom. första punkten eller 2 mom. meddelats annan än systembolag, vare denne skyldig att inköpa alla för rörelsen erforderliga viner hos det systembolag länsstyrelsen bestämmer.

5 mom. Över tillstånd till utskänkning enligt denna paragraf (*trafikutskänkning*) skall utfärdas bevis med angivande av den tid tillståndet avser och de föreskrifter, som fastställts att gälla. Avskrift av beviset skall tillställas kontrollstyrelsen.

14 §.

Länsstyrelsen äger att, vid meddelande av tillstånd till utskänkning eller ock sedermera, föreskriva de inskränkningar angående utskänkningen som finnas erforderliga.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

15 §.

Överlåtelse av tillstånd till utskänkning som omfattar spritdrycker må icke ske i fråga om restaurang eller avdelning av restaurang som med hänsyn till sin allmänna beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att beteckna såsom folkrestaurang.

Ej heller må tillstånd till utskänkning överlåtas, där det till främjande av nykterhet eller ordning eljest finnes påkallat, att utskänkningen handhaves av systembolaget.

16 §.

1 mom. I andra fall än de i 15 § omnämnda må systembolag överlåta tillstånd till utskänkning i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar till ledning för sådan överlåtelse.

Har avtal om överlåtelse skett, skall bolaget söka fastställelse av avtalet hos länsstyrelsen som har att med avseende å skälen och villkoren för överlåtelsen samt lämpligheten och behörigheten hos den å vilken överlåtelsen ifrågasättes bifalla eller avslå bolagets framställning. Meddelas fastställelse skall avskrift av beslutet tillställas kontrollstyrelsen.

2 mom. Med överlåtelse av tillstånd till utskänkning följer skyldighet för tillståndets innehavare att hos bolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker; och skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen därutinnan kan utfärda, vid överlåtelse stadga sådana villkor för dylikt inköp, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner.

17 §.

1 mom. Har systembolag avslagit framställning om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen.

2 mom. Förmenar den å vilken systembolag överlåtit tillstånd till utskänkning, att bolaget vid fastställandet av villkor för överlåtelse eller vid tillämpning av det mellan honom och bolaget ingångna avtal åsidosatt hans enskilda rätt eller eljest förfarit olämpligt, må han hos länsstyrelsen göra framställning om rättelse.

3 mom. Avskrift av länsstyrelsens beslut i fall som avses i denna paragraf skall tillställas kontrollstyrelsen.

18 §.

Bedrives icke årsutskänkning inom viss kommun, oaktat tillstånd därtill meddelats efter ansökan av kommunens fullmäktige, må kontrollstyrelsen, på framställning av fullmäktige och efter nykterhetsnämndens hörande, föreskriva systembolaget, att sådan utskänkning skall anordnas i kommunen.

19 §.

1 mom. Tillstånd till trafikutskänkning må av länsstyrelsen återkallas, om skäl därtill äro. Över sådant beslut må ej klagan föras.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2 mom. Bryter den å vilken tillstånd till utskänkning överlåtits mot bestämmelserna i det mellan honom och systembolag upprättade avtal, må länsstyrelsen, där rättelse på annat sätt ej vinnes, förklara, att avtalet skall upphöra att gälla. Avskrift av länsstyrelsens beslut skall i sådant fall tillställas kontrollstyrelsen.

3 mom. Därest av detaljhandel vid upprepade tillfällen oordningar föränledas eller detaljhandel så bedrives, att nykterhetstillståndet å viss ort menligt påverkas, må länsstyrelsen tillsvidare förbjuda försäljningens fortsatta bedrivande eller ock återkalla meddelat tillstånd. Länsstyrelsens beslut gånge i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

20 §.

1 mom. Har den som efter överlåtelse från systembolag innehar tillstånd till utskänkning avlidit eller råkat i konkurs, åligger det dödsbodelägarna eller konkursboet, därest de vilja fortsätta rörelsen, att inom en månad från dödsfallet eller första borgenärssammanträdet i konkursen göra anmälan hos länsstyrelsen med uppgift å föreståndare för rörelsen. Till föreståndare må ej utses annan än den som enligt vad i 1 kap. 5 § 1 och 2 mom. är stadgat kan vara styrelseledamot i bolag som i nyssnämnda 1 mom. avses. Godkännes föreståndaren av länsstyrelsen, må rörelsen fortsättas under högst ett år från dödsfallet eller första borgenärssammanträdet.

Göres ej anmälan inom föreskriven tid eller godkännes icke föreståndaren, anses utskänkningstillståndet hava upphört den dag anmälningstiden utgick eller beslut angående föreståndaren meddelades.

Meddelande angående länsstyrelsens beslut i fall som avses i detta moment skall tillställas kontrollstyrelsen och systembolaget.

Meddelande angående länsstyrelsens beslut i fall som avses i detta moment skall tillställas kontrollstyrelsen och systembolaget *ävensom för annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden och landsfiskalen.*

2 mom. Vad i 1 mom. sägs skall ock gälla, där tillstånd till trafikutskänkning meddelats annan än systembolag och tillståndsinnehavaren avlidit eller råkat i konkurs; dock att meddelande om länsstyrelsens beslut i sådant fall skall tillställas endast kontrollstyrelsen.

21 §.

Under arbetsinställelse, vid tingssammanträde, inskrivningsförrättning, vapenövningsmöte eller annan truppsammandragning, under marknad, torgdag eller auktion så ock vid annan till större folksamling ledande förrättning, ävensom då eljest detaljhandel kan föränleda oordningar, må länssty-

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

relsen ävensom polischefen i orten så ock kommunalnämnd för visst tillfälle förbjuda försäljningen eller föreskriva erforderliga inskränkningar med avseende å densamma.

22 §.

Då krig eller omedelbar krigsfara råder så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, må Konungen, där så prövas nödigt, meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. I fall varom nu är sagt må ock sådant förordnande, även om det ej kan anses erforderligt för ordningens upprätthållande, meddelas av länsstyrelsen, där Konungen det medgivit.

4 KAP.

Om utminutering.

1 §.

Utminutering av rusdrycker må äga rum allenast till den vilken av systembolaget i det detaljhandelsområde som omfattar hans kyrkobokföringsort (*hemortsbolag*) erhållit tillstånd att inköpa sådana drycker.

För den som ej är kyrkobokförd inom riket är systembolaget i Stockholm att anse såsom hemortsbolag.

2 §.

Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den som ej fyllt *tjugufem* år; dock må, om särskilda skäl därtill äro, tillstånd meddelas den som fyllt *tjuguet* år men ej *tjugufem* år.

2 §.

Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den som ej fyllt *tjuguet* år.

3 §.

Kan det av särskild anledning befaras, att inköp av rusdrycker skall lända till skada för köparen eller annan, må inköp ej medgivas eller ock de inskränkningar i inköpen stadgas vilka finnas påkallade.

Prövning huruvida dylik åtgärd bör företagas skall särskilt äga rum i fråga om:

den som varit föremål för åtgärd enligt alkoholistlagen;

den som vårdats för delirium tremens eller annan sjukdom som uppstått genom bruk av alkoholhaltiga drycker;

den som gjort sig skyldig till straffbelagd handling och därvid varit påverkad av alkoholhaltiga drycker eller som eljest varit överlastad av sådana drycker;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

den som, i strid mot vad i denna förordning eller eljest är stadgat, gjort sig skyldig till olovlig befattning med alkoholhaltiga drycker eller kan befaras göra sig skyldig till sådan befattning;

den som för lösdriveri ådömts tvångsarbete eller tilldelats varning; samt

den som åtnjuter understöd från allmänna fattigvården eller, genom underlåtenhet att fullgöra sina ekonomiska förpliktelser gentemot närstående eller det allmänna, ådagalagt bristande skötsamhet i ekonomiskt avseende.

Angående meddelande av erforderliga uppgifter till ledning för systembolagens prövning förordnar Konungen.

4 §.

I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga fyra liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än sex månader därefter.

Om särskilda skäl därtill äro, må tillstånd lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än vad sålunda fastställts.

5 §.

För den som erhållit tillstånd till inköp skall bolaget utställa motbok, gällande för inköp å visst utminuteringsställe.

Vid utminutering skall i motboken verkställas anteckning om den försålda myckenheten och om dagen för försäljningen.

6 §.

1 mom. Vill någon stadigvarande verkställa inköp å utminuteringsställe, lydande under annat bolag än hemortsbolaget, äger sistnämnda bolag härtill lämna medgivande.

2 mom. Vill någon, som äger att hos ett bolag verkställa inköp, under kortare tid göra inköpen hos annat bolag, må förstnämnda bolag för viss tid, högst sex månader, utställa ett bevis som, åtföljt av motbok, berättigar till inköp hos ett eller flera i beviset angivna bolag.

3 mom. De föreskrifter angående inköpen som av hemortsbolaget meddelats skola lända till efterrättelse jämväl i fall som i 1 och 2 mom sägs.

7 §.

Där det finnes påkallat för ordnande av försändning av rusdrycker till ort, där utminuteringsställe ej är beläget, äger bolag att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Är köpare bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes

Är köpare bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes

(Kungl. Maj:ts förslag.)

inrättat, äger bolaget försända varan till köparens närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. *Kostnaden* för sådan försändning skall, i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar, uttagas genom pristillägg å utminuterade *rusdrycker*.

(Utskottets förslag.)

inrättat, äger bolaget *medgiva*, att försändning av varan till köparens närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation må ske utan skyldighet för köparen att gälda försändningskostnaden. *Utgifterna* för sådan försändning skola, i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar, uttagas genom pristillägg å utminuterade *spritdrycker*.

Vid försändning har bolaget att vidtaga sådana anordningar, att varan ej kommer annan än köparen tillhanda.

8 §.

Vid utminutering skall motboken uppvisas samt köparens egenhändigt undertecknade rekvisition ävensom betalning för varan avlämnas, innan avhämtning å utminuteringsställe må ske eller försändning till utlämningsställe eller köpare äga rum.

9 §.

1 mom. Motbok gäller endast för den å vilken den är utställd, och må förty ej någon tillhandagå med att å egen motbok för annans räkning anskaffa rusdrycker eller med att låta egen motbok av annan användas för inköp för dennes räkning.

2 mom. Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

10 §.

Utlämnning av rusdrycker må ej ske till den som synbarligen är berörd av starka drycker eller beträffande vilken nykterhetsnämnd efter vad särskilt stadgas meddelat förbud mot utminutering.

Avhämtning må icke äga rum genom ombud som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Vid utminutering må ej tillåtas, att något av det sålda förtäres på utminuteringsstället.

11 §.

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av bolaget, skall bolaget, därest köparen ställer erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, söka anskaffa varan för försäljning på sedvanliga villkor till köparen.

12 §.

Ej må någon, genom personlig hänvändelse eller genom ombud, till annan än försäljare av rusdrycker till salu utbjuda sådana drycker eller därå upp-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

taga beställningar eller eljest, för egen eller annans vinning, söka förmå någon att å utminuteringsställe inköpa rusdrycker.

13 §.

Försäljning till avhämtning må äga rum endast söckendagar mellan klockan nio förmiddagen och klockan fem eftermiddagen; dock må ej sådan försäljning å dag före sön- eller helgdag fortgå längre än till klockan fyra eftermiddagen. Utan hinder av vad nu stadgats må dock försäljning ske till den som befinner sig i lokalen, då försäljningen skall upphöra.

14 §.

Å utminuteringsställe skola ett exemplar av denna förordning ävensom prislista å rusdrycker som där tillhandahållas vara för köpare tillgängliga. Å särskilt anslag skall tydligt angivas å vilka tider försäljning av rusdrycker å utminuteringsstället äger rum.

15 §.

Det åligger systembolag att efter anfordran lämna dem som hava att taga befattning med tillsyn över denna förordnings efterlevnad tillträde till de försäljningsställen vilka deras tjänsteåligganden avse.

16 §.

Kontrollstyrelsen äger utfärda närmare föreskrifter i de ämnen som ovan i detta kapitel sägs.

17 §.

Förmenar någon, att bolag obehörigen vägrat honom inköpstillstånd eller utan tillräckliga skäl fastställt inskränkningar beträffande hans inköp, må han däröver föra klagan hos kontrollstyrelsen.

Över kontrollstyrelsens beslut må ej klagan föras.

5 KAP.

Om utskänkning.

1 §.

1 mom. Utskänkning av spritdrycker må äga rum endast i samband med verklig måltid bestående av lagad mat. Spritdryck som genom utspädning med vatten eller annan alkoholfri dryck erhållit särskilt låg alkoholhalt må dock utskänkas utan samband med måltid.

2 mom. Angående lägsta pris å måltid som i 1 mom. sägs samt utskänkning av spritdryck som enligt samma moment må utskänkas utan samband

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

med måltid äger kontrollstyrelsen utfärda föreskrifter. Kontrollstyrelsen må jämväl föreskriva, att till gäst må vid samma besök utskänkas allenast viss högsta myckenhet spritdrycker.

2 §.

1 mom. Vid utskänkning av vin skall lagad mat vara att tillgå, där ej utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror.

2 mom. Där vin på grund av hög alkoholhalt eller annan anledning uppenbarligen är ägnat att tjäna såsom ersättning för spritdrycker, äger kontrollstyrelsen föreskriva, att vinet må utskänkas endast i samband med måltid och till viss högsta myckenhet.

3 §.

Vid offentligt skådespel, varieté- eller cirkusföreställning eller, med undantag av konsert, annan föreställning till vilken allmänheten har tillträde *må ej utskänkning* ske i lokal eller å plats, där föreställningen äger rum, eller i annan därmed i inre förbindelse stående lokal; dock må länsstyrelsen, sedan i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden avgivit yttrande, för särskilda fall medgiva rätt till sådan utskänkning. *Vad nu är sagt skall gälla jämväl beträffande offentlig danstillställning å lokal som ej huvudsakligen är avsedd för restaurangrörelse.*

3 §.

Vid offentligt skådespel, varieté- eller cirkusföreställning eller, med undantag av konsert, annan föreställning, till vilken allmänheten har tillträde, *så ock vid offentlig danstillställning må utskänkning ej* ske i lokal eller å plats, där föreställningen eller danstillställningen äger rum, eller i annan därmed i inre förbindelse stående lokal; dock må länsstyrelsen, sedan i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden avgivit yttrande, för särskilda fall medgiva rätt till sådan utskänkning.

4 §.

1 mom. Utskänkning må ej begynna före klockan tolv middagen och ej fortfara efter klockan tio eftermiddagen.

Länsstyrelsen må dock föreskriva, att utskänkningen skall avslutas tidigare än klockan tio eftermiddagen, eller, efter ansökan av systembolaget, medgiva, att utskänkningen må fortgå längre än till nämnda tidpunkt. Över sådan ansökan skall yttrande inhämtas i Stockholm av stadsfullmäktige, i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt på landet av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige. Ej må senare tid för utskänknings avslutande bestämmas än fullmäktige förordat.

Yppas för särskilt tillfälle behov av att utskänkningen fortgår efter klockan tio eftermiddagen eller den av länsstyrelsen enligt andra stycket bestäm-

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

da tiden, må länsstyrelsen, efter hörande av magistraten i annan stad än Stockholm samt kommunalnämnden på landet, jämlikt de grunder som av stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige må hava bestämts, medgiva sådan förlängning av utskänkningstiden.

Under högmässogudstjänst må ej utskänkning äga rum.

2 mom. Utlämning av rusdrycker till gäst skall upphöra senast en halv timme före utskänkningstidens utgång.

3 mom. Å tid då utskänkning ej är medgiven vare det förbjudet att låta rusdrycker å utskänkningsställe förtäras.

4 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall ej äga tillämpning å turist- eller trafikutskänkning.

5 §.

Har tillstånd erhållits att utskänka endast vin, vare det förbjudet att låta spritdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras å utskänkningsstället. Ej heller må spritdrycker förvaras å detta ställe eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till desamma. Det vare ock förbjudet för gäst att å sådant utskänkningsställe förtära spritdrycker eller ersättningsmedel därför.

6 §.

Den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd må ej tillåta, att något av det sålda medföres från utskänkningsstället; och vare det gäst förbjudet att därifrån medföra utskänkt rusdryck.

7 §.

Ej må den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd söka förmå gäst att å utskänkningsstället inköpa rusdrycker.

8 §.

Utskänkning må ej äga rum till den som kan antagas ej hava fyllt åder-ton år.

Ej heller må utskänkning äga rum till den som veterligen missbrukar starka drycker eller därav synbarligen är berörd; och må person som sist nämns ej heller tillåtas att uppehålla sig å utskänkningsställe.

9 §.

1 mom. Utsknkningsställe skall vara beläget vid öppen gata, väg eller torg eller eljest på sådant sätt att tillsyn däröver ej försvåras.

Ej må utskänkningsställe förläggas inom eller, utan Konungens tillstånd, invid kasernområde, läger eller annat område, som blivit för krigsmaktens behov upplåtet.

2 mom. Utsknkningslokal skall vara ljus och luftig, hava en i förhållande till rörelsens omfattning tillräcklig storlek samt hållas i ordentligt skick.

I utskänkningslokal skall friskt dricksvatten hållas för gäst tillgängligt.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

10 §.

Ombyte av utskänkingsställe må ej ske utan samtycke av den myndighet som meddelat tillstånd till utskänkningen; och skall dessförinnan yttrande inhämtas från dem som blivit hörda över tillståndsansökningen.

11 §.

Utskänkning må endast äga rum i lokal eller å plats som vid besiktning blivit godkänd; och skall, där utskänkning fortgår under mer än en oktroyperiod, ny besiktning verkställas före ingången av varje sådan period.

Besiktning hålles i stad av stadsfiskal eller den länsstyrelsen därtill förordnar och på landet av landsfiskal med biträde av två personer, av vilka den ena utses av nykterhetsnämnden i kommunen samt den andra i Stockholm av överståthållarämbetet, i annan stad av magistraten och på landet av kommunalnämnden.

Kostnad för besiktning gäldas av tillståndsinnehavaren enligt taxa som länsstyrelsen fastställer. Länsstyrelsen äger jämväl i övrigt meddela erforderliga föreskrifter angående besiktning.

Har lokal eller plats för utskänkning ej blivit godkänd vid besiktning, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen.

12 §.

1 mom. Utskänkning må icke vara förenad med annan handel till vars drivande särskild anmälan fordras.

2 mom. I öppen salubod för handel med andra varor än rusdrycker ävensom i de för sådan rörelse använda lägenheter, vid torghandel och auktioner, vid handel med lappbefolkningen samt eljest vid yrkesmässig handel med andra varor än rusdrycker vare utdelning av sådana drycker även utan betalning förbjuden.

13 §.

Vad i 4 kap. 14 § sägs om utminuteringsställe skall äga motsvarande tillämpning å utskänkingsställe.

14 §.

Beträffande den som innehar tillstånd till utskänkning eller i dennes frånvaro ombesörjer försäljningen skall vad i 4 kap. 15 § sägs äga motsvarande tillämpning.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

6 KAP.

Om systembolag och restaurangbolag.

1 §.

Systembolag som i 3 kap. 2 § sägs antages av länsstyrelsen för tid intill dess länsstyrelsen annorlunda förordnar.

2 §.

Systembolag må driva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet, såvitt kontrollstyrelsen därtill lämnar medgivande, ävensom idka detaljhandel med pilsnerdricka samt alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

3 §.

Stiftare av systembolag så ock annan aktieägare i sådant bolag skall vara här i riket bosatt svensk medborgare som av länsstyrelsen erhållit tillstånd att äga aktie i bolaget.

Antalet aktieägare som ej må understiga tio eller överstiga tjuu skall vara i bolagsordningen bestämt.

Aktieägare må icke äga mer än en aktie.

Tillstånd att äga aktie må ej meddelas, med mindre den som söker sådant tillstånd till länsstyrelsen avlämnat förbindelse att på anmodan av länsstyrelsen överlåta sin aktie till behörig person mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

Å aktiebrev skola de rörande aktieägare i första, tredje och fjärde styckena meddelade bestämmelserna finnas angivna.

Nedgår antalet aktieägare under det antal som är bestämt i bolagsordningen, skall bolaget träda i likvidation, där ej tillräckligt antal aktieägare inträtt inom sex månader.

4 §.

Systembolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen *en ledamot som tillika är ordförande, länsstyrelsen två ledamöter, landstinget en ledamot samt bolagsstämman en ledamot.* För varje leda-

4 §.

Systembolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen *två ledamöter samt länsstyrelsen, landstinget och bolagsstämman vardera en ledamot. De av kontrollstyrelsen utsedda ledamöterna skola*

(Kungl. Maj:ts förslag.)

mot utses på enahanda sätt en suppleant.

I styrelsen för systembolaget för Stockholms stad och län skola överståthållarämbetet och länsstyrelsen utse vardera en ledamot jämte suppleant.

Styrelsen för systembolag vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad som ej deltagar i landsting skall bestå av ytterligare en ledamot som, jämte suppleant för honom, utses av stadsfullmäktige i den staden.

5 §.

Då stiftelseurkunden ingives till länsstyrelsen, skall vid densamma vara fogat förslag till bolagsordning som underställes länsstyrelsen för godkännande.

Varder ej å konstituerande bolagsstämman förslaget till bolagsordning utan ändring antaget, vare frågan om bolagets bildande förfallen.

Ansökning om bolagets registrering, vid vilken ansökning skall finnas fogat bevis om länsstyrelsens godkännande av bolagsordningen ävensom förteckning över dem som erhållit länsstyrelsens tillstånd att vara aktieägare, må göras av den ledamot av bolagets styrelse som utsetts å bolagsstämman; och skall i avseende å detta ärende vad i lagen om aktiebolag är stadgat om styrelsen och styrelseledamöterna gälla den av stämman valda ledamoten.

Sedan övriga styrelseledamöter och suppleanter utsetts samt beslut fattats rörande befogenheten att teckna bolagets firma, skall styrelsen ofördröjligen göra anmälan härom för registrering.

6 §.

Systembolags räkenskapsår skall vara kalenderår.

Av systembolags utdelningsbara årsvinst må till aktieägare utdelas högst fem procent å aktiebeloppet.

Utöver vad i lagen om aktiebolag är föreskrivet om avsättning till reservfond skall avsättning till fonder och avskrivningar företagas i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter.

Systembolags årsvinst skall, i den mån densamma ej skall användas till avsättning till reservfonden eller andra fonder, till avskrivningar i enlighet med vad i nästföregående *moment* sägs eller till utdelning åt aktieägarna, tillkomma statsverket och skall inom utgången av juni månad näst påföljande år insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

Systembolags årsvinst skall, i den mån densamma ej skall användas till avsättning till reservfonden eller andra fonder, till avskrivningar i enlighet med vad i nästföregående *stycke* sägs eller till utdelning åt aktieägarna, tillkomma statsverket och skall inom utgången av juni månad näst påföljande år insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Det överskott som vid upplösning av systembolag må finnas, sedan bolagets samtliga skulder blivit guldna och till aktieägarna utbetalats aktiernas nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan innesår hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker, skall tillkomma statsverket.

7 §.

Befogenhet eller skyldighet som enligt lagen om aktiebolag tillkommer bolagsstämma skall i fråga om systembolag tillkomma dess styrelse; dock att bolagsstämma skall äga besluta om ändring av bolagsordningen, fastställande av balansräkning, beviljande å aktieägarnas vägnar av ansvarsfrihet för styrelsen, utdelning åt aktieägarna, val och entledigande av en styrelseledamot och en revisor samt suppleanter för dessa.

Ändring av bolagsordningen må beslutas av bolagsstämma i den ordning som är föreskriven i lagen om aktiebolag men skall för att bli gällande godkännas av länsstyrelsen. Ej må ändringen registreras med mindre sådant godkännande styrkes.

Varder ej ansvarsfrihet styrelsen beviljad, må å bolagets vägnar talan å förvaltningen efter vad i lagen om aktiebolag är stadgat föras av aktieägare i bolaget.

8 §.

Systembolag må ej i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolag vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

9 §.

Systembolag äger bilda särskilt aktiebolag (*restaurangbolag*) för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet.

10 §.

Systembolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen

- 1) inrätta restaurang;
- 2) inköpa eller avhända sig fastighet;
- 3) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;
- 4) ingå viktigare hyresavtal och inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;
- 5) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller aktieägare i bolaget;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

6) bilda restaurangbolag samt förvärva eller avhända sig aktier och andelar i bolag eller ekonomisk förening;

7) vidtaga eller biträda åtgärd som eljest är ägnad att förminska bolagets inflytande å företag, där bestämmande inflytande på ledningen är tillförsäkrat bolaget genom aktieinnehav eller på annat sätt;

8) placera kapital annorledes än å bankräkning; eller

9) besluta rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring.

(Utskottets förslag.)

6) bilda restaurangbolag samt förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening;

11 §.

Ledamot och suppleant i systembolags styrelse ävensom revisor och suppleant för denne äga av bolaget åtnjuta ersättning enligt kontrollstyrelsens föreskrifter.

12 §.

Systembolag står vid utövande av sin verksamhet under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i denna förordning särskilt angivna hänseenden.

13 §.

Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall varje år under tiden mars—maj å tid som av kontrollstyrelsen bestämmes verkställas för nästföregående år av två revisorer, av vilka den ena förordnas av kontrollstyrelsen bland de hos styrelsen anställda revisorerna för granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning och den andra utses av aktieägarna. På enahanda sätt tillsätts jämväl två suppleanter. Över revisionen skola revisorerna avgiva berättelse, vilken, utom redogörelse för bolagets ekonomiska ställning och förvaltning samt vad övrigt revisorerna kunna finna skäl omnämna, skall innehålla dels yttrande huruvida bolaget förvaltats i överensstämmelse med det i 1 kap. 3 § angivna syfte,

13 §.

Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall varje år under tiden mars—maj å tid som av kontrollstyrelsen bestämmes verkställas för nästföregående år av två revisorer, av vilka den ena förordnas av kontrollstyrelsen bland de hos styrelsen anställda revisorerna för granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning och den andra utses av aktieägarna. På enahanda sätt tillsätts jämväl två suppleanter. Över revisionen skola revisorerna avgiva berättelse, vilken, utom redogörelse för bolagets ekonomiska ställning och förvaltning samt vad övrigt revisorerna kunna finna skäl omnämna, skall innehålla dels yttrande huruvida bolaget förvaltats i överensstämmelse med det i 1 kap. 3 § angivna syfte,

(Kungl. Maj:ts förslag.)

dels till- eller avstyrkande av ansvarsfrihet. Av revisionsberättelsen skola, sedan bolagets styrelse lämnats tillfälle att förklara sig över i berättelsen möjligen gjorda anmärkningar, revisorerna före juni månads utgång översända exemplar till *länsstyrelsen* och de myndigheter som äro företrädda i bolagets styrelse. Till dem som sålunda erhålla del av revisionsberättelsen må bolagets styrelse även insända sin förklaring.

Övriga föreskrifter rörande granskningen av systembolagens förvaltning och räkenskaper meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen så förordnar, av kontrollstyrelsen.

(Utskottets förslag.)

dels till- eller avstyrkande av ansvarsfrihet. Av revisionsberättelsen skola, sedan bolagets styrelse lämnats tillfälle att förklara sig över i berättelsen möjligen gjorda anmärkningar, revisorerna före juni månads utgång översända exemplar till de myndigheter som äro företrädda i bolagets styrelse. Till dem som sålunda erhålla del av revisionsberättelsen må bolagets styrelse även insända sin förklaring.

14 §.

I fråga om systembolaget för Stockholms stad och län skall vad enligt detta kapitel ankommer på länsstyrelsen ankomma på överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamt; dock må tillstånd att äga aktie i nämnda bolag meddelas beträffande den som är bosatt i staden av överståthållarämbetet och den som är bosatt inom länet av länsstyrelsen.

15 §.

1 mom. Aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier; och skall stamaktiekapitalet utgöra lägst tio och högst tjugu procent av bolagets sammanlagda aktiekapital.

Stamaktie må ej ägas av annan än systembolaget.

Varje stamaktie medför rätt till tio röster och varje preferensaktie rätt till en röst.

2 mom. Bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen och skall bevis därom fogas vid registreringsansökningen.

3 mom. Restaurangbolag må ej bereda preferensaktieägarna vinning utöver skälig utdelning å aktie, och äger vad i 8 § stadgas jämväl i övrigt motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

4 mom. Restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter med lika många suppleanter. Tre ledamöter och tre suppleanter utses av stamaktieägaren, två ledamöter och två suppleanter av preferensaktieägarna.

Av stamaktieägaren utsedd ledamot och suppleant så ock verkställande direktör i bolaget må ej äga preferensaktie i bolaget.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

5 mom. Restaurangbolag må ej äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening.

6 mom. Restaurangbolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen inrätta restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga åtgärd som i 10 § under 2) — 4) eller 8) — 9) sägs.

Bestämmelserna i 11 § skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

7 mom. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer för vilka skola utses suppleanter.

Å ordinarie bolagsstämma utses årligen av stamaktieägaren en revisor och en suppleant, och må härtill utses endast av handelskammare auktoriserad revisor eller någon som i avseende å lämplighet kan jämföras med sådan.

Å samma stämma utse preferensaktieägarna en revisor och en suppleant.

8 mom. Kontrollstyrelsen äger genom sin chef eller annan person som styrelsen förordnat deltaga i revisorernas granskning av restaurangbolags förvaltning och räkenskaper ävensom när som helst företaga särskild granskning.

(Utskottets förslag.)

5 mom. Restaurangbolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen förvärva eller avhända sig aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Ej heller må restaurangbolag utan samtycke av kontrollstyrelsen inrätta restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga åtgärd som i 10 § under 2) — 4) eller 8) — 9) sägs.

6 mom. Bestämmelserna i 11 och 12 §§ skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

16 §.

Konungen meddelar närmare föreskrifter angående tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel.

7 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

1 §.

1 mom. Den som utan att äga rätt till försäljning enligt denna förordning avyttrar rusdrycker, straffes för olovlig försäljning med dagsböter, dock ej under tio.

Beträdes någon, som förut fällts till straff för olovlig försäljning av rusdrycker, andra gången eller oftare med sådan förbrytelse eller bedriver någon olovlig försäljning i större omfattning eller yrkesmässigt, straffes med dagsböter, dock ej under trettio, eller med fängelse i högst ett år.

Har förbrytelse varom ovan sägs icke skett i större omfattning eller yrkesmässigt, må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, straffet ned sättas till fem eller, vid upprepad förbrytelse, tio dagsböter.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2 mom. Har den som beträdes med olovlig försäljning av rusdrycker förut fällts till straff för förbrytelse som avses i 30 § 1 mom. eller 31 § 2 mom. förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin eller i 22 § 1 mom. eller 23 § 1 mom. förordningen angående handel med skattefri sprit eller i 11 § 1 mom. första stycket eller 2 mom. första stycket förordningen angående vissa alkoholhaltiga preparat m. m., straffes såsom för upprepad olovlig försäljning av rusdrycker.

3 mom. I fall som i denna paragraf avses vare de å försäljningsstället med därtill hörande lägenheter befintliga eller eljest för försäljning avsedda rusdrycker tillika med kärl och emballage vari de förvaras underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall jämväl äga tillämpning, om någon i strid mot föreskrifterna i 1 kap. 6 § 2 mom. genom byteshandel avhänder sig rusdrycker eller eljest använder sådan dryck som betalningsmedel.

2 §.

Tillhandagår någon mot föreskrifterna i 4 kap. 9 § 1 mom. med anskaffande av rusdrycker, straffes med dagsböter. Sker förbrytelsen i större omfattning eller yrkesmässigt eller beträdes någon som förut fällts till straff för förbrytelse som nu sagts andra gången eller oftare med sådan förbrytelse, eller bryter någon mot föreskriften i 4 kap. 9 § 2 mom., vare straffet dagsböter, ej under tjugu, eller fängelse i högst sex månader.

3 §.

Har någon med motbok vidtagit åtgärd i syfte att därigenom möjliggöra inköp av rusdrycker i större myckenhet än den vartill motboken eljest berättigar, och har han eller med hans vetskap annan gjort bruk av den ändrade motboken, straffes, där ej gärningen eljest är belagd med straff, med dagsböter.

4 §.

Överskrides rätt till partihandel, vare straffet dagsböter, dock ej under fem. Äro omständigheterna försvårande eller sker överskridande andra gången eller oftare, må till fängelse dömas.

5 §.

1 mom. Överskrider någon den i 1 kap. 4 § 1 mom. stadgade rättighet till försäljning av rusdrycker i visst fall å apotek, straffes som i 1 § 1 mom. sägs.

2 mom. Har den som äger rätt att utfärda recept å rusdrycker genom missbruk av denna rätt tillhandagått annan med anskaffande av dylika drycker, straffes med dagsböter. Sker förbrytelsen i större omfattning och mot ersättning, vare straffet dagsböter, ej under tjugu, eller fängelse i högst sex månader.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

6 §.

1 mom. Avyttrar någon vid detaljhandel med rusdrycker sådana drycker av annat slag än försäljningsrättigheten avser,

eller beträdes någon vid utminuterung med olovlig utskänkning eller vid utskänkning med olovlig utminuterung,

eller idkar någon detaljhandel med rusdrycker å annat ställe än därtill uppgivet eller medgivet är,

eller fortsätter någon, oaktat återkallelse av meddelat tillstånd till försäljning eller förbud däremot delgivits honom, med försäljningen,

straffes som i 1 § 1 mom. sägs.

2 mom. Har försäljning skett av drycker av annat slag än försäljningsrätten avser, skall i fråga om sådana drycker med kärl och emballage tillämpas även vad i 1 § 3 mom. finnes stadgat.

7 §.

Bryter någon mot 4 kap. 14 § eller 5 kap. 2 § 1 mom., 7 §, 9 § 2 mom. andra stycket eller 13 § eller bryter gäst å utskänkingsställe mot 5 kap. 5 eller 6 §, straffes med böter från och med fem till och med etthundra kronor.

8 §.

Bryter den som handhar tillåten försäljning av rusdrycker eller någon hos honom anställd i andra fall än förut i detta kapitel sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot de föreskrifter som vederbörande myndighet i enlighet med denna förordning kan hava meddelat, straffes, där ej annorlunda särskilt stadgas, med dagsböter.

9 §.

Dömes någon till ansvar enligt 6 eller 8 § för förbrytelse vid utskänkning, till vilken tillstånd innehaves av annan än systembolag, och har han förut undergått bestraffning för förbrytelse i samma utskänkingsrörelse mot någon av nämnda paragrafer, må tillståndsinnehavaren förklaras sin rätt till försäljning förlustig.

10 §.

Bryter någon som ej handhar försäljning enligt denna förordning mot 4 kap. 12 § eller förbryter sig någon mot stadgandet i 5 kap. 12 § 2 mom., straffes med dagsböter.

11 §.

1 mom. Rusdrycker som till riket införas av annan än den vilken enligt 2 kap. 10 § är berättigad till införsel av sådana drycker må, därest varan i behörig ordning anmälts till tullklarering, åter utföras. Sker ej återutförsel inom fyra månader efter det varan enligt vad i tullstadgan sägs skall anses

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

hava mottagits av tullanstalt, hemfaller varan till kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 20 § 2 mom. är stadgat.

2 mom. Är införsel av rusdrycker belagd med straff enligt gällande bestämmelser om ansvar för olovlig varuinförsel, skola de i sådant avseende meddelade föreskrifter lända till efterrättelse. I fråga om försäljning av olovligt införda rusdrycker skall gälla vad i 20 § 2 mom. sägs.

3 mom. Den som mot stadgandet i 2 kap. 10 § 4 mom. från fartyg eller luftfartyg förer rusdrycker, vilka förtullats såsom överskottsproviant, straffes med dagsböter, och vare dryckerna tillika med kärl och emballage underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Den som mot stadgandet i 2 kap. 10 § 4 mom. disponerar å provianteringsfrilager upplagda rusdrycker annorledes än till fartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning, straffes med dagsböter.

5 mom. Erfordras i särskilt fall föreskrifter angående behandlingen av till riket inkomna rusdrycker, äger Konungen efter anmälan av generaltullstyrelsen förordna huru med varan skall förfaras.

12 §.

Den som i följd av bestämmelserna i 2 kap. 8 § undfått del av där avsedd tillverkares räkenskaper och verifikationer, så ock den som haft eller har att taga befattning med tillsyn å sådan utskänkning, vartill tillstånd överlåtits, må icke, där det ej kan anses påkallat av tjänstens intresse, yppa affärsförhållanden varom han fått kunskap. Gör han detta och framgår ej av omständigheterna, att han om de affärsförhållanden erhållit kännedom å tid, då han ej innehåft dylik befattning, straffes med dagsböter. Sker det för att göra skada eller begagnar han sig av sin kännedom till egen eller annans fördel, må dömas till fängelse.

13 §.

Skulle den som är pliktig att åtala förbrytelser mot denna förordning själv beträdas med olovlig försäljning av rusdrycker, vare det ansett som försvårande omständighet, och vare han därjämte förlustig tjänsten.

14 §.

Den som under tid då han är ställd under åtal för förbrytelse mot denna förordning fortsätter samma förbrytelse, skall för varje gång åtal därför anhängiggöras fällas till särskilt ansvar; dock må, där till fängelse dömes, sammanlagda fängelsestraffet ej överstiga två år.

15 §.

1 mom. Den som uppsåtligen förleder annan till förbrytelse varom i 1—3 §§ sägs eller vid utförande av sådan förbrytelse med råd eller dåd uppsåtligen hjälper, så att gärningen därigenom sker, straffes som vore han själv

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

gärningsman. Har någon före brottets utförande eller vid utförandet, dock i mindre mån än nyss är sagt, med råd eller dåd gärningen främjat, straffes efter ty som han provas hava till brottet bidragit.

Den till vilken rusdrycker avyttrats eller eljest anskaffats vare ej förfallen till ansvar för delaktighet i gärningen enligt vad i första stycket sägs.

2 mom. Husbonde ansvarar för förbrytelse som vid handhavande av detaljhandel begås av hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förbrytelsen begången av honom själv, därest ej omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.

16 §.

Den som idkar detaljhandel vare pliktig tillhandagå nykterhetsnämnd eller av nämnden utsett ombud med erforderliga upplysningar.

17 §.

Det åligger länsstyrelsen att övervaka iakttagandet av vad i denna förordning är stadgat.

Polischefen i orten så ock kommunalnämnd skola tillse, att å ställe där detaljhandel idkas ordning iakttages samt de i denna förordning meddelade föreskrifter noga efterföljas.

För köping eller annat område å landet, för vilket ordningsstadgan för rikets städer är i tillämpliga delar gällande, må länsstyrelsen förordna lämplig polisman att fullgöra vad enligt denna förordning åligger polischef.

18 §.

Tredskas systembolag att fullgöra de i denna förordning för sådant bolag meddelade föreskrifter eller de föreskrifter som kontrollstyrelsen för bolaget utfärdat, äger länsstyrelsen efter omständigheterna förelägga bolagets styrelseledamöter vite eller förbjuda bolaget att efter utsatt skälig tid fortsätta med försäljningen, om de åsidosatta föreskrifterna ej iakttagas.

18 §.

Tredskas systembolag att fullgöra de i denna förordning för sådant bolag meddelade föreskrifter eller de föreskrifter som kontrollstyrelsen för bolaget utfärdat, äger länsstyrelsen efter omständigheterna förelägga bolagets styrelseledamöter vite eller förbjuda bolaget att efter utsatt skälig tid fortsätta med försäljningen, om de åsidosatta föreskrifterna ej iakttagas. *Förelagt vite må av länsstyrelsen utdömas.*

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

19 §.

1 mom. Allmän åklagare samt de vilka särskilt antagits att vaka över förordningens efterlevnad åligger att åtala förbrytelser mot densamma.

2 mom. I övrigt äger envar rättighet att för sådana förbrytelser anställa åtal, dock ej föräldrar och barn eller makar eller syskon mot varandra, ej heller annan skyldeman mot den hos vilken han njuter kost eller underhåll, ej fosterbarn mot fosterföräldrar och ej heller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

3 mom. Då åtal anställas av annan än den som är nämnd i 1 mom. give han sin talan allmän åklagare till känna så tidigt, att denne må kunna övervara målets utförande.

4 mom. Åtal anhängiggöres vid allmän domstol.

20 §.

1 mom. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 11 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes särskilt stadgat.

2 mom. Rusdrycker som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förbrutna skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till systembolag eller partihandelsbolaget. Kunna förbrutna drycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag till vilket rusdrycker sålunda hembjudits vare skyldigt att till skäligt pris efter grunder som av kontrollstyrelsen fastställas inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma lag vare, där rusdrycker som ej förklaras förbrutna försälas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Med den erlagda köpesumman för rusdrycker som försålts på grund av stadgandet i 11 § 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods som enligt samma stadga blivt genom tullverkets försorg försålt å auktion; skolande, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket tillhanda.

21 §.

Böter som äro ådömda efter denna förordning skola, om tillgång saknas till deras gäldande, förvandlas enligt allmän strafflag.

21 §.

Böter och viten som äro ådömda efter denna förordning skola, om tillgång saknas till deras gäldande, förvandlas enligt allmän strafflag.

22 §.

Av böter som ådömas enligt denna förordning samt värdet av rusdrycker jämte kärl och emballage som enligt denna förordning dömas förbrutna tillfalle en tredjedel, dock högst femhundra kronor, åklagaren. Lika del skall

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

om särskild angivare eller beslagare finnes, tillfalla denne, men om så ej är fallet, ställas i Stockholm till överståthållarämbetets, i annan stad till magistratens samt på landet till länsstyrelsens förfogande att, i enlighet med föreskrifter som Konungen utfärdar, användas till uppmuntran av polismän som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering av rusdrycker. Återstoden tillfaller kronan.

Andel som nu sagts tillkomme dock ej angivare, då angivelse skett av föräldrar mot barn, barn mot föräldrar, makar eller syskon mot varandra, annan skyldeman mot den hos vilken han njuter kost eller underhåll, fosterbarn mot fosterföräldrar eller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

Utdömt vite tillfaller kronan.

23 §.

Ej vare någon jävig att bära vittne angående olovlig försäljning av rusdrycker endast på den grund att han därvid tillhandlat sig eller förtärt sådana drycker.

24 §.

Vad enligt denna förordning tillhör kommunalfullmäktiges handläggning skall, där fullmäktige ej finnas, tillkomma kommunalstämman.

Vad enligt denna förordning tillhör magistrats handläggning tillkommer poliskammare i stad, där sådan finnes.

b) att riksdagen måtte — med bifall i dessa delar till Kungl. Maj:ts förevarande proposition — antaga följande vid propositionen fogade

1) F ö r s l a g

till

förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Den nya förordningen angående försäljning av rusdrycker skall, såvitt ej nedan annorlunda stadgas, lända till efterrättelse från och med den 1 oktober 1938.

Genom nya förordningen upphävas förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

förordningen den 13 maj 1846 (nr 15 sid. 8) om ansvar å den som åt fånge eller kronoarbetareskarl olovligen anskaffar brännvin eller andra spirituösa drycker; samt

kungörelsen den 21 december 1904 (nr 69 sid. 1) angående förbud mot postbefordran av paket, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade spirituösa drycker;

tillika med alla de särskilda stadganden som innefatta ändring av vad de sålunda upphävdade författningarna innehålla eller tillägg därtill;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot nya förordningens bestämmelser.

2 §.

Sådan rättighet till detaljhandel med rusdrycker som avses i förordningen den 14 juni 1917 må icke meddelas för längre tid än till den 1 oktober 1938.

3 §.

Indelning av riket i detaljhandelsområden jämlikt 3 kap. 1 § nya förordningen skall ske före den 1 augusti 1937 att gälla från och med den 1 oktober 1938.

4 §.

Ledamöter och suppleanter i systembolags styrelser skola utses första gången enligt nya förordningen å följande tider:

de ledamöter och suppleanter, vilka skola utses av kontrollstyrelsen, länsstyrelsen och stadsfullmäktige, före den 15 september 1937,

de ledamöter och suppleanter, vilka skola väljas av landstingen, vid 1937 års lagtima möte, samt

de ledamöter och suppleanter, vilka skola väljas av aktieägarna, å konstituerande bolagsstämma.

5 §.

Systembolag som ämnar bedriva verksamhet från den 1 oktober 1938 skall söka antagande av länsstyrelsen före den 1 november 1937. Å sådant bolag skola bestämmelserna i 6 kap. nya förordningen om tillstånd att äga aktie i systembolag samt om systembolags bildande och vad därmed sammanhänger äga tillämpning.

6 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning som avser tiden efter den 1 oktober 1938 skall göras av systembolag senast den 31 december 1937 samt av fullmäktige eller stämma i vederbörande kommun senast den 31 mars 1938. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 3 kap. nya förordningen i tillämpliga delar lända till efterrättelse och skola därvid i förekommande fall jämväl reglerna om turistutskänkning träda i tillämpning.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning eller trafikutskänkning som avser tiden efter den 1 oktober 1938 skall, även där ansökan göres före sistnämnda dag, behandlas i den ordning som föreskrives i 3 kap. nya förordningen.

Har tillstånd till utskänkning meddelats på grund av sådan ansökan som ovan i denna paragraf sägs, skall om överlåtelse av tillståndet gälla vad i 3 kap. nya förordningen stadgas angående sådan överlåtelse.

7 §.

I samband med likvidation av bolag som avses i 17 § förordningen den 14 juni 1917 skall upprättas skriftlig handling, innefattande överlåtelse av tillgångar och skulder i bolaget å det i nya förordningen avsedda systembolag, inom vars detaljhandelsområde det förra bolagets styrelse har sitt säte, varvid skall iakttagas ej mindre att borgenär, som icke godtager det nya bolaget i det tidigare ställe, erhåller betalning för sin fordran än även att, i den mån befintligt överskott därtill förslår, av delägarna i det tidigare bolaget tillskjutna medel återbetalas jämte ränta därå efter högst fem procent om året för tid, för vilken utdelning tidigare ej ägt rum.

8 §.

Kontrollstyrelsen har att meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å de bolag som omförmälas i 17 § förordningen den 14 juni 1917 samt angående rörelsens övertagande av systembolag som avses i nya förordningen.

Styrelseledamöterna i sistnämnda bolag skola, sedan de utsetts jämlikt 4 § här ovan, biträda vid förberedelserna för rörelsens övertagande.

9 §.

Bestämmelserna i 19 § 6—8 mom. förordningen den 14 juni 1917 skola tillämpas beträffande granskning av bolags förvaltning och räkenskaper för tiden från den 1 januari till den 1 oktober 1938.

10 §.

Bestämmelserna i 6 kap. 15 § 1 mom. nya förordningen om stamaktier och preferensaktier i restaurangbolag skola icke utgöra hinder för att i dylika bolag, där vid nya förordningens ikraftträdande annat förhållande mellan olika slag av aktier är gällande, detta förhållande bibehålles; dock att stamaktiernas sammanlagda röstetal icke må utgöra mindre del av samtliga aktiers röstetal än vad nämnda bestämmelser medgiva.

11 §.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i nya förordningen, skall denna bestämmelse i stället tillämpas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2) Förslag

till

förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Nykterhetsnämnd i kommun har att övervaka nykterhetstillståndet inom kommunen samt att i enlighet med vad i denna förordning sägs eller eljest finnes stadgat vidtaga för dess höjande erforderliga åtgärder.

Det åligger nykterhetsnämnd därvid särskilt

att söka förebygga och motverka onykterhet och dryckenskap genom upplysningar, råd och anvisningar till systembolag och andra försäljare av alkoholhaltiga drycker eller ersättningsmedel härför samt genom åtgärder mot olaglig försäljning av sådana drycker eller ersättningsmedel;

att verka för nykterhetsfrämjande åtgärder genom framställningar och yttranden till vederbörande myndigheter; samt

att tillhandagå enskilda personer med de råd och upplysningar som äga samband med nämndens uppgifter.

Nykterhetsnämnd skall, i stad till stadsfullmäktige och på landet till kommunalfullmäktige eller kommunalstämma, avgiva årlig berättelse över nykterhetstillståndet inom kommunen samt angående nämndens verksamhet.

2 §.

Brukar någon som vistas inom kommunen alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan, äger nykterhetsnämnden förordna, att under viss tid, högst ett år i sänder, rusdrycker icke må till honom utminuteras.

Över beslutet må besvär inom trettio dagar från delfäendet anföras hos länsstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1938.

---

e) att följande motioner, nämligen:
väckta inom första kammaren:

- nr 241 av herr Stendahl,
- » 242 av herr Reuterskiöld,
- » 268 av herr Eilif Sylwan m. fl.,
- » 269 av herr Oscar Gottfrid Karlsson,
- » 270 av herr Oscar Gottfrid Karlsson,
- » 271 av herrar Lindmark och Karl Bodin,
- » 272 av herr Holmström m. fl.,
- » 273 av herr Bjurström,
- » 274 av herrar Rahmn och Borell,
- » 275 av herr Bergman m. fl.,
- » 276 av herr Bergman,
- » 277 av herr Anders Andersson,
- » 278 av herr Carl Eriksson m. fl.,
- » 279 av herr Holmström m. fl.,

wäckta inom andra kammaren:

- nr 471 av herr Paulsen,
- 472 av herr Paulsen,
- » 507 av herrar Nilsson i Landskrona och Landgren,
- » 508 av herr Hagberg i Malmö m. fl.,
- » 509 av herr Andersson i Falkenberg,
- » 510 av herr Dahlbäck m. fl.,
- » 511 av herr Henriksson m. fl.,
- » 512 av herr Henriksson m. fl.,
- » 513 av herr Liedberg m. fl.,
- » 514 av herr Sundström i Vikmanshyttan,
- » 515 av herr Lindén m. fl.,
- » 516 av herr Kilbom,
- » 517 av herr Persson i Norrby m. fl.,
- » 518 av herr Nilson i Eskilstuna,
- » 519 av herr Lindberg i Stockholm,
- » 520 av herr Nylander,
- » 521 av fru Alvéu m. fl.,
- » 522 av herr Cruse m. fl.,
- » 523 av herrar Cruse och Eriksson i Sandby samt
- » 524 av herr Andersson i Igelboda

mätte, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet här ovan anført och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Stockholm den 21 maj 1937.

På bevillningsutskottets vägnar:

IVAR ANDERSON.

Närvarande:

från första kammaren: herrar *Johan Bårg, Viktor Larsson, friherre Lagerfelt, Wohlin, Wahlmark, Elof Andersson, Sjödahl, Ekman, Velander* och *Eilif Sylwan*; samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Norrköping, *Lövgren, Andersson* i Dunker, *Olsson* i Gävle, *Johanson* i Huskvarna, *Hammarlund, Werner* i Hultsfred, *Hagberg* i Malmö, *Blomquist* och *Mårtensson*.

dock att vid behandlingen av 3 kap. 3 § förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker deltagit herr *Bengtsson* i stället för herr *Velander*.

Reservationer:

1) av herr *Johanson* i Huskvarna, som anfört:

»Den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. har synts mig i väsentliga delar icke motsvara de önskemål, som riksdagen uttalade, då den år 1928 uppdrog riktlinjerna för en ny, reviderad rusdrycksförsäljningslagstiftning.

Riksdagen framhöll, att revisionens syfte skulle vara att vinna sådana bestämmelser, som i möjligaste mån gagna nykterhetstillståndet och genom vilkas tillämpning konsumtionen förorsakar minsta möjliga skada och olägenheter. Därjämte framhölls angelägenheten av, att genom lagstiftningen dryckesseden komme att motverkas, framför allt i dess mest anstötliga former.

Då, såvitt jag kan finna, av de såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet föreslagna bestämmelser åtskilliga torde — tvärtemot vad sålunda åberopats såsom av riksdagen åsyftat — vara ägnade snarare att utbreda dryckesseden än att tillbakatränga den, bl. a. genom en alltmer underlättad åtkomst av rusdrycker, och då en dylik lagstiftning otvivelaktigt måste komma att bidra till ett försämrat nykterhetstillstånd, har jag icke kunnat undgå att anmäla reservation mot utskottets beslut.

I det betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m., som avgavs den 23 oktober 1934 av Rusdryckslagstiftningsrevisionen, ingick såsom en väsentlig och integrerande del ett förslag till omläggning av alkoholistlagstiftningen', ett förslag alltså till lag om samhällelig nykterhetsvård, innefattande en effektivisering av nykterhetsnämndsinstitutionen, avseende förbättrad vård av alkoholister samt anvisning av åtgärder att på ett tidigare stadium ingripa mot fall av individuellt och socialt skadligt och farligt alkoholmissbruk. Denna väsentligt förbättrade nykterhetsvårdslagstiftning, om vars behövlighet skiljaktiga meningar icke rådde inom revisionen, står enligt min uppfattning i så nära samband med rusdryckslagstiftningen både i fråga om systembolagsorganisationen och i flera andra viktiga avseenden, att starka skäl synas mig tala för att dessa två frågor lösas i ett sammanhang. Det är med hänsyn såväl härtill som till beskaffenheten av ett flertal av de i sagda lagstiftning föreslagna speciella bestämmelser, vilka jag anser icke på tillfredsställande sätt främja folknykterheten, som jag ansett mig böra

dels yrka avslag på föreliggande proposition i dess helhet,

dels ock hemställa, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att för 1938 års riksdag framlägga förnyat förslag till rusdrycksförsäljningslagstiftning, därvid ej mindre av mig här nedan föreslagna änd-

ringar böra vinna beaktande än även förslag till förbättrad nykterhetsvård föreläggas riksdagen.

Skulle detta mitt huvudyrkande icke vinna bifall utan propositionen detta år läggas till grund för positiva beslut, får jag, som ansluter mig till Kungl. Maj:ts förslag rörande åldersbestämmelserna för utminuterings- och som jämväl biträder utskottets uttalande rörande vinstkvantiteternas avveckling, yrka, att nedan angivna författningsrum erhålla den lydelse som framgår av det följande:

3 KAP.

3 §.

Utminuterings- eller utlämningsställe må, sedan tillstånd därtill lämnats i den ordning nedan stadgas, äga rum å ort där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937 samt i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket, ansöka om inrättande av utminuteringsställe så ock om inrättande av utlämningsställe, varom nedan i 4 kap. 7 § förmäles.

6 §.

1 mom. Tillstånd till inrättande av utminuterings- eller utlämningsställe så ock tillstånd till annan utskänkning än sådan som omförmäles i 13 § meddelas av länsstyrelsen i det län där försäljningen skall äga rum.

2 mom. Tillstånd till utskänkning enligt 1 mom. må avse utskänkning som — — — (*tillfällig utskänkning*).

8 §.

Ansökan om tillstånd till inrättande av utminuterings- eller utlämningsställe så ock om tillstånd till årsutskänkning skall innehålla uppgift om antalet försäljnings- eller utlämningsställen och deras förläggning samt vad angår utskänkning jämväl uppgift om antalet försäljningsställen dels för spritdrycker och vin, dels för enbart vin ävensom förslag till grunder för utskänkningens bedrivande.

9 §.

1 mom. Över ansökan av systembolag om tillstånd till inrättande av utminuterings- eller utlämningsställe, så ock om tillstånd till årsutskänkning — — — landet kommunalnämnden.

2 mom. Innan fullmäktige — — — landet kommunalnämnden.

10 §.

1 mom. Har ansökan om tillstånd till inrättande av utminuterings- eller utlämningsställe eller systembolags ansökan om tillstånd till årsutskänkning blivit av fullmäktige avstyrkt, må ej tillstånd av länsstyrelsen meddelas.

2 mom. Ej må vid meddelande av tillstånd, som i 1 mom. sägs, antalet försäljnings- eller utlämningsställen sättas högre än fullmäktige föreslagit eller dylikt ställe förläggas i del av kommunen, där fullmäktige ansett sådan förläggning ej böra äga rum. Hava fullmäktige beträffande utskänkingsställe föreslagit sådana inskränkningar — — — eller författning.

3 mom. Över meddelat — — — och landsfiskalen.

Länsstyrelses beslut — — — i kungörelsen.

---

12 §.

Denna § föreslås skola utgå.

---

19 §.

1 mom. Tillstånd till — — — klagan föras.

2 mom. Bryter den — — — tillställas kontrollstyrelsen.

3 mom. Därest av — — — meddelat tillstånd. Göra fullmäktige i kommun, där utminuterings- eller utlämningsställe finnes inrättat, framställning, att dylikt ställe skall upphöra, är länsstyrelsen pliktig förbjuda rörelsens fortsatta bedrivande därstädes. Länsstyrelsens beslut gånge i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

---

4 KAP.

---

7 §.

Där det — — — äger bolag, sedan tillstånd därtill jämlikt 3 kap. 10 § lämnats, att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Är köpare — — — äger bolaget medgiva att försändning av varan till köparens närmaste järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation må ske utan skyldighet för köparen att gälda försändningskostnaden. Utgifterna för sådan försändning skola, i enlighet — — — utminuterade spritdrycker.

Vid försändning — — — köparen tillhanda.»

2) av herrar *Velander* och *Eilif Sylwan*, som anförde:

»Den nu gällande rusdrycksförsäljningsförordningen upptog i sitt ursprungliga skick icke något stadgande, syftande till en begränsning av systembolagens antal. En avsevärd ökning av antalet dylika bolag under åren när-

mast efter förordningens ikraftträdande föranledde emellertid år 1922 införande i förordningens 17 § 5 mom. av vissa bestämmelser med nyss angiven innebörd. Till följd av dessa bestämmelser nedgick under de följande åren bolagens antal icke oväsentligt. För närvarande finnas 121 bolag, därav 2 dock bedriva allenast utskänkning. Fördelningen av bolagen på skilda län kan sägas vara mycket ojämn, detta såväl absolut som i förhållande till folkmängd och ytvidd. Även omfattningen av de olika bolagens rörelse är mycket växlande.

Rusdryckslagstiftningsrevisionen hade vid sitt övervägande av hithörande spörsmål stannat för ett förordande av en organisation med i regel ett bolag för varje län, dock att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma att i ett län kunde få inrättas mer än ett bolag respektive detaljhandelsområde, där det av särskild anledning, såsom länets utsträckning eller folkmängd, funnes nödigt.

Propositionen har i princip anslutit sig till revisionens förslag i denna del.

Till stöd för sitt förslag hade revisionen anfört, bland annat, att de uppgifter, som åvilade systembolagen, vore så skiftande och tillika så krävande, att det måste förutsätta stor duglighet hos ledningen samt möjlighet att i erforderlig utsträckning specialisera personalens arbetsuppgifter. Revisionen funne uppenbart, att ett litet bolag icke ägde lika goda förutsättningar att fylla dessa anspråk som ett stort bolag. Kravet på enhetlighet i lagtillämpningen skulle med den av revisionen föreslagna organisationen bliva väl tillgodosett. Förutsättningarna för en effektiv tillämpning av lagstiftningen skulle vidare ökas i och med att bolagen för framtiden skulle förvärva verkligt kompetenta arbetskrafter samt komme att stå mera obundna gentemot obehöriga lokala inflytelser. Slutligen skulle besparingar i förvaltningskostnaderna komma till stånd, varigenom statsverkets vinst av försäljningen skulle ökas.

I propositionen hava av revisionen sålunda anförda skäl och synpunkter godtagits. Departementschefen har emellertid i samband därmed konstaterat, att revisionens förslag rörande antalet systembolag uti däröver avgivna yttranden bedömts mycket olika. Under det att i vissa av dessa yttranden ansetts, att betydande fördelar stode att vinna genom en organisation i huvudsaklig överensstämmelse med revisionens förslag, hade i andra yttranden uttalats antingen att man borde stanna vid en indragning endast av de mindre bolagen eller också att ändring ej alls borde ske i den nuvarande bolagsindelningen. På vissa håll hade åter gjorts gällande, att man borde gå längre än revisionen ansett lämpligt och sålunda anförtro detaljhandeln åt ett för hela riket gemensamt bolag. Beträffande sistnämnda förslag har departementschefen icke velat förneka, att goda skäl kunde anföras för detsamma, om hänsyn endast toges till den rent kommersiella uppgiften. Kombinationen av denna uppgift med handhavandet av restriktionssystemet ställde emellertid enligt departementschefens förmenande särskilda krav, vilkas tillgodoseende under alla förhållanden måste medföra en utbyggnad av den lokala organisationen. Huru dessa frågor skulle lösas under förutsättning av ett riksbolag kunde icke sägas vara utrett och förslaget syntes därför icke nu kunna tagas under övervägande.

Mot en koncentration i antydd utsträckning — en förvaltningsenhet för hela riket — hade ock revisionen ansett att särskilda svårigheter måste antagas möta med avseende å såväl den av systembolagen bedrivna utskänkingen och restaurangverksamheten som ock utövandet av den individuella kontrollen.

Vad av revisionen och departementschefen sålunda anförts är enligt vår uppfattning näppeligen av beskaffenhet att bära utan vidare godtagas. En koncentration av försäljningsorganisationen behöver icke i och för sig innebära någon minskning av antalet försäljningsställen. Den mera regelmässiga förbindelse med allmänheten, som nu äger rum vid utminuteringsen, torde sålunda kunna bibehållas. Däremot skulle genom en sådan koncentration komma att beröras de förbindelser mellan allmänheten och bolagen, där särskilda beslut ifrågakomma från bolagens sida, exempelvis angående inköpstillstånd eller indragning därav samt förändring av inköpstillståndens omfattning. Proceduren vid prövningen av sådana ärenden är emellertid, såsom jämväl revisionen framhåller, redan för det närvarande i stor utsträckning skriftlig och måste under alla omständigheter taga en viss tid på grund av nödvändigheten för bolagen att genom samarbete mellan å ena sidan dessa och å andra sidan nykterhetsnämnder, andra kommunala institutioner eller med förhållandena inom de olika delarna av respektive kontrollområden förtrogna enskilda personer inhämta upplysningar i och för kontroll av föreliggande uppgifter m. m. Departementschefen understryker detta förhållande samt tillägger, att den personkänedom, som förefinnes inom de nuvarande bolagen, icke torde haft den betydelse för den individuella utminuteringskontrollen, som man på sina håll måhända kunnat föreställa sig. Denna uppfattning lär säkerligen vara med verkliga förhållandet överensstämmande. Men därav synes oss följa, att den nu i princip föreslagna länsbolagsindelningen icke kommer att äga någon lokal förankring eller anknytning av värde, som ett eventuellt riksbolag skulle vara i avsaknad av, eller någon större rörelsefrihet i fråga om verksamhetens handhavande, som icke skulle stå riksbolaget till buds. För vår del kunna vi sålunda icke finna annat än att de skäl, som av revisionen och andra anförts till stöd för en väsentlig inskränkning av systembolagens antal, även och detta måhända i än högre grad kunna åberopas till stöd för en koncentration av ifrågavarande verksamhet till en enda förvaltningsenhet, riksbolaget. Såväl sociala som ekonomiska synpunkter skulle därigenom i största möjliga utsträckning befordras. Förutsättningar för en verkligt effektiv, enhetlig och objektiv tillämpning av lagstiftningen skulle genom en dylik koncentration skapas. Garantier för oberördhet och självständighet gentemot skiftande lokala intressen och opinioner skulle vinnas.

Till belysande av att systembolag av den storleksordning och den regionala omfattning, som de avsedda länsbolagen skulle erhålla, icke vore något alldeles oprövat, har hänvisats till att intet av de tänkta länsbolagen ens tillnärmelsevis skulle omfatta så stor folkmängd eller uppnå det motboksantal, varmed Aktiebolaget Stockholmssystemet sedan länge arbetat. Detta bolag

har dock, ehuru omfattande Stockholms stad och icke mindre än 61 kommuner utanför densamma, veterligen icke i större utsträckning än övriga bolag givit anledning till berättigad kritik vare sig för byråkratism eller för eftersättande av sina sociala uppgifter. Det synes oss icke uteslutet att just detta bolag i fråga om såväl organisation som verksamhet i skilda hänseenden kan utgöra s. a. s. en förebild till det av oss åsyftade riksbolaget.

Enligt vad tidigare antytts, hava i vissa föreliggande yttranden en härmed åtminstone i vissa hänseenden sammanfallande uppfattning kommit till uttryck. Särskild betydelse i sådant hänseende torde böra tillerkännas styrelsens för Aktiebolaget Vin- och spritcentralen på erfarenhet och ingående sakkunskap grundade uttalande, där det bland annat heter: 'Styrelsen vill till denna fråga — bolagsorganisationen — endast erinra om att i Finland och Norge, där alkoholhanterings handhavande liksom hos oss är helt anförtrodd åt offentliga organ, utom importen och partihandeln jämväl detaljhandeln utövas av det statliga monopolföretaget — i Finland utan inskränkning och i Norge i de största städerna. Revisionen, som även berör detta förhållande, påpekar, att från dessa länder icke försports några nackdelar av denna långt gående centralisering, men framhåller tillika, att det vore förhastat att därav draga den slutsatsen, att effekten av en motsvarande åtgärd skulle bli lika gynnsam i Sverige. Anledningen härtill vore, att två uppgifter, som åvilade den svenska detaljhandelsorganisationen, icke förekomme i fråga om den finska eller norska men måste försvåra en starkare centralisering i vårt land. Den ena av dessa uppgifter vore den av systembolagen själva bedrivna utskänknings och den därmed förknippade restaurangverksamheten, som krävde en ledning, vilken dels ägde stor rörelsefrihet och dels vore representerad på den ort, där verksamheten bedreves. Den andra uppgift, vilken skulle bereda en centraliserad förvaltning svårigheter, vore den individuella kontrollen, i vilket hänseende ett riksbolags förmåga till anpassning efter de lokala förhållandena vore avgjort underlägsen den nuvarande försäljningsorganisationen med dess starka lokala förankring.

Steget mellan den av revisionen föreslagna centraliseringen från de nuvarande 122 (nu 121) lokala systembolagen till de 30 länsbolagen förefaller i sina konsekvenser icke vara alltför långt skild från det läge, som skulle bli en följd av en fullständig koncentration till ett enda riksbolag. De olägenheter — särskilt svårigheten för lokal anpassning — som befaras av ett genomförande av den sistnämnda åtgärden, men vilka i praktiken sannolikt skola visa sig överkomliga, framträda, såsom också revisionen anmärkt, även inom en organisation med länsbolag. Det torde däremot vara ostridigt, att det syfte, som revisionen främst velat vinna med sitt organisationsförslag, nämligen en enhetlig lagtillämpning, säkrare kan tillgodoses inom ett enda bolag, som omsluter hela riket, än inom en på 30 sinsemellan relativt självständiga enheter splittrad förvaltning.'

I diskussionen angående denna fråga heter det understundom, att visserligen bör riksbolaget eftersträvas men propositionens linje bör dock nu accepteras såsom varande ett steg i rätt riktning. Vi kunna icke tillägna oss

en sådan tankegång. Den omorganisation av systembolagsverksamheten, som ett antagande av propositionen skulle föranleda, blir ju synnerligen omfattande samt medför avsevärda kostnader ävensom konsekvenser i personalhänseende m. m. Det kan därför icke vara tillrådligt att nu söka genomföra denna organisation för att om något år upptaga till förnyat övervägande frågan om övergång till en förvaltningsenhet för hela riket. Med hänsyn härtill och då, på sätt vi i det föregående gjort gällande, synnerligen vägande skäl måste anses tala för en koncentration av den av systembolagen nu bedrivna verksamheten till ett enda bolag men denna fråga jämte därmed sammanhängande spörsmål förutsätter ytterligare utredning, hava vi inom utskottet hemställt, att utskottet ville föreslå,

att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i fråga om systembolagsorganisationen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad ovan anförts, till fortsatt utredning och övervägande upptaga frågan om systembolagens organisation samt för 1938 års riksdag framlägga förslag i ämnet.»

3) av herr *Bengtsson* beträffande 3 kap. 3 § förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker.

4) av herrar *Johan Bärj* och *Elof Andersson*, som anført:

»Ehuru vi i åtskilliga avseenden finna utskottets föreliggande förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker mindre tillfredsställande, inskränka vi oss till att framställa erinringar endast beträffande följande tre punkter:

1. Stadgandet i 3 kap. 15 § är liksom i propositionen så avfattat, att överlåtelse av utskänkningstillstånd kan ske även i fråga om turistutskänkning enligt 12 § samma kapitel. Rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag innefattade förbud mot sådan överlåtelse. Såsom skäl för avvikelse från detta förslag har departementschefen anført, att vad revisionen velat ernå med förslaget härutinnan, nämligen avvisande av sådana intressen som äro inriktade på direkt vinst av utskänkingsrörelsen, torde kunna vinnas enbart därigenom att någon direkt vinst å utskänkningen i dessa fall icke medgaves tillkomma utövaren av utskänkingsrätten. Vi anse dock ett bibehållande av revisionens förslag i denna del alltjämt vara påkallat. I det ömtåliga läge, då Kungl. Maj:t har att medgiva utskänkningstillstånd i strid mot kommunens beslut, synas oss de bästa garantier böra givas för att tillståndet skall kunna utövas på ett anmärkningsfritt sätt. Ur denna synpunkt kommer enligt vårt förmenande större säkerhet att föreligga, därest turistutskänkning handhaves direkt av systembolaget än om bolaget skulle kunna överlåta utskänkningstillståndet. Inom utskottet ha vi därför yrkat, att 3 kap. 15 § i nu berörda avseende måtte bringas i överensstämmelse med revisionens förslag.

2. Enligt 3 kap. 16, 17 och 19 §§ tillerkännes länsstyrelsen viss befogenhet i fråga om fastställelse å avtal om överlåtelse av utskänkningstillstånd, klagan i anledning av vägrad överlåtelse m. m. samt hävande av överlåtelseavtal.

I revisionens förslag hade motsvarande befogenhet tillagts kontrollstyrelsen.

Enär det tillkommer kontrollstyrelsen att meddela föreskrifter till ledning för överlåtelse samt i övrigt att övervaka det sätt, varpå systembolagen handhava sin verksamhet, kan det befaras, att en ändring i revisionens förslag i enlighet med vad nyss angivits skulle kunna leda till, att länsstyrelsen och kontrollstyrelsen, såsom med varandra sidoordnade myndigheter, komme att intaga olika ståndpunkt och fatta mot varandra stridande avgöranden i samma fråga. Vi ha därför även i denna punkt inom utskottet framställt yrkande om bifall till revisionens förslag.

3. Enligt 4 kap. 2 § i Kungl. Maj:ts förslag skulle minimiåldern för rätt att utminuteringsvis inköpa rusdrycker bestämmas till 25 år, dock att, om särskilda skäl därtill vore, tillstånd till inköp skulle kunna meddelas den, som fyllt 21 år. I utskottets förslag har minimiåldern bestämts till 21 år. Emellertid förutsattes enligt utskottets motivering, att varsamhet skall iakttagas vid meddelande av inköpstillstånd för yngre personer. Någon väsentlig ändring synes sålunda icke vara äsyftad i den nu gällande ordningen, enligt vilken inköpstillstånd endast i undantagsfall pläгат meddelas beträffande personer, som icke uppnått 25 års ålder.

Under dessa förhållanden synes det oss uppenbart, att Kungl. Maj:ts förslag är att föredraga framför utskottets förslag. Enligt förstnämnda förslag skulle bolagen få sin uppgift i här avsedda fall begränsad till att undantagsvis medgiva inköpstillstånd för personer under 25 år. Denna uppgift blir otvivelaktigt för bolagen lättare att fylla än den prövning, som skulle bliva erforderlig i händelse utskottets förslag genomfördes. Sistnämnda förslag skulle nämligen medföra skyldighet för bolagen att i flertalet fall besluta i skärpande riktning för personer inom de yngre årsklasser, varom här är fråga.

På grund härav hade enligt vår uppfattning utskottets yttrande i denna del, sid. 62 första stycket, bort erhålla följande lydelse:

Utskottet finner sig icke kunna tillstyrka bifall till motionärernas yrkanden i denna del. Införandet av en lägre åldersgräns än den av Kungl. Maj:t föreslagna torde icke böra föranleda någon väsentlig ändring i den nu gällande ordningen, enligt vilken inköpstillstånd endast i undantagsfall pläгат meddelas beträffande personer, som icke uppnått 25 års ålder. Under dessa förhållanden torde Kungl. Maj:ts förslag vara att föredraga framför motionärernas förslag. Enligt förstnämnda förslag skulle bolagen få sin uppgift i här avsedda fall begränsad till att undantagsvis medgiva inköpstillstånd för personer under 25 år. Denna uppgift blir otvivelaktigt för bolagen lättare att fylla än den prövning, som skulle bliva erforderlig i händelse motionä-

rernas förslag genomfördes. Sistnämnda förslag skulle nämligen medföra skyldighet för bolagen att i flertalet fall besluta i skärpande riktning för personer inom de yngre årsklasser, varom här är fråga.'

Vi ha alltså ansett, att utskottet bort med nu anförda motivering hemställa, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:s förslag till lydelse av 4 kap. 2 §.»

5) av herrar *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt*, *Velander*, *Eilif Sylwan* och *Hagberg* i Malmö, som anført:

»I 3 kap. 16 § 2 mom. av föreliggande förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker har upptagits en bestämmelse, enligt vilken vid överlåtelse av tillstånd till utskänkning skola stadgas sådana villkor för inköp av rusdrycker, att restauratörens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner. Med stöd av detta stadgande, vilket nära överensstämmer med motsvarande föreskrifter i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, hade rusdryckslagstiftningsrevisionen förordnat bibehållande i princip av det nu tillämpade vinstkvantitetsystemet, dock med vissa jämkningar, vilka skulle innebära att de nuvarande vinstkvantiteterna avsevärt reducerades, samtidigt som restauratörerna skulle erhålla kompensation genom rätt att uppbära ökad andel av utskänkningens vinsten å rusdrycker, fallande inom de nya vinstkvantiteterna. Vissa reservanter inom revisionen hade däremot föreslagit en successiv avveckling av vinstkvantitetsystemet, innebärande att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande medgivna vinstkvantiteterna för varje år skulle minska med en tjugufemtedel. I enlighet härmed skulle efter en tid av tjugufem år icke vidare till restauratörerna utgå någon direkt vinst å sådana drycker — spritdrycker och starkare viner — som omfattas av vinstkvantitetsystemet. I fråga om andra viner än starka viner hade reservanterna däremot ej föreslagit någon ändring i nu gällande ordning, enligt vilken restauratörerna åtnjuta vinst å all utskänkning av dylika drycker. Departementschefen har för sin del i anslutning till reservanternas förslag tillstyrkt en avveckling av vinstkvantitetsystemet på det sätt, att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande medgivna vinstkvantiteterna under tiden från och med den 1 oktober 1938 till och med den 30 september 1963 komme att minska med en tjugufemtedel för varje år. För tiden därefter borde direkt vinst icke vidare utgå å spritdrycker och starkare viner. Någon ändring i fråga om utskänkningens vinsten å övriga viner har däremot ansetts tillsviðare icke böra genomföras. Departementschefen har vidare, såsom reservanterna jämväl förutsatt, ansett det böra ankomma på kontrollstyrelsen att i fråga om den utskänkning, som utövas av systembolagen å egna eller enskilda restauranger, tillse, att där i sådant fall utskänkningens vinst i en eller annan form överföres till restaurangrörelsen, en avveckling av denna ordning kommer till stånd efter enahanda grunder, som skulle gälla beträffande de enskilda restauratörerna.

I de likalydande motionerna I: 268 och II: 511 har yrkats, att riksdagen vid behandling av det föreliggande förslaget för sin del måtte göra det uttalandet, att restauratörernas rätt till handelsvinst å utskänkta spritdrycker och starka viner måtte bestämmas i enlighet med ett av revisionen såsom alternativ 6 betecknat förslag, innebärande dels en minskning av restauratörernas på visst sätt beräknade vinstkvantiteter med 25 procent, dels en höjning av restauratörernas vinstandel från för närvarande 75 procent upp till 100 procent. Vidare har i motionen II: 523 yrkats bibehållande av det nuvarande vinstkvantitetssystemet, och jämväl i motionen I: 241 har framställts ett liknande yrkande.

Den uppfattning, som beträffande detta spörsmål kommit till uttryck i revisionsmajoritetens förslag och motionärernas yrkanden, kunna vi i stort sett ansluta oss till. Rusdrycksförsäljningen utgör ju en av staten tillåten näring. Denna näringsverksamhet må icke begränsas i annan eller vidare utsträckning än som betingas av sociala eller andra allmänna hänsyn. Från denna utgångspunkt får anses påkallat, att sådana anordningar vidtagas att restauratörens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende av myckenheten utskänkta spritdrycker och viner. En begränsning av restauratörens ekonomiska intresse, så angivet, torde ock, åtminstone i stort sett, vara möjlig. För att detta syfte skall kunna vinnas synes varje vinstkvantitet böra vara så avpassad, att den regelmässigt ligger icke oväsentligt under den normala omsättningen. Då vinstkvantiteterna första gången fastställdes, skedde detta under en period med synnerligen höga försäljningssiffror och de vinstkvantiteter, som i samband därmed bestämdes, hava sedermera icke reducerats i sådan utsträckning, att de väsentligen kommit att ligga under de faktiska försäljningskvantiteterna. Med hänsyn härtill torde kunna sägas, att systemet hittills icke erhållit den utformning, som ursprungligen avsågs. Rättelse härutinnan synes böra ske. En strävan i sådan riktning får emellertid icke leda till en avveckling av hela systemet. Skälen mot en sådan avveckling äro många och vägande. Sålunda anför revisionen bl. a., att ifrågavarande näringsutövare, i likhet med vad som gäller för enskilda företagare i allmänhet, sedan ålder åtnjutit handelsvinst å sådana drycker, som utskänkas i samband med rörelsen. En följd härav är, att förevarande del av restaurangrörelsen i grunden är anpassad efter denna ordning och att en förändring härutinnan skulle innebära en synnerligen vittgående omgestaltning av denna närings ekonomiska förutsättningar. Revisionen tillägger vidare: 'Vid bedömande av frågan, huruvida ersättning för handhavande av utskänkningen bör utgå eller ej, måste vidare beaktas, att det icke är likgiltigt från allmän synpunkt, om ifrågavarande del av restaurangnäringen arbetar under goda eller dåliga ekonomiska betingelser. I detta avseende må erinras om det ovan gjorda påpekandet, att utvecklingen i det nutida samhället synes medföra ökat behov av en högtstående restaurangrörelse. Men även från speciell nykterhetssynpunkt är det av betydelse, att restaurangerna med utskänkningens rätt icke hava en svag ekonomi. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att det ingalunda är lyckligt med hänsyn till en god tillämpning av

de för utskänkningsgällande bestämmelserna, att restauranginnehavarna ha att kämpa med ekonomiska svårigheter. Även de av systembolagen och restaurangbolagen drivna restaurangerna av högre klass erfordra för övrigt i allmänhet ekonomiskt bidrag för utskänkningshandhavande. Vidare må framhållas, att det ovan påpekade förhållandet, att de allmänna omkostnaderna för en restaurang med utskänkningsrätt äro högre än motsvarande kostnader för en restaurang utan sådan rätt, visserligen är en följd av att utskänkningsvinst hittills utgått men dock icke kan förutsättas skola försvinna, om utskänkningsvinsten bortföller. Dessa omkostnader äro nämligen i betydande omfattning bundna för framtiden, såsom exempelvis är fallet, då en restaurang med utskänkningsrätt övergått till ny ägare och försäljningspriset med hänsyn till den beräknade utskänkningsvinsten varit högre än om sådan vinst ej varit att påräkna. En avskrivning av utskänkningsvinsterna för de enskilda restaurangerna med utskänkningsrätt kan därför icke undgå att för de nuvarande innehavarna av dessa mången gång få karaktären av en konfiskationsåtgärd.

För vår del kunna vi understryka av revisionen sålunda gjorda uttalanden. Därav följer, att ett bibehållande av den enskilde restauratörens rätt till vinst å utskänkningsrörelsen icke strider mot lagstiftningens syfte. Så kan nämligen bliva förhållandet allenast i den mån utövandet av denna rätt kan vara ägnat att skadligt inverka på nykterhetstillståndet eller motverka nykterhetssträvandena. Att nykterhetstillståndet skulle i något hänseende vara bättre å restauranger, där utskänkningsvinst icke får av restauratören åtnjutas, än å sådana, där sådan vinst utgår, har icke ens påståtts, än mindre ådagalagts. Det bör också i detta sammanhang uppmärksammas, att enligt gällande rusdrycksförsäljningsförfordning restauratören eller hos honom anställd icke äger stimulera gäst till inköp eller förtäring av spritdrycker eller vin samt att på grund av måltidstvång och kvantitetsbegränsning endast en tämligen snävt tillmätt spritkonsumtion är möjlig. Erfarenheten ger säkerligen icke heller stöd för den uppfattningen, att nykterhetstillståndet i regel skulle vara sämre å de restauranger, för vilka de fastställda vinstkvantiteterna icke uppnåtts och alltså restauratören skulle haft direkt intresse av en ökad spritförtäring än å restauranger, där omsättningen väsentligt överstigit vinstkvantiteten. Talet om att utskänkningsvinstens avlägsnande skulle på något sätt främja nykterhetsintresset torde sålunda äga föga stöd i verkligheten.

Av vissa reservanter inom revisionen har gjorts gällande, att restaurangerna, om utskänkningsvinsten avskrevs, skulle kunna kompensera detta genom en förändrad prissättning av maten. För ett köpmannamässigt betraktelsesätt framstår emellertid detta resonemang, såsom Stockholms handelskammare ock anfört, som resultat av teoretiska överväganden. Varje affärsman vet, att det i längden icke är möjligt att sälja en vara utan vinst och kompensera detta genom högre pris å andra varor. Den allmänna konkurrensen förbjuder detta och leder ofelbart till en omsättningsminskning av de för högt prissatta varorna. Det synes för övrigt i och för sig orätmätigt, att omkost-

naderna för en gren av rörelsen få belasta en annan gren. I själva verket skulle de gäster, som icke förtära sprit eller vin, få delvis betala kostnaderna för utskänknings- till övriga gäster.

Av det siffermaterial, som stått till utskottets förfogande, har också framgått, att möjligheten till kompensation av utskänkningsvinsten genom en förändrad prissättning av maten måste betraktas såsom för flertalet restauranger utesluten. Av restaurangernas rörelse utgör försäljningen av spritdrycker och starkare viner c:a $\frac{1}{3}$ av den totala omsättningen, och då övriga grenar av rörelsen näppeligen tåla någon ökad belastning i prishänseende lär en kostnadsöverflyttning icke kunna vidtagas utan menliga återverknin- gar på besöksfrekvens och omsättning. En indragning av utskänknings- vinsten för dessa restaurangers vidkommande måste därför komma att utgöra ett hinder för restaurangväsendets fortsatta utveckling, lika betänkligt för den nuvarande restaurangstandardens upprätthållande som för den däri an- ställda personalens befogade krav på trygg och skälig utkomst. Ej heller torde kunna förväntas, att dessa mindre önskvärda konsekvenser kunna mildras därigenom att indragningen företages under en längre över- gångstid. Redan med beslutet om vinstavvecklingen tillkommer ett osäker- hetsmoment, som måste verka oroande och föranleda alla i näringen arbe- tande eller intresserade att, så vitt möjligt, säkerställa sig mot en oviss fram- tid med befarade förluster av olika slag, minskade inkomster och svårare anställningsförhållanden. Därtill kommer att restaurangnäringen med sin konjunktürkänslighet och sina höga fasta kostnader vid ett konjunkturom- slag alltid har att kämpa med betydande svårigheter.

Såsom ovan antytts, finna vi de av revisionen framförda riktlinjerna för en omläggning av vinstkvantitetssystemet innebära en avgjord förbättring i förhållande till nu gällande ordning. Under den behandling, som hithörande spörsmål ägnats efter det att revisionen avgav sitt betänkande, ha emeller- tid framförts åtskilliga synpunkter på frågan om i vilka former och i vilken utsträckning restaurangnäringens berättigade krav på att åtnjuta skälig han- delsvinst vid utskänkning av spritdrycker och vin skola kunna tillgodoses. Det under utskottsbehandlingen framkomna materialet för belysande av den före- slagna vinstindragningens innebörd och verkningar har ytterligare fram- hävt frågans komplicerade natur och de konsekvenser i olika hänseenden, som förslaget genomförande skulle innebära. Tanken på att ersättning i någon form skulle kunna utgå till restauratörerna för de av ut- skänknings- föranledda kostnaderna synes icke heller längre möta motstånd från avvecklingslinjens principiella anhängare. Under sådana förhållan- den finna vi starka sakliga skäl tala för att frågan om vinstkvantitetsyste- mets framtida gestaltning icke nu avgöres utan att densamma blir föremål för ytterligare utredning genom Kungl. Maj:ts försorg med beaktande av alla de synpunkter, som i avgivna yttranden och under riksdagsbehandlingen framkommit. Vi vilja särskilt understryka vikten av att den lösning, som på grundval av en sådan utredning kan ernås, bör bliva definitiv. Såväl ur all- männa synpunkter som med hänsyn till den därav berörda näringens in-

tressen måste en definitiv reglering av frågan om restauratörernas handelsvinst å utskänkningsen vara att föredraga framför Kungl. Maj:ts förslag, som skapar ett 25-årigt provisorium med därav följande osäkerhetstillstånd och friktionsanledningar.

I anslutning till det ovan anförda hemställa vi alltså,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville — med bibehållande i princip av den enskilda restaurangnäringen nu tillkommande rätt till vinst å utskänkning av spritdrycker och vin — till fortsatt utredning och övervägande upptaga härmed sammanhängande spörsmål samt för nästkommande års riksdag framlägga förslag till definitiv reglering därav.»

6) av herrar *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt*, *Velander*, *Eilif Sylwan* och *Hagberg* i Malmö, vilka ansett, att utskottets yttrande å sid. 76 från och med raden 13 uppifrån till raden 3 nedifrån bort hava följande lydelse:

»Bestämmelserna i 6 kap. 15 § angående restaurangbolag ansluta sig till rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag med den jämkning att det i förslaget upptagna stadgandet om skyldighet för restaurangbolag att inhämta kontrollstyrelsens samtycke, därest fråga vore om flyttande eller nedläggande av restaurang, av departementschefen ansetts obehövt och därför utslutits.

Såsom revisionen framhållit, har mot de nuvarande restaurangbolagen anmärkts, att dessa stundom utvidgat sin rörelse utöver gränserna för sitt egentliga verksamhetsområde. I likhet med revisionen håller utskottet före, att restaurangbolagen, som tillskapats för ett speciellt ändamål, böra begränsa sig till detsamma. På grund härav upptages i 5 mom. förbud för restaurangbolag att äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Detta förbud skall enligt revisionens förslag gälla utan undantag, och har alltså icke ens — såsom från visst håll föreslagits — skäl ansetts föreligga att tillåta restaurangbolagen att vara delägare i sådana bolag eller föreningar, vilka bedriva en verksamhet, som sammanhänger med restaurangbolagens rörelse. Enligt revisionens mening skulle nämligen härigenom lämnas möjlighet till en alltför stor expansion och därmed sammanhängande betydande ekonomiska risker samt svårigheter i fråga om övervakning och kontroll.

Något hinder för en ändamålsenlig organisation av restaurangbolagens rörelse torde detta förbud icke utgöra. Det betager nämligen icke dessa bolag möjlighet att inrätta exempelvis ett bageri eller ett slakteri såsom ett led i den egna rörelsen och för tillgodoseende av denna. Däremot förhindras, att det för sådant ändamål bildas fristående organisationer.

Mot bestämmelserna i förevarande paragraf har utskottet sålunda saknat anledning till erinran.

Utskottet ansluter sig ock till ett uttalande å sid. 348 i revisionens betänkande, enligt vilket systembolagen böra vara förhindrade att i samband med överlåtelse av utskänkningstillstånd föreskriva skyldighet för restauratör att från viss säljare inköpa andra varor än rusdrycker.

Vi ha alltså ansett, att utskottet bort med nu anförda motivering hemställa,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 6 kap. 15 §.»

Särskilda yttranden:

av herr *Anderson* i Norrköping (med instämmande av friherre *Lagerfelt* och herr *Hagberg* i Malmö) beträffande frågan om antalet systembolag:

»Den i propositionen föreslagna begränsningen av antalet systembolag synes mig icke utgöra en tillfredsställande lösning av frågan om den lämpligaste systembolagsorganisationen. Från skilda håll till utskottet framförda erinringar mot de föreslagna indragningarna av ett mycket stort antal systembolag synes mig icke kunna fränkännas berättigande för så vitt man fasthåller vid att systembolagen skola även i fortsättningen tillgodose i stort sett nuvarande krav på försäljningsorgan och handhavandet av individuell kontroll. Å andra sidan synes förslaget innebära allenast en halvmesyr om uppgiften skall vara att åstadkomma den i flera utlåtanden förordade koncentrationen i besparingssyfte. Jag har därför ansett att denna fråga bör göras till föremål för ytterligare utredning varvid jämväl den i motionen I: 241 föreslagna organisationen med ett riksbolag bör ägnas en ingående prövning.»

av herrar *Wahlmark*, *Ekman* och *Lövgren* beträffande frågan om avvecklingen av de enskilda restauratörernas vinst på utskänkningen av spritdrycker och starkviner:

»Vi kunna icke dela den i propositionen framförda uppfattningen i fråga om avvecklingen av utskänkningens vinsten för de enskilda restauratörerna, därför att det enligt vår mening är ett legitimt intresse att dessa erhålla täckning för de kostnader av olika slag, som äro förenade med utskänkningen. Å andra sidan äro vi väl medvetna om, att det nuvarande systemet lämnar rum för befogade anmärkningar och att en ny ordning är av behovet påkallad. Av denna anledning ha vi under utskottsbehandlingen gjort ett försök att vinna anslutning till ett förslag, vilket genomfört skulle innebära en kraftig beskärning av vinstkvantiteterna för restauranger vilka nu ha en vinstkvantitet som är lika stor eller större än den verkliga omsättningen, och för övrigt åstadkomma en försäljningsvinst, som någorlunda motsvarade kostnaderna för lagerhållning, servis, kontroll och andra med utskänkningen förenade utgifter. Enligt vår mening borde man ta organisationen av tobakshandeln

till förebild och bestämma en viss procent å försäljningen som legitim handelsvinst, men samtidigt tillmötesgå önskemålet om ett frigörande av det enskilda intresset från en ökad försäljning genom att lägga de fem senaste årens genomsnittsförsäljning till grund för vinstkvantiteten och bestämma, att vinst finge åtnjutas endast på 75 procent av denna. Genom att på detta sätt topphugga utskänkningsvinsten skulle man vinna den fördelen, att restauratörens intresse av försäljningen starkt minskas, sedan hans vinstkvantum var utnyttjat. Och om man därtill fogade en kompletterande regel som bestämde, att vinstprocenten skulle sänkas med t. ex. 0.5 % för varje liter, som utskänkningsvinsten översteg 60 liter per 1,000 kronors matkassa, skulle man erhålla ännu ett kraftigt återhållande moment i fråga om utskänkningsvinsten. När det sedan gällde att bestämma den vinstprocent på utförsäljningspriset, som restauratören skulle ha rätt att åtnjuta, borde denna icke sättas högre än som vore nödvändigt för att täcka de kostnader, som äro förenade med utskänkningsvinsten. Enligt de uppgifter som tillhandahållits utskottet ha restauratörernas vinster i relation till försäljningsvärdet, för samtliga företag, under år 1936 utgjort å spritdrycker 31 % och å starkvin 37 %. Med ledning av dessa uppgifter och den erfarenhet, som vunnits i den av systembolagen bedrivna restaurangrörelsen, borde det vara en lätt sak att fixera en vinstprocent på utförsäljningspriset, som, samtidigt som den tillförde statskassan en ökad inkomst, skapade större rättvisa mellan olika restauratörer och en rationellare ordning överhuvud taget på detta område, där man i nuvarande stund icke kan tala om någon ordning, men väl om en på gammal hävd, slentrian eller godtycke vilande oordning och orättvisa mellan olika företag emellan.

Då det icke varit oss möjligt att vinna en starkare anslutning till detta förslag och vi i övrigt äro tillfredsställda med den ordning i fråga om handeln med rusdrycker som propositionen och utskottsförslaget innehåller, och då utskottet nu ställt i utsikt att frågan om ersättning för de med utskänkningsvinsten förenade kostnaderna skall kunna upptagas till omprövning sedan verkningarna av den föreslagna avvecklingslinjen hunnit visa sig, ha vi ansett att vi icke böra till utskottets betänkande foga en reservation med ett positivt yrkande på denna punkt utan endast velat genom detta särskilda yttrande anföra våra synpunkter på frågan.»

---

*Bilaga A.***P. M.****angående vinstkvantiteterna,**

upprättad inom kontrollstyrelsen i april 1937.

A. Vinstkvantitetssystemets uppkomst och utveckling.

Från och med år 1914 införde aktiebolaget Stockholmssystemet i avtalen med de enskilda personer (restauratörer), till vilka bolaget överlät rättigheter till utskänkning av spritdrycker, att dessa ägde att med vinst för sig utskänka en viss, på förhand bestämd mängd dels punsch, dels andra spritdrycker än punsch, under det att de för bolagets räkning skulle utskänka vad som däröver konsumerades på vederbörandes restauranger. Det närmast liggande skälet för bestämmelsernas införande var en önskan att förekomma stegring av spirituosa konsumtionen på utskänkingsställena såsom en följd av restriktionerna å utminuterings. Inträffade i allt fall en sådan stegring, kom dock en dylik »oförtjänt» värdestegring det allmänna till godo. Till grund för fastställandet av vinstkvantiteterna lades medelsiffran för restauratörernas rekvisitioner under åren 1910—1912. Ifrågakvarande medelsiffror modifierades därefter i olika riktningar, för att man skulle komma fram till ett så rättvist resultat som möjligt.

Vinstkvantitetssystemet tillämpades enligt ovan nämnda grunder under de följande åren i Stockholm.

Inom kontrollstyrelsen upptogs till övervägande införandet av vinstkvantitetssystemet under år 1916 att gälla från och med början av år 1917. På grund av de inskränkningar i spritdrycksförsäljningen, som kommo att äga rum under senare hälften av 1916 samt under hela 1917 och 1918, ansågs det vid det dåvarande icke vara påkallat att begränsa de kvantiteter, varå restauratörerna ägde uppbära vinst vid försäljningen. Ej heller för år 1919 infördes bestämmelser om vinstkvantiteter med hänsyn till att för större delen av detta år spritdrycksförsäljningen blev inskränkt på grund av särskilt utfärdade föreskrifter. Först under senare hälften av år 1919 upptogs frågan om införande av bestämmelser om vinstkvantiteter, gällande för år 1920. Efter förhandlingar i kontrollstyrelsen med representanter för bolagen och restauratörerna samt i enlighet med tillstyrkan av kontrollrådet bestämdes, att vinstkvantiteter särskilt för punsch och särskilt för andra spritdrycker än punsch skulle fastställas vid de överlåtelse, som ägde rum för år 1920; för punsch skulle vinstkvantiteterna utgöra fyra gånger den punschkvantitet, som restauratören inköpt under år 1919 samt i fråga om andra spritdrycker än punsch 80 procent av restauratörens inköp av sådana drycker under sagda år.

En uppdelning av vinstkvantiteterna på punsch och andra spritdrycker än punsch befanns emellertid icke vara ändamålsenlig, och vid utarbetande av föreskrifterna för överlåtelse av utskänkingsrättigheter för år 1921 övergick man till att föreskriva fastställandet av vinstkvantiteter för spritdrycker över

huvud. På grund av särskilda omständigheter, som inträffade under år 1920, ansågs det jämväl erforderligt att fastställa vinstkvantiteter för starkviner.

Enligt de den 29 november 1920 utfärdade föreskrifterna skulle vinstkvantiteterna utgöra högst $\frac{3}{4}$ av vederbörande restauratörs försäljning till allmänheten av spritdrycker respektive starkviner under månaderna januari till och med september 1920, ökad med försäljningen under månaderna januari till och med mars samma år. Med ledning av dessa försäljningssiffror sökte man alltså beräkna försäljningen vid en restaurang under ett helt år och på grundvalen av den erhållna omsättningssiffran fastställa vinstkvantiteten till högst 75 procent av omsättningssiffran. I de av kontrollstyrelsen utfärdade föreskrifterna framhölls uttryckligen, att styrelsen ej direkt fastställt vinstkvantiteternas storlek utan allenast angivit den högsta gräns, som ej finge överskridas. Bolaget vore i följd härav skyldigt att inom ovannämnda av kontrollstyrelsen angivna gräns söka på lämpligt sätt avväga vinstkvantiteternas storlek. Vad som vore stadgat i 25 § rusdrycksförsäljningsförordningen skulle härvid vara vägledande, och alltså finge restauratörs ekonomiska fördel, så långt ske kunde, icke göras beroende på myckenheten utskänkta rusdrycker. Särskild uppmärksamhet borde av bolagen ägnas sådana fall, då de av kontrollstyrelsen för år 1921 medgivna maximikvantiteterna överstege 1920 års sammanlagda vinstkvantiteter för punsch och för andra spritdrycker. Om i något fall en restauratörs försäljning under den tid, som skulle läggas till grund vid beräkningen av de högsta medgivna vinstkvantiteterna, på grund av restaurangens ombyggnad, reparation, eldsvåda eller annan liknande omständighet varit särskilt ringa, finge bolaget göra framställning till kontrollstyrelsen om fastställande av vinstkvantiteter, som överstege den av kontrollstyrelsen angivna maximigränsen.

Hur tillämpningen av de sålunda meddelade bestämmelserna utvecklade sig under åren 1921—1923 framgår av följande sammanställning.

Å r	S p r i t d r y c k e r				S t a r k v i n e r			
	Vinstkvantitet liter	Försäljning liter	Antal restauranger med vinstkvantitet	därav rest., som överskridit vinstkvantiteten	Vinstkvantitet liter	Försäljning liter	Antal restauranger med vinstkvantitet	därav rest., som överskridit vinstkvantiteten
1921	1,894,103	1,947,389	365	201	429,874	235,574	767	117
1922	1,897,151	1,751,045	365	127	400,333	171,696	777	68
1923	2,053,685	1,860,605	376	123	407,345	184,869	795	47

Såsom härav framgår uppnåddes icke det syfte, som man velat realisera genom 1920 års bestämmelser. Orsakerna härtill utgjordes av olika omständigheter, som i det följande skola angivas.

Utgångspunkten för fastställandet av vinstkvantiteterna, nämligen 1920 års försäljning, visade sig hava varit olämplig; år 1920 uppvisar nämligen den största försäljning från överlätna rättigheter, som ägt rum sedan ikraftträdandet av den gällande förordningen, eller 2,503,382 liter. Denna stora försäljning sammanhängde med de under år 1920 rådande goda konjunkturerna; i viss mån torde även hava medverkat, att på åtskilliga håll de för utskänkning av spritdrycker fastställda restriktionerna icke i tillräcklig grad upprätthölls. Den alltmera minskade försäljningen under åren 1921, 1922 och 1923 berodde dels på de försämrade konjunkturerna dels ock på den för

varje år stegrade spritdrycksbeskattningen i form av omsättnings- och utskänkningsskatterna. Om vinstkvantiteterna skulle anpassas efter det nya läge, som sålunda av olika anledningar inträtt i fråga om utskänkingen, hade man uppenbarligen endast att välja mellan två vägar, nämligen att antingen räkna om samtliga vinstkvantiteter från ett nytt utgångsläge och därigenom lägga nya medeltal till grund eller också att företaga en individuell justering av vinstkvantiteterna för olika restauranger och därvid taga hänsyn till de vid olika restauranger rådande förhållanden. Den första utvägen avvisades av olika skäl. Man beslöt i stället att företaga individuella justeringar av vinstkvantiteterna för år 1924, och vid dessa justeringar använde man sig av föreliggande uppgifter om restaurangers totalomsättning, matomsättning, förhållandet mellan försålda spritdrycker och försåld mat m. m.

Under de följande åren fortsattes denna justering av vinstkvantiteterna, som framgår av följande sammanställning.

Å r	S p r i t d r y c k e r				S t a r k v i n e r			
	Vinstkvantitet liter	Försäljning liter	Antal restauranger med vinstkvantitet	däruv rest., som överskridit vinstkvantiteten	Vinstkvantitet liter	Försäljning liter	Antal restauranger med vinstkvantitet	däruv rest., som överskridit vinstkvantiteten
1924	1,819,058	1,762,817	380	169	375,787	189,276	813	84
1925	1,700,728	1,750,969	389	203	365,117	214,537	816	122
1926	1,646,894	1,729,008	389	203	370,393	223,639	828	162
1927	1,600,503	1,748,499	383	223	368,122	233,548	830	161
1928	1,447,990	1,703,086	368	242	255,538	234,796	821	217
1929	1,449,111	1,761,539	371	253	261,726	249,817	830	262
1930	1,454,239	1,732,397	374	246	265,588	247,172	838	248
1931	1,448,662	1,688,618	383	231	265,639	237,764	848	226
1932	1,447,503	1,502,982	387	177	266,997	201,290	852	145
1933	1,431,001	1,326,363	393	129	267,081	187,328	860	128
1934	1,388,879	1,427,565	397	177	266,505	206,674	853	163
1935	1,399,470	1,546,433	406	222	268,889	231,723	861	220

Vid justeringen av vinstkvantiteterna försökte man först skaffa sig en föreställning om vederbörande restaurangs skötsel ur nykterhetssynpunkt. En uppfattning härom kunde erhållas ur uppgifterna om literalet försålda spritdrycker i förhållande till matförsäljningen. Då enligt bestämmelserna högst 15 cl. spritdrycker få försäljas till måltid till ett pris av kr. 1: 50, men då det i verkligheten inträffar, att gäster på en restaurang antingen icke ens uttaga spritdrycker eller uttaga endast en mindre kvantitet, bör relationstalet för försålda spritdrycker och matomsättning ligga åtskilligt högre än kr. 1: 50 för 15 cl. spritdrycker. Erfarenheten visar, att detta relationstal för väl-sköta restauranger ligger vid 3 kr. och däröver för mat pr 15 cl spritdrycker. I fråga om restauranger, som hade ett relationstal vid ungefär 2 kr. och därunder för 15 cl. spritdrycker, företogs i regel en justering nedåt av vinstkvantiteten, oavsett om restaurangens försäljning hade överskridit vinstkvantiteten eller ej. Var relationstalet mellan mat och spritdrycker högre än 2 kr. per 15 cl., företogs jämväl justering av vinstkvantiteten nedåt, om vinstkvantiteten översteg 60 liter per 1,000 kr. matkassa, något som motsvarar 15 cl. per kr. 2: 50 mat. Vinstkvantiteterna fastställdes i dylika fall i regel till c:a 60 liter per 1,000 kr. matkassa. Slutligen justerades vinstkvantiteterna nedåt, där det visade sig, att desamma under flera år i följd varit större än den verkliga försäljningen.

Genom nu angivna åtgärder avpassades vinstkvantiteterna till den verkliga försäljningsnivån på restaurangerna. Under den bättre konjunktur, som efterträdde lågkonjunkturen i början av 1920-talet, höll sig försäljningen mellan 1.7 och 1.8 miljon liter. Då vinstkvantiteterna samtidigt justerades nedåt, kommo dessa, som 1923 överstego försäljningen med 10 %, att år 1929 (toppkonjunkturåret) understiga försäljningen med nära 18 %. Det försämrade konjunkturläget under början av 1930-talet ledde till att försäljningen nedgick till mellan 1.3 och 1.4 miljon liter (1933), något som medförde, att vinstkvantiteterna åter överstego försäljningen, denna gång med 8 %. Den stigande försäljningen under de förbättrade konjunkturerna de senare åren har lett till att vinstkvantiteterna understiga försäljningen med åtminstone 10 %.

Av den föregående framställningen torde den slutsatsen kunna dragas, att det icke är möjligt att upprätthålla en viss bestämd relation mellan vinstkvantiteterna och försäljningen. Vinstkvantiteterna äro avsedda att vara så vitt möjligt fasta i syfte att eliminera ett förefintligt intresse hos den enskilde restauratören att öka försäljningen utöver den gräns, som vinstkvantiteten utgör. Försäljningen åter är rörlig och beror i stort sett på de rådande konjunkturerna.

Liksom vinstkvantiteter justerats nedåt, har i ett antal fall en justering uppåt av vinstkvantiteter ägt rum. Där en restaurang utvidgats eller upparbetat sin omsättning, har det ansetts rimligt att öka vinstkvantiteten. Jämväl har dylik ökning ansetts befogad, där vederbörande restaurang fått sin vinstkvantitet av särskilda skäl nedskuren men sedan ändrat karaktär och förbättrat relationen mellan försäljningen av mat och spritdrycker. Ökning av vinstkvantitet får endast ske efter medgivande av kontrollstyrelsen, och för beviljande av sådan ökning har krävts, dels att vinstkvantiteten varit mindre än 75 % av försäljningen, dels att vinstkvantiteten pr 1,000 kr:s matkassa understigit 25 liter. En självklar förutsättning för ökning har varit, att relationen mat och spritdrycker varit förmånlig.

I fråga om nyinrättade restauranger, där det gäller att fastställa ny vinstkvantitet, äro i regel icke några faktorer kända, som möjliggöra ett mera exakt fastställande av vinstkvantiteten. För en ny restaurang har därför fastställts en jämförelsevis låg kvantitet på försök. Sedan någon tids erfarenhet vunnits, ha, om relationssiffrorna varit gynnsamma, höjningar företagits.

B. *Vinstkvantitetssystemets nuvarande utformning.*

För år 1936 hade vinstkvantiteter fastställts för 405 spritdrycksrättigheter och 464 vinrättigheter. Inom den förra gruppen hade 95, eller 23 %, överskridit vinstkvantiteten såväl av spritdrycker som av starkviner, 139, eller 34 %, enbart vinstkvantiteten spritdrycker och 24, eller 6 %, enbart vinstkvantiteten starkviner. Av de överlåtna vinrättigheter, för vilka vinstkvantitet fastställts, hade försäljningen å 133, eller 29 %, överskridit vinstkvantiteten. Vinst å hela spritdrycksutskänkningsgruppen hade således åtnjutits av 43 % av samtliga spritdrycksrättigheter och vinst å hela vinutskänkningsgruppen av 71 % av såväl spritdrycksrättigheterna som vinrättigheterna.

För de spritdrycker och starkviner, som restauratör inköper inom vinstkvantiteten, erlägger han till vederbörande bolag ett grundpris, som svarar mot bolagets inköpspris, ökat i förekommande fall med omsättningsskatt och utskänkningskatt för resp. varor; för svaga och musserande viner finnes icke vinstkvantitet och sammanfaller restauratörens inköpspris med bolagets. Av skillnaden mellan grundpriset och utskänkningspriset (bruttovinsten) har

restauratören att tillgodogöra sig 85 % för svaga viner och 75 % för övriga rusedrycker (vinstandelar). Vid försäljning över vinstkvantitet äger restauratör att såsom ersättning för spillmän åtnjuta 2 % rabatt å utskänkingspriset.

Bolagens vinst från den överlåtna utskänkingsrörelsen uppstår *dels* vid försäljning inom vinstkvantitet spritdrycker och starkviner med 25 % av skillnaden mellan utskänkingspris och grundpris, *dels* vid försäljning över vinstkvantitet av hela utskänkingsvinsten minskad med 2 % spillmänsersättning, *dels ock* vid försäljning av svagviner med 15 % och vid försäljning av musserande viner med 25 % av skillnaden mellan utskänkingspris och grundpris.

Av upprättade sammanställningar rörande vinstkvantitetssystemets innebörd och verkningssätt för varje särskild överlåten rättighet framgår, att systembolagens försäljning till innehavare av överlåtna spritdrycksutskänkingsrättigheter år 1936 uppgår till sammanlagt 1.58 milj. liter spritdrycker och 0.63 milj. liter vin. Då den totala till innehavare av överlåtna utskänkingsrättigheter försålda myckenheten vin är 0.95 milj. liter, belöpa alltså två tredjedelar å de i nyssnämnda utredning medtagna rättigheterna och en tredjedel å rättigheterna till utskänkning av enbart vin.

Systembolagens totala försäljning till innehavare av överlåtna spritdrycksutskänkingsrättigheter representerar ett värde av 34.71 milj. kr., varav belöpa 28.89 milj. kr., eller 83 %, å spritdrycker och starkvin och 5.82 milj. kr., eller 17 %, å övriga viner. Å restauranger av högre klass stannar andelen av spritdrycker och starkvin vid 81 % och utgör alltså andelen av övriga viner 19 % men å restauranger av II klass är andelen av spritdrycker och starkvin hela 93 % och andelen av övriga viner blott 7 %. De förskjutningar mellan starkare och svagare rusedrycker, som framträda i de senast anförda siffrorna, hava dock helt förorsakats av spritdryckernas lägre andel å de högklassiga än å de övriga restaurangerna. Starkvinernas andel av den totala försäljningen är nämligen större å restauranger av högre än å de av lägre klass, ehuru väl skiljaktigheten i fråga om starkvinerna ej är på långt när så stor som i fråga om de övriga vinerna.

Den sammanlagda vinst innehavare av överlåtna spritdrycksutskänkingsrättigheter erhållit å försäljningen av rusedrycker uppgår till 11.57 milj. kr.¹ Lägges här till ett vinstbelopp å 0.85 milj. kr., som tillfallit restauratörer med rättighet till utskänkning av enbart vin, stiger det sammanlagda beloppet restauratörvinster till 12.42 milj. kr. Å spritdrycksrestaurangerna uppgår vinsten av spritdrycker och starkvin till resp. 8.26 milj. och 0.81 milj. kr., d. v. s. till sammanlagt 9.07 milj. kr., eller till 78 %, och av övriga viner till 2.50 milj. kr., eller till 22 %. Motsvarande procenttal för enbart restauranger av högre klass äro resp. 76 och 24 samt för restauranger av II klass resp. 90 och 10. Även i detta fall är alltså andelen av de starkare rusedryckerna lägre å restauranger av högre än å de av lägre klass. Systembolagens vinst å motsvarande totala försäljning utgör 5.69 milj. kr., varav å spritdrycker 4.71 milj. kr., å starkvin 0.38 milj. kr. och å övriga viner 0.60 milj. kr.

I relation till försäljningsvärdet utgör restauratörvinsten för samtliga företag å spritdrycker 31 %, å starkvin 37 % och å övriga viner 43 %. För restauranger av högre klass äro siffrorna i ordning 32, 38 och 43 % och för restauranger av lägre klass resp. 27, 34 och 39 %. I relation till försäljningsvärdet utgör systembolagsvinsten å den sammanlagda försäljningen å spritdrycker 18 %, å starkvin 17 % och å övriga viner 10 %. Sättes restau-

¹ Härvid har liksom vid utredningen bortsetts från de belopp, som tillfallit restauratörerna i spillmänsersättning och genom vinstutjämning (spillmänsersättning c:a 80,000 kr. samt vinstutjämning till restauratörernas förmån c:a 15,000 kr. och till bolagens förmån c:a 70,000 kr.).

ratörvinsten lika med 100, blir systembolagsvinsten å spritdrycker blott 57, å starkvin blott 47 och å övriga viner allenast 24.

Av särskilt intresse är att jämföra restauratörvinsten å spritdrycker och starkvin med restaurangernas omsättning av andra varor än rusdrycker, d. v. s. å mat, maltdrycker o. d. Sistnämnda omsättning uppgår å samtliga de restauranger, från vilka fullständiga dylika uppgifter kunnat erhållas, till ej mindre än 52.29 milj. kr. — ett belopp för övrigt, som är nära dubbelt så stort som motsvarande omsättning av starkare rusdrycker — medan vinsten å spritdrycker och starkvin stannar vid 8.84 milj. kr. Det sistnämnda beloppet utgör blott 16.9 % av det förra. I allmänt genomsnitt skulle alltså försäljningspriserna å mat, maltdrycker o. d. behöva höjas med ej fullt 17 % för att ersättning skulle erhållas för de bortfallna spritdrycks- och starkvinsvinsterna. I genomsnitt skulle höjningen å restaurangerna av högre klass behöva bliva 17.1 % och å restaurangerna av II klass 15.7 %.

Sjävfallet avvika dock procentalen i en del fall ganska märkbart från de nämnda genomsnittstalen. Av de 269 här ifrågasvarande restaurangerna av högre klass visa emellertid endast 4 siffror över 30 % — högst kommer en restaurang i Övre Norrland med 35.5 % — men ej mindre än 221 siffror mellan 10 och 30 % samt 44 siffror under 10 % — lägst en restaurang i en skånsk stad med 2.2 %. Något större äro avvikelserna å II klass restaurangerna. Av de 136 här ifrågasvarande restaurangerna visa 15 siffror över 30 %, 93 siffror mellan 10 och 30 % och 28 siffror under 10 %. Frånsett maximi- och minimisiffrorna, 43.8 resp. 1.3 %, vilka återfinnas den förra å en klubbrestaurang och den senare å en mindre badortsrestaurang, och några andra mycket höga och låga siffror å vissa andra ej typiska restaurangföretag, växla siffrorna mellan 34.2 % å en restaurang i Västra Sverige och 2.7 % å en restaurang å ett järnvägshotell i Skåne.

*Bilaga B.***P. M.**

angående förhållandet mellan å ena sidan 1/25 av vinsten å spritdrycker och starkviner och å andra sidan hela omsättningen av mat, malt-drycker o. d. å såväl restaurangbolags- och systembolagsrestauranger som restauranger med överlåtna spritdrycksrättigheter,

upprättad inom kontrollstyrelsen.

Till fullständigande av verkställda utredningar rörande vinstkvantitets-systemet m. m. har en undersökning utförts i syfte att för ett vart restaurang-företag utröna med vilket belopp och med vilken procentsats priserna å mat, maltdrycker, kaffe och läskedrycker å nuvarande försäljningssumma räknad årligen måste höjas för att full ersättning skall vinnas för den bortfallan-de vinsten å spritdrycker och starkviner. Utredningen, som bygger å 1936 års siffermaterial, omfattar såväl restaurangbolags- och systembolagsrestau-rangerna som restaurangerna med överlåtna rättigheter. Utredningen har begränsats i fråga om de båda förstnämnda slagen av restauranger till en-dast verkliga restaurangföretag — rent tillfälliga rättigheter hava alltså ute-slutits — och i fråga om det sistnämnda slaget av restauranger till de före-tag, för vilka vinstkvantitet spritdrycker fastställts och fullständig uppgift å omsättningen av mat, maltdrycker etc. kunnat erhållas. Vid bearbetningen hava företagen inom de tre huvudgrupperna av restauranger ordnats efter storleken av de år 1936 erhållna vinsterna å spritdrycker och starkviner, resp. restaurangbolagsrestaurangerna efter utskänkningssersättningens stor-lek. För varje restaurang har angivits den klass, företaget med hänsyn till sin allmänna karaktär kan anses tillhöra. Indelningen ansluter sig till rå-dande klassificering i fråga om spritdryckspriserna. Med siffran 1 hava be-tecknats de företag, som i nämnda hänseende räknas till klass I (och lyx-klass), med siffran 2 de företag, som hava avdelningar av såväl klass I som klass II resp. klass III, med siffran 3 de företag, som räknas till klass II, med siffran 4 de företag, som hava avdelningar av såväl klass II som klass III, och med siffran 5 de företag, som räknas till klass III, dock hava före-tag, som uppenbarligen med hänsyn till sin allmänna karaktär äro att räkna till annan klass än de i fråga om spritdryckspriserna tillhöra, betecknats med siffra inom parentes, som angiver den klass, de rätteligen tillhöra. Klubbrestauranger hava betecknats med bokstaven k och sommarrestau-ranger med bokstaven s.

I den efterföljande tabellsammanställningen anges i kol. 1 den vinst fö-retagen år 1936 åtnjöto å spritdrycker och starkviner och i kol. 2 tjugufemte-delen av nämnda vinst, d. v. s. det belopp som *årligen* skall bortfalla under den 25-åriga övergångsperioden. I kol. 3 anges omsättningen år 1936 av mat, maltdrycker, kaffe och läskedrycker och i kol. 4 det procenttal, före-nämnda tjugufemtedel utgör av sistnämnda omsättningssumma. Av siffrorna i kolumnen framgår med vilket procenttal, *beräknat å 1936 års omsättning* (och prisläge), priserna å mat, maltdrycker etc. *år-ligen* skola höjas för erhållande av *full kompensation* av den bortfal-lande vinsten å spritdrycker och starkviner. Det må framhållas, att,

såsom en följd av den successiva stegringen av priserna, den procentuella stegringen med varje följande år kommer att sjunka därest beräkning i stället verkställs å närmast föregående års omsättning. I kol. 5 angives för restaurangbolags- och systembolagsrestaurangerna nettovinsten å hela rörelsen minskad med vinsten å spritdrycker och starkviner. Med nettovinst förstås här den vinst, som uppstår sedan inkomsterna minskats med alla omkostnader utom centrala administrationskostnader och utskylder samt avdrag ej verkställt för avskrivningar av något slag. I kol. 6 slutligen upprepas för de företag, där den totala nettovinsten *understiger* vinsten å spritdrycker och starkviner, de i kol. 4 angivna procenttalen medan för de företag åter, där även för det fall vinsten å spritdrycker och starkviner bortfaller driftsöverskott uppstår, jämförelsetalet betecknats med 0. Av siffrorna i kolumnen framgår med vilket procental, *beräknat å 1936 års omsättning* (och prisläge), priserna å mat, maldrycker, etc. *ärligen* skola höjas för *undvikande av driftunderskott* resp. i de fall, dylikt underskott redan nu föreligger, större underskott än nu.

Enligt den föreliggande utredningen utgjorde antalet företag med vinst å spritdrycker och starkviner och storleken av ifrågavarande vinst (enligt kol. 1):

	Antal företag	Vinst å sprit- drycker och starkviner Kr.
Restaurangbolagsrestauranger	27	721,982
Systembolagsrestauranger	73	2,778,306
Överlåtna restauranger	389	8,861,785
Tillsammans	489	12,362,073

Av de 27 vinstberättigade restaurangbolagsrestaurangerna (tab. I a kol. 1) hade 26 utskänkingsersättning och 1 ersättning i form av vinstkvantitet. — Ett antal av 31 restaurangbolagsrestauranger (tab. I b kol. 1) åtnjöto ingen ersättning. — Störst, eller 87,000 kr., var vinstbeloppet å företaget med vinstkvantitet. För restaurangerna med utskänkingsersättning växlade denna sepäre mellan 63,000 kr. å en restaurang i Stockholm och 3,000 kr. å en badortsrestaurang i östra Sverige.

För de 73 systembolagsrestaurangerna växlade vinsten mellan 103,000 kr. å en folkrestaurang i en av de större mellansvenska städerna och 4,900 kr. å en III klass restaurang i en sydsvensk stad. För endast förnämnda restaurang översteg vinsten 100,000 kr. För 16 restauranger låg vinsten mellan 50,000 och 100,000 kr., för 27 mellan 25,000 och 50,000 kr., för 18 mellan 15,000 och 25,000 kr., för 2 mellan 10,000 och 15,000 kr. och för 8 mellan 5,000 och 10,000 kr. samt för 1 stannade densamma under 5,000 kr.

För de 389 överlåtna restaurangerna växlade vinsten mellan 197,000 kr. å en högklassig restaurang i Stockholm och 300 kr. å en ävenledes högklassig badortsrestaurang i Skåne, där dock utskänkning allenast en kortare tid utövats. För 11 företag översteg vinsten 100,000 kr., för 36 låg densamma mellan 50,000 och 100,000 kr., för 76 mellan 25,000 och 50,000 kr., för 54 mellan 15,000 och 25,000 kr., för 50 mellan 10,000 och 15,000 kr., för 57 mellan 5,000 och 10,000 kr. och för 60 mellan 2,000 och 5,000 kr. samt för 45 understeg densamma 2,000 kr. För drygt $\frac{2}{5}$ av de överlåtna restaurangerna understeg vinsten alltså 10,000 kr. För intet enda av dessa företag utgör följaktligen den årliga vinstminskningen ens 400 kr.

I relation till omsättningen av mat, maldrycker etc. utgjorde $\frac{1}{25}$ av de angivna vinsterna å spritdrycker och starkviner i *genomsnitt* å de 27 restau-

rangbologsrestaurangerna 0.43 % (tab. Ia kol. 4) å de 73 systembologsrestaurangerna 0.94 % (tab. II kol. 4) och å de 389 överlåtna restaurangerna 0.67 % (tab. III kol. 4).

Att procentalen för de olika huvudslagen av företag äro så numeriskt olika beror i huvudsak *dels* därpå att vinsten å spritdrycker och starkviner (d. v. s. beloppen i kol. 1) för systembologsrestaurangerna är lika med hela bruttovinsten, för de vinstberättigade restaurangbologsrestaurangerna är en efter en annan och lägre norm beräknad ersättning för utskänkningens handhavande och för de överlåtna restaurangerna utgör för de företag, där vinstkvantiteten ej överskridits, 75 % av bruttovinsten och för övriga företag mindre än 75 % av bruttovinsten, *dels* därpå, att priserna å mat, maltdrycker etc. (d. v. s. de priser, som påverka beloppen i kol. 3), i genomsnitt äro avsevärt mycket lägre å folkrestaurangerna än å övriga restauranger.

Nämnda siffror angiva de procentsatser, med vilka priserna å mat, maltdrycker etc. i *genomsnitt* å de olika huvudslagen av restauranger måste höjas för att *full kompensation* skall erhållas för de bortfallande vinsterna å spritdrycker och starkviner. Då emellertid veterligt å ett ej ringa antal restaurangbologsrestauranger och systembologsrestauranger och måhända även å en del överlåtna restauranger nettovinsten av rörelsen är större än den vinst, som skall bortfalla, kommer för dessa restauranger i och för undvikande av driftsförlust höjning över huvud taget ej att erfordras och detta ej ens det sista av de 25 övergångsåren. Att höjning ej behöver ske för de företag, som nu inleverera en mera anseelig vinst å övrig varuomsättning, synes uppenbart. Genom att överskotten äro ganska växlande hos skilda företag, bliva de anförda siffrorna sinsemellan ej fullt jämförbara. För att erhålla en mera rättvisande mätare å de eventuella höjningarnas procentuella andel av omsättningen har därför, såsom nämnts, i den efterföljande tabellsammanställningen liksom i sifferuppställningen här nedan vid sidan om de i det föregående omnämnda procentalen även angivits den procentuella höjning av priserna å mat, maltdrycker etc., som erfordras med hänsyn till den i rörelsen över huvud taget uppkomna vinsten.

Den höjning, som skulle erfordras för ernående av full kompensation för den bortfallna vinsten å spritdrycker och starkvin, utgör för de 27 vinstberättigade restaurangbologsrestaurangerna som nämnts 0.43 % (tab. Ia kol. 4), men, därest överskottet i nettovinsten utöver vinsten å spritdrycker och starkviner tages i anspråk, blott 0.33 % (tab. Ia kol. 6). För de särskilda företagen växlar siffran i den första serien mellan 0.93 % å en första klass restaurang och 0.06 % å tre tredje klass restauranger. Därest överskottet i nettovinsten tages i anspråk, d. v. s. enligt den andra serien, erfordras blott höjning å 16 av de sammanlagt 58 restaurangbologsrestaurangerna.

Motsvarande relationstal utgjorde inom de särskilda storleksgrupperna av systembologsrestauranger (tab. II kol. 4 och 6) och överlåtna restauranger (tab. III kol. 4):

Å restauranger med vinst	Systembologsrestauranger	Restaurangbologsrestauranger	Överlåtna rest.
	%	%	%
över 100,000 kr.	0.99	0	0.69
50,000—100,000 »	1.06	0.39	0.69
25,000— 50,000 »	0.92	0.48	0.77
15,000— 25,000 »	0.78	0.46	0.73
10,000— 15,000 »	0.92	0.92	0.61
5,000— 10,000 »	0.64	0.34	0.48
2,000— 5,000 »	0.80	0	0.34
under 2,000 »			

För systembolagsrestaurangerna är enligt den första sifferserien procenttalet högst, eller 1.06, inom gruppen 50,000—100,000 kr. och lägst, eller 0.64, inom gruppen 5,000—10,000 kr. Enligt den andra sifferserien är procenttalet högst, eller 0.92, inom gruppen 10,000—15,000 kr. Inom såväl den högsta som den lägsta gruppen (med blott 1 företag vardera) erfordras ingen höjning. För de särskilda företagen växlar relationen enligt den första sifferserien mellan 1.35 å en II klass restaurang i en stad i Småland och 0.40 å en III klass restaurang i en mindre stad i Bergslagen. Enligt den andra sifferserien är maximisiffran 1.27 å en I klass restaurang i en norrlandsstad. För ej mindre än 36 systembolagsrestauranger erfordras enligt samma beräkning ingen höjning. Genomsnittssiffran enligt den andra sifferserien stannar vid 0.42 % mot 0.94 % enligt den första.

För de överlåtna restaurangerna är siffran högst, eller 0.77 %, inom gruppen 25,000—50,000 kr. och lägst, eller 0.26 %, inom gruppen under 2,000 kr. För de särskilda företagen är siffran, fränsett å tvenne klubbbrättigheter med resp. 1.77 och 1.60 %, högst eller 1.42 %, å ett stadshotell i övre Norrland och lägst, eller 0.05 %, å en badortsrestaurang i östra Sverige. Därest vinsten å spritdrycker och starkviner bortfölle, skulle det första året för ernående av *full kompensation* priserna å mat, maltdrycker etc. å endast 44 av de 389 överlåtna restaurangerna behöva höjas med minst 1.00 %. För 119 skulle höjningen i fråga utgöra 0.75—1.00 %, för 118 0.50—0.75 %, för 77 0.25—0.50 % och för 31 ej ens 0.25 %.

År 1936.

I. Restaurangbolagsrestauranger.

Nr	Kl.	1	2	3	4	5	6
		Utskänkn. ersättn.	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättn. ¹	Kol. 2 i % av kol. 3 ²	Nettov. — kol. 1	Kol. 2 i % av kol. 3 för rest. där höjning erfordras ³
<i>a. Restauranger med utskänkingsersättning.</i>							
1	1	87,406	3,496	376,824	0.93	— 78,757	0.93
2	3	63,127	2,525	348,115	0.73	— 21,929	0.73
3	3	61,371	2,455	356,133	0.69	— 18,457	0.69
4	3	54,136	2,165	380,819	0.57	+ 18,005	0
5	3	49,566	1,983	431,237	0.46	— 50,910	0.46
6	3	47,410	1,896	340,550	0.56	— 423	0.56
7	3	42,304	1,692	260,928	0.65	+ 3,914	0
8	3	37,504	1,500	329,856	0.45	— 25,793	0.45
9	S 3	33,704	1,348	221,491	0.61	— 12,481	0.61
10	4	30,362	1,214	418,639	0.29	— 66,422	0.29
11	4	28,800	1,152	317,684	0.36	— 16,137	0.36
12	4	28,800	1,152	339,775	0.34	— 16,354	0.34
13	3	27,738	1,110	180,568	0.61	— 1,771	0.61
14	3	20,824	833	165,666	0.50	— 2,413	0.50
15	4	17,881	715	280,101	0.26	— 4,809	0.26
16	3	12,000	480	150,482	0.32	— 8,372	0.32
17	5	12,000	480	141,253	0.34	+ 11,928	0
18	5	12,000	480	232,106	0.21	+ 29,198	0
19	S 3	11,300	452	63,032	0.72	— 9,118	0.72
20	5	9,000	360	101,482	0.35	+ 4,012	0
21	1	7,750	310	95,317	0.33	+ 3,216	0
22	5	7,200	288	203,015	0.14	+ 20,665	0
23	5	5,339	216	350,665	0.06	+ 18,566	0
24	5	4,800	192	226,299	0.08	+ 22,405	0
25	5	3,393	136	217,822	0.06	+ 26,678	0
26	5	3,207	128	206,686	0.06	+ 20,329	0
27	S 1	3,000	120	26,775	0.45	— 3,356	0.45
1—27		721,982	28,878	6,763,320	0.43	— 337,502 + 178,916 — 158,586	0.33

¹ Omsättning av mat, maltdrycker, kaffe och läskedrycker. — ² Det procenttal, beräknat å 1936 års omsättning, med vilket priserna å mat, maltdrycker etc. *ärligen* skola höjas för erhållande av *full kompensation* av vinsten å spritdrycker och starkviner. — ³ Det procenttal, beräknat å 1936 års omsättning, med vilket priserna å mat, maltdrycker etc. *ärligen* skola höjas för *undvikande av driftunderskott* resp. i de fall, dylikt underskott redan nu föreligger, större underskott än nu.

Bevillningsutskottets betänkande Nr 28. *Bilagor.*

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Utskänkn. ersättn.	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuomsättn.	Kol. 2 i % av kol. 3
<i>b. Restauranger utan utskänkingsersättning.</i>					
28	4	—		657,686	
29	4	—		1,215,741	
30	S 3	—		87,067	
31	5	—		126,994	
32	5	—		86,704	
33	5	—		347,986	
34	5	—		325,102	
35	5	—		865,214	
36	5	—		262,889	
37	5	—		226,037	
38	5	—		438,725	
39	5	—		530,591	
40	5	—		663,157	
41	5	—		358,905	
42	5	—		129,428	
43	5	—		169,818	
44	5	—		117,387	
45	5	—		327,963	
46	5	—		194,162	
47	5	—		198,459	
48	5	—		316,039	
49	5	—		280,799	
50	5	—		390,421	
51	5	—		367,554	
52	5	—		279,309	
53	5	—		243,043	
54	5	—		194,585	
55	5	—		323,826	
56	5	—		299,969	
57	5	—		266,161	
58	5	—		282,711	
28—58				10,573,932	
1—58				17,337,252	

II. Systembolagsrestauranger.

Nr	Kl.	1	2	3	4	5	6
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3	Nettovinst — kol. 1	Kol. 2 i % av kol. 3 för rest. där höjning erfordras
1	4	102,612	4,104	414,267	0.99	+ 63,195	0
		102,612	4,104	414,267	0.99	+ 63,195	0
2	4	98,094	3,924	329,544	1.19	+ 34,616	0
3	4	90,135	3,605	385,494	0.94	+ 2,537	0
4	1	87,117	3,485	275,440	1.27	— 20,466	1.27
5	4	85,461	3,418	312,782	1.09	+ 89,968	0
6	4	84,652	3,386	346,244	0.98	+ 18,043	0
7	4	84,297	3,372	251,005	1.34	+ 32,317	0
8	4	78,883	3,155	329,291	0.96	— 11,748	0.96
9	4	74,825	2,993	311,383	0.96	— 18,267	0.96
10	4	72,814	2,913	233,988	1.24	— 20,438	1.24
11	5	64,252	2,570	256,777	1.00	+ 17,903	0
12	4	62,909	2,516	206,480	1.22	+ 10,399	0
13	5	59,378	2,375	242,519	0.98	— 1,431	0.98
14	4	56,140	2,246	220,134	1.02	+ 17,715	0
15	4	55,822	2,233	215,530	1.04	— 10,043	1.04
16	4	55,126	2,205	251,267	0.88	+ 12,102	0
17	5	50,937	2,037	218,727	0.93	+ 18,168	0
2—17		1,160,842	46,433	4,386,605	1.06	+ 316,963 — 82,393 + 234,570	0.39
18	5	49,812	1,992	192,100	1.04	+ 23,733	0
19	5	48,780	1,951	210,470	0.93	+ 10,829	0
20	5	47,807	1,912	172,437	1.11	+ 8,590	0
21	5	46,956	1,878	194,424	0.97	+ 9,618	0
22	3	46,721	1,869	197,640	0.95	— 20,536	0.95
23	5	44,757	1,790	161,641	1.11	+ 1,946	0
24	3	44,415	1,777	157,063	1.13	— 25,419	1.13
25	5	43,398	1,736	210,867	0.82	— 24,242	0.82
26	1	43,034	1,721	176,954	0.97	— 31,617	0.97
27	2	42,966	1,719	225,547	0.76	— 10,624	0.76
28	4	42,335	1,693	177,708	0.95	— 25,167	0.95
29	5	42,068	1,683	159,395	1.06	+ 9,381	0
30	4	41,764	1,671	198,138	0.84	+ 20,617	0
31	1	41,624	1,665	149,318	1,12	— 18,088	1.12
32	4	41,469	1,659	197,562	0,84	+ 5,900	0
33	4	40,875	1,635	145,008	1.13	— 6,556	1.13
34	4	40,526	1,621	232,990	0.70	— 6,729	0.70
35	4	38,705	1,548	184,751	0.84	— 3,686	0.84
36	1	38,050	1,522	155,390	0.98	— 16,270	0.98
37	1	37,232	1,489	202,408	0.74	— 29,922	0.74
38	5	34,247	1,370	148,354	0.92	+ 16,449	0
39	4	34,110	1,364	132,483	1.03	+ 4,929	0
40	1	31,486	1,259	171,435	0.73	— 19,798	0.73
41	1	31,382	1,255	129,155	0.97	+ 1,053	0
42	3	27,085	1,083	106,995	1.01	— 18,440	1.01
43	4	27,031	1,081	150,354	0.72	+ 7,344	0
44	4	26,143	1,046	133,937	0.78	+ 9,128	0
18—44		1,074,778	42,989	4,674,524	0.92	+ 129,517 — 257,094 — 127,577	0.48

Nr	Kl.	1	2	3	4	5	6
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3	Nettovinst — kol. 1	Kol. 2 i % av kol. 3 för rest. där höjning erfordras
45	5	23,861	954	114,155	0.84	+ 16,127	0
46	2	22,781	911	132,818	0.69	— 15,052	0.69
47	3	22,681	907	67,132	1.35	+ 2,424	0
48	2	22,395	896	114,942	0.78	+ 353	0
49	5	22,170	887	131,495	0.67	+ 2,454	0
50	4	21,785	871	110,908	0.79	— 6,965	0.79
51	5	21,555	862	134,536	0.64	— 4,392	0.64
52	5	20,303	812	81,091	1.00	— 25	1.00
53	4	19,710	788	79,971	0.99	— 16,770	0.99
54	5	19,521	781	72,615	1.08	+ 2,285	0
55	5	18,681	747	66,805	1.12	— 8,059	1.12
56	5	18,163	727	104,090	0.70	+ 10,127	0
57	2	17,597	704	126,139	0.56	— 5,004	0.56
58	4	16,747	670	126,234	0.53	— 1,100	0.53
59	4	16,387	655	87,729	0.75	— 2,118	0.75
60	5	15,830	633	58,443	1.08	— 5,826	1.08
61	4	15,399	616	122,339	0.50	+ 4,176	0
62	5	15,048	602	76,999	0.78	— 530	0.78
45—62		350,614	14,023	1,808,441	0.78	— 65,841 + 37,946 — 27,895	0.46
63	5	11,396	456	49,113	0.93	— 2,102	0.93
64	5	10,206	408	45,257	0.90	— 2,054	0.90
63—64		21,602	864	94,370	0.92	— 4,156	0.92
65	5	9,719	389	54,241	0.72	+ 13,334	0
66	5	9,324	373	43,696	0.85	— 1,197	0.85
67	5	8,514	341	49,008	0.70	— 5,526	0.70
68	5	8,382	335	45,828	0.73	— 3,949	0.73
69	5	7,372	295	27,590	1.07	+ 2,564	0
70	5	7,041	282	58,477	0.48	— 7,370	0.48
71	5	6,973	279	56,958	0.49	+ 6,758	0
72	5	5,620	225	56,177	0.40	+ 5,295	0
65—72		62,945	2,519	391,975	0.64	— 18,042 + 27,951 + 9,909	0.34
73	5	4,913	197	24,537	0.80	+ 946	0
		4,913	197	24,537	0.80	+ 946	0
1—73		2,778,306	111,129	11,794,719	0.94	— 427,526 + 576,518 + 148,992	0.42

III. Överlåtna restauranger.

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
1	1	196,512	7,860	1,269,331	0.62
2	1	168,750	6,750	1,536,665	0.44
3	1 (2)	157,622	6,305	792,046	0.80
4	1	141,403	5,656	703,499	0.80
5	1 (2)	135,505	5,420	573,354	0.95
6	1	134,217	5,369	646,757	0.83
7	1	132,860	5,314	706,661	0.75
8	1 (2)	114,640	4,586	720,138	0.64
9	1	111,977	4,479	546,798	0.82
10	1	103,296	4,132	606,447	0.68
11	1	100,014	4,001	633,624	0.63
1—11		1,496,796	59,872	8,735,320	0.69
12	1 (2)	92,109	3,684	475,565	0.77
13	1	90,917	3,637	550,961	0.66
14	1	89,779	3,591	542,789	0.66
15	1	83,999	3,360	497,175	0.68
16	1	82,891	3,316	487,835	0.68
17	1	81,727	3,269	618,610	0.53
18	1	76,906	3,076	337,688	0.91
19	1 (2)	73,698	2,948	491,684	0.60
20	1 (2)	71,765	2,871	364,360	0.79
21	1 (2)	71,710	2,868	293,974	0.98
22	1	71,368	2,855	413,464	0.69
23	1	70,116	2,805	306,069	0.92
24	1	67,864	2,715	413,008	0.66
25	1	65,650	2,626	376,978	0.70
26	1 (2)	65,544	2,622	338,713	0.77
27	1 (2)	65,406	2,616	351,636	0.74
28	1 (2)	64,994	2,600	305,709	0.85
29	1	63,628	2,545	406,885	0.63
30	1	63,576	2,543	319,506	0.80
31	1	63,318	2,533	297,844	0.85
32	1	62,388	2,496	402,491	0.62
33	1 (2)	60,989	2,440	288,739	0.85
34	1	60,064	2,403	338,500	0.71
35	S 1	58,881	2,355	558,718	0.42
36	1	57,858	2,314	412,061	0.56
37	1	57,744	2,310	376,824	0.61
38	1	57,129	2,285	365,926	0.62
39	1	56,297	2,252	226,578	0.99
40	1	55,706	2,228	397,232	0.56
41	1	55,594	2,224	351,499	0.63
42	1	55,344	2,214	425,242	0.52
43	3	53,347	2,134	414,228	0.52
44	1	53,189	2,128	291,811	0.73
45	1	52,119	2,085	266,776	0.78
46	1 (3)	50,373	2,015	229,688	0.88
47	1	50,124	2,005	187,737	1.07
12—47		2,374,111	94,968	13,724,503	0.69

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
48	1 (2)	49,459	1,978	305,288	0.65
49	1	49,132	1,965	234,234	0.84
50	3	48,921	1,957	192,289	1.02
51	1 (3)	48,652	1,946	245,989	0.79
52	1 (2)	48,543	1,942	203,004	0.96
53	1	48,438	1,938	246,968	0.78
54	S 1	47,027	1,881	399,599	0.47
55	1 (2)	46,790	1,872	286,846	0.65
56	3	46,522	1,861	250,976	0.74
57	1	46,074	1,843	243,916	0.76
58	1 (2)	45,811	1,832	198,903	0.92
59	1	45,358	1,814	204,589	0.89
60	3 (4)	44,692	1,788	152,119	1.18
61	1	43,719	1,749	237,363	0.74
62	1	42,831	1,713	197,762	0.87
63	1	42,795	1,712	167,896	1.02
64	1 (2)	42,614	1,705	240,567	0.71
65	1	42,542	1,702	178,778	0.95
66	1	41,653	1,666	168,834	0.99
67	1 (2)	41,549	1,662	238,830	0.70
68	3	41,173	1,647	194,321	0.85
69	1	40,649	1,626	234,375	0.69
70	1	40,168	1,607	236,900	0.68
71	S 1	39,903	1,596	482,224	0.33
72	1	39,869	1,595	182,966	0.87
73	1	39,386	1,575	170,790	0.92
74	1	39,149	1,566	234,656	0.67
75	1	38,591	1,544	372,953	0.41
76	1 (2)	38,061	1,522	184,335	0.83
77	1	37,523	1,501	186,884	0.80
78	1	36,989	1,480	199,194	0.74
79	3	36,362	1,454	158,362	0.92
80	3	34,737	1,389	111,591	1.24
81	1 (3)	33,919	1,357	165,628	0.82
82	1	33,318	1,333	226,408	0.59
83	1 (2)	33,197	1,328	121,057	1.10
84	1 (3)	32,325	1,293	140,601	0.92
85	1	32,077	1,283	165,151	0.78
86	3	31,922	1,277	129,086	0.99
87	1	31,848	1,274	154,532	0.82
88	1	31,822	1,273	228,266	0.56
89	3	31,762	1,270	145,798	0.87
90	1 (2)	31,635	1,265	179,097	0.71
91	1 (2)	31,623	1,265	108,396	1.17
92	1 (2)	31,501	1,260	138,018	0.91
93	1 (2)	31,416	1,257	117,764	1.07
94	1 (2)	31,394	1,256	117,420	1.07
95	3	30,721	1,229	221,749	0.55
96	S 1	30,534	1,221	172,719	0.71
97	1 (2)	30,350	1,214	203,158	0.60
98	1 (2)	30,349	1,214	110,818	1.10
99	1	29,988	1,200	152,777	0.79
100	K 1	29,944	1,198	128,827	0.93
101	1	29,781	1,191	162,545	0.73
102	1 (2)	29,598	1,184	212,228	0.56
103	S 1	29,520	1,181	200,633	0.59
104	1 (2)	28,591	1,144	144,089	0.79
105	1	28,589	1,144	125,564	0.91
106	K 3	28,576	1,143	127,509	0.90

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{95}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
107	1 (3)	28,473	1,139	128,159	0.89
108	S 1	27,509	1,100	171,424	0.64
109	S 1	27,253	1,090	152,538	0.71
110	1	27,026	1,081	136,836	0.79
111	3	26,971	1,079	111,183	0.97
112	1	26,928	1,077	83,871	1.28
113	1 (2)	26,812	1,072	112,921	0.95
114	1	26,081	1,043	135,753	0.77
115	1 (2)	26,067	1,043	126,223	0.83
116	1 (2)	26,044	1,042	88,324	1.18
117	S 1	25,747	1,030	186,498	0.55
118	1 (2)	25,743	1,030	120,259	0.86
119	3	25,725	1,029	88,616	1.16
120	1	25,555	1,022	115,533	0.88
121	1	25,500	1,020	110,778	0.92
122	3	25,287	1,011	165,745	0.61
123	1	25,046	1,002	125,482	0.80
48—123		2,669,749	106,792	13,804,282	0.77
124	3	24,922	997	242,782	0.41
125	1	24,813	993	126,203	0.79
126	1 (2)	24,501	980	154,178	0.64
127	1	24,138	966	109,889	0.88
128	3	23,841	954	145,107	0.66
129	1 (2)	23,653	946	138,037	0.69
130	1 (2)	23,630	945	98,666	0.96
131	3	23,607	944	78,763	1.20
132	1	23,596	944	123,026	0.77
133	3	23,488	940	84,855	1.11
134	1	23,084	923	96,479	0.96
135	1 (2)	22,771	911	101,175	0.90
136	1	22,634	905	99,570	0.91
137	1	22,191	888	109,366	0.81
138	1 (2)	22,179	887	124,975	0.71
139	1 (2)	21,971	879	110,593	0.79
140	3	21,840	874	86,287	1.01
141	1	21,687	867	114,997	0.75
142	1 (2)	21,592	864	87,573	0.99
143	1	21,411	856	134,238	0.64
144	1	21,364	855	122,746	0.70
145	1 (2)	21,190	848	96,732	0.88
146	1	20,816	833	100,825	0.83
147	3	20,395	816	138,364	0.59
148	1	20,037	801	205,856	0.39
149	3	19,844	794	182,880	0.43
150	1 (2)	19,443	778	99,782	0.78
151	1	19,412	776	104,419	0.74
152	1	19,402	776	111,635	0.70
153	1 (3)	18,864	755	89,772	0.84
154	3	18,752	750	135,519	0.55
155	1 (2)	18,602	744	92,275	0.81
156	1	18,484	739	91,313	0.81
157	3	18,224	729	108,616	0.67
158	1 (2)	17,885	715	67,697	1.06
159	S 1	17,753	710	156,705	0.45
160	S 1	17,347	694	91,379	0.76
161	1	17,338	694	80,378	0.86

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
162	S 1	16,922	677	69,048	0.98
163	1 (3)	16,799	672	62,148	1.08
164	S 1	16,695	668	118,564	0.56
165	1	16,553	662	56,343	1.17
166	3	16,411	656	93,482	0.70
167	S 1	16,127	645	82,373	0.78
168	3	16,036	641	123,212	0.52
169	S 1	16,020	641	118,059	0.54
170	S 1	15,980	639	82,764	0.77
171	1	15,776	631	48,763	1.29
172	1	15,719	629	84,273	0.75
173	1 (2)	15,623	625	83,092	0.75
174	S 1	15,558	622	89,372	0.70
175	3	15,453	618	109,283	0.57
176	S 1	15,149	606	131,956	0.46
177	1 (2)	15,005	600	59,226	1.01
124—177		1,062,527	42,502	5,855,610	0.73
178	1	14,900	596	85,002	0.70
179	1 (2)	14,874	595	41,848	1.42
180	3	14,269	571	84,892	0.67
181	1 (2)	14,180	567	73,679	0.77
182	3	14,023	561	59,414	0.94
183	3	13,964	559	131,000	0.43
184	1 (2)	13,828	553	68,244	0.81
185	S 1	13,740	550	65,740	0.84
186	1 (3)	13,730	549	72,692	0.76
187	3	13,706	548	77,466	0.71
188	3	13,688	548	62,063	0.88
189	1 (2)	13,548	542	74,954	0.72
190	1	13,493	540	191,818	0.28
191	K 3	13,347	534	46,002	1.16
192	S 1	13,044	522	105,857	0.49
193	1 (2)	12,935	517	154,347	0.33
194	1 (2)	12,894	516	83,007	0.62
195	1 (2)	12,886	515	58,501	0.88
196	3	12,728	509	76,061	0.67
197	S 1	12,649	506	103,894	0.49
198	1 (2)	12,478	499	60,763	0.82
199	1 (3)	12,411	496	56,299	0.88
200	3	12,244	490	93,885	0.52
201	1 (2)	12,191	488	117,112	0.42
202	1 (2)	12,129	485	78,132	0.62
203	1 (2)	12,128	485	61,207	0.79
204	S 1	11,974	479	96,343	0.50
205	3	11,920	477	77,774	0.61
206	3	11,741	470	118,941	0.40
207	3	11,683	467	74,592	0.63
208	3	11,665	467	59,630	0.78
209	S 1	11,511	460	50,652	0.91
210	1 (3)	11,439	458	49,958	0.92
211	3	11,345	454	64,570	0.70
212	1 (2)	11,305	452	51,900	0.87
213	3	11,265	451	59,766	0.75
214	1 (2)	11,207	448	79,706	0.56
215	1 (2)	11,192	448	64,281	0.70
216	3	11,182	447	104,706	0.43

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
217	1 (2)	11,160	446	52,831	0.84
218	1 (2)	10,883	435	80,818	0.54
219	3	10,808	432	60,816	0.71
220	S 1	10,550	422	47,369	0.89
221	K 3	10,542	422	30,800	1.87
222	3	10,422	417	81,348	0.51
223	3	10,359	414	61,772	0.67
224	3	10,329	413	53,180	0.78
225	3	10,287	411	261,916	0.16
226	1 (2)	10,210	408	127,821	0.82
227	3	10,024	401	32,250	1.24
178—227		611,010	24,440	4,027,619	0.61
228	3	9,983	399	70,849	0.56
229	3	9,854	394	68,071	0.58
230	3	9,605	384	88,059	0.44
231	1	9,430	377	134,951	0.28
232	3	9,422	377	103,666	0.86
233	S 1	9,389	376	49,779	0.76
234	3	9,372	375	49,545	0.76
235	3	9,359	374	50,188	0.75
236	3	9,257	370	52,407	0.71
237	3	9,001	360	112,431	0.82
238	1	8,940	358	105,285	0.84
239	1 (2)	8,870	355	42,127	0.84
240	3	8,843	354	55,590	0.64
241	S 1	8,772	351	141,825	0.25
242	S 1	8,535	341	127,302	0.27
243	S 1	8,054	322	122,117	0.26
244	3	7,886	315	47,366	0.67
245	S 1	7,791	312	75,212	0.41
246	3	7,715	309	35,864	0.86
247	S 1	7,427	297	51,414	0.58
248	S 1	7,366	295	68,740	0.43
249	3	7,265	291	47,639	0.61
250	3	7,220	289	42,660	0.68
251	1 (2)	7,199	288	36,850	0.78
252	S 1	7,090	284	49,781	0.57
253	3	6,906	276	85,825	0.82
254	K 3	6,507	260	22,628	1.15
255	S 1	6,480	259	51,087	0.51
256	1 (2)	6,450	258	40,248	0.64
257	K 3	6,406	256	20,512	1.25
258	3	6,391	256	42,230	0.61
259	3	6,364	255	72,343	0.35
260	S 1	6,330	253	36,413	0.69
261	S 1	6,268	251	52,691	0.48
262	3	6,239	250	73,412	0.34
263	K 3	6,206	248	20,410	1.22
264	S 1	6,204	248	31,122	0.80
265	S 1	6,169	247	45,180	0.55
266	3	6,094	244	27,460	0.89
267	3	5,982	239	33,092	0.72
268	1 (2)	5,869	235	25,662	0.92
269	S 1	5,864	235	50,936	0.46
270	K 3	5,859	234	39,755	0.59
271	S 3	5,853	234	36,516	0.64

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
272	S 1	5,687	227	67,630	0.34
273	3	5,677	227	79,195	0.29
274	S 1	5,613	225	62,636	0.36
275	3	5,503	220	36,235	0.61
276	1 (2)	5,465	219	62,325	0.35
277	3	5,460	218	19,364	1.13
278	3	5,423	217	44,234	0.49
279	S 1	5,354	214	47,904	0.45
280	1 (2)	5,312	212	55,012	0.39
281	S 1	5,212	208	67,716	0.31
282	S 1	5,154	206	49,115	0.42
283	1	5,098	204	70,880	0.29
284	S 1	5,029	201	36,200	0.56
228—284		402,073	16,083	3,335,686	0.48
285	S 1	4,860	194	36,224	0.54
286	3	4,855	194	76,176	0.25
287	3	4,644	186	22,354	0.83
288	S 1	4,595	184	50,569	0.36
289	1 (2)	4,525	181	51,410	0.35
290	3	4,476	179	47,893	0.37
291	S 1	4,410	176	36,987	0.48
292	1 (2)	4,399	176	97,572	0.18
293	1 (2)	4,373	175	72,567	0.24
294	S 1	4,325	173	56,470	0.31
295	S 1	4,299	172	47,420	0.36
296	3	4,297	172	19,792	0.87
297	S 1	4,263	171	50,779	0.34
298	S 1	4,152	166	34,193	0.49
299	K 3	4,119	165	14,079	1.17
300	1 (2)	4,117	165	183,160	0.09
301	S 3	4,059	162	20,553	0.79
302	1	3,954	158	57,020	0.28
303	S 3	3,915	157	21,998	0.71
304	S 1	3,845	154	38,567	0.40
305	S 1	3,840	154	12,566	1.23
306	1 (2)	3,789	152	55,813	0.27
307	S 1	3,729	149	21,673	0.69
308	S 1	3,610	144	39,689	0.36
309	1 (2)	3,539	142	68,255	0.21
310	3	3,427	137	33,612	0.41
311	S 3	3,387	135	26,835	0.50
312	K 3	3,343	134	25,047	0.53
313	S 1	3,190	128	13,576	0.94
314	S 1	3,117	125	26,748	0.47
315	3	3,060	122	20,729	0.59
316	3	2,974	119	26,261	0.45
317	S 1	2,965	119	92,422	0.13
318	S 1	2,958	118	18,042	0.65
319	S 3	2,943	118	20,704	0.57
320	1 (2)	2,842	114	21,416	0.53
321	3	2,838	114	22,164	0.51
322	S 1	2,824	113	66,481	0.17
323	K 3	2,748	110	7,973	1.38
324	K 1	2,719	109	10,056	1.08
325	S 1	2,702	108	26,174	0.41
326	1 (2)	2,637	105	21,030	0.50

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{25}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
327	3	2,553	102	50,841	0.20
328	S 1	2,427	97	21,348	0.45
329	3	2,424	97	85,040	0.11
330	K 3	2,418	97	6,061	1.60
331	KS 1	2,413	97	11,544	0.84
332	1 (2)	2,383	95	26,142	0.36
333	3	2,351	94	25,420	0.37
334	S 1	2,335	93	15,282	0.61
335	K 3	2,254	90	15,651	0.58
336	3	2,249	90	39,062	0.23
337	S 1	2,230	89	13,470	0.66
338	1	2,226	89	41,305	0.22
339	3	2,131	85	63,194	0.13
340	S 1	2,129	85	36,413	0.23
341	3	2,110	84	15,794	0.53
342	S 1	2,029	81	67,473	0.12
343	S 1	2,025	81	26,530	0.31
344	3	2,003	80	37,649	0.21
285—344		196,353	7,855	2,311,268	0.34
345	3	1,950	78	39,536	0.20
346	S 1	1,913	77	8,050	0.96
347	S 1	1,787	71	29,489	0.24
348	3	1,732	69	31,499	0.22
349	S 1	1,729	69	25,252	0.27
350	S 1	1,615	65	25,999	0.25
351	K 3	1,612	64	5,328	1.20
352	K 3	1,592	64	67,762	0.09
353	S 1	1,509	60	12,495	0.48
354	3	1,502	60	40,467	0.15
355	K 3	1,502	60	11,587	0.52
356	S 3	1,444	58	20,851	0.28
357	S 1	1,433	57	46,942	0.12
358	1 (2)	1,426	57	28,287	0.20
359	3	1,410	56	19,765	0.28
360	S 3	1,346	54	13,411	0.40
361	S 1	1,272	51	15,434	0.33
362	S 1	1,105	44	20,378	0.22
363	K 3	1,083	43	3,290	1.31
364	S 3	1,059	42	26,630	0.16
365	3	1,055	42	39,181	0.11
366	S 3	1,008	40	12,986	0.31
367	S 1	1,005	40	8,782	0.46
368	3	983	39	16,405	0.24
369	S 1	935	37	25,305	0.15
370	S 1	929	37	21,705	0.17
371	K 3	915	37	3,624	1.02
372	S 3	893	36	29,232	0.12
373	K 3	879	35	2,839	1.23
374	3	872	35	10,621	0.33
375	K 3	844	34	1,926	1.77
376	K 3	793	32	2,299	1.39
377	K 1	785	31	3,405	0.91
378	K 3	728	29	2,950	0.98
379	K 3	708	28	2,754	1.02
380	K 3	700	28	2,019	1.39
381	K 1	692	28	3,088	0.91

Nr	Kl.	1	2	3	4
		Vinst å spritdrycker och starkvin	$\frac{1}{95}$ av kol. 1	Varuom- sättning	Kol. 2 i % av kol. 3
382	K 3	689	28	2,093	1.34
383	K 3	682	27	2,997	0.90
384	S 1	673	27	9,525	0.28
385	S 3	643	26	50,504	0.05
386	KS 1	597	24	6,741	0.36
387	K 3	576	23	2,519	0.91
388	K 3	298	12	1,037	1.16
389	S 1	263	11	6,224	0.18
345—389		49,166	1,965	763,213	0.26
1—389		8,861,785	354,477	52,557,501	0.67

*Bilaga C.***P. M.****angående en av Sveriges Centrala Hotell- och Restaurantförening till bevillningsutskottet överlämnad utredning.**

Den utredning, som verkstälts av Sveriges Centrala Hotell- och Restaurantförening i syfte att belysa vissa allmänna ekonomiska förhållanden vid de enskilda restauranterna i vårt land, har på grund av ärendets brådskande natur måst göras representativ. Det representativa urvalet har verkstälts på sådant sätt, att alla stockholmsrestauranter med fastställda vinstkvantiteter samt tjugutvå dylika företag från städer inom skilda delar av landet tillställts ett frågeformulär med uppmaning att lämna uppgifter rörande omsättningen av olika varuposter samt bruttovinsten å samma poster under år 1936. Dessutom ha uppgifter begärts rörande vinstkvantiteternas storlek och företagets hela nettobehållning. Fyra företag i Stockholm ävensom två i annan stad hava trots påminnelser underlåtit att besvara frågeformulären. Ett företag i Stockholm är icke anslutet till föreningen och har icke ombetts avgiva svar.

Samtliga i utredningen medtagna 20 företag belägna utanför Stockholm driva såväl hotell- som restaurantrörelse. Av stockholmsföretagen äro 28 rena restauranföretag medan vid sidan av restaurantrörelsen 5 jämväl driva hotell.

I tabeller, som ställts till utskottets förfogande, redovisas för vart och ett av de i undersökningen medtagna företagen omsättningsbelopp och bruttovinster för olika varuslag inom restaurantrörelsen.

Enligt tabellerna utgör *totalomsättningen* å de 53 i undersökningen ingående företagen 34.09 milj. kr., därav 25.82 milj. kr. å de 33 stockholmsföretagen och 8.27 milj. kr. å de 20 företagen utanför Stockholm. Av den totala omsättningssumman belöpa 13.71 milj. kr. (40.2 %) å matvaror, 1.63 milj. kr. å maltdrycker, 1.61 milj. kr. å vatten, 2.10 kr. å kaffe, 1.33 milj. kr. å tobaksvaror, 0.67 milj. kr. å »övriga varor», 9.32 milj. kr. (27.3 %) å spritdrycker, 0.92 milj. kr. (2.7 %) å starka viner samt 2.80 milj. kr. (8.2 %) å övriga viner. Omsättningen av matvaror är således ungefär en tredjedel större än omsättningen av spritdrycker och starka viner. Den andel, varmed spritdrycker och starka viner ingå i den totala omsättningen, varierar för de särskilda företagen mellan lägst 19.2 och högst 49.4 %. Procenttalet, som i genomsnitt för de 53 företagen är 30, kommer för endast 1 företag under 20 samt ligger för 17 företag mellan 20 och 30, för 26 företag mellan 30 och 40 samt för återstående 9 företag mellan 40 och 50.

För de 53 företagen uppgives *bruttovinsten* av de i restaurantrörelsen ingående varuposterna till sammanlagt 14.63 milj. kr., därav 11.29 milj. kr. å de 33 Stockholmsföretagen. Av den från samtliga företag härflutna bruttovinsten belöpa 5.50 milj. kr. (37.6 %) å matvaror, 0.85 milj. kr. å maltdrycker, 1.14 milj. kr. å vatten, 1.53 milj. kr. å kaffe, 0.20 milj. kr. å tobaksvaror, 0.65 milj. kr. å »övriga varor», 3.20 milj. kr. (22.6 %) å spritdrycker, 0.36 milj. kr. (2.5 %) å starka viner och 1.19 milj. kr. (8.2 %) å övriga viner.

Bruttovinsten å de särskilda varuslagen i procent av omsättningen av samma varuslag utgör i genomsnitt för samtliga företag: matvaror 40.1, maltdrycker 52.2, vatten 70.5, kaffe 73.2, tobak 13.8, spritdrycker 34.3, starka viner 39.6 och övriga viner 42.7. Den högsta procenten lämnas sålunda av kaffe och vatten och den lägsta av tobaksvaror. Procenten för matvaror, vilken såsom nämnts i genomsnitt är 40.1, varierar för stockholmsföretagen mellan lägst 23.0 och högst 63.3 och för landsortshotellen mellan lägst 11.4 och högst 40.7. Åtskilliga av de företag, som uppvisa de lägsta procent-siffrorna för mat, äro restauranter med höga matpriser, medan bland företag med höga procentsiffror återfinnas sådana, som äro av enklare karaktär. Procenten för spritdrycker — för samtliga 34.3 — varierar för stockholmsföretagen mellan lägst 12.0 och högst 39.7 samt för landsortshotellen mellan lägst 25.7 och högst 41.3. Motsvarande procenttal varierar beträffande starka viner för Stockholmsföretagen mellan lägst 27.9 och högst 47.1 samt för landsortshotellen mellan lägst 20.9 och högst 51.0. I fråga om bruttoprocentalen för spritdrycker och viner bero olikheterna mellan skilda företag på två faktorer, nämligen dels på företagets karaktär i prishänseende såsom företag av 2:dra-, 1:sta- eller lyxklass, dels på relationerna mellan försäljningssumman och vinstkvantiteten.

I bifogade *tab. 1* lämnas en översikt av vinstkvantiteternas storlek samt bruttovinsten å spritdrycker och starkviner. För de i undersökningen medtagna företagen är såsom förut nämnts bruttovinsten av spritdrycker 3.20 milj. kr. och av starkviner 0.36 milj. kr. eller sammanlagt 3.56 milj. kr., vilken siffra motsvarar den inkomstminskning, som dessa restauranter skulle få vidkännas, därest Kungl. Maj:ts proposition nr 242 på denna punkt godkändes. I *tab. 1* kol. 4 redovisas företagens hela nettobehållning för år 1936, sedan de i kol. 5 upptagna avskrivningarna frånräknats. De med — utmärkta nettobehållningarna äro förluster. Vid fastställandet av nettovinsterna ha tillagts direktörlönerna för sådana bolag, där aktiemajoriteten äges av företagets ledare. Vid de företag, som driva såväl hotell- som restaurantrörelse, äro nettobehållningarna en sammanfattning av de ekonomiska resultat, som nåtts vid båda dessa former av verksamhet. Då nästan alla utgifter såsom hyra, skatter, ljus, vatten, räntor, personalkostnader m. m. äro gemensamma för såväl hotell- som restaurantriften har en uppdelning på dessa verksamhetsgrenar icke verkställt. Då under högkonjunkturåret 1936 knappast i något fall hotellrörelsen torde hava lämnat underskott utan bidragit till att höja nettovinsten skulle siffrorna i kol. 4 av *tab. 1* sannolikt ha blivit lägre än de där nu angivna, därest desamma avsett allenast restaurantrörelsen. För de tjuguåtta restauranföretagen i Stockholm, som ej stå i samband med hotell, är bruttovinsten av spritdrycker och starkvin 2,014,992 kr. och den redovisade nettobehållningen allenast 565,184 kr.

I bifogade *tab. 2* anges för de i utredningen ingående företagen i Stockholm, som endast driva restaurantrörelse, förhållandet år 1936 mellan bruttovinsten å spritdrycker och starkvin samt omsättningen av matvaror resp. matvaror, maltdrycker, kaffe och vatten. Kol. 1 och 2 i denna tabell motsvara kol. 3 och 4 i *tab. 1*. Kol. 3 i *tab. 2* angiver det överskott resp. underskott som skulle uppkomma i händelse den i kol. 1 angivna bruttovinsten bortföller. I kol. 4 och 5 anges omsättningen av matvaror resp. matvaror, maltdrycker, vatten och kaffe. I kol. 6 och 7 angivas de procenttal, med vilka priset å matvaror (kol. 4) resp. matvaror m. m. (kol. 5) skulle behöva ökas, därest bruttovinsten å spritdrycker och starka viner enligt kol. 1 helt bortföller och rörelsen ändock skulle lämna oförändrad nettobehållning enligt kol. 2. Kol. 8 och 9 angiva motsvarande procenttal för att vid sagda bruttovinsts bortfallande rörelsen skulle gå jämnt ihop.

Tabell 1. Vinstkvantiteter, nettobehållningar och avskrivningar.
 (Stockholm).

F ö r e t a g	1		2		3	4	5
	Vinstkvantitet i liter		Bruttovinst å sprit- drycker & starkviner kr.	Företagets hela netto- behållning kr.	Avskriv- ningar kr.		
	Sprit- drycker	Stark- viner					
1	15,467	2,700	107,174	59,387	—		
2	7,500	350	49,583	12,514	—		
3	30,000	3,700	177,817	28	6,818		
4	3,400	500	25,668	13,585	—		
5	18,017	1,850	131,087	142,277	8,256		
6	4,000	1,000	24,410	33,862	—		
7	5,800	1,000	32,286	13,713	6,655		
8	5,300	300	34,714	11,900	2,260		
9	3,800	200	30,891	654	7,315		
10	18,000	2,800	150,968	59,094	30,465		
11	10,000	1,458	80,286	44,000	—		
12	14,000	2,000	103,937	21,326	39,409		
13	17,000	7,800	186,034	121,862	162,634		
14	7,200	600	54,114	10,026	—		
15	10,000	3,372	93,234	54,432	31,215		
16	7,500	1,600	61,921	—	28,744		
17	7,500	1,500	56,079	58,565	10,894		
18	4,900	450	23,286	203	2,321		
19	12,000	2,400	110,906	58,224	39,960		
20	11,000	1,600	72,068	1,706	9,500		
21	20,000	5,000	201,062	11,677	73,251		
22	6,700	600	47,595	32,549	4,998		
23	8,000	1,300	67,922	70,737	9,665		
24	11,500	1,500	98,613	21,783	—		
25	12,400	3,000	84,083	-38,000	—		
26	6,900	1,000	56,097	107	8,006		
27	17,300	2,774	150,525	36,363	20,539		
28	17,000	3,200	142,456	86,226	—		
29	7,300	500	55,338	5,440	12,762		
30	7,500	300	52,142	520	12,370		
31	9,735	900	77,388	23,579	3,959		
32	3,000	700	16,162	27,062	2,509		
33	4,320	450	28,834	861	13,800		
Summa	344,039	58,404	2,685,680	996,262	548,305		
Därav företag med hotell- & restaurantrörelse.....	81,484	17,550	670,688	431,078	210,299		
Företag med enbart restau- rantrörelse	262,555	40,854	2,014,992	565,184	338,006		

Tabell 1. (forts.). Vinstkvantiteter, nettobehållning och avskrivningar.

(Företag utanför Stockholm).

F ö r e t a g	1	2	3	4	5
	Vinstkvantitet i liter		Bruttovinst å sprit- drycker och starkviner kr.	Företagets hela netto- behållning kr.	Av- skrivningar kr.
	Sprit- drycker	Stark- vin			
34	3,800	400	28,264	3,200	15,969
35	3,800	250	23,167	15,603	1,870
36	4,800	477	25,800	10,929	13,965
37	8,000	1,000	53,447	638	25,289
38	9,000	1,400	81,780	68,822	—
39	4,800	500	25,363	5,718	20,000
40	7,300	1,200	61,135	32,885	4,867
41	3,000	400	24,138	16,944	2,466
42	3,967	350	26,783	21,309	5,889
43	1,725	113	11,706	— 3,851	6,634
44	8,900	750	59,876	3,031	18,795
45	5,000	1,100	39,987	5,582	11,523
46	10,200	1,500	68,088	34,480	—
47	4,000	400	24,421	8,985	6,205
48	12,000	1,000	84,022	28,872	—
49	9,700	700	58,207	46,232	18,103
50	4,300	575	33,316	5,701	17,700
51	10,300	1,200	72,801	37,408	—
52	7,000	700	50,027	37,792	—
53	3,500	300	26,440	1,263	70
Summa	125,092	14,315	878,768	381,543	169,345
Motsvarande uppgifter för Stockholm	344,039	58,404	2,685,680	996,262	548,305
Summa summarum	469,131	72,719	3,564,448	1,377,805	717,650

Tabell 2. Förhållandet år 1936 mellan bruttovinsten å spritdrycker och starkvin samt omsättningen av matvaror resp. matvaror, maltdrycker, kaffe och vatten.

(Uppgifterna avse företag i Stockholm, som endast driva restaurantrörelse.)

Företag	1	2	3	4	5	6		7		8		9	
	Bruttovinst å spritdrycker och starkvin Kr.	Företagens netto-behållning Kr.	Över-skott + Under-skott — efter avdrag av kol. 1	Omsättning av		I kol. 1 angivna bruttovinst		I kol. 3 angivna underskott		I kol. 4 angivna omsättning		I kol. 5 angivna omsättning	
				Mat Kr.	mat, malt-drycker, vatten och kaffe Kr.	i % av i kol. 4 angiven omsättning.	i % av i kol. 5 angiven omsättning	i % av i kol. 4 angiven omsättning	i % av i kol. 5 angiven omsättning	i % av i kol. 4 angiven omsättning	i % av i kol. 5 angiven omsättning		
2	49,583	12,514	— 37,069	104,260	152,120	47.6	32.6	35.6	24.4				
3	177,817	28	—177,789	600,032	837,438	29.6	21.2	29.6	21.2				
4	25,668	13,585	— 12,083	57,622	86,288	44.5	29.8	21.0	14.0				
6	24,410	33,862	+ 9,452	270,199	348,658	9.0	7.0	—	—				
7	32,286	13,713	— 18,573	102,104	144,088	31.6	22.4	18.2	12.9				
8	34,714	11,900	— 22,814	82,336	129,086	42.2	26.9	27.7	17.6				
9	30,891	654	— 30,237	99,036	144,833	31.2	21.3	30.5	20.9				
10	150,968	59,094	— 91,874	517,865	706,661	29.2	21.4	17.7	13.0				
11	80,286	44,000	— 36,286	369,654	491,708	21.7	16.3	9.8	7.4				
14	54,114	10,026	— 44,088	150,720	229,688	35.9	23.6	29.3	19.2				
15	93,234	54,432	— 38,802	508,727	653,961	18.3	14.3	7.6	6.0				
16	61,921	—	— 61,921	309,766	425,242	20.0	14.6	20.0	14.6				
17	56,079	58,565	+ 2,486	300,434	397,233	18.7	14.1	—	—				
18	23,286	203	— 23,083	57,396	84,855	40.6	27.4	40.2	27.2				
19	110,906	58,224	— 52,682	311,541	475,565	35.6	23.3	17.9	11.1				
20	72,068	1,706	— 70,362	210,893	306,829	34.2	23.5	33.4	22.9				
21	201,062	11,677	—189,385	989,227	1,269,331	20.3	15.8	19.1	14.9				
22	47,595	32,549	— 15,046	131,128	194,321	36.3	24.5	11.5	7.7				
23	67,922	70,737	+ 2,815	296,646	414,229	22.3	16.4	—	—				
24	98,613	21,783	— 76,830	397,814	550,961	24.8	17.9	19.3	13.9				
25	84,083	—38,000	—122,083	379,743	497,196	22.1	16.9	32.1	24.6				
26	56,097	107	— 55,990	222,487	305,288	25.2	18.4	25.2	18.3				
27	150,525	36,363	—114,162	559,897	778,891	26.9	20.0	20.4	14.7				
29	55,338	5,440	— 49,898	172,207	250,975	32.1	22.0	29.0	19.9				
30	52,142	520	— 51,622	117,567	181,874	44.4	28.7	43.9	28.3				
31	77,388	23,579	— 53,809	246,525	338,712	31.4	22.8	21.8	15.9				
32	16,162	27,062	+ 10,900	41,457	62,148	39.0	26.0	—	—				
33	28,834	861	— 27,973	61,854	87,641	46.6	32.9	45.2	31.9				

*Bilaga D.**Till Riksdagens Bevillningsutskott.*

I proposition nr 242 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till ny förordning angående försäljning av rusdrycker m. m. Förslagets framläggande har föregåtts av en utav den s. k. rusdryckslagstiftningsrevisionen företagen utredning i ämnet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall bl. a. den vinst å utskänkningsvinsten, som restaurangerna nu åtnjuta, avvecklas på sådant sätt, att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande den 1 oktober 1938 medgivna vinstkvantiteterna avskrivs under en tjugufemårsperiod med $\frac{1}{25}$ för varje år. För tiden efter den 30 september 1963 skulle alltså vinst icke vidare utgå på restaurangernas försäljning av spritdrycker och starkare viner. Kungl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende överensstämmer med vad som föreslagits av en minoritet inom rusdryckslagstiftningsrevisionen. Kommitténs majoritet hade däremot yrkat på det nuvarande vinstkvantitetssystemets bibehållande med vissa jämkningar.

Därest Kungl. Maj:ts förslag om utskänkingsvinstens avskrivning realiserar, kommer detta att på sätt här nedan närmare utvecklas innebära ett mycket hårt slag mot den enskilda restaurangnäringen. Då handelskamrarna ha att tillvarataga näringslivets allmänna intressen, har Stockholms Handelskammare funnit sig böra till närmare granskning upptaga Kungl. Maj:ts förslag, och tillåter Handelskammaren sig att för Bevillningsutskottet framlägga sina synpunkter å förevarande spörsmål. Handelskammaren har ansett sig ha så mycket större anledning härtill, som varken den statsmyndighet, Kungl. Kommerskollegium, som närmast företräder näringslivets intressen, eller handelskamrarna såsom näringslivets egna representativa organ beretts tillfälle att avgiva yttrande över rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande.

Då Kungl. Maj:t föreslår en avveckling av restaurangernas utskänkingsvinst, motiveras detta i finansministerns yttrande till statsrådsprotokollet i främsta rummet med önskvärdheten att för ernående av försäljningslagstiftningens syfte avkoppla det enskilda vinstintresset ur utskänkingsrörelsen liksom redan tidigare skett inom partihandeln och utminuterungen av spritdrycker och vin. Den uppfattningen, att en dylik avveckling icke borde komma till stånd på grund av den förlust, som härigenom skulle tillskyndas restauratörerna, avvisas av finansministern under hänvisning till den tidsperiod av 25 år, som föreslagits för avvecklingen, samt till den utskänkingsvinst, som alltfortfarande skulle medgivas å lätta och mousse-rande viner.

Försäljningslagstiftningens syfte anges i 1 kap. 3 § av det framlagda författningsförslaget vara, att »all försäljning av rusdrycker skall ordnas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt». Privatvinstens avlägsnande inom rusdryckslagstiftningen är sålunda icke något självändamål, utan bibehållande av det enskilda vinstintresset strider mot lagstiftningens syfte endast i den mån detta kan vara ägnat att skada nykterhets-

tillståndet. Det återstår därför för dem, som anse att det rådande systemet med vinst å restaurangernas utskänkning står i strid med nykterhetssträvandena, att visa detta. Finansministern har i sådant avseende allenast uttalat, att den nuvarande ordningen på förevarande område visat sig i skilda avseenden förenad med uppenbara brister och olägenheter. I övrigt ansluter sig finansministern i väsentliga delar till den kritik, som reservanterna i rusdrycksrevisionen ägnat hithörande spörsmål. Vad reservanterna i dylikt avseende anfört inskränker sig huvudsakligen till ett allmänt hållet uttalande, enligt vilket de anse tämligen uppenbart, att vinstkvantitetssystemet i dess nuvarande utformning ej kunnat förebygga lockelse för restauratörerna att söka höja omsättningen av vinstgivande rusdrycker. Några belägg för riktigheten av detta uttalande ha emellertid icke anförts. Visserligen kan uttalandet vid första påseendet synas ganska bestickande, men inför en kritisk granskning håller det icke streck. Dels är det genom stadgande i rusdrycksförsäljningsförordningen förbjudet för restauranginnehavare eller någon hos honom anställd att söka förmå gäst att å utskänkningsstället inköpa spritdrycker eller vin. Och dels är det genom måltidstvang och kvantitetsbegränsning faktiskt icke möjligt att animera till annat än en tämligen snävt tillmätt spritkonsumtion. Att bestämmelserna härom icke överträdas är numera sörjt för genom tekniska kontrollanordningar av olika slag. Skulle verkligen vinstkvantiteten innebära en för nykterhetstillståndet farlig lockelse för restauratörerna att söka höja omsättningen av spritdrycker, borde detta ha avspeglat sig i ett sämre tillstånd ur nykterhetssynpunkt på de restauranger, för vilka vinstkvantiteterna varit så fastställda, att de icke uppnåtts, och vilka därför skulle haft anledning att påverka gästerna till ökad spritförtäring. Att tillståndet skulle hava varit sådant, har emellertid icke kunnat påvisas eller för övrigt ens gjorts gällande.

Påståendet att utskänkingsvinstens avlägsnande skulle främja nykterhetsintresset synes därför vara allenast en fiktion utan stöd i verkligheten. Privatvinstens avkopplande ur hanteringen betyder intet för omsättningens storlek. Restauratörernas möjligheter att påverka denna äro redan med de bestämmelser, som enligt vad nyss anförts gälla ifråga om måltidstvang, kvantitetsbegränsning och teknisk kontroll, helt avskurna. Då avskrivningen av utskänkingsvinsten sålunda icke tjänar något nykterhetsändamål, återstår att granska hithörande spörsmål med hänsyn till övriga berörda intressen.

Reservanterna i rusdrycksrevisionen ha skjutit i förgrunden vissa allmänt sociala synpunkter och göra gällande, att vinsten å utskänkningen till kundkretsen å de enklare ställena helt går till statsverket, medan motsvarande vinst såvitt angår de finare restaurangerna delvis kommer dessas kundkrets till godo genom högre standard i fråga om lokal, betjäning, servis m. m. Dessa olikheter måste — framhålla reservanterna — anses föga tilltalande och böra så mycket mindre sanktioneras, som statsverket bör ha lika rätt till utskänkingsvinsten, oavsett om den härrör från kundkretsen å en folkrestaurang eller å en lyxrestaurang. Dessa uttalanden från reservanternas sida kunna vara ägnade att ingiva den föreställningen, att de av systembolagen själva eller genom dotterföretag drivna restaurangerna icke skulle åtnjuta någon vinst av utskänkingsrörelsen. En dylik uppfattning torde också inom vida kretsar vara allmän. Den överensstämmer emellertid icke med de verkliga förhållandena och vederlägges av den officiella statistiken. I kontrollstyrelsens redogörelse för rusdrycksförsäljningen lämnas i tablå nr 7 en sammanställning belysande systembolagens

egen utskänkingsrörelse. Av denna framgår, att systembolagen gottskrivit sig full utskänkingsvinst av rusdrycker på hela den försålda kvantiteten. Vid en del systembolagsrestauranger överskrider visserligen den å hela rörelsen erhållna nettovinsten inkomsten av rusdrycker (detta torde huvudsakligen gälla sådana systembolag, som driva ren folkrestaurangrörelse), men vid andra företag uppgår den redovisade nettovinsten till avsevärt lägre belopp än inkomsterna av rusdrycker. Såsom exempel må framhållas, att bruttointkomsterna av rusdrycker respektive nettovinsten å hela rörelsen år 1935 uppgick till följande belopp i kronor vid nedanstående systembolagsrestauranger:

	Bruttovinst å rusdrycker	Nettovinst å hela rörelsen
Norrtälje	33,990	10,089
Eskilstuna	216,833	191,390
Eksjö	101,846	84,858
Skänninge	30,472	10,258
Hässleholm	21,538	9,146
Landskrona	35,139	24,057
Falkenberg	55,717	24,229
Falköping	45,491	19,300

Nyssnämnda siffror avse verksamheten under år 1935, under vilket år omsättningen torde vara relativt hög. Den genomsnittliga nettobehållningen vid samtliga systembolagsrestauranger utgjorde detta år 71.1 % av bruttovinsten å rusdrycker. Under exempelvis lågkonjunkturåret 1933 voro inkomsterna av rusdrycker i Norrtälje ej mindre än 30,000 kronor högre än nettovinsten, i Eksjö 53,000, i Falkenberg 46,000, i Falköping 39,000 samt i Eskilstuna 80,000 kronor högre än nettovinsten. Det förut återgivna genomsnittstalet 71.1 % motsvaras för sistnämnda år av ett så lågt tal som 61 %. Det bör observeras, att samtliga, nu speciellt nämnda systembolag driva företag av högre klass, i allmänhet i kombination med hotellrörelse, och de anförda siffrorna utvisa, att icke en enda av dessa systembolagsrestauranger skulle kunna drivas med vinst, därest icke företagen åtnjöte inkomst av spritdrycksförsäljningen.

Vad nu anförts ger tydliga belägg för att en restaurang med någorlunda anspråk på en god standard icke kan drivas utan vinst å rusdrycksförsäljningen. Lika litet som detta låter sig göra för en systembolagsrestaurang, lika litet är detta möjligt för ett privat restaurangföretag. Det är visserligen sant, att blotta innehavet av spriträttigheter ger en restaurang ett visst försteg framför en restaurang utan dylika rättigheter. På mindre orter lär det emellertid i och för sig knappast vara möjligt att vid sidan om en restaurang med dylika rättigheter driva en restaurang i egentlig mening utan spriträttigheter. Den kundkrets, som där skulle kunna tänkas besöka en dylik restaurang, är icke tillräckligt stor för att trygga dess framgång. Något utrymme för båda restaurangkategorierna finnes icke, och talet om en konkurrens dem emellan är därför endast en chimär, då det gäller mindre orter. Konkurrensproblemet existerar allenast i de större städerna och är strängt taget inskränkt till de egentliga storstäderna. Där är emellertid kundkretsen så stor och differentierad, att i viss utsträckning restauranger även utan spriträttigheter ha sitt givna och säkra klientel, om de skötas rätt. Exempel kunna anföras från Stockholm på ett flertal dylika restaurangföretag, som kunnat bereda sig på en säker plats på marknaden och skapa sig en icke föraktlig framgång. Då det gäller storstaden, existerar i själva verket icke någon mera

betydande direkt konkurrens mellan restauranger utan spriträttigheter och restauranger med utskänkningsrätt, utan vardera typen har sitt klientel att tillgodose.

Det försteg, som restaurangerna med utskänkningsrätt likväl må äga, är emellertid icke sådant, att det tillåter dem att sälja spriten utan någon handelsvinst därå. Redan de anförda siffrorna för systembolagsrestaurangernas vidkommande utvisa detta. Det ligger också i sakens natur, att utskänkningsen är förenad med kostnader, som måste täckas genom försäljningen.

För utskänkningsens bedrivande kräves ofta anskaffande av automatiska mätapparater, betingande rätt höga kostnader. Vid flertalet restauranger, särskilt sådana där teknisk kontroll är införd, är det vidare nödvändigt att ha särskilda kassaapparater, som kosta 8 à 9,000 kr. per styck. För kontroll av utskänkningsen måste anställas särskilda kassörskor ävensom hovmästare, en eller flera allt efter företagens storlek, med uppgift att kontrollera spritutskänkningsen. Vidare må nämnas, att kontorsarbetet med efterkontroll i många fall ökats i sådan omfattning, att en eller flera personer måst anställas enbart för dylikt arbete.

Utöver dessa *direkta* omkostnader för handhavande av spritutskänkningsen måste dessutom hänsyn tagas till den del av de *allmänna* omkostnaderna, som falla på spritutskänkningsen, såsom avlöningar, hyra, skatter, belysning, tvätt, disk o. s. v.

Det är givetvis vanskligt att bedöma huru stor del av restaurangernas bruttovinst på spritförsäljningen, som åtgår för att täcka omkostnaderna, och någon exakt beräkning härav torde näppeligen kunna utföras. Enligt uppgift har rusdryckslagstiftningsrevisionen försökt att vid ett antal Stockholmsrestauranger genom studium av räkenskaperna verkställa dylika beräkningar men funnit det omöjligt att göra ens approximativa sådana. Att emellertid en synnerligen stor anpart av de gemensamma omkostnaderna faller på utskänkningsens konto är uppenbart.

Det har av rusdryckslagstiftningsrevisionens minoritet gjorts gällande, att restaurangerna, om utskänkningsvinsten avskreves, skulle kunna kompensera detta genom en förändrad prissättning av maten. För ett köpmannamässigt betraktelsesätt framstår emellertid detta resonemang — liksom så många andra av minoritetens argument — såsom resultatet av teoretiska övertåganden och avslöjar en anmärkningsvärd brist på insikt i det ekonomiska livets förhållanden. Varje affärsman vet, att det i längden icke är möjligt att sälja en vara utan vinst och kompensera detta genom högre pris å andra varor. Den allmänna konkurrensen förbjuder detta och leder ofelbart till en omsättningsminskning av de för högt prissatta varorna. På samma sätt skulle de restauranger, som höjde matpriserna, komma att minska i omsättning på de övrigas bekostnad och rörelsen komme att utvisa förlust. Det synes för övrigt i och för sig orättmätigt, att omkostnaderna för en gren av rörelsen få belasta en annan gren. I själva verket skulle de gäster, som icke förtära sprit eller vin, få delvis betala kostnaderna för utskänkningsen till övriga gäster.

I detta sammanhang må anföras några inför Handelskammaren företedda siffror till belysande av de faktiska svårigheterna att kompensera utskänkningsvinstens avkoppling genom höjda matpriser. Av minoriteten i rusdryckskommittén framhålles, att därest avvecklingen skedde under en så lång tid som 50 år, en årlig höjning av matpriset å de av avvecklingen berörda restaurangerna med 1 1/2 öre per måltid, som nu betingar ett pris av 3 kronor, skulle vara tillräcklig för att helt kompensera förlusten av utskänkningsvinsten. Detta skulle med andra ord betyda, att en höjning av priset

för en måltid från 3 kr. till kr. 3: 75 eller en höjning med 25 % skulle fullt motsvara nämnda förlust. För det praktiska livets män förefaller förslaget att under ett antal år successivt höja matpriserna för en måltid på angivet sätt tämligen verklighetsfrämmande. Även oavsett detta framgår det ohållbara i de presterade kalkylerna — förutom av vad ovan anförts om den omsättningsminskning, som måste följa av höjda matpriser — jämväl av i det följande återgivna siffror från tre restaurangföretag i Stockholm, representerande olika typer:

Restaurang	Omsättning av mat Kr.	Bruttovinst av mat Kr.	Bruttovinst av spritdrycker och starka viner Kr.
A.	104,260	27,024	49,583
B.	524,522	120,666	142,456
C.	117,567	35,444	52,142

Om matpriserna höjdes med 25 %, skulle det totala beloppet av matomsättningen vid restaurang A. — under förutsättning av oförändrad omsättningskvantitet — höjas från 104,259 till 130,323 kronor, men bruttovinsten på matvarorna skulle — även om omsättningsökningen icke skulle motsvaras av några stegrade kostnader — ökas med endast c:a 26,000 kr., medan den förlorade bruttovinsten å spritdryckerna utgör 49,583 kr. Vid restaurang B. skulle en höjning av matpriserna med 25 % innebära, att totalomsättningen stege från 524,522 till 655,653 kr., men det synes föga sannolikt och är för övrigt icke ens teoretiskt tänkbart, att bruttovinsten härigenom skulle stiga från 120,666 till 263,122 kr., vilket skulle erfordras för att kompensera utskänkningsvinstens bortfallande. Siffrorna för restaurangen C. lämna ytterligare belägg för oriktigheten av de framlagda beräkningarna.

Redan de ovan återgivna siffrorna ge en viss föreställning om utskänkningsvinstens ekonomiska betydelse för en restaurang. Till ytterligare belysning härav må anföras följande.

Enligt vad för Handelskammaren uppgivits, torde vid restauranger med normal vinstkvantitet bruttovinsten på försäljningen av spritdrycker uppgå i genomsnitt till c:a 30 % vid 2:a klass företag, 35 % vid 1:a klass företag och inemot 40 % vid de två lyxrestaurangerna i landet.¹ Den procentuella vinsten å starkviner ligger i allmänhet åtskilligt högre än å spritdrycker.

Av Sveriges centrala Hotell- och Restaurantförening har verkställts en undersökning rörande storleken av den andel, som försäljningen av spritdrycker och starkviner har i restaurangernas totala omsättning. Uppgifter ha införskaffats från ett femtiotal representativt utvalda företag av skilda typer inom olika delar av landet. Det vid undersökningen inhämtade siffermaterial har enligt vad för Handelskammaren anförts givit vid handen, att icke mindre än en tredjedel av dessa restaurangernas totala omsättning utgöres av spritdrycker och starkviner. Även härvidlag vore det möjligt att utläsa en tydlig differentiering, i det att dessa varugrupperns andel i den totala omsättningen vid 1:a klass restauranger låge något under nyssnämnda medeltal, medan vid 2:a klass restauranger denna andel i allmänhet vore högre, i vissa fall ända till 40 % av totalomsättningen.

Ännu mera påtaglig blir utskänkningsvinstens betydelse för restaurangföretagens ekonomi, om en jämförelse anställes mellan företagens totala nettovinst av hela rörelsen och inkomsterna av spritdrycker och starkviner. Av

¹ Restaurangerna äro med avseende å spritutskänknigen indelade i 2:a och 1:a klass samt lyxklass.

ovan omnämnda utredning har framgått, att endast två av de undersökta företagen skulle lämna nettoöverskott, därest företagen vore berövade all vinst av nyssnämnda varor, medan samtliga övriga företag skulle utvisa förlust. Vid flertalet skulle förlusten t. o. m. vara högst betydande. Såsom exempel härå ha för Handelskammaren angivits några av Stockholms mest välskötta och bekanta restauranger. Vid en av dessa redovisas en nettovinst av 76,000 kr., under det att vinsten å spritdrycker och starkviner är 160,000 kr. Vid en annan är nettovinsten 59,000 kr. och inkomsten av nyssnämnda varuslag 112,000 kr. Vid två andra restauranger utgöra motsvarande siffror 24,000 och 70,000 resp. 25,000 och 140,000 kr. Beträffande de mindre restaurangerna i Stockholm har som exempel anförts, att nettovinsten vid ett av hithörande företag är 13,000 kr. samt bruttovinsten å spritdrycker och starkviner 30,000 kr., vid ett annat 203 resp. 23,000 kr., samt vid ytterligare ett företag 25,000 resp. 54,000 kr. Förhållandena vid företag i landsorten lära vara i stort sett enahanda.

Det nu anförda siffermaterialet ger en god föreställning om den utomordentliga betydelse, som utskänkningens vinsterna ha för restaurangnäringen. Redan tidigare har påvisats, hurusom det i praktiken icke låter sig göra att kompensera en eventuell avskrivning av utskänkningens vinsten genom högre priser å exempelvis matvaror. Resultatet av en avkoppling av vinsten å rusdrycksutskänkningen kan därför icke bli annat än en ekonomisk försvagning och en allmän sänkning av standarden å de spritutskänkande restaurangerna, i den mån dessa över huvudtaget kunna existera. Såsom förslagens upphovsmän själva medgivit, är detta intet nykterhetsintresse, då det ur sådan synpunkt är av vikt, att restauranger med utskänkningens rätt icke ha svag ekonomi.

Lika litet som en sänkning av restaurangernas standard är eftersträfvansvärd ur nykterhetssynpunkt, lika litet är en dylik förskjutning önskvärd ur andra synpunkter. Försämrade ekonomiska möjligheter för företagen komma säkerligen att taga sig uttryck i en försämring av de matvaror, som tillhandahållas, till förfång icke allenast för restauranggästerna utan även för leverantörerna. Tack vare en strävsam och omtänksam restauratörkår har standarden å restaurangväsendet — trots alla restriktioner, som äro ålagda näringen, och trots alla svårigheter i övrigt — kunnat undan för undan lyftas upp på ett högre plan. Denna utveckling har fört med sig, att vår restaurangkultur numera även internationellt sett står jämförelsevis högt. Det är en betydande missuppfattning, om man tror, att våra s. k. finare restauranger skulle ha sin publik endast bland de övre befolkningskikten och att deras bibehållande på nuvarande nivå skulle utgöra allenast ett överklassintresse. Erfarenheten visar nämligen, att dessa restauranger rekrytera sin klientel jämväl bland de breda lagren. Icke minst är detta fallet, då det gäller högtidssammankomster av olika slag. Det gamla slagordet »guldkrog», som leder sin upprinnelse från en tid, då ett besök på en bättre restaurang hade en mera lyxbetonad karaktär och var förbehållet ett fåtal, saknar resonans i de nutida förhållandena. Med kommunikationsväsendets snabba utveckling och resandelivets kraftiga stegring ha restaurangerna erhållit allt större betydelse inom trafikväsendet. Då staten i resandelivets intresse medverkar vid och stödjer strävandena att förbättra de för trafikanterna avsedda kommunikationsmedlen, bör staten icke motverka dessa åtgärder genom att lägga hinder i vägen för upprätthållande av standarden å de för trafikanterna nödvändiga hotell- och restaurangföretagen. Vad speciellt Stockholmsförhållandena angår, så har med stadens utbredning och de i många fall avsevärda av-

stånden mellan bostad och arbetsplats skapats ett nytt behov av tillgång till lämpliga restauranger. Dylika krävas jämväl för att tillgodose landsortens affärsmän, som i allt större utsträckning nödgas tillfälligt uppehålla sig i huvudstaden för förhandlingar av olika slag. Under årens lopp har en viss typ och en viss standard å restaurangerna framvuxit, som visat sig passa och tillfredsställa kundkretsen. Det bör därför vara av intresse att tillse, att denna standard upprätthålles.

I diskussionen kring frågan om utskänkningens avveckling har framhållits vikten av att jämväl med hänsyn till de utländska turister och affärsmän, som besöka Sverige, den nuvarande höga standarden å hotell och restauranger bibehålles. Betydelsen härav kan av Handelskammaren vitsordas. Det kan icke undvikas, att för dem, som mera tillfälligt och under en kortare tid besöka ett land, restaurangkulturen i viss mån får tjäna som exponent för landets materiella kultur i allmänhet. — Det torde finnas få andra länder, där arbetstidsförhållandena inom hotell- och restaurangnäringen äro så strängt reglerade som i Sverige. Genom en avkoppling av vinsten å utskänkningen — vartill motsvarighet enligt vad för Handelskammaren uppgivits saknas i andra länder — skulle ett ytterligare handicap läggas på de svenska hotell- och restaurangföretagen. I våra dagar pågår ett energiskt arbete att i konkurrens med andra länder locka utländska turister hit, och hotell och restauranger ha i betydande omfattning undergått ombyggnad och modernisering. Skulle de nu tvingas ned på lägre standard i fråga om komfort och utrustning, vore detta ägnat att motverka strävandena att göra Sverige uppskattat som turistland, ty det lär vara tvivelaktigt om den utländska resandeströmmen, som från sina hemländer är van vid en viss standard å hotell och restauranger, då skulle finna samma trivsel i vårt land som hittills. Att denna synpunkt icke saknar sin betydelse i detta sammanhang framgår av det förhållandet, att enligt Svenska Trafikförbundets statistik vårt land under år 1935 tillfördes ett belopp av 52 milj. kr. genom den utländska resandeströmmen, ett belopp som man har anledning antaga ytterligare stegrats under år 1936.

Liksom alla ingrepp i en näring medföra återverkningar utanför näringens gränser, skulle detta inträffa även i händelse av ett sådant kraftigt ingripande som utskänkningens avlägsnande. De fastigheter, i vilka restaurangerna äro inrymda, äro ofta byggda just i syfte att tjäna som lokal för ett företag med utskänkingsrättigheter. I fastigheter och inventarier investerat kapital har avvägts med hänsyn till beräknad vinst å rusdrycksomsättningen. Mången gång ha unga restauratörer, som startat egen verksamhet, lånat upp avsevärda belopp för att bli i tillfälle härtill. Som förlagsgivare stå ofta företagens leverantörer. Givetvis skulle alla de, som på ett eller annat sätt ekonomiskt intresserat sig i restaurangnäringen, komma att bli lidande, om näringens existensmöjligheter äventyras. Det kan i detta sammanhang påpekas, att jämväl kommunerna i betydande utsträckning äro ekonomiskt engagerade i restaurangrörelsen på resp. orter.

Slutligen må framhållas, att försämrade ekonomiska förhållanden inom näringen otvivelaktigt komma att inverka på yrkets rekrytering. Det blir givetvis föga lockande för dugande unga män och kvinnor att söka sig in på en bana, där möjligheterna till en god ställning skulle komma att avsevärt minskas. Redan nu äro svårigheterna att få övertaga egna restauranger betydande, och skulle det framlagda förslaget antagas i riksdagen, kommer detta att göra banan än mindre lockande.

Inom hotell- och restaurangyrket arbeta ett mycket stort antal anställda,

vilka äro helt beroende av de inkomster, de kunna erhålla från näringen. Självfallet har denna personal i likhet med personal inom andra yrken strävat att erhålla förbättrade anställningsvillkor och avlöningsförmåner. Det torde emellertid icke råda tvivel om, att denna personals möjligheter i sådant avseende skulle avsevärt beskäras, därest hotell- och restaurangnäringen successivt utarmas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får Stockholms Handelskammare hemställa, att Bevillningsutskottet måtte, med avstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag angående avskrivning av restaurangernas utskänkningsvinst, föreslå Riksdagen, att restaurangerna i den nya lagstiftningen tillerkännas skälig handelsvinst vid försäljning av spritdrycker och starkviner.

Stockholm den 10 april 1937.

För STOCKHOLMS HANDELSKAMMARE:

John Josephson.

Olof Leffler.
